Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Національна спілка краєзнавців України
Українське географічне товариство
Асоціації готельних об'єднань та готелів міст України
Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні
КУ «Житомирський обласний туристично інформаційний центр»
Житомирської обласної Ради
Управління культури Житомирської міської Ради
Зеленогурський університет в Зелена Гура
Університет Туризму і Екології в Сухій Бескидзькій
Університет економіки в Бідгощі

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ

ІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ «ТУРИЗМ. ГЕОГРАФІЯ. ЕКОЛОГІЯ: ІННОВАЦІЇ, ОСВІТА, БІЗНЕС»

20-21 березня 2025 року, Житомир

Житомир 2025

УДК 338.48:91:504
Т 90

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол № 8 від 23.04.2025 року)

Рецензенти:
ШВЕЦЬ Тетяна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, підприємства та туризму Поліського національного університету;
БОРДЮГ Наталія – доктор педагогічних наук, професор, директор комунального закладу позашкільної освіти «Обласний еколого-натуралістичний центр Житомирської обласної ради;
КОСТАЩУК Іван – завідувач кафедри географії України та регіоналістики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, доктор географічних наук, професор.

Т 90 Туризм. Географія. Екологія: інновації, освіта, бізнес : матер. ІІ Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (20-21 березня 2025р., м. Житомир). за заг. ред. І. К. Нестерчук.– Житомир : Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2025. 243 с.

У збірнику представлені наукові наробки викладачів, здобувачів вищої освіти та практиків туристичного бізнесу, фахівців у сфері екології та освіти, які присвяченні теоретичним та прикладним питанням туризму і гостинності, географії, екології, обговоренню проблем соціально-економічного розвитку регіонів, розвитку географічної освіти, екологічним проблемам повоєнного відновлення України.

Матеріали друкуються в авторській редакції. За достовірність фактів, цитат, власних імен, посилань на літературні джерела та інші відомості, а також дотримання загальноприйнятих принципів академічної етики відповідають автори публікацій.

Матеріали подані в авторській редакції. Відповідальність за науковий та літературний зміст опублікованих матеріалів несуть їх автори. Думки редакторів можуть не збігатися з позицією авторів.

©Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2025

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ І МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ОНЛАЙН--КОНФЕРЕНЦІЇ
«ТУРИЗМ. ГЕОГРАФІЯ. ЕКОЛОГІЯ: ІННОВАЦІЇ, ОСВІТА, БІЗНЕС»

Голова:

Киричук Галина – доктор біологічних наук, професор, ректор Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Заступник голови:

Романюк Руслана - доктор педагогічних наук, професор, декан природничого факультету.

Члени оргкомітету:

Асінкевич Рішард, доктор габілітований, професор, директор Інституту спорту, туризму і харчування Зеленогурського університету (Польща);

Кравчук Наталія, кандидат економічних наук, доцент, директор кафедри туристичних послуг Економічного університету (Бидгощ, Польща);

Олещенко В'ячеслав, виконуючий обов'язки Президента, віце-президент Українського географічного товариства;

Гарбар Олександр, доктор біологічних наук, професор, завдувач кафедри екології та географії Житомирського державного університету імені Івана Франка;

Лаврик Олександр, доктор географічних наук, професор кафедри екології та географії Житомирського державного університету імені Івана Франка;

Нестерчук Інна, кандидат географічних наук, доцент кафедри екології та географії Житомирського державного університету імені Івана Франка;

Власенко Руслана, кандидат біологічних наук, доцент кафедри екології та географії Житомирського державного університету імені Івана Франка,

Василенко Ольга, кандидат біологічних наук, доцент кафедри екології та географії Житомирського державного університету імені Івана Франка;

Долинська Олеся, доктор філософії(Науки про землю), доцент, доцент кафедри туризму, теорії і методики фізичної культури та велеології, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія;

Муромцева Наталія, кандидат економічних наук, доцент,доцент кафедри суспільно-економічних дисциплін і географії Харківського національного педагогічного університетуімені Г.С. Сковороди.

Щербань Олена, докторка історичних наук, етнологиня, фундаторка ЕтносадибиТРИмузеї «Лялина Світлиця» (Опішня, Полтавська область);

Кукелко Сергій, в. о. директора КЗ «Кмитівський музей образотворчого мистецтва імені Й. Д. Буханчука» Житомирської обласної ради;

Величко Інна, керівник культурно-мистецького центру «Поліська хата», уповноважений представник Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму України в Житомирській області;

Савицька Світлана, директора міжнародного туристичного оператора ТОВ «САВІ ТРЕВЕЛ» («SAVI TRAVEL» LLC);

Яковлєва Віталія – директор ДУ «Музей коштовного і декоративного каміння».

ЗМІСТ

НАЦІОНАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ СФЕРИ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ

1. Інна Нестерчук, Олександр Степанюк. Безпека в туристичному обслуговуванні…….....9

2. Інна Нестерчук, Юлія Левандовська. Використання аквальних територій в туризмі новоборівської громади……...13

3. Андрійчук Тамара, Аліна Бачинська. Використання інтерактивних панелей в освіті: аналіз впливу на задоволеність здобувачів освіти через опитування……...…16

4. Олександр Коваленко, Жанна Ткаченко. Вплив війни на туристичну діяльність регіону…….....20

5. Наталя Бабко. Готельно-ресторанний бізнес у системі національних пріоритетів Економічного зростання…..23

6. Алла Ковальова. Диверсифікація туристичного продукту як національний пріоритет: стратегія відродження туристичної галузі україни після війни……...27

7. Ганна Зюкова, Выкторія Пацюк. Дитячі розважальні центри як складова індустрії дозвілля кривого рогу……...…….30

8. Інна Нестерчук, Катерина Михайлова. Перспективи розвитку ділового туризму……..33

9. Леся Сташенко, Ірина Савченко. Досвід українських готелів у впровадженні міжнародних екологічних стандартів……36

10. Олександр Кондратюк, Лариса Єпик. Екологічний туризм в україні: перспективи повоєнного відродження……...……39

11. Сергій Жиляков. «Індекс вареників» як інноваційний інструмент для досягнення конкурентоспроможності та залучення іноземних туристів до подорожей в україну…….42

12. Лідія Дяченко, Любомира Садула. Інноваційні рішення в туризмі: освітні аспекти…..……..44

13. Артем Жерьобкін, Лариса Єпик. Інтелектуальні інформаційні системи в сфері туризму..…….47

14. Вікторія Река, олександр Коваленко. Кінний туризм, як пріоритетний та перспективний напрямок розвитку туризму в україні……...…50

15. Аліна Абдулаєва, Валентина Тарасова. Коростенський парк як об'єкт туризму та рекреації…53

16. Вікторія Растабарова, Валентина Тарасова. Національний музей космонавтики ім. С. П. корольова: інновації в екскурсійних турах……..……..…...56

17. Олена Овдіюк. Особливості підприємницького ризику туристичної індустрії……58

18. Зоряна Герасимів. Перспективи розвитку туризму в тернопільській області…….…..61

19. Сергій Оюрамець, Лариса Єпик. Перспективи розвитку туристичного бізнесу в

Україні у повоєнний час……..…..…64

20. Інга Качинська, Інна Нестерчук. Перспективи та проблеми розвитку об'єктів історичного туризму попільнянської громади (на прикладі маєтку терещенків)……..……67

21. Інна Конько. Подієвий туризм сумщини: стан і перспективи…….70

22. Богдан Луговий. Позитивні та негативні впливи розвитку туризму в територіальній громаді..73

23. Антон Береза, Інна Нестерчук. Поняття сталого розвитку та його застосування в туризмі……76

24. Олександра Садурикова, Олена Билим. Психологічні аспекти впливу подорожей на ментальне здоров'я……79

25. Ілля Цикал. Інна Нестерчук. Розвиток гастрономічного туризму в коростеньскій громаді…...82

26. Аліна Шевченко, Лариса Єпик. Розвиток інноваційного розважального туризму в україні у контексті світових тенденцій…….……85

27. Олександра Корбут, Інна Нестерчук. Розвиток музейного туризму (на прикладі, музею коштовного і декоративного каміння міста хорошів)……...…….88

28. Вікторія Бондарук, Інна Нестерчук. Розвиток релігійних турів в місті бердичів……..…..91

29. Олександра Трифутіна, Інна Нестерчук. Розвиток туризму та рекреації на теренах коростишівської громади……...93

30. Ірина Петлін. Роль бренд-менеджменту в діяльності готельних підприємств……..96

31. Дейчман Софія, Сенкевич Геннадій. Роль інфографіки в структурі тревел-повідомлень…..…99

32. Вікторія Рев'юк, Любов Чорна. Ринок віртуального туризму: світова та вітчизняна практика……..…..102

33. Ілона Колодій, Інна Нестерчук. Створення та освоєння нових туристичних продуктів на підприємствах……..….105

34. Владислав Глущенко. Олена Билим. Сучасні маркетингові стратегії в індустрії гостинності: тенденції, інструменти та перспективи розвитку……..108

35. Анна Дрозденко. Сучасний стан та перспективи розвитку сфери туризму в країнах європи..110

36. Дар'я Прудніkова, Ольга Янюк. Тренди в опитуванні та відгуках споживачів про заклади ресторанного бізнесу міста хмельницького……...……..112

37. Олександр Гадинко. Туристсько-краєзнавчі можливості рідного міста та перспективи його розвитку……115

38. Катерина Вигівська, Олена Овдіюк. Удосконалення управління
якістю туристичних послуг…….....119

39. Людмила Соколовська. Українська гостинність як стратегічний ресурс
національного іміджу……..122

40. Світлана Маркова, Дамір Бікулов. Управління зовнішньоекономічним
потенціалом підприємств як інструмент конкурентоспроможності на міжнародному ринку…...125

41. Вікарчук Анастасія, Нестерчук Інна. Управління якістю послуг в туристичній індустрії……128

42. Вадим Безуглий. Цифрова трансформація туризму: виклики та можливості……130

43. Вераніка Гаврилюк, Любов Чорна. Ші технології в туристичній діяльності……..……...133

44. Олексій Погуда. Forecasting the development of the passenger air transportation
market in conditions of uncertainty……...136

ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА: ЗМІСТ, ЗАВДАННЯ, ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ

1. Дар'я Демчук-Маригіна. Вивчення загальної географії у 6 класі з використанням
інтеграції різних освітніх галузей……..139

2. Юрій_Борис Гуляка, Петро Войтків, Євген іванов. Водно-болотні ресурси
белзької територіальної громади львівської області……..…….…142

3. Андрійчук Тамара, Володимир Жук. Вплив урбанізації на біорізноманіття
річкових екосистем……..……..……..145

4. Валентина Яковлева, Тетяна Павлюк. Деякі аспекти проведення нетрадиційних
уроків з географії…….……149

5. Віталій Андрєєв. Значення географічної освіти при підготовці студентів м
ашинобудівного фахового коледжу……..…152

6. Артур Куцевич, Володимир Поручинський. Інтерактивні карти як сучасний засіб
формування картографічної компетентності……..…….155

7. Валентина Яковлева, Наталія Романчук. Методика вивчення клімату у процесі
навчання шкільного курсу «фізична географія»……...……...…158

8. Валентина Яковлева, Анна Чіпак. Методика проведення позакласної та
позашкільної роботи з географії……..….…….160

9. Валентина Яковлева, Тетяна Чіпак. Методика проведення практичних робіт у процесі
навчання географії……..……162

10. Валентина Яковлева, Юлія Юрченко. Організація позакласної та

позашкільної роботи з географії……..……..164

11. Володимир Біланюк, Євген Іванов. Ревіталізація кар'єрів будівельної сировини в межах львівської агломерації…….……..168

12. Власенко Руслана, Авраменко Владислав. Технології дистанційного навчання у освітній сфері при вивченні географії: можливості та перспективи……172

13. Андрійчук Тамара, Марічка Коваленко. Форми і методи організації позакласної роботи з учнями…….175

14. Костюк Віталій, Шульга Олена. Формування картагрофічної компетентності на уроках географії в старшій школі…….178

ЕКОЛОГІЯ, ЗБАЛАНСОВАНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ, МЕНЕДЖМЕНТ ДОВКІЛЛЯ

1. Наталія Носова. Безпечне природокористування як складова повоєнного відновлення довкілля україни у контексті завдань екологічного менеджменту…….…..181

2. Ірина Онищук, Андрій Патей. Вибухові речовини та їх влив на стан грунту …….……183

3. Ірина Онищук, Ілля Віскушенко. Визначення рівня шумового забруднення в м. Житомир…..186

4. Діана Гарбар, Валерія Лєскова. Використання ігрових технологій навчання з метою засвоєння та закріплення понять "типи живлення" та "способи живлення" при вивченні ок «загальна екологія»……...……..189

5. Олександр Гарбар, Вікторія Мороз. Вплив урбанізаційного навантаження на структуру комплексів дощових червів…….….192

6. Олег Демченко, Єгор Кучеренко, Дмитро Поліщук. Визначення шумового навантаження від автотранспорту і картографування шуму в нагірній частині кременчука……..195

7. Ольга Василенко, Микола Грамотенко. Динаміка поширення інвазивних видів у Центральній Європі…….……..198

8. Денис Сіроокий, Микола Костін, Дмитро Поліщук. Екологічна безпека та розвиток переробки батарей електромобілів……201

9. Владислав Дяків. Екологічна стратегія житомирської міської територіальної громади: основні напрямки та механізми реалізації……...….204

10. Ярослава Цюрпіта. Екосозологічна характеристика проектованої пам'ятки природи криничка в стугівщині…….……208

11. Олена Овдіюк, Яна Лосенко. Екологія в світлі збалансованого природокористування……211

12. Ольга Бєдункова, Павло Кузнєцов . Ефекти та фактори впливу завислих речовин на водні екосистеми……....213

13. Олександр Гарбар, Іван Ніжнік. Загальна характеристика та екологічні

особливості наземних молюсків……..……..216

14. Валентина Шевченко, Богдан Гетьман. Проблеми вловлення твердих забруднюючих речовин на промислових підприємствах……218

15. Анастасія Садова. Роль екології у сучасному світі та необхдність раціонального природокористування……...……221

16. Світлана Пясецька. Сильні тривалі дощі та сильні зливи на території України протягом 2020-2023 років…….……224

17. Інна Нестерчук, Анатолій Корольчук.Теоретико-методологічні основи дослідження культурних ландшафтів……..…….227

18. Олена Жукова, Павло Старжинський, Ігор Прокопенко. Управління екологічною безпекою водних екосистем в умовах комплексного антропогенного впливу міського середовища……..230

19. Олена Овдіюк, Олексій Кравченко. Характеристика популяції борщівника сосновського на території міста житомира……..….234

20. Єгор Хиль, Андрій Сорокін, Дмитро Поліщук. Шляхи модернізації міського електротранспорту кременчука за допомогою автономних технологій....237

21. Ольга Лега, Тетяна Прийдак, Людмила Яловега. Soft skills як інструмент екологічної освіти: шлях до сталого розвитку……..…240

УДК 338.485.2

БЕЗПЕКА В ТУРИСТИЧНОМУ ОБСЛУГОВУВАННІ

Інна НЕСТЕРЧУК
кандидат географічних наук,
доцент ЖДУ імені Івана Франка (Україна)
Олександр СТЕПАНЮК
здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня освіти
ОП «Туризм та рекреація», 3 курсу

Безпека в туристичному обслуговуванні є одним із ключових факторів, що впливають на розвиток туристичної галузі. Гарантування безпечних умов для мандрівників не лише підвищує довіру до туристичних компаній, а й сприяє стабільному функціонуванню ринку. У сучасних умовах світ стикається з новими викликами – від глобальних пандемій до військових конфліктів, саме тому безпека стає ще більш актуальною. У 2024 році тема безпеки туристичного обслуговування має особливе значення для України, адже країна переживає період військової агресії та пов'язаних із цим ризиків. Внутрішній туризм набуває нових форм, адаптуючись до умов воєнного стану, а питання безпеки подорожей, логістики, евакуаційних заходів та цивільного захисту виходять на перший план. Водночас зростає роль цифрових технологій у забезпеченні контролю за безпекою туристів.

Дослідження цієї теми необхідне для формування ефективних стратегій захисту туристів, удосконалення механізмів управління ризиками і підвищення конкурентоспроможності українських туристичних підприємств. Аналіз безпеки в туристичному обслуговуванні є не лише актуальним, а й критично важливим для розвитку галузі в сучасних умовах. Забезпечення належного рівня захисту туристів сприятиме відновленню довіри до туристичного сектору та створенню передумов для його стабільного розвитку.

Тему безпеки туристичного обслуговування активно досліджували такі науковці, як Торяник В. М., Джинджоян В. В., Данчевська І. Р., Бережна І., Голод А., Опанасюк Н., Чорненька Н., Одінцова Є. М., Марехатощо І. С. та інші. Вони розглядали різні аспекти цієї проблематики, зокрема управління ризиками в туризмі, правові механізми захисту туристів, використання цифрових технологій для моніторингу загроз, соціальні і психологічні аспекти безпеки, а також адаптацію міжнародного досвіду до українських реалій. Незважаючи на значну кількість досліджень, ця тема залишається актуальною, оскільки сучасні виклики, пов’язані з воєнними діями, кіберзагрозами, змінами у споживчих пріоритетах, вимагають подальшого аналізу та розробки нових стратегій безпеки в туристичному обслуговуванні.

Туризм і безпека нерозривно пов’язані між собою, оскільки рівень безпеки часто стає визначальним чинником при виборі туристичного напряму. Безпека в сфері туризму передбачає захист як персоналу, так і відвідувачів від можливих загроз, нещасних випадків чи інших небезпечних ситуацій. Це поняття охоплює

різні аспекти, зокрема запобігання аваріям, використання безпечних матеріалів та протипожежні заходи.

Серед основних заходів безпеки, що застосовуються у сфері туризму, можна виділити протипожежні системи, заборону на паління у готельних номерах, встановлення датчиків диму та вогню, відеоспостереження, а також надання туристам інструкцій щодо правил поведінки у разі надзвичайної ситуації. Проте безпека в туризмі виходить за межі фізичного захисту відвідувачів і працівників – вона також включає охорону особистого майна туристів, безпеку діяльності туристичних операторів, запобігання крадіжкам і насильницьким злочинам. Отже, безпека є багатогранним поняттям, яке охоплює широкий спектр заходів і стратегій, спрямованих на створення комфортного та надійного середовища для подорожей.

Законом України «Про туризм» визначено, що безпека в галузі туризму – сукупність факторів, що характеризують соціальний, економічний, правовий та інший стан забезпечення прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб та держави в галузі туризму [3].

Безпека в туристичному обслуговуванні – це комплекс заходів, спрямованих на захист життя, здоров'я та майна туристів під час подорожей. Вона охоплює як фізичний захист від можливих загроз, так і правові, соціальні та технологічні аспекти забезпечення безпечного перебування туристів у певному регіоні [1]. Важливість цієї концепції зумовлена тим, що рівень безпеки безпосередньо впливає на привабливість туристичних напрямків та довіру споживачів до туристичних компаній. На рисунку 1 представлено основні складові безпеки у туризмі, які є ключовими для забезпечення комфортного та безпечного перебування туристів у подорожах. Ці елементи спрямовані на мінімізацію можливих ризиків, що можуть виникати під час туристичних поїздок і формування надійної системи захисту для мандрівників

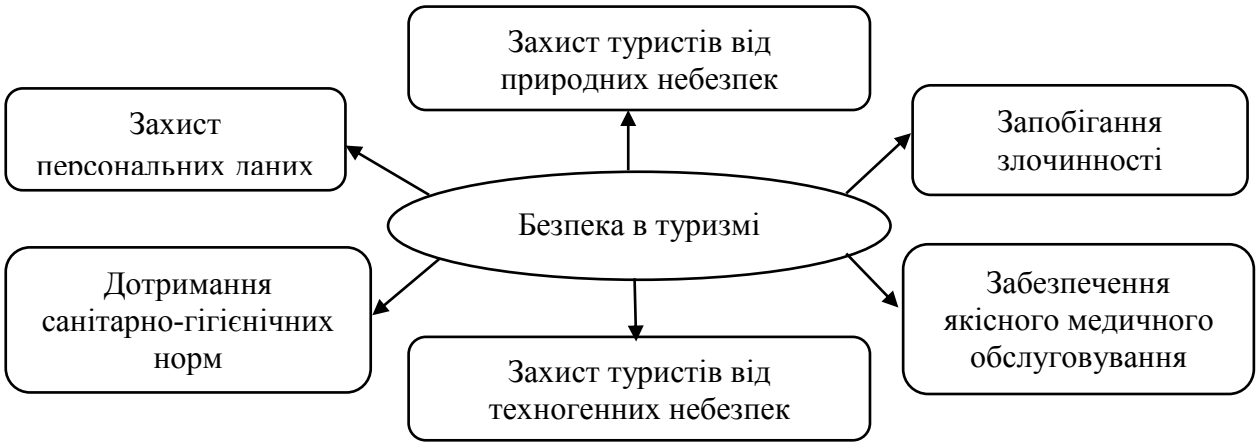

Рисунок 1. «Основні складові безпеки у туристичному обслуговуванні»

Безпека у сфері туристичного обслуговування є критичним фактором, що визначає якість наданих послуг і рівень довіри клієнтів до туристичних компаній [2]. Туристи очікують не лише комфортного відпочинку, а й гарантій захисту свого здоров'я, життя та майна під час подорожі. Відповідно, підприємства, що займаються туристичним обслуговуванням, повинні враховувати всі можливі

ризики, які можуть виникнути на етапах бронювання, перевезення, розміщення, екскурсійного супроводу, додаткових сервісів тощо.

Основні загрози у сфері туристичного обслуговування можуть мати різну природу – від технічних несправностей транспорту до порушення санітарних норм у закладах розміщення [4, с. 9-11]. Деякі ризики пов’язані з безпекою туристів у готелях, ресторанах, екскурсійних групах, а також під час користування туристичними послугами, такими як оренда транспорту чи активний відпочинок. Важливо, щоб оператори туристичного бізнесу впроваджували заходи з мінімізації небезпек та забезпечували відповідність послуг міжнародним стандартам безпеки. У таблиці нижче наведено основні загрози, що можуть виникати в процесі туристичного обслуговування (табл. 2).

Таблиця 2

Основні загрози та ризики у сфері туристичного обслуговування

Категорія ризику	Приклади загроз
Організаційні ризики	Помилки у бронюванні, подвійний продаж номерів, ненадання оплачених послуг
Транспортні ризики	Поломка туристичного транспорту, ДТП, затримка рейсів, порушення технічних стандартів перевезення
Санітарно-гігієнічні ризики	Недотримання норм харчування, забруднена вода, антисанітарія в закладах розміщення
Безпекові ризики у готельному обслуговуванні	Крадіжки в номерах, пожежі, відсутність систем відеоспостереження та екстрених виходів
Ризики екскурсійного супроводу	Недостатня кваліфікація гідів, відсутність страхування, неорганізованість групових маршрутів
Цифрові ризики	Витік персональних даних, кібершахрайство при онлайн-бронюванні, ненадійні платіжні системи

Джерело: сформовано автором на основі [2, 5]

Врахування цих загроз є необхідною умовою якісного та безпечного туристичного обслуговування. Сучасні технології відіграють ключову роль у забезпеченні безпеки туристичного обслуговування, дозволяючи значно знизити ризики та підвищити рівень захисту туристів. Одним із основних інструментів є системи відеоспостереження, які широко застосовуються в готелях, на туристичних об'єктах, на транспорті та під час проведення екскурсій. Вони допомагають оперативно реагувати на будь-які надзвичайні ситуації, запобігають злочинам, таким як крадіжки чи насильницькі дії, а також надають важливу інформацію для слідчих органів у разі виникнення інцидентів [4, с. 74-76].

Цифрові додатки для відстеження небезпек стають все більш популярними в туристичній індустрії. Наприклад, мобільні додатки, які попереджають туристів про можливі природні катастрофи, зміни в погодних умовах або політичну ситуацію в країні перебування. Такі програми часто містять опцію для екстреного виклику допомоги, для того щоб туристи могли оперативно звертатися до місцевих служб безпеки або медичних установ [5, с. 16]. Це значно знижує час реагування на ситуації, що можуть загрожувати життю та здоров'ю. Інноваційні страхові сервіси також є невід'ємною частиною забезпечення безпеки туристів. Багато страхових компаній зараз пропонують послуги, що включають медичне страхування,

страхування від нещасних випадків, а також страхування від скасування поїздки чи втрати багажу. Окремі туристичні компанії вже інтегрують ці сервіси в свої пакети послуг, що робить туристичний продукт більш безпечним і привабливим для клієнтів.

Отже, безпека в туристичному обслуговуванні є не лише необхідною умовою для успішного функціонування індустрії, але й важливим фактором, який впливає на довіру туристів до підприємств. Сучасні технології, такі як відеоспостереження, цифрові додатки для відстеження небезпек, страхові сервіси та системи оповіщення, значно підвищують рівень захисту та дозволяють оперативно реагувати на будь-які загрози. Інтеграція цих інноваційних рішень у туристичні процеси не лише знижує ймовірність виникнення небезпек, але й створює комфортне та безпечне середовище для відпочинку. Підприємствам туристичного сектору важливо постійно вдосконалювати свої технології безпеки, аби відповідати вимогам сучасного ринку і забезпечити своїм клієнтам найвищий рівень захисту.

Список використаних джерел

1. Данчевська І. Р. Безпека туризму України в умовах воєнного стану. Вісник ХНТУ 2022. № 2(81). URL: https://journals.kntu.kherson.ua/index.php/visnyk_kntu/article/view/66/61 (дата звернення 11.02.2025)
2. Незвещук-Когут Т.С. Проблеми та напрями підвищення ефективності управління якістю обслуговування на туристичних підприємствах. Ефективна економіка. №4., 2015. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3995 (дата звернення 11.02.2025)
3. Про туризм: Закон України від 1995. № 31 / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр#Text (дата звернення 10.02.2025)
4. Торяник В.М., Джинджоян В.В. Безпека туризму: навчальний посібник. Дніпро: ВНПЗ «ДГУ», 2018. С. 284.
5. Царук, В. В. Туризм в Україні в умовах воєнного стану – проблеми відновлення та пошуку нових моделей управління. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*, (4), 2023. С. 15-24.

УДК 338.483(285.2)(477.42)

ВИКОРИСТАННЯ АКВАЛЬНИХ ТЕРИТОРІЙ В ТУРИЗМІ НОВОБОРІВСЬКОЇ ГРОМАДИ

Інна НЕСТЕРЧУК
кандидат географічних наук,
доцент ЖДУ імені Івана Франка (Україна)
Юлія ЛЕВАНДОВСЬКА
Здобувачка вищої освіти
першого(бакалаврського) рівня освіти,
ОП «Туризм та рекреація»,1 курсу

Новоборівська громада Житомирського району Житомирської області, має значний туристичний потенціал, зокрема завдяки своїм природним ресурсам, які можуть стати основою для розвитку різних видів туризму, включаючи рекреаційний, екологічний, спортивний та екстремальний.

Громада розташована на півночі України в зоні Полісся. Адміністративним центром територіальної громади є селище міського типу Нова Борова, в якому розміщені органи місцевого самоврядування. На території розташування Новоборівської громади клімат помірно-континентальний, з теплим вологим літом та помірною зимою. Річна кількість опадів становить 631 мм. Рельєф території рівнинний з переважаючими дерново-підзолистими, болотними, алювіальними, піщаними і супіщаними ґрунтами [6].

Територія громади займає площу 209,75 кв. км. Населення громади станом на 01.01.2025р. – 8150 чоловік [4].

Новоборівська громада багата на водні об’єкти, серед яких найбільш важливими є річки Ірша, Крапля, Тростяниця, Іршиця, споруджено Іршанське водосховище, яке є одним з найбільших на Житомирщині з якого здійснюється централізований забір води для технічних та питних потреб частини місцевого населення громади, установ, організацій, підприємств в смт. Нова Борова.

Згідно Програми розвитку культури і туризму Новоборівської селищної ради на 2021-2025 роки [5], ключовими напрямками розвитку туризму у громаді є:

- розробка туристичних маршрутів Новоборівською громадою, зокрема на річці Ірша,
- розвиток мілітарі-туризму (облаштування ДОТів, які розташовані на території громади),
- підтримка розвитку агроосель,
- розробка інформаційної довідки про громаду та її туристичний потенціал та розвиток рекреаційних зон на території громади.

Реалізація даних напрямків може бути ефективною, використовуючи сильні сторони громади, зокрема наявність аквальних територій.

Аквальні території в межах Новоборівської громади являють собою ландшафт, ключовою характеристикою якого є наявність водного середовища, що визначає умови для живих організмів [2].

Один з основних напрямків використання аквальних територій у громаді є рекреаційний напрямок, адже в літній період пляжний туризм на берегах річок є особливо популярним серед місцевих жителів та гостей громади. Ключовим об’єктом є річка Ірша, що впадає до річки Тетерів. Русло річки звивисте і місцями слабозвивисте, ширина русла коливається в межах 10–20 м, глибина 0,3–4,5 м., похил річки становить 0,77 м/км, що є демонструє можливість розвитку на ній туризму. Відповідно для ефективного розвитку пляжного туризму на річці необхідно створювати комфортні зони відпочинку, встановлювати роздягальні, душові, зони для активних ігор. Важливою складовою є підтримка чистоти всіх водних об’єктів та прилеглих територій, що можна реалізовувати через залучення волонтерів та проведення еколого-просвітницьких заходів.

Крім того, Новоборівська громада має потенціал для розвитку активних водних видів спорту. Наявність чистих водних об’єктів сприяє розвитку аматорської та спортивної риболовлі. Як наслідок, організація туристичних локацій для рибаків на березі річки Ірша та Іршанського водосховища може залучити нових відвідувачів з інших регіонів.

Використання аквальних територій у напрямі екологічного туризму є перспективним напрямком для громади. Відповідно, створення екологічних стежок вздовж водних об’єктів, організація спостережень за птахами та флорою, проведення екскурсій для дітей та дорослих допоможуть популяризувати екотуризм.

Зважаючи на те, що Новоборівська громада має багатий історичний та культурний потенціал, який можна інтегрувати у розвиток водного туризму, доцільним є організація екскурсій річкою Ірша на човнах, байдарках, катамаранах, каное з розповідями про історію регіону, давні поселення та промисли, що можуть привабити туристів, які цікавляться історією. Також можна проводити фестивальні та культурні заходи на березі річки, включаючи театралізовані вистави, концерти та традиційні народні свята.

Водночас важливою складовою є дотримання принципів сталого розвитку, що реалізується через збереження чистоти води, заборону будівництва промислових об’єктів у прибережних зонах та екологічна освіта населення. Адже при значному природно-ресурсному потенціалі, використання аквальних територій для туризму стикається з певними труднощами, зокрема можна виділити:

- відсутність розвиненої інфраструктури (облаштованих пляжів, кемпінгів, пунктів прокату спорядження);
- проблеми з екологічним станом деякими водами через забруднення;
- недостатня кількість інвестицій у розвиток туристичних об'єктів;
- відсутність маркетингової стратегії для залучення туристів [3, с. 124].

Для подолання цих проблем важливо залучати місцевих підприємців, громадські організації та державні програми підтримки розвитку водного туризму. Прикладом ефективної взаємодії місцевого населення та органів влади, є проведення фестивалю «River Fest» який триває близько місяця та дає можливість поплавати на байдарках і драгонботах, пограти у пляжний волейбол, побувати на виступах

музикантів. Також проводяться різні змагання, акробатичні номери, виступи з фаєр-шоу, street workout (рис. 1) [1].

Щорічно в середині липня на правому березі Іршанського водосховища біля села Старий Бобрик проходить мотофестиваль «Великий Казан», на який зі всієї України з'їжджалися мотоциклісти, байкери та відпочиваючі. Крім того до повномасштабної війни на березі річки Ірша проводили фестиваль Open Air [1].

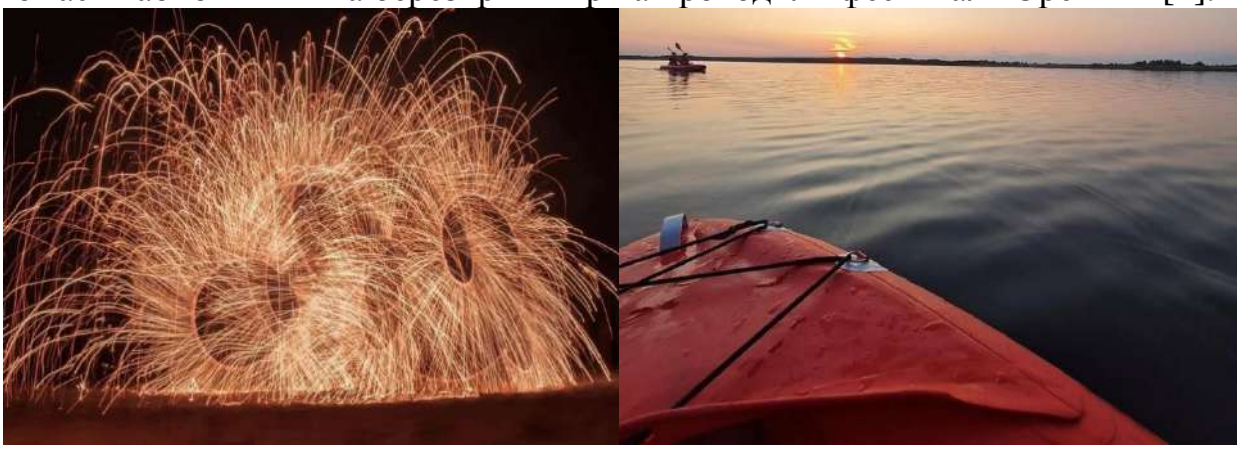

Рис. 1. Елементи програми фестивалю «River Fest» (фаєр-шоу та сплав на байдарках)

Тому в майбутньому Новоборівська громада має можливість стати центром водного туризму Житомирщини. Основні кроки для реалізації включають: розробку туристичних маршрутів, залучення інвесторів, проведення фестивалів та змагань та популяризація регіону через ЗМІ та соцмережі для привернення уваги туристів з усієї України.

Отже, аквальні території Новоборівської громади мають величезний потенціал для розвитку туризму, адже завдяки природним ресурсам, регіон може стати центром пляжного, екологічного та історичного туризму.

Список використаних джерел:

1. Nova Borova Territorial Community. URL: https://cities4cities.eu/community/nova-borova-territorial-community/ (дата звернення: 22.02.2025).
2. Аквальний ландшафт. URL: https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%BA%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%88%D0%B0%D1%84%D1%82 (дата звернення: 22.02.2025).
3. Ільїн Л., Ільїна, О. Критерії й показники рекреаційного освоєння природних та штучних водойм українського Полісся. *Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід*, 2022. С. 123-126.
4. Паспорт громади. Новоборівська громада. URL: https://novoborivska-gromada.gov.ua/pasport-gromadi-16-32-20-18-03-2016/ (дата звернення: 22.02.2025).
5. Проєкти рішень №68 «Про затвердження Програми розвитку культури і туризму Новоборівської селищної ради на 2021-2025 роки». https://novosr.gov.ua/docs/1808389/ (дата звернення: 22.02.2025).
6. Стратегія розвитку Новоборівської селищної територіальної громади до 2025 року. URL: https://novoborivska-gromada.gov.ua/ (дата звернення: 22.02.2025).

УДК 37.018.43

Аліна БАЧИНСЬКА
здобувачка вищої освіти
ОПП Середня освіта (Географія)
ЖДУ імені Івана Франка (Україна)
Тамара АНДРІЙЧУК
доцент, кандидат біологічних наук
ЖДУ імені Івана Франка (Україна)

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ПАНЕЛЕЙ В ОСВІТІ: АНАЛІЗ ВПЛИВУ НА ЗАДОВОЛЕНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ ОПИТУВАННЯ

Постановка проблеми. Освіта постійно зазнає реформ, що обумовлені особливостями зміни поколінь людей. Однією із найпоширеніших проблем освіти є підвищення ефективності уроків та зацікавленості учнів у навчальних предметах. На сьогоднішній день науковці використовуть багато різних методів та засобів для вирішення цієї та багатьох інших проблем. Наприклад, в освіту запроваджують інформаціїно-комунікаційні технології (ІКТ), інтерактивні методи навчання, а саме інтерактивні панелі та інтерактивні дошки з мультимедійним проектором.

Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій розпочалося наприкінці ХХ століття, але широке застосування вони здобули лише в 2016 році після введення реформи МОН, відомої як «Концепція НУШ (Нова українська школа)». У документі представлено кілька ключових концепцій, серед яких є й аспект, що стосується ІКТ, зокрема «інформаційно-цифрова компетентність». Вона передбачає вміння ефективно та критично використовувати інформаційно-комунікаційні технології для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією як у професійній діяльності, так і в публічному та приватному спілкуванні [1].

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі термін «інтерактивний» означає здатність співпрацювати або перебувати у режимі розмови, діалогу з чимось (наприклад, інтерактивною дошкою з мультимедійним проектором) чи будь-ким (наприклад, вчителем або однокласником) [2, ст. 56]. Цей термін був запозичений з англійської мови від слова *interact* (inter – взаємний, act- діяти, тобто взаємодіяти) [2, ст. 56].

Найпоширенішими інтерактивними технологіями є інтерактивна дошка з мультимедійним проектором та інтерактивна панель.

Інформаційні технології постійно еволюціонують і не стоять на місці. В освітній процес активно впроваджуються інтерактивні дошки, що значно покращують взаємодію між учителями та здобувачами освіти, а також сприяють більш ефективному засвоєнню навчального матеріалу через використання мультимедійних технологій. В залежності від розташування проектора, можна виділити такі типи мультимедійних дошок:

- ✓ з прямою проекцією – проектор знаходиться перед дошкою;
- ✓ з оберненою проекцією – проектор знаходиться за дошкою;

За технологією виготовлення і принципом роботи:

✓ з резистивною матрицею. Суть технології: «Двошарова сітка з тонких провідників, розділена повітряним зазором і вмонтована в пластикову поверхню інтерактивної дошки. При дотику до поверхні дошки провідники сітки стикаються й замикають відповідну частину електричної схеми». [3, с.13];

✓ з технологією DViT. В кутах дошки розташовані мініатюрні цифрові відеокамери, які зчитують координати курсору або дотику маркера чи пальця. Перевагою цієї технології є те, що підвищується швидкість й точність позиціонування курсору або дотику та збільшуються функціональні можливості [3, ст.13];

✓ лазерні. (для дошок такого типу необхідний спеціальний маркер);

✓ електромагнітні (для роботи з такою дошкою необхідний спеціальний електронний маркер);

✓ з інфрачервоною/ультразвуковою технологією (дошки мають інфрачервоні датчики, які вихначають координати спеціального маркеру, який працює від батарейок);

З метою вивчення думки здобувачів освіти щодо доцільності використання інтерактивної дошки було проведенно опитування, в якому взяли участь школярі 7-8 класів, гімназії №11 м. Бердичева, Житомирської області. Опитувальник було створено за допомогою онлайн форми *Google Forms.*

Результати опитування дають можливість визначити актуальність встановлення в класах ЗЗСО інтерактивних дошок з мультимедійним проектором або інтерактивної панелі.

Після запитання школярам, чи отримують вони нові знання після уроку, на якому використовувалася інтерактивна дошка з мультимедійним проектором або інтерактивна панель, було виявлено, що 85% дали позитивну відповідь, 15% обрали варіант «Важко відповісти», а лише 2,4% відповіли «Ні» (рис.1).

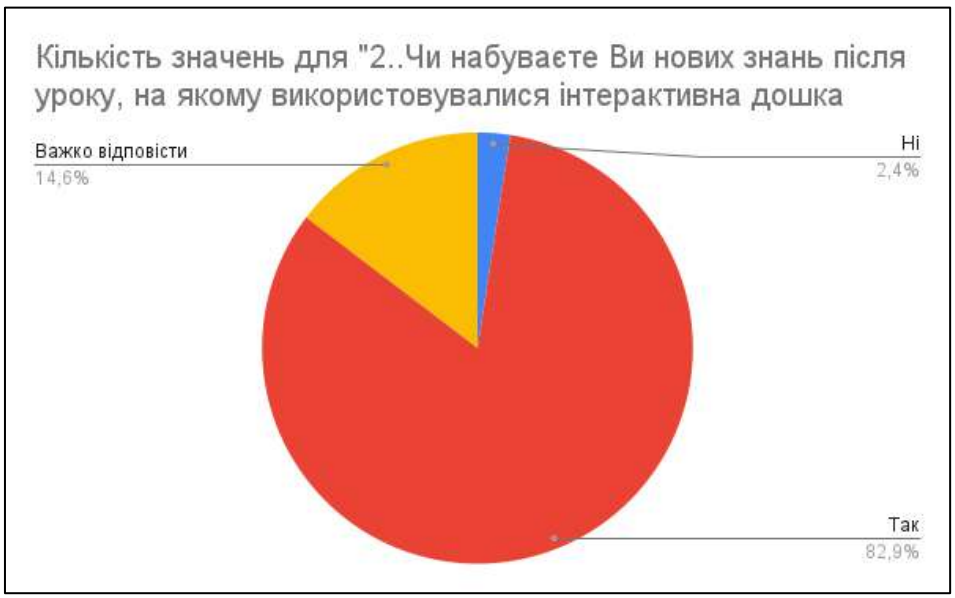

Рис.1 Діаграма розподілу відповідей здобувачів освіти на поставлене питання 2

Більшість респондентів (67,5%) відповіли на питання «Чи мали ви досвід використання інтерактивної дошки з мультимедійним проектором або інтерактивної панелі?» обравши варіант «Так», 25% зазначили, що лише спостерігали, як інші школярі чи вчитель використовують ці технології (рис. 2).

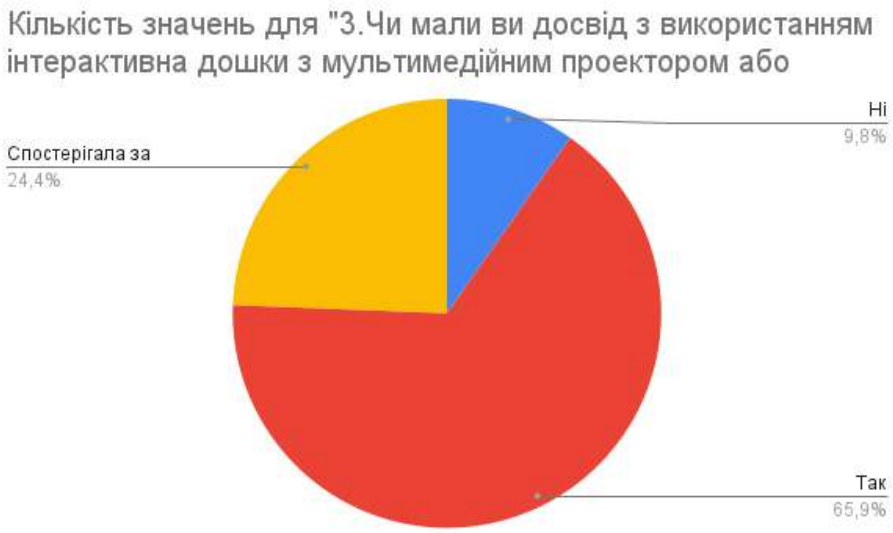

Рис.2. Діаграма розподілу відповідей здобувачів освіти на поставлене питання 3

Одним з основних питань було визначити, яку оцінку від 1 до 10 (де 10 – найвищий бал, а 1 – найнижчий) здобувачі освіти поставлять урокам проведеним із використанням інтерактивної дошки. За результатами опитування, більшість респондентів висловили позитивне ставлення до таких уроків. Найбільше було обрано рівні задоволення 8 (30%) та 10 (30%), трохи менше – 9 (22,5%) (рис. 3).

Рис.3. Діаграма розподілу відповідей здобувачів освіти на поставлене питання 4

Після аналізу всіх відповідей можна зробити висновок, що впровадження інтерактивної дошки з мультимедійним проектором є вдалим кроком для підвищення ефективності уроків і залучення здобувачів освіти до навчання за

допомогою сучасних технологій. Інтерактивна дошка є потужним інструментом, який може значно покращити освітній процес завдяки своїм можливостям інтеграції технологій в навчання.

Список використаних джерел

1. Бонч-Бруєвич Г.Ф., Носенко Т.І. Інтерактивний комплекс SMART Board у навчальному процесі: навчальний посібик. 2010. С.13.

2. Ребуха Л.. Биковський М. Використання інтерактивних технологій у процесі навчання студентів в ЗВО. *IV Міжнародна науково-практична конференція «Інновації в освіті: реалії та перспективи розвитку»*. 2022. С. 56-58.

3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. С. 11-12. URL: http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/20195 (дата звернення: 01.03.2025).

УДК 338.48:355.01

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ТУРИСТИЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ РЕГІОНУ

Жанна ТКАЧЕНКО
студентка 4 курсу спеціальності 242 «Туризм»
Сумський національний аграрний університет (Україна);
Олександр КОВАЛЕНКО
кандидат педагогічних наук,
доцент, завідувач кафедри туризму
Сумський національний аграрний університет (Україна)

В умовах сучасних геополітичних реалій, коли збройні конфлікти набувають все більшого поширення, дослідження впливу війни на туристичну діяльність регіонів є надзвичайно актуальним. Туризм, будучи вразливою до зовнішніх факторів галуззю, зазнає значних збитків під час воєнних дій, що негативно впливає на економіку, соціальну сферу та культурну спадщину. Відтак, своєчасне та комплексне вивчення механізмів впливу війни на туристичну діяльність, а також розробка ефективних стратегій адаптації та відновлення галузі є критично важливими для забезпечення сталого розвитку регіонів, що постраждали від збройних конфліктів [1].

Метою нашої роботи є дослідження та аналіз впливу війни на туристичну діяльність регіону, виявлення основних тенденції та розробка рекомендацій щодо мінімізації негативних наслідків.

Вплив війни на туристичну діяльність має досить руйнівні і вкрай негативні наслідки, серед яких [2]:

1. Безпека та обмеження: воєнні дії призводять до підвищення рівня небезпеки для туристів, що є ключовим фактором для прийняття рішень щодо подорожей; введення воєнного стану, комендантської години, обмеження на пересування та відвідування певних територій унеможливлюють або ускладнюють туристичну діяльність; закриття кордонів, аеропортів, транспортних шляхів призводить до ізоляції регіону та зменшення туристичного потоку.

2. Руйнування інфраструктури: війна завдає значних збитків туристичній інфраструктурі: готелям, ресторанам, музеям, пам’яткам архітектури тощо; руйнування транспортної інфраструктури ускладнює логістику та пересування туристів; пошкодження комунікацій та інженерних мереж призводить до перебоїв у роботі туристичних підприємств.

3. Економічні втрати: війна завдає нищівного удару по туристичному бізнесу регіону, призводячи до різкого скорочення туристичного потоку та, відповідно, доходів підприємств галузі. Зниження попиту на туристичні послуги спричиняє хвилю звільнень персоналу, що призводить до втрати робочих місць та поглиблення економічної кризи. Руйнування туристичної інфраструктури, зокрема готелів, ресторанів та туристичних об'єктів, завдає значних збитків власникам бізнесу та унеможливлює швидке відновлення діяльності. Замороження інвестиційних проектів у туристичній сфері через високі ризики та невизначеність перспектив позбавляє регіон можливостей для розвитку та відновлення економічного потенціалу.

4. Соціально-психологічний вплив: війна завдає важкого психологічного удару по туристичній діяльності регіону, створюючи атмосферу страху та невизначеності, що відлякує туристів. Поширювана інформація про воєнні дії та їх наслідки формує негативний імідж регіону, зменшуючи його привабливість для подорожей. Вимушена міграція населення та внутрішнє переміщення осіб призводять до втрати кваліфікованих кадрів у туристичній галузі, ускладнюючи відновлення діяльності. Загалом, війна не тільки руйнує інфраструктуру, але й підриває довіру до регіону як безпечного та привабливого місця для відпочинку, що потребує значних зусиль для відновлення психологічного комфорту та позитивного іміджу.

5. Зміна туристичних потоків: війна кардинально змінює напрямки туристичних потоків, змушуючи людей шукати безпечніші та стабільніші варіанти для подорожей. Регіони, що постраждали від збройних конфліктів, втрачають свою привабливість для туристів, і відбувається переорієнтація на інші дестинації. Війна також сприяє розвитку внутрішнього туризму, оскільки люди віддають перевагу подорожам у межах своєї країни, де відчувають себе більш захищено. Крім того, змінюється мотивація туристів: на перший план виходять безпека, стабільність та можливість отримати психологічну підтримку, що впливає на вибір місць відпочинку та видів туристичної діяльності.

Адаптація та відновлення туристичної діяльності – це комплекс заходів, спрямованих на відновлення та розвиток туристичної галузі після негативного впливу кризових ситуацій, таких як війна. Ці заходи включають [3]:

По-перше, безпека та відновлення інфраструктури, коли першочерговим завданням є забезпечення безпеки для туристів та відновлення пошкодженої інфраструктури; розробка та впровадження протоколів безпеки для туристичних об’єктів та маршрутів; відновлення транспортного сполучення та комунікацій.

По-друге, маркетинг та PR, а саме: активна маркетингова кампанія з метою відновлення позитивного іміджу регіону та залучення туристів; використання сучасних інформаційних технологій та соціальних мереж для просування туристичного продукту; організація промо-турів для представників туристичних агентств та ЗМІ.

По-третє, це диверсифікація туристичного продукту, серед заходів якої є розвиток нових видів туризму, таких як культурний, історичний, екологічний, сільський туризм; створення унікальних туристичних продуктів, що враховують особливості регіону та інтереси різних категорій туристів; розширення спектру туристичних послуг та підвищення їх якості.

По-четверте, партнерство та співпраця, серед яких: активна співпраця з місцевими органами влади, туристичними агентствами, громадськими організаціями та іншими зацікавленими сторонами; залучення інвестицій у розвиток туристичної інфраструктури та створення нових туристичних продуктів; обмін досвідом та співпраця з іншими регіонами, що мають успішний досвід відновлення туристичної діяльності після кризових ситуацій.

По-п’яте, підтримка туристичного бізнесу, яка включає надання державної підтримки туристичним підприємствам, зокрема, шляхом пільгового кредитування, податкових пільг та грантів; спрощення процедур реєстрації та ліцензування

туристичної діяльності; створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього туристичного бізнесу.

Проаналізувавши наслідки негативного впливу війни на туристичну діяльність, ми хочемо запропонувати наступні практичні рекомендації:

- розробити та впровадити комплексну стратегію відновлення туристичної діяльності після війни, що враховуватиме особливості регіону та інтереси різних категорій туристів;
- забезпечити безпеку для туристів та створити сприятливі умови для розвитку туристичного бізнесу;
- активно використовувати сучасні інформаційні технології та соціальні мережі для просування туристичного продукту та залучення туристів;
- розвивати нові види туризму та створювати унікальні туристичні продукти, що відповідають сучасним тенденціям та інтересам туристів;
- забезпечити підтримку туристичного бізнесу на всіх етапах відновлення туристичної діяльності.

Підсумовуючи усе зазначене вище, можна зробити наступні висновки про те, що війна має значний негативний вплив на туристичну діяльність регіону, призводячи до економічних втрат, руйнування інфраструктури та зміни туристичних потоків. Відновлення туристичної діяльності після війни потребує комплексного підходу, що включає забезпечення безпеки, відновлення інфраструктури, активну маркетингову кампанію, диверсифікацію туристичного продукту та підтримку туристичного бізнесу. Важливо враховувати соціально-психологічний фактор та створювати умови для психологічної реабілітації населення та відновлення позитивного іміджу регіону.

Перспективами подальших досліджень вбачаємо поглиблене вивчення впливу війни на різні сегменти туристичного ринку; аналіз досвіду відновлення туристичної діяльності в інших регіонах, що постраждали від воєнних конфліктів; а також розробку ефективних механізмів залучення інвестицій у розвиток туристичної інфраструктури та створення нових туристичних продуктів.

Список використаних джерел:

1. Карпенко Ю., Логвин М., Тараненко О., Логвин Д., Луценко, О. Стан розвитку туризму в умовах війни та повоєнне відновлення. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки». № 2 (108), 2023. С. 59-68.

2. Моца А., Шевчук С., Середа, Н. Перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні. Економіка та суспільство, (41). 2022. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-31 (дата звернення: 03.02.2025).

3. Помаза-Пономаренко А. Л. Розвиток туризму в Україні у воєнний і післявоєнний періоди. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. Том 33 (72). № 5. 2022. С. 6-11.

УДК 338.48:640.5

ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННИЙ БІЗНЕС У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРІОРИТЕТІВ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Наталя БАБКО
кандидат економічних наук,
доцент МДПУ імені Богдана Хмельницького (Україна)

Готельно-ресторанний бізнес є важливою складовою національної економіки, що забезпечує створення робочих місць, залучення інвестицій та розвиток туристичної інфраструктури. У сучасних умовах глобалізації, цифровізації та економічної нестабільності ефективне управління цією сферою стає пріоритетним завданням державної політики.

Готельно-ресторанний бізнес є частиною сфери послуг і безпосередньо впливає на макроекономічні показники країни. Його ефективне функціонування забезпечує:

- збільшення ВВП через зростання обсягів наданих послуг;
- створення робочих місць, що сприяє зниженню рівня безробіття;
- залучення іноземних інвестицій у туристичну інфраструктуру;
- розвиток малого та середнього бізнесу через підтримку локальних підприємств у сфері гостинності.

Згідно з даними Всесвітньої ради з подорожей і туризму (WTTC), внесок туризму та гостинності у світовий ВВП складає понад 10%. В Україні цей показник варіюється в межах 3-5%, що свідчить про значний потенціал для зростання [3, с. 233].

На розвиток готельно-ресторанного бізнесу впливають як внутрішні, так і зовнішні фактори. До внутрішніх факторів відносяться [3, с. 232-234]:

- Стан національної економіки – рівень доходів населення визначає купівельну спроможність клієнтів готельно-ресторанного бізнесу.
- Законодавче регулювання – податкова політика, дозвільна система та державні програми підтримки.
- Рівень інфраструктури – якість доріг, транспортна доступність, наявність туристичних об’єктів.
- Кадровий потенціал – рівень кваліфікації працівників сфери гостинності.

Зовнішніми факторами розвитку готельно-ресторанного бізнесу є [3, с. 232-234]:

- Глобальні економічні тенденції – вплив світової економічної ситуації на попит у сфері туризму.

- Соціальні зміни – зростання популярності екологічного туризму, нові споживчі звички.

- Технологічні інновації – цифровізація бізнес-процесів, автоматизація обслуговування клієнтів.

- Політична ситуація – стабільність у країні, імідж держави на міжнародному туристичному ринку.

Повоєнний період для України визначатиме нову економічну реальність, що впливатиме на розвиток готельно-ресторанного бізнесу. Особливості його відновлення та інтеграції в національну економічну політику можна розглянути в кількох ключових напрямах:

1. Відновлення інфраструктури та модернізація готельно-ресторанного сектору.
2. Реконструкція зруйнованих об'єктів гостинності (готелів, ресторанів, туристичних баз, транспортних вузлів).
3. Створення нових сучасних об'єктів ГРБ із застосуванням «зелених» технологій та енергоефективних рішень.
4. Забезпечення інвестиційної привабливості сектору через пільгові кредити, гранти та міжнародні програми підтримки.
5. Розвиток локального бізнесу шляхом надання субсидій та податкових стимулів для малих і середніх підприємств.

У рамках державної політики економічного зростання визначено кілька ключових напрямів підтримки готельно-ресторанного бізнесу [1, с. 62-63; 2, с. 349-351]:

1. Державні програми стимулювання розвитку готельно-ресторанного бізнесу:
   - Фінансові механізми підтримки малого та середнього бізнесу.
   - Зменшення податкового навантаження для підприємств сфери гостинності.
   - Створення сприятливих умов для залучення інвесторів.
2. Розвиток туристичної інфраструктури:
   - Модернізація транспортної та готельної інфраструктури.
   - Покращення умов для розвитку екотуризму та агротуризму.
   - Створення регіональних туристичних кластерів.
3. Інновації та цифровізація:
   - Впровадження «розумних» технологій у сфері гостинності (Big Data, AI, CRM-системи).
   - Онлайн-бронювання, мобільні додатки для зручності клієнтів.
   - Використання маркетингових платформ для просування туристичних продуктів.
4. Освіта та підготовка кадрів:
   - Підвищення кваліфікації персоналу у сфері туризму та ресторанного бізнесу.
   - Створення освітніх програм, що відповідають вимогам ринку.

- Популяризація професій у сфері гостинності серед молоді.

5. Брендинг та маркетинг:
   - Формування позитивного туристичного іміджу України.
   - Розвиток міжнародних партнерств для залучення туристів.
   - Просування національного гастрономічного туризму.

Не зважаючи на значний потенціал, розвиток готельно-ресторанний бізнес стикається з низкою викликів:

- Інфляція та економічна нестабільність – зростання вартості послуг впливає на конкурентоспроможність.
- Військові та політичні ризики – зниження туристичних потоків через небезпеку подорожей.
- Кадровий дефіцит – масовий відтік фахівців за кордон.
- Низький рівень цифровізації малих підприємств – недостатнє використання онлайн-платформ.

Однак, перспективи розвитку готельно-ресторанного бізнесу залишаються позитивними завдяки наступним чинникам:

- Посилення держпідтримки сфери гостинності через грантові програми.
- Інтеграція України в міжнародний туристичний ринок.
- Активне використання цифрових технологій для управління бізнесом.
- Зростання інтересу до гастрономічного та екотуризму.

Отже, готельно-ресторанний бізнес є важливим драйвером економічного зростання України, що сприяє залученню інвестицій, створенню нових робочих місць та розвитку регіонів. Готельно-ресторанний бізнес має потенціал стати одним із рушіїв економічного відновлення України, створюючи нові можливості для розвитку туризму та залучення капіталу. Головне завдання – ефективне впровадження стратегічних заходів, що дозволять інтегрувати готельно-ресторанний бізнес у загальнонаціональну систему економічного зростання та зробити його конкурентоспроможним на світовій арені.

Для забезпечення сталого розвитку цієї сфери необхідно реалізовувати комплексні державні програми підтримки, сприяти цифровізації та впроваджувати інноваційні моделі управління. Перспективи готельно-ресторанного бізнесу в Україні значною мірою залежать від ефективності державного регулювання, адаптації до сучасних викликів і активного впровадження новітніх технологій.

Список використаних джерел:

1. Бабко Н. М. Маркетингові підходи до відновлення сфери гостинності у повоєнний період. *Маркетингові та організаційні механізми повоєнного розвитку галузі гостинності та туризму України: зб. тез доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф.* (26-27 листопада 2024 року, м. Харків). Частина 1. Харків : Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т». 2024. 680 с. С. 61-63.

2. Пилипенко К., Рунчева Н., Прокопишин О. Агротуризм як стратегічний напрям підвищення рівня доходу фермерських господарств України. *Економічний простір.* 2024. №191. С. 348-353.

3. Metelenko N., Voronkova V., Nikitenko V., Tubolets I., Zelenin Y., Marchenko O., Babko N., Podakov E., Salnikova M. Integration of Environmental Technologies into

Industrial Management as a Tool for Ensuring Sustainable Development. *Pakistan Journal of Life & Social Sciences.* 2025. №23(1). Pp. 230-237.

УДК 338

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ ЯК НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРІОРИТЕТ: СТРАТЕГІЯ ВІДРОДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ

Алла КОВАЛЬОВА
викладач вищої категорії, викладач-методист
ВСП «Запорізький гуманітарний фаховий коледж
НУ «Запорізька політехніка» (Україна)

Національний пріоритет – це ключовий напрямок державної політики, що має стратегічне значення для розвитку країни. Такі пріоритети визначають основні цілі, завдання та ресурси, що спрямовуються на їх реалізацію.

Серед національних пріоритетів розвитку сфери туризму виділяються наступні: сприяння економічному зростанню, оскільки туризм створює нові робочі місця; розвиток інфраструктури, оскільки в процесі розвитку туризму покращується якістьшляхів, модернізуються готелі, підвищується комфорт як для туристів , так і для місцевих жителів [1]. Вагому роль серед національних пріоритетів розвитку сфери туризму відіграє також збереження культурної спадщини , адже предмети культури користуються попитом під час організації відпочинку туристів; збереження та пропагування міжнародного іміджу країни, адже привабливий туристичний бренд збільшує туристичні потоки іноземних громадян, що призводить до покращення дипломатичних та економічних звязків країни.

Не останнє місце в переліку національних пріоритетів розвитку сфери туризму є диверсифікація туристичного продукту, адже туризм здатен стати суттєвим джерелом прибутку та знижити залежність економіки від інших галузей.

Диверсифікація туристичного продукту – це стратегія розширення асортименту туристичних послуг та напрямів для залучення нових клієнтів, підвищення конкурентоспроможності та зниження ризиків [2]. Вона дозволяє туристичним компаніям та регіонам пропонувати різноманітні продукти, адаптовані під різні категорії туристів.

Найбільш поширеними видами диверсифікації у туризмі є :

1. Продуктова диверсифікація – розробка нових видів туризму (наприклад екотуризм, гастрономічний туризм, медичний туризм).
2. Географічна диверсифікація – розширення напрямів (додавання нових країн, міст, екскурсій).
3. Цільова диверсифікація - орієнтація на різні сегменти аудиторії (молодь, сім'ї з дітьми, туристи похилого віку, VIP-клієнти).
4. Сезонна диверсифікація – створення турів, затребуваних у різні пори року (наприклад, гірськолижні курорти взимку та пляжний відпочинок влітку).
5. Канальна диверсифікація - використання різних способів продажу (онлайн-бронювання, мобільні додатки, туристичні агенції, соцмережі).

Цілком очевидно, що диверсифікація туристичного продукту в Україні після війни стане важливим національним пріоритетом, оскільки фахівці в галузі туризму матимуть безліч викликів, серед яких залучення туристів, розвиток нових

напрямків, як то гастрономічний туризм, медичний, круїзний, підтримка економіки та сприяння інтеграції країни у міжнародний ринок.

Аналізуючи ситуацію, слід зазначити, що процес диверсифікації туристичного продукту буде складатися із декількох ключових напрямків. Зупинимось детально на їхньому розгляді.

1. Економічна стійкість та відновлення регіонів: розвиток різних видів туризму (наприклад, культурно-історичного, екотуризму, медичного та гастрономічного) допоможе залучити інвесторів та створити робочі місця у різних частинах країни. Диверсифікація знизить залежність від одного сегмента туризму, роблячи економіку стабільнішою.

2. Відновлення туристичної інфраструктури: ремонт та реконструкція зруйнованих доріг, готелів, аеропортів, культурних та природних пам'яток; відновлення та модернізація об'єктів історичної спадщини; залучення інвестицій у туристичну галузь.

3. Розвиток меморіального та військового туризму: створення музеїв, меморіалів та екскурсій місцями ключових битв; розвиток туристичних маршрутів звільненими територіями; включення освітніх програм, пов'язаних з історією війни та її наслідками.

4. Просування екотуризму та сталого розвитку: розвиток природних заповідників, національних парків та зелених маршрутів; впровадження "зелених" технологій у готелях та туристичних об'єктах; розвиток агротуризму – подорож у фермерські господарства та виноробні.

5. Гастрономічний та культурний туризм: популяризація української кухні через фестивалі та гастрономічні маршрути; розвиток етнотуризму – знайомство з українськими традиціями, ремеслами та фольклором; відродження та просування культурних заходів, концертів, театральних фестивалів.

6. Розвиток медичного та оздоровчого туризму: відновлення та модернізація санаторіїв та курортів; розвиток реабілітаційного туризму для ветеранів та громадян, які постраждали від війни; залучення іноземних туристів для лікування та оздоровлення в Україні.

7. Розвиток активного та спортивного туризму: організація міжнародних спортивних заходів, марафонів, велопробігів; розвиток водного туризму на Дніпрі та інших річках; розвиток гірськолижних курортів у Карпатах.

8. Цифровізація та інновації у туризмі: впровадження онлайн-платформ для бронювання екскурсій, готелів та турів; використання віртуальної та доповненої реальності для залучення туристів; розвиток мобільних додатків із туристичними маршрутами по країні.

9. Зниження сезонних та регіональних дисбалансів: розвиток нових напрямів (наприклад, активного, гастрономічного чи сільського туризму) допоможе рівномірно розподілити потоки туристів по всій країні, а не концентрувати їх лише у традиційно популярних локаціях. Це особливо важливо для територій, які постраждали від війни та потребують відновлення.

10. Міжнародне співробітництво та інвестиції: спрощення візового режиму для іноземних туристів; залучення міжнародних інвесторів для розвитку курортів та туристичної інфраструктури; створення спільних туристичних проектів із Європою.

11. Підвищення міжнародного іміджу України: розвиток туризму демонструє світові безпеку та відкритість країни. Україна зможе позиціонувати себе як сучасну державу з багатою історією та культурою, що привабить більше туристів та партнерів.

Отже , після закінчення війни Україна зможе не лише відновити свою туристичну галузь, а й зробити її різноманітнішою та конкурентоспроможнішою на міжнародному рівні. Диверсифікація туристичних продуктів дозволить залучити різні категорії туристів – від любителів історії та природи до шанувальників активного відпочинку та медичного туризму [2].

Диверсифікація туристичного продукту відіграє ключову роль у повоєнному відродженні України, оскільки вона сприяє стійкому розвитку галузі, економічному відновленню регіонів та покращенню міжнародного іміджу країни.

Диверсифікація туристичного продукту в Україні після війни стане не просто важливою стратегією, а національним пріоритетом. Вона забезпечить економічне зростання, підтримку місцевих громад та відновлення країни як привабливого туристичного напрямку.

Список використаних джерел:

1.Куценко В.І. Диверсифікація туристичних послуг в Україні як передумова підвищення їх конкурентоздатності. *Економіка. Управління . Інновації.* 2011. № 1 (5). URL: https://tourlib.net/statti_ukr/kucenko3.htm (дата звернення 24.02.2025).

2. Терещук Н.В. Диверсифікація ринку туристичних послуг в Україні. *Сучасний стан та потенціал розвитку індустрії гостинності в Україні:* матеріали І всеукраїнської науково-практичної конференції 23 квітня 2021 року. Херсон: ХДАЕУ. 2021. С. 156-158. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/tereschuk2.htm (дата звернення 24.02.2025).

УДК 338.482.224

ДИТЯЧІ РОЗВАЖАЛЬНІ ЦЕНТРИ ЯК СКЛАДОВА ІНДУСТРІЇ ДОЗВІЛЛЯ КРИВОГО РОГУ

Вікторія ПАЦЮК,
кандидат географічних наук, доцент
Ганна ЗЮКОВА,
студентка
Криворізького державного педагогічного університету (Україна)

Дитячі розважальні центри є важливою складовою індустрії дозвілля, оскільки сприяють фізичному, емоційному та соціальному розвитку дітей, надаючи їм безпечний простір для відпочинку та взаємодії. У сучасних умовах, коли Кривий Ріг знаходиться у прифронтовій зоні, розвиток сфери дитячих розваг набуває особливого значення. Постійний стрес, викликаний війною, негативно впливає на психологічний стан дітей, тому функціонування якісних розважальних майданчиків та центрів є не лише питанням дозвілля, а й засобом психологічної реабілітації.

Розвиток дитячих розважальних центрів стимулює економіку міста, створюючи нові робочі місця та залучаючи інвестиції. В умовах воєнного часу це особливо актуально, оскільки сприяє підтримці місцевого бізнесу та забезпеченню соціальної стабільності. Таким чином, вивчення та вдосконалення цієї сфери є важливим завданням, яке потребує комплексного підходу та врахування специфічних умов, у яких опинився Кривий Ріг.

Індустрія дозвілля є складовою туристичної індустрії, куди входять підприємства розважального, культурно-просвітницького, спортивного та оздоровчого типу, основною метою яких є створення умов для повноцінного проведення відпочинку, задоволення духовних потреб людини, відновлення її психічних та фізичних сил [2].

Для туристичного міста індустрія дозвілля допомагає не лише залучати нових відвідувачів, а й утримувати їх довше, що сприяє економічному розвитку. Туристи витрачають кошти на відвідування розважальних закладів, а це впливає на розвиток супутніх сфер: торгівлі, харчування, готельного бізнесу. Таким чином, індустрія дозвілля – це ключовий компонент, який збільшує туристичну привабливість міста, роблячи його цікавим для різних категорій відвідувачів.

Дитячі розважальні центри є важливою складовою туристичної діяльності, особливо у розвитку сімейного туризму. Вони забезпечують місця для активного відпочинку дітей і роблять туристичні маршрути більш привабливими для сімей з дітьми.

В Кривому Розі на даний момент функціонує чотири багатофункціональних дитячих центри: Fly Kids, Jump City, Disney Club, Terra Park. До 8 січня такого формату комплексів у місті було п’ять, однак Fly Park, який розташовувався в ТРЦ «Сонячна галерея» було пошкоджено внаслідок ракетного удару по Кривому Рогу [1]. За наявною інформацією даний комплекс відремонтовано та навесні 2025 року планується його відкриття [3], тож до систематизованої нами таблиці було включено п’ять дитячих розважальних центрів міста.

Характеристика дитячих розважальних центрів Кривого Рогу

Назва	Рік відкриття	Площа, м²	Основні зони	Вартість відвідування
Jump City	**2012**	**2400**	Батутна арена, мотузковий парк, лабіринт, тарзанка, веломобілі, 8D кінотеатр, тир, настільний теніс, надувна гірка, гральні автомати, рибалочка, м'яка дитяча зона	батутна арена від 170 грн.; м'яка зона від 140 грн.; лабіринт від 130 грн.; джуніор від 130 грн.
Fly Kids	**2024**	**1200**	Ніндзя-парк, басейн з кулькам, смуга перешкод, лабіринт, тюбінг, поролонова яма, скалодром в ямі, стрибаючі джампи, башня павутини, каруселі, Х-бокси, ігрові автомати тощо.	**Безліміт: будень 340 грн., вихідний 410 грн.**
Disney Club	**2017**	800	**Тематичні атракціони, батутна арена, лабіринт, ігрові будиночки, гральні автомати**	**Безліміт: будень 250 грн., вихідний 290 грн., свята – 350 грн.**
Terra Park	**2020**	600	Лабіринти, батут, ігрові будиночки, гральні автомати	**Від 200 грн.**
Fly Park	**2013**	**2000**	Басейн з кулькам, смуга перешкод, лабіринт, поролонова яма, скалодром, стрибаючі джампи, каруселі, Х-бокси, ігрові автомати тощо.	

Систематизувавши інформацію, можна виявити певні особливості даних розважальних центрів:

1. Всі є відносно новими, найстаріший з них Jump City побудований в 2012 році.
2. Всі розташовані в людних місцях або в торгівельних центрах. Зокрема, Disney Club знаходиться на історичному проспекті міста Поштовий і входить до ТРЦ «Ліберті», Fly Kids знаходиться в торгівельному осередку міста в ТРЦ «Victory Plaza», Jump City розташований в адміністративному центрі міста в окремій будівлі, **Fly Park знаходиться в найбільшому ТРЦ міста «Сонячна галерея»,** Terra Park розташований найбільш віддалено від центральної частини міста, в спальному районі Зарічний в ТРЦ «Terra».
3. Більшість закладів пропонують безлімітне відвідування, вартість на вихідні та свята зростає. Найдорожчим для відвідування є Fly Kids. Jump City надає комплексні квитки лише на 3 позиції, залежно від віку відвідувачів, безлімітне відвідування всього комплексу відсутнє.
4. Єдиною комплексом, який займає цілу спору є Jump City, відповідно він є і найбільшим.
5. Всі розважальні центри мають доволі стандартний набір послуг, більшим різноманіттям вирізняються Jump City, де наявний мотузковий парк, веломобілі та

тарзанка, а також Fly Kids, де в наявності ніндзя-парк, тюбінг, скалодром, башта павутини, тощо.

6. За відгуками відвідувачів найкращим за спектром послуг, що надаються, та найбільш оснащеним для святкувань є **Fly Park, який незабаром відновлять після пошкодження.**

7. **В умовах воєнного стану найбезпечнішим є** Disney Club, так як знаходиться в підвальному приміщенні. Інші заклади не мають оснащених укриттів, всі вони розташовані або на підземній парковці (**Fly Park**), в найближчому підземному переході (Fly Kids), станції метротраму (Jump City), або ж взагалі відсутні (Terra Park), що покладає відповідальність на відвідування даних закладів на батьків дітей.

Загалом, дитячі розважальні центри є важливим елементом у формуванні повноцінного туристичного продукту, підвищуючи привабливість міста для відвідувачів різних категорій, зокрема сімей з дітьми.

Дитячі розважальні центри відіграють важливу роль у розвитку індустрії дозвілля та туристичної привабливості Кривого Рогу. Як показує аналіз цих закладів, вони мають потенціал значно підвищити рівень задоволення туристів, особливо сімей з дітьми, забезпечуючи активний та безпечний відпочинок.

Задля оптимізації включення дитячих розважальних центрів до індустрії дозвілля міста необхідно: розширити рекламу дитячих розважальних центрів не лише в межах міста, а й в сусідніх регіонах; інвестувати у створення нових розважальних центрів та оновлення вже існуючих; налагодити співпрацю з туристичними агентствами для створення інтегрованих пропозицій, які можуть зацікавити відвідувачів. Розвиток дитячих розважальних центрів може значно вплинути на загальний розвиток туристичної інфраструктури Кривого Рогу, підвищуючи його привабливість для відвідувачів різного віку.

Список використаних джерел:

1. В Кривому Розі російська ракета вдарила по ТРЦ: перші подробиці. Апостроф. URL: https://surl.li/yvixsm

2. Пацюк В.С. Індустрія дозвілля як складова туристичної сфери. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Географія. 2008. Випуск 55. С.51–52.

3. Дитячий розважальний центр Fly Kids. URL: https://flykids.ua/ua/kryvyy_rih3

УДК 338.48-6:005

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДІЛОВОГО ТУРИЗМУ

Інна НЕСТЕРЧУК
кандидат географічних наук,
доцент ЖДУ імені Івана Франка (Україна)
Катерина МИХАЙЛОВА
здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня освіти
ОП «Туризм та рекреація», 3 курсу

Актуальність аналізу туристичного бізнесу в нашій країні як ключового елемента системи обслуговування зумовлена тим, що він може сприяти формуванню позитивного іміджу території або її іміджу, бренду, ступеня розвитку інфраструктури транспорту, послуг, наявності рекреаційних ресурсів, екологічної складової території, а також її загальної інвестиційної привабливості.

Індустрія ділового туризму розмірковує про 2024 рік, встановлює оптимістичні плани щодо зростання, технологій і сталого розвитку в 2025 році.

Нове дослідження GBTA підкреслює сильний глобальний оптимізм, збільшення бюджетів і зміну моделей подорожей між регіонами, коли компанії орієнтуються в майбутнє. З наближенням до кінця 2024 року світова індустрія ділових подорожей стверджує, що рік перевершив очікування, проклавши шлях для збільшення бюджетів, стратегічних інвестицій та ініціатив щодо зростання на 2025 рік. Це згідно з новим опитуванням, проведеним Глобальною асоціацією ділових подорожей (GBTA), де 86% опитаних покупців і постачальників ділових подорожей у всьому світі сказали, що ділові подорожі виявилися такими ж або кращими, ніж вони очікували, у 2024 році.

Крім того, оскільки 67% професіоналів заявляють, що їхні загальні прогнози щодо майбутнього галузі є оптимістичними, результати свідчать про велике бажання розширення ділових подорожей у 2025 році. Це підкреслює стійкість та адаптивність галузі за останні кілька років і підкреслює посилення уваги до бюджетів, технологій та сталого розвитку, навіть якщо компанії орієнтуються на зростаючі витрати на подорожі та зміну переваг мандрівників.

Ділові подорожі не тільки відновлюються, але й трансформуються, керуючись необхідністю керувати витратами та ризиками, забезпечувати високу продуктивність і досвід мандрівників, а також сприяти відповідальному зростанню.

Поки професіонали ділового туризму готуються до нового року, дві третини (67%) повідомляють про оптимістичний прогноз. Лише 6% налаштовані песимістично. Північна Америка та Латинська Америка лідирують у цьому оптимістичному настрої – 71% та 72% відповідно. Покупці, зокрема, повідомляють про більшу впевненість, ніж постачальники: 71% покупців висловлюють оптимізм щодо 2025 року порівняно з 62% постачальників [1].

Хоча туристичні програми стежать за економікою, мало хто планує обмежити ділові поїздки наступного року. Більше половини (55%) малоймовірно або не

розглядають серйозно обмеження ділових поїздок у 2025 році. Лише 17% обмежують ділові поїздки через економічні проблеми.

Зростаюча частка покупців (52%, порівняно з 44% у 2023 році) передбачає збільшення своїх бюджетів на корпоративні поїздки, щоб підтримати зустрічі з клієнтами, продажі, конференції та внутрішню співпрацю. Близько 7% очікують, що бюджети будуть «значно» вищими. Лише 16% покупців очікують скорочення бюджетів, демонструючи постійну чітку прихильність до особистої взаємодії у 2025 році.

Коли покупців і постачальників ділових подорожей попросили вибрати до трьох головних факторів, які сприяють їхньому оптимізму на майбутній рік, найчастіше кажуть, що це зменшення витрат на поїздки/корпоративні бюджети не відстають (46%), покращення економіки/зменшення інфляції (44%) і підвищення впевненості мандрівників/більше запитів на подорожі (40%) [2].

Нові моделі та переваги ділових мандрівниківвідображають постійні зміни в уподобаннях мандрівників. Тенденція «змішаних подорожей» - поєднання робочих поїздок із відпочинком - продовжує зростати, причому майже половина покупців (46%) стверджують, що працівники їхньої компанії сьогодні здійснюють більше поїздок у «відпочинок», ніж рік тому. Лише 9% стверджують, що працівники користуються меншою кількістю змішаних поїздок.

«*Пов'язані»* ділові поїздки, які поєднують кілька зустрічей і/або зупинок в одній поїздці, продовжують зростати. Однак кількість одноденних поїздок у справах скорочується, а тривалість поїздок збільшується. Більша кількість покупців повідомляє, що за останній рік бачили менше одноденних поїздок (27%), ніж більше одноденних поїздок (21%). Крім того, більше третини покупців (36%) повідомляють про більшу тривалість поїздок порівняно з минулим роком [3].

Відповідно до звіту, оскільки цифрова трансформація є пріоритетом, майже половина (49%) туристичних програм планує збільшити інвестиції в технології. Проте проблеми залишаються: бюджетні обмеження, проблеми з інтеграцією та безпека даних залишаються серйозними перешкодами, які організації повинні вирішити, щоб реалізувати повний потенціал технології.

Штучний інтелект (ШІ) набирає обертів як основний компонент стратегічного вдосконалення діяльності в галузі. Двоє з п'яти респондентів GBTA (44%, порівняно з 32% минулого року) кажуть, що вони в захваті від впливу ШІ на індустрію ділових подорожей, тоді як кожен четвертий (23%) вважає, що ще занадто рано визначати вплив ШІ [4].

Опитування показує, що лише 14% покупців наразі використовують штучний інтелект у своїх туристичних програмах, але це означає зростання на 8 пунктів порівняно з попереднім роком, що свідчить про підвищення інтересу та підвищення рівня впровадження. Незважаючи на важливе значення, штучний інтелект не є головним пріоритетом для 34% учасників покупців, а 26% вважають його низьким пріоритетом або взагалі не мають пріоритету, хоча спостерігається помітний зсув у бік визнання критичної цінності ШІ.

Виділяється як критично важлива сфера, де прагнення галузі до інновацій зустрічається з практичними викликами. У той час як 29% компаній з управління подорожами (TMC), інструментів онлайн-бронювання (OBT) і глобальних систем

розподілу (GDS) повідомляють про безперебійне впровадження контенту NDC і тепер пропонують контент NDC своїм клієнтам, половина (52%) зіткнулися з труднощами, що свідчить про складний перехід, але з помітним рухом до ширшого визнання.

Шлях покупців до прийняття NDC відображає поєднання ентузіазму та перешкод: 16% вказали на безперебійне впровадження, а 31% зіткнулися з труднощами. Це окреслює ландшафт обережного оптимізму та визнання NDC як важливу, але складну еволюцію в розподілі подорожей. У Європі (54%) і Азіатсько-Тихоокеанському регіоні (50%) ефективніше впровадження/прийняття, ніж у Північній Америці (45%) і Латинської Америки (29%).

Список використаних джерел:

1. 10 Future Business Travel Trends & Predictions for 2024 and Beyond. URL: https://financesonline.com/business-travel-trends/ (дата звернення: 05.03.2025).
2. Reimagining business travel, without all the baggage. URL: https://www.mastercard.com/news/perspectives/2024/the-future-of-business-travel/ (дата звернення: 05.03.2025).
3. The Future of Business Travel: Trends, Innovations, and Opportunities. URL: https://www.apartool.com/en/blog/future-business-travel (дата звернення: 05.03.2025).
4. Unlocking Opportunities: Business Travel Market Analysis and Forecast (2024 - 2030). URL: https://www.linkedin.com/pulse/unlocking-opportunities-business-travel-wwnmf (дата звернення: 05.03.2025).

УДК 640.41:502/504(477)

ДОСВІД УКРАЇНСЬКИХ ГОТЕЛІВ У ВПРОВАДЖЕННІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ СТАНДАРТІВ

Леся СТЕШЕНКО
кандидат економічних наук,
викладач Волинський фаховий коледж НУХТ (Україна)
Ірина САВЧЕНКО
кандидат географічних наук,
викладач Волинський фаховий коледж НУХТ (Україна)

У сучасному світі питання екологізації та сталого розвитку господарства країн стають дедалі актуальнішими. Українські готелі активно долучаються до впровадження міжнародних екологічних стандартів прагнучи відповідати світовим тенденціям і задовольняти запити сучасних гостей. Цей процес не лише сприяє збереженню довкілля, а й підвищує конкурентоспроможність готелів на міжнародному ринку.

Система екологічної сертифікації в Україні почала розвиватися недавно. У першу чергу це пов’язано з підписанням Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, відповідно до якої Україна повинна адаптувати систему технічного регулювання до єдиних уніфікованих вимог міжнародних та європейських стандартів. Але ще до цієї події Україна вже мала досвід у впровадженні та популяризації екосертифікації.

Одним із найпоширеніших стандартів, які впроваджуються в готельній індустрії, є сертифікація за системою "Green Key". Ця міжнародна програма охоплює понад 60 країн світу і спрямована на зменшення негативного впливу готельної індустрії на навколишнє середовище. В Україні готелі, що отримують сертифікат "Green Key", запроваджують заходи з енергоефективності, економії води, зменшення кількості відходів і використання екологічно чистих матеріалів та речей. Наприклад, в таких готелях популяризується використання енергозберігаючих ламп, встановлюються системи повторного використання води та здійснюється сортування сміття [1].

Важливим стандартом є також ISO 14001, який стосується системи екологічного менеджменту. Деякі великі готельні мережі в Україні інтегрують ці стандарти, створюючи спеціальні програми для навчання персоналу та впровадження екологічно відповідальних практик. Наприклад, використання відновлюваних джерел енергії, таких як сонячні панелі, або встановлення зарядних станцій для електромобілів біля готелів стають усе більш поширеними явищами [2].

Особливу увагу приділяють також екологічним програмам у сфері харчування. У багатьох українських готелях упроваджується концепція "від ферми до столу", яка передбачає використання місцевих органічних продуктів. Це не лише зменшує екологічний слід, пов'язаний із транспортуванням їжі, а й підтримує локальних фермерів. Крім того, деякі готелі зменшують використання одноразового пластику, замінюючи його на багаторазовий посуд або біорозкладні альтернативи.

Українські готелі також активно співпрацюють із міжнародними організаціями та фондами, які займаються питаннями екологізації усіх сфер життя.

Це дає змогу отримувати експертну підтримку, фінансування для впровадження "зелених" ініціатив, участь у міжнародних програмах обміну досвідом. Завдяки цьому багато українських готелів стають прикладом для інших об'єктів гостинності, демонструючи, як екологічна свідомість може бути інтегрована у повсякденну діяльність.

Звичайно, впровадження екологічних стандартів вимагає значних зусиль і інвестицій. Проте такі зміни приносять довгострокові вигоди як для довкілля, так і для бізнесу. Туристи дедалі частіше обирають готелі, які піклуються про екологію, а співпраця з міжнародними організаціями відкриває нові можливості для розвитку.

Український досвід упровадження міжнародних екологічних стандартів у готельній сфері свідчить про те, що турбота про довкілля стає невід'ємною частиною сучасного гостинного бізнесу. Це не лише крок до збереження природи, а й внесок у створення позитивного іміджу країни на світовій арені. Тому подальша інтеграція "зелених" ініціатив у діяльність українських готелів є важливим напрямом розвитку галузі.

Українські готелі активно впроваджують міжнародні екологічні стандарти, демонструючи відданість принципам сталого розвитку, опишемо декілька прикладів таких практик. У жовтні 2024 р. готель Holiday Inn Kyiv отримав міжнародний сертифікат Green Key, який підтверджує відповідність суворим екологічним стандартам. Це досягнення підкреслює зусилля готелю у сферах управління навколишнім середовищем, зменшення споживання води та енергії, а також підтримки корпоративної соціальної відповідальності.

Готельний заклад "Cubby" у Львові впроваджує принципи "нуль відходів" та кліматично дружні рішення. Серед його практик:

- зменшення використання води через повторне використання рушників та встановлення водозберігаючих пристроїв;
- економія електроенергії завдяки використанню енергоефективного освітлення та систем контролю енергії;
- підтримка місцевих виробників, забезпечуючи 80-90% продуктів харчування з львівського регіону;
- відмова від одноразового пластику та впровадження політики зменшення відходів. Ці заходи сприяють сталому розвитку та зменшенню негативного впливу на довкілля.

Готель Radisson Blu Resort (Буковель) також сертифікований за стандартом Green Key. Готель використовує енергоефективні технології, переробку відходів і впроваджує програми захисту довкілля у гірських регіонах.

Готель Fairmont Grand Hotel Kyiv відомий участю у програмі EarthCheck, яка забезпечує моніторинг впливу на довкілля. Готель застосовує системи збереження енергії, повторне використання матеріалів і екологічну політику для гостей. Nobilis Hotel (Львів) застосовує міжнародні стандарти у сфері екологічного управління. Цей готель використовує енергозберігаючі системи та пропонує гостям екологічні варіанти перебування.

Ramada Encore Kyiv використовує сертифікації, такі як ISO 14001 для управління навколишнім середовищем. Готель економить воду та електроенергію, впроваджує системи повторного використання ресурсів.

Крім того, в Україні діють національні стандарти, що відповідають міжнародним екологічним вимогам у сфері гостинності. Наприклад, ДСТУ ISO 22483:2022 встановлює вимоги до послуг у готелях, включаючи аспекти сталого розвитку та екологічної відповідальності. Такі ініціативи свідчать про зростаючу увагу українських готелів до екологічних стандартів та їх прагнення до сталого розвитку [3].

Крім того, в Україні розроблена власна програма екосертифікації «The Host Respects Nature». Сертифікат надається готельним підприємствам в знак того, що вони відповідають принципам екологічного менеджменту - екологічно дружнього господарювання. Офіційна інформація щодо кількості готельних підприємств, які отримали цей сертифікат відсутня [4].

В Україні є суттєві передумови для розвитку екологічних готельних підприємств (наявність рекреаційних ресурсів та територій, розвиток виробництва екологічних будівельних матеріалів, енерго- та водозберігаючих технологій, продуктів харчування тощо), проте певні негативні тенденції (відсутність розвиненої інфраструктури у рекреаційних територіях; неналежний державний екологічний контроль; відсутність належного інформування населення про діяльність екоготелів та ін.) уповільнюють темпи впровадження екологічної сертифікації.

Заклади готельного бізнесу мають розробити механізм забезпечення сталого розвитку, який дозволить здійснити перетворення з урахуванням стратегічних цілей підприємства й усвідомленням його впливу на економічні, соціальні та екологічні процеси в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Поліщук А., Трофімова М., Халілова – Чуваєва Ю. (2021). Впровадження продуктово-екологічних інновацій в готельному бізнесі. *Збірник тез доповідей X Всеукраїнської міжвузівської наукової конференції студентів, аспірантів і молодих учених «Інтеграційні та інноваційні напрями розвитку індустрії гостинності 20-21 квітня 2021 р*. С. 17-20.

2. Тітомир Л., Коротич О., Халілова-Чуваєв Ю. (2021). Екологізація готелів як напрям розвитку готельно-ресторанного бізнесу. *Економіка харчової промисловості.* Т. 13. № 3. С. 88-94.

3. Екотренди в індустрії гостинності: реалії та перспективи : [Електронний ресурс] : кол. моногр. / [І. М. Поворознюк, Л. М., Нещадим, С. В. Тимчук [та ін.] ; за ред. І. М. Поворознюк ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. – Вінниця : ТВОРИ, 2023.

4. Паньків Н., Бик В. (2023). Екологізація готельно-ресторанної сфери в контексті сталого розвитку туризму в україні. *Вісник Хмельницького національного університету*. № 2. С. 146-156.

УДК: 338.483.15(477) : 338.27

ЕКОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ ПОВОЄННОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Олександр КОНДРАТЮК
магістрант Сумського національного аграрного університету (Україна)
Лариса ЄПИК
кандидат історичних наук
доцент Сумського національного аграрного університету (Україна)

Екологічний туризм, що позиціонується як відповідальна подорож до природних територій з метою їх збереження та покращення добробуту місцевого населення, за останні десятиліття набув значної популярності. Він розглядається як перспективний інструмент поєднання економічного розвитку з охороною природи, екологічною освітою та культурним обміном. Проте, попри благі наміри та зростаючий попит, екологічний туризм стикається з цілою низкою проблем та викликів, які ставлять під сумнів його ефективність та справжню екологічну відповідальність.

Критичний аналіз проблем екологічного туризму є необхідним для глибшого розуміння його сутності, виявлення потенційних ризиків та розробки ефективних стратегій для мінімізації негативних наслідків та максимізації позитивного впливу. Без чіткого усвідомлення та відкритого обговорення існуючих проблем, екологічний туризм ризикує перетворитися на черговий інструмент "зеленого камуфляжу" (greenwashing), що використовує екологічну риторику для прикриття комерційних інтересів, не приносячи відчутної користі для довкілля та місцевих громад.

Однією з ключових проблем екологічного туризму є відсутність чіткого та загальноприйнятого визначення. Термін "екологічний туризм" часто використовується досить вільно та розмито, охоплюючи широкий спектр видів туризму, від відвідування національних парків до відпочинку в еко-готелях. Відсутність уніфікованих стандартів та критеріїв екологічності створює простір для маніпуляцій та "зеленого камуфляжу". Багато туристичних компаній, готелів та операторів використовують термін "еко" у своїх назвах та рекламних матеріалах, не завжди дотримуючись принципів екологічної відповідальності на практиці. Це може вводити в оману туристів, створюючи ілюзію екологічно дружньої подорожі, тоді як насправді діяльність таких суб'єктів може мати негативний вплив на довкілля.

У сучасному світі, де питання збереження природи постають дедалі гостріше, екологічний туризм набуває особливого значення. Це вже не просто мода чи хобі – це відповідальний вибір кожного, хто прагне відкривати красу світу, не завдаючи йому шкоди.

Ще до початку повномасштабної війни, екологічний туризм в Україні поступово, але впевнено зростав. Хоч він і не був настільки масовим, як інші види туризму, але вже тоді привертав увагу тих, хто цінує природу та спокійний відпочинок.

Україна могла пишатися розмаїттям заповідників, національних та регіональних парків, кожен з яких – справжня скарбниця унікальних екосистем. Карпати вабили гірськими краєвидами, Шацькі озера – прозорою гладінню, дельта Дунаю – пташиним розмаїттям, а Асканія-Нова – безмежним степом. Ці місця, разом з поліськими болотами, величними каньйонами та загадковими печерами, приваблювали мандрівників, спраглих до природної краси.

Але, не все було так ідеально. На шляху розвитку екологічного туризму стояли певні перешкоди.

Не вистачало якісних доріг до природних перлин, інформаційних центрів для туристів, затишних місць для ночівлі просто неба. Часто, і самі українці, і гості країни не до кінця розуміли, що таке екологічний туризм, як правильно поводитися на природі, як цінувати та берегти її багатства.

Не завжди вистачало і підтримки від держави, чітких правил та фінансування для розвитку цієї особливої галузі. І, звісно, природа диктувала свої умови – туристичні потоки часто залежали від сезону, і не всі регіони України могли похвалитися розвиненим екотуризмом, хоча потенціал мали майже всі [1].

Війна стала чорною сторінкою в історії екологічного туризму України. Окуповані території перетворилися на пустку, бойові дії залишили по собі зруйновані ландшафти, забруднені землі та води. Вибухи, пожежі, рух важкої техніки – все це завдало непоправної шкоди унікальним екосистемам, знищило домівки для багатьох видів рослин і тварин. Туристична інфраструктура, що так важко створювалася, була зруйнована вщент, а тисячі кілометрів української землі стали небезпечними через міни та боєприпаси. Звісно, в таких умовах про туризм не могло бути й мови. Туристичні потоки вичерпалися, доходи від галузі впали до нуля, а головне – безпека туристів стала неможливою. Інвестори, налякані війною та руйнуваннями, відвернулися від України, поставивши розвиток туризму на паузу.

Але попри все це, повоєнний час – це не лише час скорботи та втрат, але й час нових можливостей. Світ змінюється, і змінюються погляди людей на подорожі. Все більше туристів у світі шукають не просто розваг, а глибоких вражень, автентичності, єднання з природою. Вони хочуть подорожувати відповідально, дбаючи про довкілля та підтримуючи місцеві громади. І саме екологічний туризм відповідає цим запитам якнайкраще [2].

Сьогодні, світові тенденції в екологічному туризмі чітко вказують на кілька ключових напрямків. Люди все більше цінують сталість і відповідальність. Вони хочуть подорожувати так, щоб їхні мандрівки не руйнували природу, а навпаки, допомагали їй відновитися. В моді – природні, справжні враження, а не штучні розваги.

Туристи шукають глибокого занурення в природне середовище, унікальних куточків, де можна відчути себе частиною чогось більшого. І, звісно, кожен хоче, щоб подорож була особливою, створеною саме для нього. Персоналізація, індивідуальний підхід – ось чого прагнуть сучасні мандрівники, обираючи екологічні маршрути та активності.

Технології також не стоять на місці.

Мобільні додатки, онлайн-платформи, віртуальна реальність – все це стає незамінним інструментом для екотуризму. Вони допомагають туристам краще

орієнтуватися на місцевості, отримувати цікаву інформацію про природу, планувати маршрути та навіть подорожувати віртуально, якщо немає можливості відвідати місцевість особисто.

Активний відпочинок на природі стає все популярнішим. Велосипедні та пішохідні прогулянки, сплави на байдарках, скелелазіння, спостереження за птахами – це не просто розваги, а спосіб відчути себе живим, здоровим, наповненим енергією природи. І, звісно, сільський та агротуризм набувають все більшої ваги [3, с. 59-61].

Повоєнна Україна має унікальний шанс відродити та вивести на новий рівень екологічний туризм. Відновлення зруйнованої інфраструктури, створення нових туристичних об'єктів – все це має відбуватися з урахуванням найвищих екологічних стандартів. Екологічно чисті матеріали, енергоефективні технології, стале будівництво – це має стати нормою для будь-якого туристичного проекту. Сталий розвиток та екологічна відповідальність мають стати основою всієї туристичної стратегії України. Сертифікація екологічних маршрутів та готелів, заохочення використання екологічного транспорту – це кроки до створення справді екологічної туристичної дестинації.

Екологічний туризм, попри свій позитивний потенціал, стикається з цілим комплексом проблем та викликів, які потребують уважного аналізу та активного вирішення. Від розмитості визначення та "зеленого камуфляжу" до потенційних негативних впливів на довкілля та соціально-культурне середовище, від економічної нестабільності до проблем управління та дилеми балансу між охороною природи та туризмом – ці проблеми вимагають комплексного підходу та спільних зусиль різних зацікавлених сторін.

Лише через відкрите визнання проблем, активне впровадження стандартів екологічної відповідальності, посилення регулювання, забезпечення участі місцевих громад, використання інноваційних технологій та постійний моніторинг можливо досягти справді сталого розвитку екологічного туризму, що сприятиме як збереженню природної спадщини, так і покращенню добробуту людей.

Список використаних джерел:

1. Білецька Г.А. Розвиток екотуризму як засіб економічного зростання Хмельницької області. Вісник Хмельницького національного університету 2010. № 1. Т. 2. С. 245–247.

2. Бойко М.Г. Туристична привабливість України: закономірності формування та орієнтири розвитку. Інвестиції: практика та досвід. 2009. № 16. С. 34–36.

3. Сільський туризм: історія, сьогодення та перспективи : [навч. посіб.] Т.Ю. Лужанська, С.С. Махлинець, Л.І. Тебляшкіна ; за ред. І.М. Волошина. К. : Кондор, 2008. 385 с.

УДК 338.1: 339.1

«ІНДЕКС ВАРЕНИКІВ» ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТА ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ТУРИСТІВ ДО ПОДОРОЖЕЙ В УКРАЇНУ

Сергій ЖИЛЯКОВ
здобувач наукового ступеня доктор філософії за спеціальністю 051 Економіка,
Полтавський університет економіки і торгівлі (Україна)

Майже 40 років поспіль британське щотижневе видання The Economist розраховує індекс Біг-Маку на підставі ціни бургеру в різних країнах до ціни в США. В січні 2025 року індекс Біг-Маку для української гривні дорівнював мінус 50,7 % [1], тобто вартість гривні нібито знецінена вдвічі і за 1 долар США треба платити 21 гривню, а не 42. Вважаємо такий підхід вдалим маркетингом від The Economist у зв'язку з тим, що це привертає увагу до видання та популяризує, навіть популітизує його устами українського політикуму [2]. Розрахунок індексу Біг-Маку немає нічого спільного з науково – економічним обґрунтуванням курсу валют, оскільки він ігнорує валютний баланс, монетарну політику центробанку та інші макроекономічні показники. Також, індекс Біг-Маку не враховує різницю між рівнем розміру заробітної плати, податків, оренди приміщень та інших витрат, які включено до вартості Біг-Маку. McDonald's не розповсюджує рецептуру щодо кількості продуктів, з яких виготовлено Біг-Мак. Не враховуються гастрономічні переваги населення. І найголовніше, в ресторанах McDonald's відсутні пункти обміну валюти за курсом, який пропонує The Economist. Проте, індекс Біг-Маку є одним з маркетингових інструментів, який робить The Economist трендовим [3].

Таким чином, приплив валюти в Україну є важливою складовою зміцнення гривні, тож запропонуємо модель повоєнної маркетингової стратегії туристичного оператора, побудованої на «Індексі вареників» для збільшення потоку іноземних туристів.

Загалом, світовий туризм та індустрія гостинності є одними з найбільш динамічних секторів глобальної економіки та вимагає ефективного менеджменту та маркетингу у цих галузях для досягнення конкурентоспроможності. Україна має значний післявоєнний потенціал для розвитку туризму завдяки багатій культурній спадщині, природним ресурсам та вигідному географічному розташуванню.

Вареники – одна з найвідоміших страв української кухні, але їх походження не є виключно українським. Є багато аналогів вареників в інших країнах, але український варіант має унікальні особливості. Про них згадували у своїх творах Микола Гоголь та Іван Котляревський, вони стали популярною обрядовою стравою. Вареники мають унікальні регіональні рецепти від Карпат до Слобожанщини, варіюючи начинки – від м'яса та сиру до ягід та овочів. Вони мають свій пам'ятник у Черкасах.

Отже, вареники – не лише гастрономічний бренд, а й частина української національної ідентичності, що робить його актуальним символом маркетингової стратегії в туристичній сфері під гаслом: «В Україні твоя валюта працює краще!»

Запропонуємо «Індекс вареників» в якості українського маркетингового туристичного інструменту, що не тільки популяризуватиме гастрономічний туризм, але й покаже іноземним туристам вигідність подорожей в Україну через конвертацію їхньої валюти.

Розрахунок «Індексу вареників» має здійснюватися шляхом відношення ціни вареників або їх аналогу в місцевій валюті іноземної країни до ціни вареників в Україні в гривнях, помноживши на 100%. При цьому їх кількість та склад мають бути однаковими, наприклад 350 г з картоплею.

За даними [4], в Україні вареники найдешевші, але по відношенню до середньої заробітної плати у 2018 році ми могли купити 242 порції, у Фінляндії – 1 482 порції, в Італії 1 166, у Болгарії 304. Отже, в Україні іноземці могли б дозволити собі в 1,25 – 6 разів більше порцій вареників, ніж в своїх країнах за одну й ту ж суму коштів.

Запропонуємо модель розвитку туроператора з бюджетом цільового цифрового маркетингу через рекламу «Індексу вареників» в Google, Instagram та Facebook на суму $50 000. За умови, що реклама охопить 2 млн. осіб у США та Європі, з конверсією 1% у реальних туристів (20 000 осіб), вартості туру $500 та його собівартістю $380.

Отже, дохід туроператора за такими вихідними даними складатиме $2 400 000 за розрахунком ($500 - $380) х 20 000 осіб, а рентабельність від витрат на рекламу «Індексу вареників» на суму $50 000 може складати 4 800% за розрахунком $2 400 000/$50 000 х 100%.

Таким чином, «Індекс вареників» є інноваційним інструментом для залучення іноземних туристів, який демонструє вигідність подорожей в Україну та є елементом управління маркетингом в контексті забезпечення конкурентоспроможності.

Список використаних джерел:

1. Our Big Mac index shows how burger prices differ across borders. The Economist. URL: https://www.economist.com/interactive/big-mac-index

2. Гривня недооцінена: в Україні підрахували оновлений індекс БігМака. Конкурент. URL: https://konkurent.ua/publication/104067/grivnya-nedootsinena-v-ukraini-pidrahuvali-onovleniy-indeks-bigmaka/

3. Don’t let Donald Trump see our Big Mac index. The Economist. URL: https://www.economist.com/finance-and-economics/2025/01/29/dont-let-donald-trump-see-our-big-mac-index

4. Де в Європі найдешевші вареники: підрахунки аналітиків URL: https://24tv.ua/economy/de_v_yevropi_naydeshevshi_vareniki_pidrahunki_analitikiv_n941412

УДК 330.341

ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ В ТУРИЗМІ: ОСВІТНІ АСПЕКТИ

Лідія ДЯЧЕНКО
кандидат економічних наук,
доцент Сумського Національного аграрного університету (Україна)

Любомира САДУЛА
кандидат економічних наук
доцент ПВНЗ «Європейський університет» (Україна)

Для дослідження питання інноваційних рішень в туризмі, варто зазначити у чому полягає сутність категорії «інновації». «Інновація» - новий підхід до конструювання, виробництва, збуту товарів, завдяки якому інноватор та його компанія здобувають переваги над конкурентами [1., С.656]. Залежно від того, які інновації впроваджують у діяльність підприємства сфери туризму та пропонують їх споживачам, розрізняють такі їх види:

-інновації продуктові, які передбачають пропозиції на ринку нових туристичних послуг чи товарів;

-інновації технологічні, які покращують процеси надання послуг для споживачів;

-інновації ринкові, які характеризуються новими методами діяльності у взаємодії із споживачами туристичних послуг;

-інновації організаційні, які пропонують нові організаційні структури управління підприємствами сфери туризму тощо.

Варто зауважити, що у сфері діяльності учасників ринку туристичних послуг, як і у інших сферах національної економіки, зростає рівень внутрігалузевої конкуренції. Саме конкуренція в галузі туризму зумовлює потребу у впровадженні нових інноваційних стратегій, що сприятиме прориву у розвитку підприємств. Важливого значення набувають інноваційні рішення, які впроваджують учасники ринку туристичних послуг. Дослідження даної наукової теми показали, що освітні аспекти у підготовці фахівців сфери туризму є надзвичайно важливими та дозволяють їм у майбутньому приймати креативні та нестандартні рішення.

Автори наукового дослідження вважають, що «осмислення навчального матеріалу», який студенти отримують на лекціях та практичних заняттях, сприятиме прийняттю ними інноваційних рішень. Змістом «осмислення навчального матеріалу» є розкриття істотних ознак, якостей предметів і явищ та формулювання теоретичних понять, ідей, законів [2., С.242].

Слід зазначити, що для кращого «осмислення навчального матеріалу», який вивчають студенти туристичних спеціальностей, на практичних заняттях варто використовувати креативні методи групової роботи. Реформа освітньої галузі, підходи до навчання та змісту освіти, є надзвичайно важливою складовою розвитку суспільства та національної економіки. Актуальність групових методів навчання полягає у своєчасній та практико-орієнтованій підготовці до участі у громадському житті, до співпраці з метою успішного виконання завдань, запобігання конфліктам, досягнення компромісів [3., С.4].

Автори дослідження вважають, що реалізація компетентнісного підходу з використанням методів групової роботи, під час викладання предметів у закладах освіти, дозволить студентам краще реалізувати свої професійні можливості.

До таких методів групової роботи автори статті пропонують віднести наступні: метод конференції ідей, метод колективного блокноту, метод номінальної групової техніки, метод записника Хефеле (Дж.У.Хефеле), метод активізації творчого пошуку та інші.

1.Метод конференції ідей: цей метод передбачає доброзичливу критику ідей між усіма учасниками, які обговорюють певну проблему (завдання) та визначають шляхи найкращого її розв'язання.

2. Метод колективного блокнота: група учасників заходу формулює проблему підприємства: кожен учасник записує у блокнот 3 пропозиції; час: 5 хвилин; даний текст передається іншому учаснику, який сидить поряд з ним; цей учасник, якому передали даний текст, аналізує його; дописує 3 власних пропозиції та передає далі – іншому учаснику; процес завершується тоді, коли усі учасники внесли по 3 власних пропозиції; вибір найкращого рішення розв'язання поставленої проблеми.

3. Метод номінальної групової техніки: суть методу полягає у тому, що обмежують міжособистісні комунікації учасників з обговорення щодо вирішення певної проблеми підприємства; учасники усієї групи з обговорення щодо вирішення певної проблеми підприємства відповідають письмово про свій варіант вирішення даної проблеми; кожен учасник групи доповідає про суть свого проекту, який вважає найкращим для вирішення поставленої проблеми підприємством; ідею, яка отримала найвищу оцінку – приймають за остаточне рішення.

4.Метод записника Хефеле (Дж.У. Хефеле): визначають проблему підприємства, яку необхідно розв'язати, учасникам роздають завчасно до її колективного обговорення; учасникам, які дану проблему будуть обговорювати, також роздають записники та методичні рекомендації, у які їм рекомендовано 2 рази на день записувати свої ідеї, які могли би поставлену проблему розв'язати відповідно до методичних рекомендацій; учасникам видають опитувальні листки зі списком контрольних запитань;обговорюють отримані результати та приймають найкраще рішення, із запропонованих усіма учасниками, які працювали над розв'язанням даної проблеми.

5. Метод активізації творчого пошуку: ці методи розвивають здатність учнів генерувати ідеї, активізувати та інтегрувати мислення, знання, ерудицію, фантазію, а також дають змогу продукувати нові нестандартні ідеї.

6.Метод заперечення, коли будь-яке твердження не може бути абсолютно правильним, а може бути поставленим під сумнів; проводиться обговорення з поставленої проблеми чи завдання; вибирається найкраще рішення.

У висновках слід зазначити наступне: креативні методи групової роботи, які використовуються у процесах навчання у закладах освіти різних рівнів, дозволяють забезпечити майбутнім фахівцям додаткові можливості приймати інноваційні рішення, які підвищують рівень конкурентоздатності національної економіки загалом.

Список використаних джерел:

1. Мочерний С.В. Економічна енциклопедія: у 3-х томах. Т. 1 Редкол.: С.В. Мочерний та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. 864с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. С.У. Гончаренко – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Буряк О.О. Сучасні методи групової роботи з учнями. О.О. Буряк, О.О. Кочик – Харків: Видавництво: Мадрид, 2020. 103с.

УДК: 338.48 : 004.896

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ В СФЕРІ ТУРИЗМУ

Артем ЖЕРЬОБКІН
магістрант Сумського національного аграрного університету (Україна)
Лариса ЄПИК
кандидат історичних наук
доцент Сумського національного аграрного університету (Україна)

Інтелектуальні інформаційні системи відіграють ключову роль у розвитку сфери туризму, забезпечуючи автоматизацію процесів, персоналізацію послуг та оптимізацію управління ресурсами.

Вони допомагають туристичним компаніям ефективніше використовувати наявні дані та ухвалювати стратегічно правильні рішення. Завдяки їм можна значно зменшити витрати на ручне управління та знизити ризики людських помилок.

Використання цих систем дозволяє збирати й аналізувати інформацію про поведінку клієнтів, що допомагає створювати більш персоналізовані пропозиції. Туристичні агенції можуть швидше реагувати на зміни ринку та коригувати свої стратегії відповідно до нових умов [3].

Інтелектуальні системи також забезпечують високий рівень автоматизації, що покращує взаємодію з клієнтами. Вони сприяють створенню більш якісних сервісів і підвищенню рівня задоволеності туристів.

Окрім того, такі системи дозволяють компаніям відстежувати тенденції на ринку та передбачати майбутні запити споживачів.

Завдяки їхньому використанню підвищується конкурентоспроможність підприємств, що працюють у сфері туризму. Таким чином, інтелектуальні інформаційні системи стали невід'ємною складовою сучасного туристичного бізнесу [2].

Одним із головних напрямів розвитку інтелектуальних систем у туризмі є використання штучного інтелекту (ШІ) та великих даних для аналізу поведінки споживачів і прогнозування попиту.

Це дозволяє туристичним компаніям формувати більш ефективні маркетингові кампанії та покращувати якість обслуговування клієнтів.

Наприклад, завдяки аналізу великих даних можна визначити найпопулярніші напрямки подорожей та адаптувати пропозиції відповідно до поточного попиту. Також це сприяє оптимізації цінової політики, що робить туризм більш доступним і вигідним для клієнтів.

Машинне навчання допомагає визначати тенденції в уподобаннях туристів, дозволяючи компаніям пропонувати індивідуальні маршрути. Використання алгоритмів штучного інтелекту дозволяє мінімізувати вплив сезонності на прибутки підприємств.

Такі технології також можуть прогнозувати зміну попиту в залежності від зовнішніх факторів, наприклад, політичної чи економічної ситуації.

Автоматизовані системи аналізу дозволяють оперативно реагувати на зміну ринкової кон'юнктури. Штучний інтелект також знаходить застосування у чат-ботах, віртуальних асистентах та автоматизованих рекомендаційних системах.

Його використання значно підвищує ефективність обслуговування клієнтів та забезпечує швидкий доступ до необхідної інформації [1].

Іншим важливим аспектом є впровадження чат-ботів та віртуальних асистентів, які забезпечують оперативну підтримку туристів у реальному часі. Вони дозволяють суттєво знизити навантаження на операторів кол-центрів та значно покращити швидкість обслуговування клієнтів.

Такі системи можуть відповідати на запити користувачів цілодобово, що особливо важливо для міжнародного туризму.

Вони інтегруються із популярними месенджерами та соціальними мережами, що робить їх зручними для користувачів. Завдяки використанню штучного інтелекту чат-боти здатні аналізувати попередні запити клієнтів і пропонувати персоналізовані відповіді.

Це підвищує рівень задоволеності туристів та сприяє зміцненню лояльності до бренду. Крім того, такі системи можуть допомагати у бронюванні квитків, пошуку готелів і навіть складанні туристичних маршрутів.

Деякі віртуальні асистенти оснащені голосовими функціями, що робить їх ще зручнішими для взаємодії.

Вони також можуть працювати у багатомовному режимі, що дозволяє туристам з різних країн легко отримувати необхідну інформацію. Завдяки такому функціоналу чат-боти стають невід'ємною частиною сучасного туристичного бізнесу [4].

Також варто відзначити розвиток блокчейн-технологій у туристичній індустрії. Вони забезпечують підвищену прозорість фінансових операцій та значно знижують ризик шахрайства. Завдяки розподіленим реєстрам будь-які транзакції можуть бути відстежені та перевірені, що підвищує рівень довіри між туристами та постачальниками послуг [2].

Блокчейн-технології особливо корисні у сфері бронювання готелів і купівлі авіаквитків, оскільки виключають можливість підробки квитків або махінацій із бронюванням. Це дозволяє скоротити кількість посередників і знизити витрати на фінансові операції. Також блокчейн сприяє захисту персональних даних клієнтів, адже вся інформація зберігається у зашифрованому вигляді.

Використання смарт-контрактів у сфері туризму дозволяє автоматизувати виконання угод без необхідності втручання третьої сторони.

Це сприяє швидшому обробленню платежів і зменшенню адміністративних витрат. Завдяки блокчейну туристи можуть легко перевіряти історію готелів чи туроператорів, що допомагає уникнути шахрайських схем.

Крім того, ця технологія відкриває нові можливості для страхування подорожей, роблячи процес оформлення полісів швидшим і прозорішим [4]. Таким чином, блокчейн сприяє покращенню довіри та ефективності фінансових операцій у туризмі.

Загалом, інтелектуальні інформаційні системи сприяють цифровій трансформації туристичної індустрії, забезпечують ефективність бізнес-процесів і покращують якість обслуговування туристів.

Вони допомагають компаніям швидко адаптуватися до нових умов та створювати унікальні пропозиції для клієнтів.

Використання новітніх технологій дозволяє зробити подорожі зручнішими, безпечнішими та доступнішими для широкого кола туристів. Подальші дослідження у цій сфері мають бути спрямовані на вдосконалення алгоритмів штучного інтелекту, розширення можливостей персоналізації послуг та забезпечення кібербезпеки.

Важливо враховувати також етичні аспекти використання технологій, щоб забезпечити баланс між інноваціями та захистом даних користувачів. Успішне впровадження інтелектуальних систем у туризмі сприятиме зростанню індустрії та її стійкому розвитку. Таким чином, розширення застосування інформаційних технологій у туризмі відкриває нові можливості для покращення сервісів і підвищення рівня задоволеності туристів.

Список використаних джерел:

1. AI та тревел: як штучний інтелект впливає на туристичну галузь. *tripmydream.ua*. URL: https://tripmydream.ua/media/natxennya/ai-i-trevel-jak-shtucnui-intellekt-vpluvae-na-tyristichny-galyz (дата звернення: 28.02.2025).

2. Вплив штучного інтелекту на туристичну індустрію. *Metaverse Post*. URL: https://mpost.io/uk/the-impact-of-artificial-intelligence-on-the-travel-industry/ (дата звернення: 28.02.2025).

3. Вплив штучного інтелекту у туризмі | Туристичні новини від DIP. *DIP*. URL: https://dip.org.ua/turizm/vpliv-shtuchnogo-intelektu-u-turizmi/ (дата звернення: 28.02.2025).

4. Чат-боти як інноваційний засіб взаємодії в туристичній індустрії. *Repository (electronic archive of open access) of the State Biotechnological University: Home*. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/50642/1/Upravlinnia%20rozvytkom%20sotsialno-ekonomichnych%20system_Ch%201_%202024_608-611.pdf (дата звернення: 28.02.2025).

УДК 796.5:338.48

КІННИЙ ТУРИЗМ, ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ ТА ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Вікторія РЕКА
студентка 4 курсу спеціальності 242 «Туризм»
Сумський національний аграрний університет (Україна);
Олександр КОВАЛЕНКО
кандидат педагогічних наук,
доцент, завідувач кафедри туризму
Сумський національний аграрний університет (Україна)

Актуальність розвитку кінного туризму в Україні зумовлена зростаючим інтересом до активного відпочинку на природі, унікальним туристичним потенціалом країни та необхідністю диверсифікації туристичного продукту.

Кінний туризм в Україні є достатньо перспективним напрямком у розвитку туризму та рекреації. Україна має багату історію та традиції, пов'язані з кіньми, а також різноманітні природні ландшафти, що робить її ідеальним місцем для розвитку кінного туризму. Цей вид туризму може стати не тільки джерелом доходу для місцевих громад, але й сприяти збереженню культурної спадщини та популяризації здорового способу життя. Розвиток кінного туризму також сприятиме створенню нових робочих місць та залученню інвестицій у туристичну інфраструктуру країни.

Метою нашої роботи є обґрунтування пріоритетності та перспективності кінного туризму для розвитку туристичної галузі України.

Кінний туризм поєднує в собі фізичну активність, відпочинок на природі та можливість ознайомлення з культурою та традиціями різних регіонів України. Розглянемо більш детальніше сутність, види та особливості кінного туризму. Це вид активного туризму, який передбачає подорожі на конях по спеціально розроблених туристичних маршрутах. Даний вид туризму може бути різноманітним за тривалістю, складністю та форматом [1].

Основні види кінного туризму:

1. Багатоденні кінні походи: передбачають подорож на конях протягом кількох днів з ночівлею в наметах або спеціально облаштованих місцях.

2. Одноденні кінні прогулянки: користуються популярністю серед туристів, які хочуть отримати швидкий та цікавий досвід спілкування з кіньми та природою.

3. Кінні прогулянки з елементами ознайомлення з культурою та традиціями регіону: передбачають відвідування історичних місць, музеїв, участь у народних гуляннях тощо.

4. Зимові кінні тури: пропонують унікальну можливість насолодитися зимовою природою, покататися на санях, взяти участь у зимових забавах [2].

До особливостей кінного туризму можна навести його унікальність, а саме те, що кінний туризм дає можливість відчути себе частиною природи, отримати незабутні враження від спілкування з кіньми. Також особливістю даного виду туризму є фізичне та психологічне здоров'я людини, адже саме кінні прогулянки сприяють зміцненню м'язів, покращенню координації рухів, зняттю стресу та

емоційного напруження. І ще однією особливістю кінного туризму може бути екологічна складова, тому що кінний туризм є екологічно чистим видом туризму, який не завдає шкоди навколишньому середовищу.

Перевагами розвитку кінного туризму в Україні можна вважати такі як [3]:

- природно-рекреаційний потенціал, бо наша країна має значний природний потенціал для розвитку кінного туризму. Різноманітні ландшафти – від гірських Карпат до безкрайніх степів – створюють сприятливі умови для організації кінних маршрутів різної складності;

- культурно-історична спадщина, тому що Україна має багату історію та культуру, що робить її особливо цікавою для туристів. Кінний туризм може бути чудовим способом ознайомлення з історичними пам'ятками, традиціями та звичаями різних регіонів країни;

- соціально-економічне значення, яке полягає у тому, що розвиток кінного туризму сприяє створенню нових робочих місць, особливо в сільській місцевості, розвитку інфраструктури, залученню інвестицій та збільшенню туристичного потоку у різноманітні регіони нашої чарівної країни;

- позитивний імідж України, який завдяки кінному туризму може стати однією з візитівок України на міжнародній арені, сприяти формуванню позитивного іміджу країни як туристично привабливого напрямку у міжнародному туристичному бізнесі;

- оздоровчий ефект у тому, що кінні прогулянки позитивно впливають на фізичне та психологічне здоров'я людини, адже вони сприяють покращенню фізичного стану завдяки залученню до роботи майже всіх груп м'язів, зміцненню серцево-судинної системи та нормалізації обміну речовин. Крім того, спілкування з кіньми та перебування на природі позитивно впливає на психоемоційний стан, зменшуючи рівень стресу та сприяючи емоційному відновленню. Верхова їзда також покращує координацію рухів, поставу та загальне самопочуття;

- екологічна безпека, оскільки кінний туризм передбачає мінімальне втручання в природне середовище та не спричиняє значного забруднення. Кінні прогулянки зазвичай проходять мальовничими природними маршрутами, що сприяє збереженню біорізноманіття та ландшафтів.

У процесі наших досліджень нами було визначено та сформульовано проблеми та шляхи розвитку кінного туризму в Україні, які полягають у наступному:

По-перше, недостатнє фінансування. Розвиток кінного туризму потребує значних інвестицій у створення та облаштування кінних маршрутів, придбання коней, будівництво інфраструктури (конюшні, готелі, місця відпочинку), підготовку інструкторів та іншого персоналу.

По-друге, відсутність єдиних стандартів. На сьогоднішній день в Україні відсутні єдині стандарти якості обслуговування, безпеки та екологічної безпеки для кінного туризму.

По-третє, недостатня маркетингова підтримка. Кінний туризм потребує активної маркетингової підтримки як на внутрішньому, так і на міжнародному туристичних ринках.

По-четверте, проблеми з підготовкою кадрів. В Україні існує гостра необхідність у кваліфікованих інструкторах з кінного туризму, коноводах, ветеринарах та іншому персоналі, який володіє необхідними знаннями та навичками.

По-п’яте, розвиток інфраструктури. Для розвитку кінного туризму необхідно створювати та облаштовувати кінні маршрути, будувати конюшні, готелі, місця відпочинку, забезпечувати безпеку туристів на маршрутах.

Нами пропонується декілька практичних рекомендацій, щодо вирішення означених у даній роботі проблем розвитку кінного туризму в Україні. Ми рекомендуємо: розробити та прийняти Державну програму розвитку кінного туризму в Україні, яка б передбачала комплекс заходів з фінансової, маркетингової, кадрової та інфраструктурної підтримки цього напрямку туризму; створити систему сертифікації та стандартизації для кінного туризму, яка б гарантувала якість обслуговування, безпеку туристів та екологічну безпеку; активізувати маркетингову діяльність з метою популяризації кінного туризму в Україні та за її межами, використовувати для цього сучасні інформаційні технології, соціальні мережі, туристичні виставки та ярмарки; створити умови для підготовки кваліфікованих кадрів із кінного туризму, організовувати семінари, тренінги для інструкторів, коноводів, ветеринарів та іншого персоналу; сприяти розвитку інфраструктури кінного туризму, виділяти земельні ділянки під будівництво конюшень, готелів, місць відпочинку, розробляти та облаштовувати кінні маршрути.

Підсумовуюче усе зазначене вище, ми можемо зробити наступні висновки про те, що розвиток кінного туризму в Україні є перспективним та пріоритетним напрямком розвитку туристичної галузі. За умови комплексного підходу, активної підтримки з боку держави, залучення інвестицій та вирішення існуючих проблем, кінний туризм може стати важливим фактором соціально-економічного розвитку країни, сприяти збереженню культурної та природної спадщини, а також популяризувати здоровий спосіб життя та активний відпочинок на природі.

Список використаних джерел:

1. Альохіна С. О. Місце кінного туризму в класифікації туристичних подорожей. Туризм та креативні індустрії: сучасні виклики : зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф., 15–16 квіт. 2021 р. Дніпро : Біла К. О., 2021. С. 67-69.

2. Габчак Н., Пригара О. Особливості кінного туризму Карпатського регіону. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/44429 (дата звернення: 08.02.2025).

3. Проблеми та перспективи розвитку кінного туризму. URL: https:// www.academia.edu/35134566 (дата звернення: 07.02.2025).

УДК 338.48-53(477.42)

КОРОСТЕНСЬКИЙ ПАРК ЯК ОБ'ЄКТ ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ

Валентина ТАРАСОВА
доктор економічних наук,
професор кафедри екології та географії
ЖДУ імені Івана Франка (України)
Аліна АБДУЛЛАЄВА
здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня освіти,
ОП «Туризм та рекреація», 1 курсу

Місто Коростень, розташоване на півночі Житомирської області, знаходиться в мальовничій частині українського Полісся. Завдяки своєму вигідному географічному положенню та розвиненій мережі автомобільних і залізничних шляхів, місто активно сприяє економічному зростанню та розвитку туризму. Сьогодні Коростень є одним із провідних індустріальних центрів регіону. Тут зосереджено понад сотню промислових підприємств, кількість яких щороку поступово збільшується та вдосконалюється. Щоб підвищити інвестиційну привабливість міста, у Коростені створено й успішно функціонує індустріальний парк.

Через місто також пролягає один із найцікавіших туристичних маршрутів України.Своєрідною візитівкою міста є Міжнародний фестиваль дерунів, який вже набув надзвичайно широкої популярності в Україні й далеко за її межами.

Пам'ятник воїнам-інтернаціоналістам, які брали участь у бойових діях за межами рідної країни. [1]. Було створено місцевим художником М. Бекетою у 1990-х роках. Скульптура символізує ракету, яка мала злетіти в небо, але залишилася зламана на землі, відображаючи трагічні долі багатьох юнаків, що загинули на чужій землі.

Пам'ятник деруну. [2]. Як відомо, щороку, в другу суботу вересня, у місті Коростені відзначають Міжнародний фестиваль дерунів. Цьогоріч подія стане особливою, адже відбудеться 10-й, ювілейний фестиваль. З кожним роком ця подія зростає у популярності, і останнім часом до неї долучається близько 50 тисяч туристів. Для жителів Полісся деруни є не просто стравою, а справжньою святинею. У кожної господині знайдеться щонайменше десять рецептів приготування цієї смакоти, а також стільки ж кулінарних секретів.

На першому фестивалі дерунів, який відбувся у 2008 році, було встановлено рекорд, що увійшов до Книги рекордів України. Тоді місцеві майстри створили гігантський дерун вагою понад 100 кілограмів та довжиною два метри. Наступного року, під час другого фестивалю у 2009-му, було урочисто відкрито пам'ятник дерунам. Ця ініціатива втілилася завдяки підтримці голови Верховної Ради України Володимира Литвина та фінансовій участі місцевих жителів.

Скульптура Володимира Великого. [3]. Скульптура, присвячена хрестителю Русі Володимиру Великому, заслуговує на особливу увагу. Її цілком логічно розмістили в Коростені, адже саме з древлянських земель розпочалася історія християнізації Русі. Першим кроком стала прийняття християнства княгинею Ольгою, яка принесла цю віру до князівської династії.

Скульптура зустрічає гостей одразу біля центрального входу до парку. Вона зображує князя Володимира із хрестом у правій руці та уривком із Святого письма у лівій. Композиція створена з токівського граніту, що є досить вибагливим у обробці матеріалом. Проте заслужений художник України Віталій Рожик і народний художник України Василь Фещенко впоралися із завданням майстерно. Для спорудження скульптури було витрачено понад 1 мільйон гривень.

Скульптура Добрині Нікітичу. [4]. У 969 році, перед черговим походом на Візантійську Болгарію, князь Святослав розділив свою військову дружину між трьома синами. Онук князя Мала отримав посаду правителя Новгородської землі. Його супроводжував дядько Добриня, щоб навчати молодого князя мистецтву державного управління. Таким чином, жителю Коростеня випало очолити край, де народився князь Ігор, який вже чверть століття спочиває на рідній землі. Таку подію долі можна сміливо вважати початком важливого етапу в історії України, пов'язаного з Добриною Нікітичем.

Неодноразово воїни під керівництвом Добрині здобували перемоги, результатом яких стало вигнання варягів-грабіжників і встановлення миру на слов'янських землях. Русь почала жити за своїми законами та звичаями.

У 2012 році на честь 1307-річчя міста Коростеня відкрили скульптуру Добрині. Монумент зображує його разом із вірним товаришем – конем. Згідно з місцевими повір'ями, варто потерти копито коня і загадати бажання — і воно обов'язково здійсниться. Крім того, жителі та гості міста часто залазять на статую коня, щоб зробити яскраві й незабутні фотографії.

Скульптура княгині Ольги, купальня Ольги [5]. Згідно з легендою, древляни пробачили княгиню Ольгу за те, що вона спалила їхнє місто дощенту, помстившись таким чином за смерть свого чоловіка Ігоря, який на той час несправедливо збирав данину з їхнього народу. Після прийняття хрещення у 957 році Ольга повернулася до Іскоростеня, де вирішила оселитися. За її наказом на одному з городищ звели високий терем, у якому вона жила в усамітненні, присвячуючи себе молитвам і тяжкій праці. Поруч із теремом вона ініціювала будівництво церкви, де також молилася. Ця церква стала першою християнською спорудою на Русі, збудованою ще задовго до офіційного хрещення держави. Місце, де була розташована церква, досі називають у народі «святьєм».

Купальня княгині Ольги є головною природною перлиною міста Коростень. Вона представляє собою мальовничий розсип гранітних валунів у руслі неглибокої річки Уж. За легендою, після хрещення у 957 році в Константинополі княгиня Ольга оселилася в Іскоростені, де збудувала першу на Русі християнську церкву (цікаво, що це сталося ще до офіційного хрещення Русі). Ольгинська церква розташована поруч із центральним міським парком. Неподалік, під стрімкими скелями, княгиня обрала місце для купання. Це була природна кам'яниста водойма зі струмками

чистої джерельної води. Сьогодні на одному з каменів встановлено табличку, що вказує на це історичне місце як на купальню княгині Ольги.

Список використаних джерел:

1.Пам’ятники Коростеня URL:https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D0%BC%27%D1%8F%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B8_%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%8F#:~:text=%D0%9F%D0%B0%D0%BC’%D1%8F%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BA%D0%BD%D1%8F%D0%B7%D0%B5%D0%B2%D1%96%20%D0%9C%D0%B0%D0%BB%D1%83%20%D0%B1%D1%83%D0%B2,%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%8C%20%D1%81%D0%B2%D1%8F%D1%82%D0%BA%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%201300%2D%D1%80%D1%96%D1%87%D1%87%D1%8F%20%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B0. (дата звернення 24.02.25).

2.Екскурсія Древлянським парком URL:https://korosten-rada.gov.ua/miska-rada/upravlinnya-ta-viddily/viddil-kultury-i-turyzmu/turystychna-informacziya/ekskursiya-drevlyanskym-parkom/. (дата звернення 24.02.25)

3Екскурсія Древлянським парком URL:https://korosten-rada.gov.ua/miska-rada/upravlinnya-ta-viddily/viddil-kultury-i-turyzmu/turystychna-informacziya/ekskursiya-drevlyanskym-parkom/ .(дата звернення 24.02.25).

4.На Житомирщині поставили пам’ятник Добрині Микитичу URL:https://www.religion.in.ua/news/ukrainian_news/18080-na-zhitomirshhini-postavili-pamyatnik-dobrini-mikitichu.html .(дата звернення 24.02.25).

5.Купальня княгині Ольги у Коростені URL:https://www.shukach.com/ru/node/36141 .(дата звернення 24.02.25).

УДК: 338.48-32:069(1-4) (477.42)

НАЦІОНАЛЬНИЙ МУЗЕЙ КОСМОНАВТИКИ ІМ. С.П. КОРОЛЬОВА: ІННОВАЦІЇ В ЕКСКУРСІЙНИХ ТУРАХ

Валентина ТАРАСОВА
доктор економічних наук,
професор кафедри екології та географії
ЖДУ імені Івана Франка (України)
Вікторія РАСТОБАРОВА
Здобувачка вищої освіти
Першого (бакалаврського рівня освіти),
ОП «Туризм та рекреації» 1 курсу

Планування пізнавальних подорожей, прототипу сучасних екскурсій, сягає корінням у глибоку давнину. У Стародавній Греції та Римі люди подорожували, щоб побачити визначні місця та пам'ятки культури, а також відвідати релігійні заходи. Однак у 19 столітті, з розвитком транспорту та освіти, екскурсійна діяльність набула серйозного поширення. У Києві, зокрема, керівництво Печерської гімназії організовувало для учнів «військові прогулянки» містом, а з 1893 року - навчальні поїздки до різних місць залізницею.

Вагомим об’єктом екскурсійної діяльності є національний музей космонавтики ім. С.П. Корольова. Він спрямований на об'єднання фізичного і філософського всесвіту, духовного всесвіту, всесвіту зірок і всесвіту людини та її духу. Космос має не лише технічний аспект, але й філософський та культурний, пов'язаний з духовними цінностями. Виставка в Музеї космічної навігації є справжнім шедевром мистецтва, що поєднує наукові концепції та розваги з музичними та образними образами для сприяння філософському та естетичному розумінню життя. Простір музею сповнений символів, що робить цю виставку унікальною. Тут космічний простір перебуває в гармонії з людиною та її твореннями. Науково-історичний та музейний зміст доповнюється образно-художнім наповненням, що сприяє формуванню у відвідувача загального наукового та особистісного світогляду.

За словами науковців Музею космічної техніки, він був відкритий у 1991 році в Житомирі. Поруч з Національним музеєм космонавтики встановлено погруддя Сергія Корольова та ракета (рис.1). За словами Наталії Місець, окрім музею, у Житомирі є ще кілька місць та об'єктів, названих на честь Корольова. Сквер імені Корольова, де стоїть пам'ятник вченому. Конструктор тримає в руках зменшену копію першого штучного супутника Землі. Одна з вулиць з ботанічним садом і трамвайно-тролейбусним депо також носить ім'я вченого. З цієї вулиці ви потрапляєте на вулицю Космонавтів.

Рис.1. Ракета Янгеля з експозиції музею космонавтики ім. С.П. Корольова

Елементами екскурсій в Національному музеї є використання до показу:
-унікальних космічних парфумів;
-ознайомлення з запахом космічного корабля;
-придбання космічної їжі;
-придбання товарів з космічною тематикою.
Додаткові послуги:
-VR-окуляри (віртуальна мандрівка космосом);
-Робот Меканоїд;
-Фотозйомка професійна;
-Відеозйомка професійна.

Послуги надаються на платній основі згідно прейскуранту. Професійні екскурсоводи здійснюють екскурсії на декількох мовах.

Список використаних джерел:

1. Космічна мрія музею Сергія Корольова. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3089121-kosmicna-mria-muzeu-sergia-korolova.html (дата звернення 21.02.2025)
2. Музей космонавтики ім. С.П. Корольова. URL: https://museum-portal.com/ua/muzeyi/78_muzey-kosmonavtiki-im--s-p--korolova (дата звернення 21.02.2025)
3. Музей космонавтики ім. С. П. Корольова в Житомирі. URL: https://travelforfun.org/uk/2018/muzej-kosmonavtiki-im-s-p-korolova-v-zhitomiri/ (дата звернення 20.02.2025)

УДК 338.486.3:338.486.4

ОСОБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО РИЗИКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ

Олена ОВДІЮК
кандидат економічних наук,
доцент ЖДУ імені Івана Франка (Україна)

На сьогодні ризик є присутнім в будь-якій діяльність незалежно від її сфери та може виникати на різних етапах функціонування підприємства з різною інтенсивністю. Варто зазначити, що в умовах ринкової економіки, він не є недоліком, а навпаки – відіграє ключову роль, як рушійна сила розвитку. Саме завдяки ризику, підприємці змушені шукати ефективні управлінські рішення, впроваджувати інновації та вдосконалювати свою діяльність, підвищуючи конкурентоспроможність. Проте, це не означає, що підприємницькі організаційні структури повинні прагнути до повного уникнення ризиків, важливо вміти їх ідентифікувати, оцінювати та застосовувати відповідні підходи щодо управління ними. Отже, ризик є невід'ємною складовою ринкової економіки, яка може, як створювати загрози, так і стимулювати розвиток. Ефективне управління ризиками створює можливості для підприємств, використовувати їх в якості можливості в частині зростання та забезпечувати умови стабільності в турбулентних ринкових умовах.

Варто зазначити, що сфера туристичної індустрії, належить до найбільш ризикових сфер, оскільки в її діяльності взаємодіє велика кількість незалежних суб'єктів з різних галузей економіки. Підприємства цього сектору, як і бізнес в інших сферах, стикаються з різноманітними труднощами, кризовими ситуаціями та форс-мажорними обставинами. Туристичний бізнес займає одну з лідерських позицій за рівнем ризикованості через низку чинників, які зумовлюють появу специфічних загроз, характерних саме для цієї галузі. Серед ключових причин високого рівня ризику можна виокремити вплив зовнішніх факторів, особливості туристичного продукту, інтенсивну конкуренцію, сезонний характер діяльності та складнощі з логістикою. Отже, для зниження ризиків підприємствам туристичної індустрії, необхідно впроваджувати ефективні системи управління ризиками. Такий підхід сприятиме зменшенню ймовірності виникнення несприятливих подій і їхніх наслідків, що, своєю чергою, допоможе підвищити стійкість і продуктивність туристичних компаній.

Варто зазначити, що однією з ключових особливостей туристичного ризику, є його мультиплікативний характер, який зумовлений тісною взаємодією туризму з іншими сферами сучасної економіки. Завдяки механізму мультиплікатора, туризм посилює позитивний ефект для пов'язаних галузей. Проте. цей ефект може мати й зворотний бік, тобто кожна з суміжних сфер володіє власними ризиками, які додають до загального рівня ризикованості туристичної індустрії [1]. Отже, ризики сфери туристичної індустрії є тісно взаємопов'язаними і можуть спричиняти вплив один на одного у часі та просторі.

Розглянемо типи ризиків в підприємницькій діяльності туристичної індустрії з позиції підприємства та туриста, як споживача туристичної послуги. Ризики підприємницької діяльності, як суб'єкта управління є чотирьох форматів: внутрішні, які пов'язані з діяльністю підприємства (прийняття неефективних управлінських рішень – втрата та недоотримання бажаного рівня економічного ефекту); зовнішні, які не залежать від підприємницької діяльності, як результат – не можливість впливу на кінцевий результат; систематичні - прямий вплив на всю туристичну індустрію (сезонність на певні види послуг, варіювання попиту в межах певного рівня конкуренції ринку туристичної індустрії); несистематичні – існує ймовірність впливу на окремі підприємства, як результат певних обставин, які мають зв'язок на пряму із туристом, як споживачем послуги.

Найпоширенішою категорією є ризиків, з якими мають справу туристи, пов'язані зі сферою їх виникнення. Зокрема, це ризики, що стосуються вибору туроператора та туру, серед яких існує ймовірність отримання неякісних послуг, невідповідність очікуванням, або невиконання зобов'язань туроператором. До іншого типу ризиків належать логістичні ризики, які виникають під час транспортування. Важливими також є ризики, пов'язані з проживанням, коли умови не відповідають заявленому рівню або очікуванням туриста. Також, до цієї ж групи можна віднести ризики, пов'язані з харчуванням, екскурсійним обслуговуванням та особистою безпекою. Також, до однієї з важливих категорій можна віднести ризики за ймовірністю їх виникнення, які поділяються на високі, середні та низькі. Варто зазначити, що ризики класифікують за ступенем їхнього впливу на туриста. До фінансових ризиків належать можливі грошові втрати, наприклад, додаткові витрати чи неможливість повернення коштів. Репутаційні ризики можуть негативно позначитися на іміджі туриста, зокрема через негативні відгуки або публічні скандали. Емоційні ризики стосуються психологічного стану мандрівника та можуть спричинити розчарування, стрес або зіпсований відпочинок. Фізичні ризики, у свою чергу, можуть призвести до травм, захворювань, інвалідності чи навіть смерті.

Найскладнішою категорією є ризики за ступенем керованості. Вони поділяються на керовані та некеровані. Керовані ризики можна зменшити чи мінімізувати завдяки певним заходам, таким як вибір надійного туроператора, оформлення страховки або дотримання правил безпеки. Натомість некеровані ризики, на які неможливо вплинути, включають стихійні лиха, терористичні загрози та інші форс-мажорні обставини [2].

Отже, управління ризиками відіграє ключову роль у забезпеченні успішної діяльності туристичних підприємств. З огляду на динамічність і непередбачуваність туристичної галузі, підприємства повинні постійно аналізувати, ідентифікувати та мінімізувати можливі ризики. Важливо розуміти, що ефективне управління ризиками, потребує комплексного підходу. Розробка надійної стратегії, дозволить не лише зменшити потенційні втрати, а й підвищити конкурентоспроможність і зміцнити репутацію підприємств туристичної індустрії.

Список використаних джерел:

1. Кожухівська Р.Б. Управління процесами ризик-менеджменту на туристичних підприємствах. 2014. Режим доступу: https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/2456.

2. Овдіюк О. М., Ткачук О. В. Управління ризиком в підприємницькій діяльності туристичної індустрії [Електронний ресурс]. Ефективна економіка. 2024. № 8. URL: https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.8.68.

УДК 338.48

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Зоряна ГЕРАСИМІВ
кандидат географічних наук,
доцент ВП НУБіП України
«Бережанський агротехнічний інститут» (Україна)

Володіючи значним туристичним потенціалом, який включає багату культурно-історичну спадщину, унікальні природні ресурси, мальовничі ландшафти, сприятливий клімат, архітектурні та сакральні об'єкти, Тернопільська область має сприятливі передумови для розвитку туризму, формування високоефективного туристично-відпочинкового та лікувально-оздоровчого комплексу.

Важливою передумовою туристичного та рекреаційного освоєння є велика кількість пам'яток архітектури та містобудування, з яких 1937 пам'яток історії та мистецтва, 1,5 тис. – археології. Важливу роль у цій сфері відіграють 640 об'єктів і територій природно-заповідного фонду, зокрема, природний заповідник «Медобори», національні природні парки «Дністровський каньйон» і «Кременецькі гори», карстові печери в гіпсах «Кришталева», «Вертеба», «Млинки», «Озерна», «Оптимістична» та інші [2].

Галузь в умовах сьогодення може стати важливим фактором економічного зростання регіону, забезпечити умови для створення нових робочих місць та залучення інвестицій. Регіон знаходиться далеко від зони ведення активних бойових дій, тому є відносно безпечним для організації туристичних подорожей, відпочинку, оздоровлення та реабілітації.

Попит на комфортний та різноманітний відпочинок сьогодні зростає, однак споживачі ставлять нові вимоги щодо якості та безпеки, що потребує активного впровадження інноваційних рішень на всіх етапах виробництва та реалізації туристичного продукту.

Перспективними напрямами розвитку туризму на території Тернопільської області є культурно-історичний, природний, релігійно-паломницький, рекреаційний, сільський зелений, гастрономічний та інші.

Культурно-історичний туризм базується на використанні багатого історичного спадку. Туристи охоче відвідують замки, фортеці, церкви та музеї, яких багато в регіоні. Популярністю користуються тематичні маршрути, присвячені історії та культурі області, фестивалі, ярмарки, виставки. Регіон посідає перше місце в Україні за кількістю старовинних замків та оборонних споруд. Найвідомішими серед них є Збаразький замок, Вишнівецький палац, Теребовлянський замок, Скалатський замок, Язловецький замок, Бережанський замок. Культурно-історичний туризм має великий потенціал для розвитку.

П'ята частина всіх пам'яток природи, насамперед, – печери і водоспади, що є в Україні, знаходяться на Тернопільщині. Використання унікальних природних ресурсів для розвитку пізнавального туризму сьогодні має важливе значення, оскільки люди втомлені від війни і потребують відновлення фізичних та духовних сил, працездатності, покращення емоційно-психологічного стану, реабілітації.

Пішохідні та велосипедні маршрути, сплави по річках, дослідження природної краси регіону приваблюють можливістю поєднувати активний відпочинок з оздоровленням.

Загальна площа ландшафтів рекреаційного призначення по області складає 207,0 тис. га, або 15 % її території. У їх складі переважають лісові території. Потенційна місткість природних ландшафтів сягає 446,7 тис. чол., а впорядкованих– 767,3 тис. чол. [2].

Рекреаційний туризм розвивається на базі джерел мінеральних вод, які використовуються для лікування різних захворювань. Санаторії та оздоровчі комплекси пропонують широкий спектр процедур з використанням мінеральних вод. Печери Тернопільщини мають унікальний мікроклімат, сприятливий для лікування захворювань верхніх дихальних шляхів. В області створено реабілітаційні центри для військовослужбовців, які потребують відновлення після поранень.

Релігійно-паломницький туризм сьогодні набуває нового змісту, відвідування сакральних місць під час війни має важливе значення. На території області знаходяться такі важливі святині християнського світу як Почаївська лавра і Марійський духовний центр в селі Зарваниця, а також багато церков, монастирів різних конфесій, тому паломницькі тури користуються попитом. Відвідувачі мають можливість відвідати святі місця, цілющі джерела, помолитись перед чудотворними іконами, взяти участь у релігійних святах та обрядах.

Розвиток агросадиб дає змогу познайомитись з народними традиціями та відчути колорит життя та відпочинку на лоні природи, тому сільський зелений туризм набуває дедалі більшої популярності. Поєднання екологічно безпечного довкілля, здорової їжі, привабливих краєвидів, організація майстер-класів з народних промислів, риболовля, збирання грибів та ягід, прогулянки, купання в річках та озерах, дегустація місцевих продуктів, дослідження традицій та звичаїв населення дають змогу туристам відпочити, набратись сил, отримати нові враження та позитивні емоції.

Місцева кухня славиться своїми традиційними галицькими стравами, які є унікальними, що в поєднанні з дегустацією продукції крафтових виробництв створює передумовами для розвитку гастрономічного туризму в області. Регіон славиться екологічно чистими продуктами, такими як мед, гриби, ягоди, м'ясо, молочні продукти. В ресторанах та кафе можна скуштувати страви, приготовані за старовинними рецептами, авторська кухня поєднується із традиційною та сучасною. Гастрономічні тури передбачають дегустацію місцевих продуктів (сири, мед, вино), туристи можуть відвідати фермерські господарства, щоб побачити процес виробництва продукції, скуштувати свіжі страви, взяти участь у майстер-класах з приготування традиційних українських страв.

Одним з перспективних напрямів розвитку туризму в регіоні є діловий туризм, однак сьогодні для успішного його впровадження необхідно забезпечити належний рівень використання інформаційних технологій у галузі бізнес-туризму, збільшити кількість сучасних конференц-залів та виставкових центрів, забезпечити якісну рекламу.

Проблеми туристичної галузі в Тернопільській області:

- неналежний стан туристичної інфраструктури, включаючи готелі, ресторани та транспортні шляхи;
- недостатнє фінансування туризму;
- низький рівень маркетингу та просування туристичних продуктів;
- нестача кваліфікованих кадрів у галузі туризму.

Перспективи розвитку туризму:

- реалізація стратегії розвитку туризму в Тернопільській області;
- залучення інвестицій у розвиток туристичної інфраструктури;
- активне просування туристичних продуктів на внутрішньому та, в повоєнний період, на міжнародному ринках;
- підготовка кваліфікованих кадрів для галузі туризму.

Необхідно забезпечити раціональне використання туристичного потенціалу області, розвивати перспективні дестинації, сприяти оновленню інфраструктури, розвивати нові перспективні види туризму із широким асортиментом додаткових сучасних послуг, які користуватимуться попитом у споживачів.

В умовах сьогодення актуальним завданням є впровадження адаптованої до європейських інтеграційних процесів регіональної політики розвитку туризму. Тернопільська область повинна стати: регіоном із сучасною туристичною та транспортною інфраструктурою; транзитною базою для туристів, які здійснюють подорожі в Карпати та Європу. Розвиток туризму в регіоні повинен ґрунтуватися на раціональному використанні природних умов, ресурсів, архітектурних, історичних пам'яток краю та здійснюватися у тандемі влада-бізнес-громадськість за вектором розвитку перспективних туристичних дестинацій краю, формування місцевих туристичних кластерів, оригінальних туристичних продуктів, реалізації туристичних проєктів [1].

Популяризація привабливих туристичних об'єктів регіону є важливим завданням перспективного розвитку туризму. Для збереження конкурентоспроможності на ринку туристичних послуг та створення умов для залучення інвестицій туристичні фірми Тернопільщини реалізують сучасні проєкти, розширюють асортимент та покращують якість наданих послуг, застосовують індивідуальний підхід у роботі з клієнтами, активно впроваджують цифрові технології.

Список використаних джерел:

1. Островська Г. Й., Шерстюк Р. П., Кузь Т. І. Туризм на теренах Тернопільщини: сучасний стан та перспективи розвитку. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*, 2022, вип. 8(41). С. 139-147.

2. Стратегія розвитку Тернопільської області на 2021-2027 роки. URL: https://oda.te.gov.ua/storage/app/sites/26/%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0/strategia-oblasti-na-2021-2027-roku.pdf

УДК: 338.48(477) : 338.24

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ У ПОВОЄННИЙ ЧАС

Сергій ОБРАМЕЦЬ
магістрант Сумського національного аграрного університету (Україна)
Лариса ЄПИК
кандидат історичних наук
доцент Сумського національного аграрного університету (Україна)

Туристичний бізнес є однією з важливих складових економіки багатьох країн світу, оскільки він сприяє розвитку інфраструктури, створенню робочих місць та зростанню доходів від експорту послуг.

В Україні туризм завжди відігравав значну роль у національній економіці, особливо завдяки культурній спадщині, природним ресурсам та унікальному географічному розташуванню.

Однак війна, що триває на території України, значно вплинула на туристичну галузь, зумовивши падіння туристичних потоків, руйнування інфраструктури та зміни в уподобаннях туристів.

Попри всі труднощі, після завершення війни туристичний сектор має великий потенціал для відновлення та подальшого розвитку.

Змінюються і туристичні вподобання. Після пережитих потрясінь, люди починають цінувати безпеку та стабільність понад усе. Ризиковані подорожі до нестабільних регіонів відходять на другий план. Натомість, зростає попит на спокійний, передбачуваний та безпечний відпочинок. Екологічний туризм, відпочинок у природі, сімейні подорожі, оздоровчі тури – саме ці напрямки можуть отримати поштовх до розвитку після війни, як реакція на пережитий стрес та нестабільність.

Війна впливає і на кадровий потенціал туристичної галузі. Кваліфіковані фахівці, що втратили роботу через війну, змушені шукати інші джерела доходу, часто покидаючи туристичну сферу. Молоде покоління втрачає інтерес до професій, пов’язаних з туризмом, бачачи його нестабільність та вразливість. Відновлення кадрового потенціалу – це ще одна серйозна проблема, що постає перед туристичною галуззю після війни.

Попри всю трагічність наслідків війни, історія знає приклади успішного відновлення туризму після збройних конфліктів. Головний фактор успіху – це настання миру та стабільності. Безпека – основа для відродження будь-якої туристичної дестинації. Далі – потрібні системні зусилля держави, бізнесу та місцевих громад для відновлення інфраструктури, просування позитивного іміджу країни, залучення інвестицій та створення привабливих туристичних продуктів.

Інновації та адаптація відіграють ключову роль у повоєнному відновленні туризму. Потрібно шукати нові формати туризму, що відповідають зміненим вподобанням туристів. Розвиток внутрішнього туризму може стати першим кроком до відродження галузі, допомагаючи підтримати місцевий бізнес та створити нові

робочі місця. Нішеві види туризму, такі як історичний, культурний, гастрономічний, екологічний, можуть стати "магнітами" для залучення туристів, що цікавляться чимось особливим, автентичним, унікальним. Цифрові технології відкривають нові можливості для просування туристичних продуктів, онлайн-бронювання, віртуальних турів, створення інтерактивного туристичного досвіду.

Відновлення туризму після війни – це довгий та складний шлях, що вимагає терпіння, наполегливості та творчого підходу. Але це шлях, що веде до відродження економіки, зміцнення міжнародних зв’язків та повернення до мирного, процвітаючого життя. Історія туризму свідчить, що навіть після найжахливіших потрясінь, людство не втрачає жаги до подорожей та відкриття світу. Головне – створити умови для безпечних, цікавих та незабутніх подорожей, що наповнюють життя радістю та позитивними емоціями, на противагу руйнівним силам війни.

Війна завдала значних збитків туристичній інфраструктурі: зруйновані готелі, туристичні об’єкти, транспортна інфраструктура.

Після війни одним із пріоритетних напрямів стане відбудова зруйнованих об'єктів та реконструкція інфраструктури. Це потребуватиме значних інвестицій, тому важливою буде підтримка з боку держави, а також залучення міжнародних донорів та приватних інвесторів [3].

Сучасні туристи все частіше обирають цифрові сервіси для планування та організації подорожей. Відновлення інфраструктури має супроводжуватися модернізацією технологій, впровадженням цифрових платформ для бронювання, віртуальних екскурсій та мобільних додатків. Це дозволить підвищити конкурентоспроможність туристичного бізнесу та залучити молодіжну аудиторію.

Після війни багато українців віддаватимуть перевагу подорожам всередині країни через безпекові міркування та обмежений бюджет. Це створює можливості для розвитку внутрішнього туризму: популяризації маловідомих місць, сільського, екологічного та активного відпочинку.

Розвиток внутрішнього туризму сприятиме економічному відновленню регіонів, підтримуючи місцевих підприємців, зокрема власників готелів, ресторанів, сувенірних крамниць. Це також стимулюватиме розвиток культурних ініціатив, фестивалів та подій, які приваблюватимуть туристів.

Після війни в Україні зросте інтерес до місць історичної пам’яті, пов'язаних із подіями війни. Це може стати основою для розвитку меморіального туризму, що поєднуватиме освітні та культурні компоненти. Створення меморіальних комплексів, музеїв та екскурсійних маршрутів допоможе зберегти історичну пам’ять та сприятиме національній єдності [2].

Культурний туризм може стати потужним інструментом для залучення туристів. Організація фестивалів, концертів, виставок та інших культурних подій допоможе відновити позитивний імідж України на міжнародній арені та сприятиме розвитку туристичної інфраструктури.

Сучасний туристичний бізнес активно використовує новітні технології, такі як віртуальна та доповнена реальність (VR/AR), штучний інтелект, блокчейн тощо. Впровадження таких рішень дозволить створювати інноваційні туристичні продукти, покращувати обслуговування клієнтів та оптимізувати бізнес-процеси.

Важливою складовою успіху туристичного бізнесу стане використання цифрового маркетингу: просування в соціальних мережах, створення контенту (відео, блоги), співпраця з інфлюенсерами. Це допоможе залучити нову аудиторію та підвищити впізнаваність туристичних брендів.

Після війни важливою задачею стане відновлення позитивного іміджу України на міжнародному ринку. Це потребуватиме розробки нових маркетингових стратегій, спрямованих на формування привабливого бренду України як безпечної та цікавої туристичної дестинації [1].

Україна має активізувати міжнародну співпрацю у сфері туризму, зокрема через участь у міжнародних виставках, туристичних форумах, укладення партнерств з міжнародними туроператорами. Це сприятиме залученню іноземних туристів та інвестицій у туристичну галузь.

Війна в Україні створила значні виклики для туристичного бізнесу, але після її завершення з'являться нові можливості для відновлення та розвитку галузі. Основні перспективи пов'язані з відновленням інфраструктури, розвитком внутрішнього туризму, впровадженням інноваційних технологій, культурним відродженням та міжнародною співпрацею.

Завдяки ефективному поєднанню державної підтримки, приватних інвестицій та інноваційних рішень туристичний бізнес України може не тільки відновитися, але й вийти на новий рівень розвитку, сприяючи економічному зростанню та зміцненню національної ідентичності.

Список використаних джерел:

1. Державне агентство розвитку туризму. URL: https://www.tourism.gov.ua/ (дата звернення: 26.02.2025).

2. План військового туризму в Україні викликає зенітну критику та розпалює етичні дискусії. URL: https://www.aa.com.tr/en/europe/ ukraine-war-tourism-plan-draws-flak-sparks-ethical-debates/3003130 (дата звернення: 27.02.2025).

3. Туризм в Україні: минуле, сьогодення та майбутнє. URL: https://www.linkedin.com/pulse/tourism-ukraine-past-present-futureentdecke-net-dmc-gmbh (дата звернення: 27.02.2025).

УДК: 338.48-6:94(477.42)

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ОБ'ЄКТІВ ІСТОРИЧНОГО ТУРИЗМУ ПОПІЛЬНЯНСЬКОЇ ГРОМАДИ (НА ПРИКЛАДІ МАЄТКУ ТЕРЕЩЕНКІВ)

Інна НЕСТЕРЧУК
кандидат географічних наук,
доцент, ЖДУ імені Івана Франка (Україна)
Інга КАЧИНСЬКА
здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня освіти,
ОП «Туризм та рекреації», 1 курсу

Імпозантна триповерхова неоготична будівля з двома вежами, хоч і досить напівзруйнована, яскраво контрастує з навколишнім сільським ландшафтом села Червоне. Палац зі стрілчастими вікнами та іншими готичними елементами був збудований багатієм Грохольським, який купив його у княгині Радзивілл наприкінці 19 століття, Миколою Терещенком, який згодом продав (або подарував) його своєму братові Ф. Терещенку, який перебудував палац і розташований поруч цукровий завод. Його син Федір Терещенко на початку 20 століття відкрив на базі заводу авіаційну фабрику, а в 1913 році почав випускати військові літаки. На заводі діє невеликий музей, присвячений історії авіабудування та родині Терещенків. Наразі Червоний палац належить Житомирській парафії УПЦ МП, у ньому відкрито Червоненський чоловічий монастир Різдва Христового, але реставраційні роботи не проводяться, а будівлі напівзруйновані [1, 2].

Імператорським указом від 12 травня 1870 року купець першої гільдії Артемій Терещенко був зведений у спадкове дворянство Російської імперії як нагорода за видатні заслуги та благодійну діяльність. Три його сини, Микола, Теодор і Симон, підтримували його справу. Понад півстоліття родина Терещенків (Микола, Теодор та їхні діти - Олександр, Іван, Варвара, Теодор, Надія та інші) займалася меценатською діяльністю, подарувавши Україні на початку 20 століття численні будівлі, культурно-освітні заклади та художні колекції, Найбільшим акціонерним цукровим підприємством південно-західного регіону був цукровий і рафінадний завод братів Терещенків, заснований у 1870 році Миколою, Теодором і Симоном Терещенками з початковим капіталом 3 мільйони рублів. Пізніше ця сімейна компанія самостійно вийшла на європейський ринок з річним обсягом продажів у 12 мільйонів рублів. Частина фабрик належала братам відповідно.

Вражаюча, нині напівзруйнована, триповерхова неоготична будівля з двома вежами була побудована в 1851 році польським мільйонером Адольфом Грохольським. Навіть у напівзруйнованому стані розкішний палац Терещенків у селі Червоне немов вийшов із хащів. Будівля вражає не лише своїми розмірами, а й архітектурними рішеннями - в одній із кімнат навіть є театр! Палац триповерховий, квадратний у плані, але прикрашений трьома вежами. Ще дві так звані замкові вежі

функціонували як незалежні павільйони. Цікаво, що стайні та кілька інших будівель також були побудовані в тому ж неоготичному стилі. Перлинами палацу були центральні сходи зі спеціального білого мармуру та бальна зала, прикрашена венеціанськими кришталевими люстрами. Перед головним входом до палацу був розбитий сад, в центрі якого знаходився чавунний фонтан. Ще один фонтан з чавунною скульптурою «Три богині», замовлений Терещенком у Франції, зараз стоїть на площі перед Будинком культури в селі Червоне. (рис.1) [2].

Сьогодні від палацу Терещенків залишилися лише стіни, але в них збереглися сліди розкішного життя, яке відбувалося тут до 1917 року. На жаль, за радянських часів палац постійно перебував у руках різних власників, які мало уваги приділяли збереженню його для майбутніх поколінь: наприкінці 20 століття українська влада передала його Різдвяному монастирю, і сьогодні українці сподіваються, що він повернеться до намиста найкращих будівель країни Палац був побудований наприкінці 19 століття і досі перебуває у власності українського уряду. У будь-якому випадку, поспішайте побачити його, поки стіни і стелі ще збереглися і радують око своєю дивовижною красою [3, 4].

Зараз українські та іноземні туристи відвідують містечко, щоб побачити палац Терещенків. Хоча в Червоному немає туристичних агентств, є багато о нього. При цьому вони хоча б кількома реченнями розкажуть про свої спогади про дідусів і бабусь, про те, як добре жилося в Червоному за часів Терещенків, якими вони були шляхетними та інтелігентними.

Сьогодні садиба є важливим об'єктом культурної спадщини, що привертає увагу дослідників, туристів та істориків.

Список використаних джерел:

1. На Житомирщині намагаються повернути замок Грохольських-Терещенків у власність громади URL: https://suspilne.media/134199-na-zitomirsini-namagautsa-povernuti-zamok-groholskih-teresenkiv-u-vlasnist-gromadi (дата звернення 19.02.2025).
2. Палац Терещенків у Червоному URL: https://images.app.goo.gl/MQbx3enpdbJTeX378 (дата звернення 19.02.2025)
3. Перелік об'єктів культурної спадщини національного значення, які заносяться до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. Додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2009 р. № 928. URL: https://www.kmu.gov.ua/ npas/239966145 (дата звернення 19.02.2025).
4. Палац Терещенків. URL: https://inside-ua.com/places/palats-tereschenkiv Палац Терещенків (дата звернення 19.02.2025).

УДК: 338.483.2(477-44)

ПОДІЄВИЙ ТУРИЗМ СУМЩИНИ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Інна КОНЬКО

магістрантка Сумського національного аграрного університету (Україна)

Лариса ЄПИК

кандидат історичних наук

доцент Сумського національного аграрного університету (Україна)

Подієвий туризм є унікальним напрямом туристичної індустрії, пов'язаним з відвідуванням різних заходів, фестивалів, спортивних змагань, культурних свят, ділових зустрічей та інших подій, які стають основними мотивами поїздки мандрівників. Це явище набуває все більшої популярності, оскільки сучасний турист шукає не просто нові локації для відвідування, а й унікальні враження, які можуть бути пов'язані з тимчасовими заходами, що створюють особливу атмосферу та пропонують можливість поринути у культуру, традиції та особливості регіону. На відміну від класичного туризму, де мандрівники прагнуть огляду визначних пам'яток, відвідування музеїв та природних об'єктів, подієвий туризм концентрується на тимчасових заходах, що створюють потужні емоційні переживання, що поєднують людей зі схожими інтересами [1].

Подієвий туризм, як динамічна та швидкозростаюча форма туризму, відіграє все більш значущу роль у глобальній туристичній індустрії. Він являє собою подорожі, мотивовані відвідуванням спеціально організованих заходів різного масштабу та спрямованості. У сучасному світі, де досвід та унікальність вражень цінуються дедалі вище, подієвий туризм стає потужним інструментом для залучення туристів, стимулювання економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності туристичних дестинацій.

Актуальність дослідження сучасного подієвого туризму обумовлена декількома факторами. По-перше, зростаюча конкуренція між туристичними напрямками вимагає пошуку нових, інноваційних підходів до формування туристичної пропозиції. Подієвий туризм, з його здатністю генерувати унікальний та емоційно насичений досвід, виступає ефективним засобом диференціації та створення конкурентних переваг. По-друге, цифровізація та глобалізація відкривають нові можливості для організації, просування та споживання подієвих туристичних продуктів. Інтернет, соціальні мережі, мобільні технології радикально змінюють спосіб, яким туристи шукають інформацію, бронюють подорожі та діляться враженнями, створюючи нові формати подієвого туризму та розширюючи його географію. По-третє, зростаюча увага до питань сталого розвитку вимагає від подієвого туризму переосмислення підходів до організації заходів, мінімізації негативного впливу на довкілля та соціально-культурне середовище, та максимізації позитивного впливу на місцеві громади.

Туризм значно впливає на культурний обмін, оскільки сприяє взаємодії представників різних країн, народів та соціальних груп. Люди, які приїжджають на

фестивалі, виставки та спортивні змагання, отримують можливість познайомитися з новими традиціями, мовами, стилем життя, кухнею та мистецтвом, що робить їхні подорожі не лише захоплюючими, а й пізнавальними [4]. Такий обмін сприяє формуванню толерантності, зміцненню міжкультурних зв'язків та взаєморозуміння між народами, що є особливо актуальним в умовах глобалізації. Подієвий туризм на Сумщині є важливою складовою туристичної індустрії регіону, що активно розвивається в умовах сучасних соціально-економічних огляду на це, розвиток подієвого туризму має супроводжуватися не лише фінансовою підтримкою, а й інформаційною кампанією, що дозволить ефективно просувати регіон як туристичну дестинацію та залучати все більше гостей до участі в заходах. Сумщина, як територія з багатою історичною спадщиною та самобутніми традиціями, має значний потенціал для розвитку подієвого туризму, оскільки тут регулярно відбуваються численні заходи, що приваблюють як місцевих жителів, так і гостей з інших регіонів України та навіть з-за кордону.

Перспективи розвитку подієвого туризму в Сумській області значною мірою залежать від комплексного підходу до його популяризації та інтеграції в загальну туристичну стратегію регіону. Інвестиції в будівництво сучасних готелів, оновлення транспортної системи, покращення рівня обслуговування та забезпечення якісного інформаційного супроводу сприятимуть зростанню туристичного потоку та підвищенню конкурентоспроможності регіону на туристичному ринку [5, с.118].

Сумщина відома своєю багатою історією та культурною спадщиною, що створює ідеальні умови для проведення подієвих заходів. Численні історичні пам'ятки, музеї, архітектурні ансамблі, а також народні звичаї та обряди можуть бути інтегровані в концепцію подієвого туризму, роблячи подорожі до регіону привабливими для широкого кола туристів.

Унікальні ландшафти, численні річки, ліси та заповідні території дозволяють організовувати масштабні екологічні фестивалі, спортивні змагання на відкритому повітрі, етнографічні заходи та інші активності, що поєднують відпочинок з ознайомленням із природними особливостями регіону. Наприклад, проведення велотурів, змагань з водного туризму, кемпінгових фестивалів та орієнтувальних ігор здатні не лише привабити любителів активного відпочинку, а й сприяти екологічній освіті та популяризації здорового способу життя [3].

Важливим принципом розвитку подієвого туризму на Сумщині є те, що такі заходи сприяють формуванню позитивного іміджу регіону, який може асоціюватися з культурними, історичними та гастрономічними традиціями. Це важливо не лише для залучення туристів, а й для збереження місцевих традицій, адже багато свят і фестивалів проводяться з метою популяризації народних звичаїв та ремесел, що передаються з покоління в покоління. Таким чином, подієвий туризм на Сумщині можна розглядати як ефективний механізм не лише для зростання туристичного потоку, а й для покращення економічного становища регіону, створення нових робочих місць та стимулювання підприємницької активності місцевого населення [2, с. 92].

Сучасний подієвий туризм є динамічною та перспективною формою туризму, що відіграє важливу роль у глобальній туристичній індустрії. Він характеризується цілеспрямованістю, унікальністю досвіду, тимчасовістю, здатністю формувати

туристичний попит та брендувати дестинації. Різноманітні види подій, від культурних фестивалів до спортивних змагань та ділових форумів, задовольняють широкий спектр інтересів сучасних туристів. Тенденції розвитку подієвого туризму визначаються цифровізацією, персоналізацією, зростанням ролі досвіду, сталим розвитком, глобалізацією та активним використанням соціальних мереж. Вплив подієвого туризму є значним та різнобічним, охоплюючи економічну, соціальну та культурну сфери. Попри наявні виклики, подієвий туризм зберігає великий потенціал для подальшого розвитку, виступаючи ключовим фактором конкурентоспроможності туристичних дестинацій та важливим інструментом соціально-економічного та культурного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Бейдик О.О., Новосад, Н.О., & Топалова, О.І. Чинники розвитку та особливості подієвого туризму. Часопис картографії, - 2016. - Вип.16. С.125 - 131.
2. Богатирьова, Г.А., Головань М.Г., Горіна Г.О., Литвинова-Головань О.П., Снігур К.В., Крижимінська Є.Г. Спеціалізований туризм: навч. посіб. 2–е вид., переробл. та доповн. Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, каф. туризму та країнознавства. Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2022. 270 с.
3. Вдовіна, О. Подієвий туризм як складова культурної комунікації. Гостинність, сервіс, туризм: досвід, проблеми, інновації: Матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. Київ: КНУКІМ. 2022. С.160-167.
4. Вовк, К. Теоретична сутність поняття «подієвий туризм» та прикладні аспекти його використання. Проблеми і перспективи економіки та управління, 2019.184 - 193 с.
5. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія. Видання восьме / за наук. ред. проф. Матвійчук Л. Ю., проф. Барського Ю. М., доц. Лепкого М. І. Луцьк: ВІП Луцького НТУ, 2022. 408 с.

УДК 338.48

ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ ВПЛИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

Богдан ЛУГОВИЙ
кандидат історичних наук,
доцент, завідувач кафедри гуманітарної освіти і туризму
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут», Україна

Сьогодні туристична галузь відіграє у світовій спільноті важливу роль у економічному, соціальному, культурному та гуманітарному зростанні територіальних громад, регіонів, районів. Окрім формування туристичного продукту, який буде конкурентоздатним, створення додаткових робочих місць, відбувається розвиток економічної діяльності, модернізація та розбудова соціальної та транспортної інфраструктури тощо. Це засвідчує про важливість туристичної галузі та необхідність врахування даного аспекту в діяльності та плануванні на усіх управлінських рівнях.

Туризм може викликати зміни в багатьох сферах життя приймаючих спільнот, кожна з яких може бути функціональною або нефункціональною. Багато залежить від виду туризму та громади, яку відвідуєш. Залежно від того, який тип змін переважає в тому чи іншому випадку, приймаюча громада може або зазнати позитивних змін (наприклад, навчитися отримувати прибуток від туризму), або, навпаки, це може призвести до забруднення території чи руйнування культурних місць. Іноді важко чітко визначити, позитивні чи негативні певні зміни. Розглянемо коротко що може чекати територіальні громади, які прагнуть активно розвивати туристичну галузь.

Економічні зміни: економічний розвиток; джерело (додаткового) доходу; зростання зайнятості, створення нових робочих місць та різноманітних типів зайнятості у традиційних і нових галузях; підвищення рівня життя; розвиток малого, середнього бізнесу; підтримання наявного малого бізнесу і створення можливостей для його розширення; зростання валового (регіонального) внутрішнього виробництва; розвиток сервісу, обслуговування; відродження ремесел; зростання місцевих інвестицій в розвиток культурної спадщини та підтримку туристичних послуг; краще постачання продуктів; сезонне безробіття; додаткове навантаження на місцеві бюджети – медична допомога туристам; збільшення витрат на утримання територій [2, с. 141].

Соціальні зміни: покращення благоустрою; зростаюча тенденція до зайняття туризмом; покращення якості життя та добробуту окремих осіб та їхніх громад; поява нової еліти; нові цікаві пропозиції для проведення вільного часу; покращення житлових умов; зміна моделі сім'ї, поява моделі партнерства між чоловіком і жінкою; зміцнення стосунків і партнерства між громадами та всередині них; ослаблення родинних зв'язків; послаблення сусідських зв'язків (конкуренція між селянськими господарствами, що працюють як туристичні підприємства, соціальна привабливість туристів); соціальне розшарування; небезпека для здоров'я (передача захворювання); підвищення споживчих настроїв та ін. [2, с. 141].

Культурні зміни: цінування місцевих соціокультурних цінностей; збереження місцевих традицій, звичаїв та культури; культивування традиції або навіть її заново відкриття; підвищення обізнаності громадськості про потенціал культурної спадщини; фольклорне відродження; демонстрація естетичних зразків, традиції; сприяння розмаїттю та становленню міжкультурного діалогу; комерціалізація культури, викривлення традицій.

Екологічні зміни: формування культури збереження; екологічні інвестиції; турбота про природу, яка є однією з туристичних атракцій; підвищення обізнаності про місце, пам'ятку чи значущість території; порушення екосистеми та руйнація ландшафту; шум, засмічення, навантаження на природні ресурси [2, с. 142].

Особистісні зміни: подолання бар'єрів – мовних, соціальних, релігійних, расових; пізнання нових культур; підвищена толерантність, міжособистісні стосунки; можливості для розвитку навичок, знань, творчості та інновацій; мотивація місцевого населення брати активну участь у громадському культурному житті; підвищення кваліфікації, самоосвіта; обмеження сфери особистої свободи; відхід із плином від діалекту; ефект демонстрації [1].

Просторові зміни: розвиток місцевої технічної інфраструктури; зупинка депопуляції (особливо в гірських і прибережних районах; будівництво, що зачіпає зелені зони; збіднення архітектурного середовища (одноманітна забудова в міському стилі); спекуляція землею під забудову; спотворення ландшафту туристичними об'єктами; менше свободи у прийнятті місцевих рішень (необхідно враховувати інтереси туристів і туристичних компаній); туристична урбанізація.

Не кожні зміни викликають однакові фактори. Можна охарактеризувати значну їх кількість, які визначають швидкість, глибину та напрямок змін: культурна дистанція – ставлення до своєї та чужої культури; ступінь поточної ізоляції місцевої громади; тип контакту – прямий контакт (наприклад, оренда житла) створює можливість обміну культурним контентом не лише через спостереження (як у випадку непрямого контакту), а й через розмови, обмін думками; тип особистості туриста і господаря (когнітивне ставлення, доброзичливість або бажання наслідувати); значна кількість туристів може призвести до ситуації, коли жителі почуваються «гостями» на власній території, що призводить до розчарування і, як наслідок, збільшення відстані; соціально-професійні характеристики (особливо характерною групою є молодь).

Варто також зазначити, що туризм може викликати конфлікти не лише між приймаючими громадами та відвідувачами, а й усередині самих відвідуваних громад. Жителі громади, які працюють у традиційних секторах, і ті, хто не працює, більш критично ставляться до туризму, оскільки вони поділяють традиційні системи цінностей. У свою чергу, люди з нових верств суспільства (молодь, студенти, працівники сфери послуг) мають більш ліберальні погляди – на їхні уявлення про світ, вплив туризму (оскільки вони мають з ними економічні чи соціальні контакти). Це може викликати конфлікти в самій громаді, іноді такі ж сильні, як конфлікти між туристами та місцевими громадами.

Так, наприклад, у зимовий сезон, зимові свята чи інший час у Буковелі можна спостерігати так зване туристичне перевантаження. Черги стають дедалі частішими, традиційно під підйомниками, черги в магазинах, затори і т.д. Надмірна

концентрація туристичного руху не тільки погіршує туристичні умови, але також може призвести до перетворення послуг для населення на послуги для туристів. У цій ситуації очевидно, що ставлення жителів населеного пункту до туризму має бути більш песимістичним, ніж підхід решти жителів округу. Більш того, люди, які цінують місцеві цінності, ставляться до туризму набагато скептичніше, ніж ті, хто не надає йому такого значення.

Основними напрямами розвитку туризму в громадах в майбутньому має бути збереження природних і культурних надбань, підвищення стійкості і конкурентоспроможності туристичної дестинації. Кожна територія в Україні славиться багатою та різноманітною культурною спадщиною, історичними місцями, ландшафтами, які потрібно вміло використовувати та пропагувати на туристичному ринку. Після завершення війни, потрібно інвестувати не тільки в інфраструктуру, але і в збереження культурної спадщини, рекламування туристичних продуктів, як на внутрішньому так і на зовнішньому ринку, залучення місцевих громад до розвитку галузі та популяризація культурних, природничих об’єктів від яких відвідувачі отримають багато вражень [3].

Кожна місцева громада повинна прагнути зменшити ризики у туризмі, що вимагає комплексного підходу та впровадження відповідних стратегій та заходів, що допоможе забезпечити безпеку та комфорт для туристів і зберегти місцевий колорит. Загалом, ефективне управління громади змінами є важливою умовою для забезпечення безпеки та задоволення місцевого населення та туристів. Галузь туризму має бути готовою до різних викликів та мати плани дій для подолання негативних наслідків, що допоможе зберегти репутацію та стабільність галузі.

Список використаних джерел:

1. Задворний С. Управління розвитком туризму в локальних спільнотах (досвід територіальних громад Хмельницької області). *Економіка та суспільство*. (46). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-7.

2. Кулиняк І.Я., Карий О.І., Прокопишин-Рашкевич Л.М., Огінок С.В., Бондаренко Ю.Г. Європейський досвід популяризації історичної спадщини та культурного туризму: навчальний посібник. Львів: Растр-7, 2023. 254 с

3. Тимошенко Т., Шевчук, О. Розвиток туризму в громадах і регіонах України в умовах повоєнного відновлення. *Економіка та суспільство, (63)*. https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-124.

УДК 330.34:338.486

ПОНЯТТЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В ТУРИЗМІ

Інна НЕСТЕРЧУК[1], Антон БЕРЕЗА[2]

[1,2] Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, Житомир, 10008, Україна

Сталий розвиток — це концепція, яка передбачає гармонійний баланс між задоволенням потреб сучасного покоління та збереженням можливостей для задоволення потреб майбутніх поколінь. Ця модель розвитку базується на інтеграції трьох основних складових: економічної, соціальної та екологічної [1]. Вперше ідея сталого розвитку була формалізована у доповіді «Наше спільне майбутнє», підготовленій Комісією ООН з питань навколишнього середовища та розвитку у 1987 році [2]

Основними цілями сталого розвитку є:

Економічна стійкість. Ефективне використання ресурсів, стимулювання інновацій та підтримка тривалого економічного зростання;

Соціальна справедливість. Забезпечення рівного доступу до основних послуг, високої якості життя та дотримання прав людини;

Екологічна рівновага. Захист природного середовища, збереження біорізноманіття та раціональне використання природних ресурсів.

У 2015 році ООН прийняла Цілі сталого розвитку до 2030 року, які включають 17 глобальних цілей (рис.1.1.)та 169 завдань, спрямованих на збереження планети, боротьбу з бідністю та забезпечення благополуччя для всіх [3].

Рис.1.1. Цілі сталого розвитку в Україні

Туризм є однією з важливих галузей, що безпосередньо впливає на економіку, культуру та екологію регіонів. В умовах глобалізації сталий розвиток туризму стає

ключовим фактором для збереження туристичних ресурсів і підвищення конкурентоспроможності дестинацій [4]. Основні підходи сталого туризму зображені на рис 1.2.

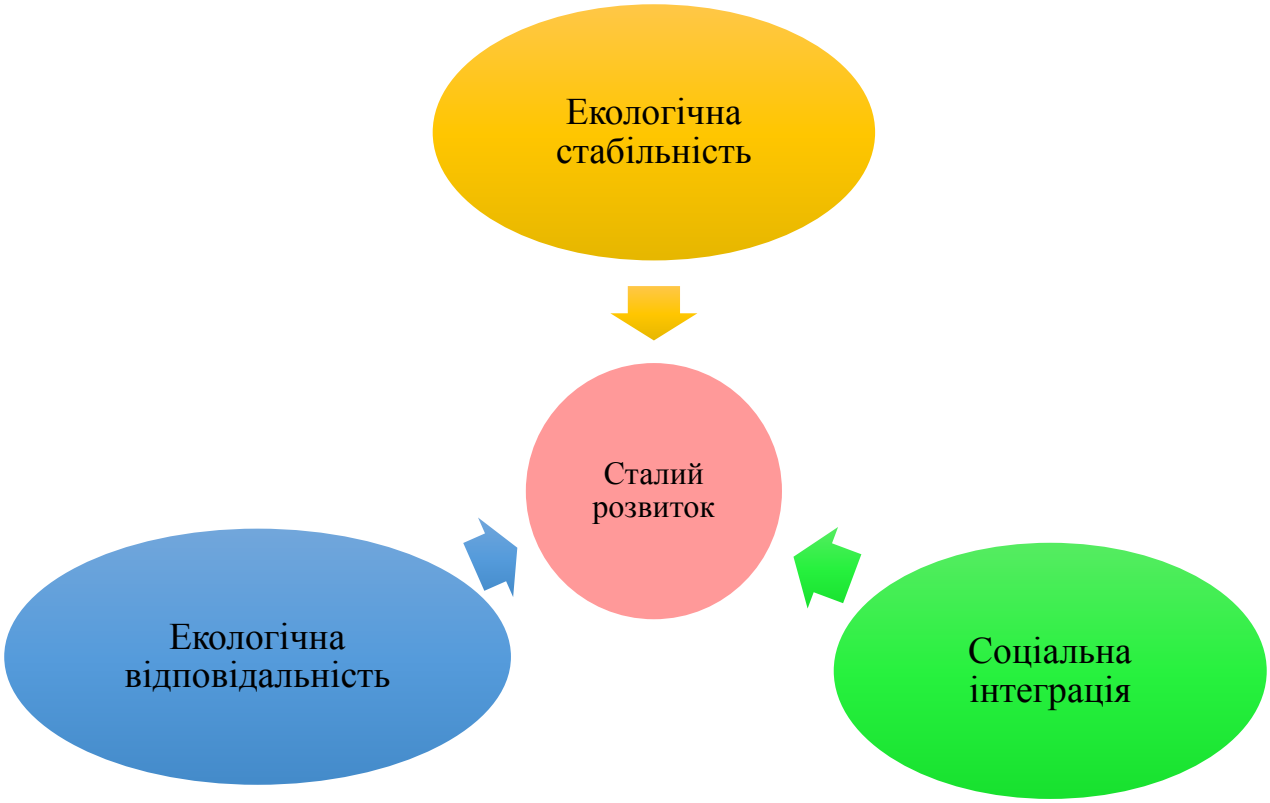

Рис.1.2. Підходи сталого розвитку туризму

Економічна стабільність – створення нових робочих місць та підтримка місцевого бізнесу шляхом залучення туристів.

Соціальна інтеграція – забезпечення участі місцевого населення у плануванні та розвитку туристичних продуктів.

Екологічна відповідальність – мінімізація негативного впливу на довкілля шляхом впровадження екологічних практик.

Наприклад, розвиток екотуризму та сільського туризму є важливими напрямками сталого розвитку туристичної галузі, які сприяють збереженню природного середовища та підтримці місцевих громад. Впровадження енергозберігаючих технологій у готельному бізнесі та організація еко-турів є прикладами практичної реалізації принципів сталого туризму.

Таким чином, сталий розвиток туризму є невід'ємною частиною сучасних стратегій розвитку туристичних дестинацій. Його впровадження дозволяє забезпечити довгострокове збереження природних і культурних ресурсів, підвищити рівень життя місцевих громад та зробити туризм більш привабливим для сучасного туриста.

Список використаної літератури:

1. ІПС ЛІГА:ЗАКОН - система пошуку, аналізу та моніторингу нормативно-правової бази. *LIGA:ZAKON*. URL: https://ips.ligazakon.net/document/JH6YF00A (дата звернення: 03.02.2025).
2. Pankiv n., Byk v. Ecologization of the hotel and restaurant sector, in the context of sustainable development of tourism in ukraine. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences*. 2023. Т. 316, № 2. С. 146–156. URL: https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-316-2-23 (дата звернення: 06.02.2025). (heraldes.khmnu.edu.ua)
3. Цілі сталого розвитку. *Цілі сталого розвитку | Організація Об'єднаних Націй в Україні*. URL: https://ukraine.un.org/uk/sdgs (дата звернення: 03.02.2025).
4. Sustainable development. *UN Tourism | Bringing the world closer*. URL: https://www.unwto.org/sustainable-development (date of access: 03.02.2025).

УДК 338.8:159.9

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ПОДОРОЖЕЙ НА МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я

Олена БИЛИМ
PhD, ст. викладач кафедри менеджменту, маркетингу і туризму
Херсонський національний технічний університет

Олександра СУДАРИКОВА
Здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня,
Херсонський національний технічний університет

У сучасному світі, де стрес і щоденні турботи стали невід'ємною частиною життя, подорожі набувають особливого значення. Вони не лише відкривають нові горизонти, а й позитивно впливають на психічне та фізичне здоров'я. Зокрема, зміна середовища, знайомство з новими культурами та активний відпочинок допомагають знизити рівень стресу, покращити настрій і навіть розвинути креативне мислення. Крім того, подорожі дозволяють вирватися з рутини, отримати нові враження та подивитися на світ з іншого боку. Вони сприяють особистісному розвитку, формуванню нових навичок і зміцненню емоційного стану.

Подорожі – це своєрідний інструмент, що дозволяє людям не лише отримати нові враження, а й покращити якість життя завдяки культурному, соціальному та емоційному збагаченню. Також допомагають людям знайти гармонію із собою, що ідеально доповнює тему емоційного благополуччя й психологічних переваг мандрівок [1].

Безперечно, взаємозв'язок між подорожами та психічним здоров'ям є складним і багатогранним. Зміна середовища дає можливість відсторонитися від щоденних турбот, що сприяє емоційному відновленню. Нові місця, звичаї та люди розширюють світогляд, допомагаючи переглянути власні переконання та розвивати гнучкість мислення. До того ж, навіть коротка зміна обстановки може суттєво вплинути на настрій і загальне самопочуття.

Водночас не всім людям подорожі приносять виключно позитивні емоції. Для деяких поїздки можуть стати джерелом стресу через непередбачувані обставини та невизначеність. Тому важливо враховувати власні потреби, обираючи маршрути, що сприятимуть психологічному комфорту та гармонії.

Крім того, активний відпочинок, такий як піші прогулянки, плавання чи катання на велосипеді, стимулює вироблення ендорфінів – гормонів радості. Іншими словами, поєднання фізичної активності та зміни середовища дає змогу значно покращити настрій і психоемоційний стан. Також подорожі сприяють виробленню дофаміну – гормону, який відповідає за почуття радості та задоволення.

До того ж, мандрівки є потужним інструментом для розвитку креативного мислення. Зокрема, знайомство з новими культурами, мовами та традиціями змушує мозок працювати активніше, сприяючи когнітивній гнучкості. Адаптація до

незнайомих ситуацій допомагає розвивати нестандартне мислення та здатність швидко приймати рішення.

Таким чином, новий досвід та враження можуть надихати на творчі ідеї та відкриття, що буде корисним не лише в особистому житті, а й у професійній діяльності. Час, проведений наодинці з собою в подорожі, також сприяє самоаналізу та пошуку нових підходів до вирішення життєвих викликів [2].

Будь-яка подорож – це вихід із зони комфорту, тобто стресова ситуація для нашого мозку. Тому, коли людина опиняється у не звичному для неї середовищі, у неї фомуються нові нейронні зв'язки, тим самим змінюючи наше сприйняття, настрій та швидкість мислення, а також покращуючи наші соціальні навички.

Подорожі можуть стати чудовою можливістю для зміцнення стосунків із близькими або налагодження нових контактів. Спільні пригоди створюють незабутні спогади та сприяють глибшому взаєморозумінню між друзями чи родичами. Подорожуючи разом, люди вчаться краще комунікувати, підтримувати один одного та долати труднощі разом.

Загалом, фізична активність під час мандрівок допомагає боротися з тривожністю, покращує концентрацію та настрій. Як і спорт, подорожі дисциплінують, підвищують впевненість у собі та сприяють загальному емоційному благополуччю.

Отже, подорожі є чудовим способом покращити психічне здоров'я, зменшити стрес, стимулювати креативне мислення, розширити соціальні зв'язки та підвищити рівень щастя. Водночас важливо враховувати власні потреби та можливі труднощі, щоб отримати від подорожей максимальну користь. У сучасному ритмі життя, де стрес і навантаження стали невід'ємною частиною буднів, мандрівки допомагають не лише розважитися, а й зміцнити психологічне благополуччя. Тому не варто недооцінювати силу подорожей – вони можуть стати ключем до внутрішньої гармонії та натхнення на нові звершення. Більше того, кожна подорож – це можливість відкрити для себе щось нове, познайомитися з цікавими людьми та набути безцінного досвіду. Саме тому варто використовувати кожну нагоду для мандрівок, адже вони збагачують нас не лише емоційно, а й духовно, відкриваючи нові горизонти та можливості для розвитку.

Список використаних джерел:

1. Ловка О. В. Бойчук О. С. Можливості поєднання туризму та психології для відновлення психологічного здоров'я громадян України. Туризм в Україні: виклики та відновлення : збірник матеріалів Міжнародного туристичного форуму. Київський національний економічний університеті імені В. Гетьмана (м. Київ, 21–22 березня 2023 р.). Київ : КНЕУ, 2023. С. 35–37.

2. Тихонович В. М. Психологічний туризм як засіб забезпечення психологічного благополуччя людини. Слобожанський науковий вісник. Серія: Психологія 2, 202. С. 72-76.

3. Чучко В. О. Психологічний туризм як стратегічний напрямок розвитку внутрішнього туризму в Україні в умовах війни. Світові досягнення і сучасні тенденції розвитку туризму та готельно-ресторанного господарства : Матеріали

Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 25 листопада 2022 року). Запоріжжя : Запорізька політехніка, 2022. С. 428–431.

УДК :338.48(477.42)

РОЗВИТОК ГАСТРОНОМІЧНОГО ТУРИЗМУ В КОРОСТЕНЬСКІЙ ГРОМАДІ

Інна НЕСТЕРЧУК
кандидат географічних наук,
доцент, ЖДУ імені Івана Франка (Україна)
Ілля ЦИКАЛ
здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня освіти,
ОП «Туризм та рекреації», 1 курсу

Гастрономічний туризм наразі розробляє нові «здорові» правила та викликає активні наукові дискусії. Туризм є однією з ключових галузей світової економіки, але туристичний потенціал України використовується на дуже низькому рівні. Багатонаціональній державі, яка займає велику територію планети і зберігає численні історичні та культурні пам'ятки, необхідно звернути увагу на розвиток гастрономічного туризму та пропозицію нових продуктів, які зацікавлять вибагливого споживача. Гастрономічний туризм об'єднує елементи ландшафтного, етнографічного, історичного, краєзнавчого, агрокліматичного та ґрунтового дослідження, які візуалізуються в гастрономічних турах з культурною, освітньою, рекреаційною та навчальною метою. Сприйняття туристами нових кулінарних тенденцій і традиційних етнічних страв та напоїв також є важливим з точки зору туристичної індустрії, що зумовлює проблему вивчення їх теоретичних і практичних наслідків, які становлять цінність для фахівців з маркетингу та менеджменту туристичних дестинацій і науковців. З цієї точки зору, територія українського Правобережного Полісся є самобутньою територією з численними рудиментами у сфері національної культури та гастрономії. У національних гастрономічних уподобаннях зберігається незмінна важливість їжі, а не змін, пов'язаних з харчуванням [1].

Починаючи з 2008 року, коли відбувся перший фестиваль дерунів у Коростені, ми завжди радо зустрічали наших гостей та коростенців. На жаль, після 2020 року ми вже не зможемо організувати фестиваль у такому ж масштабі, як у попередні роки, оскільки Україну, в тому числі і наше місто, «захопив» COVID. І сьогодні, після трьох років війни з Російською Федерацією, масштабні фестивалі не проводяться з метою забезпечення безпеки. Але замість грандіозного фестивалю у п'ятницю 13 вересня для коростенців відбудеться локальна благодійна акція «Млинцевий дрон», всі кошти від якої підуть на потреби Збройних Сил України», - зазначив мер Коростеня [2].

Фестиваль дерунів - щорічний фестиваль у Коростені, присвячений дерунам. Проходить у другу суботу вересня в міському Древлянському парку. В другу суботу вересня в Коростені відбувається одне з найприємніших і найвеселіших свят.

Фестиваль дерунів. Туристи та жителі міста збираються в Парку культури та відпочинку, залишивши всі турботи десь в минулому (рис. 1).

Рис. 1. Логотип Фестиваль дерунів у Коростені.

Коростенський Фестиваль дерунів – це час, щоб просто насолоджуватися життям і тими благами, які воно несе [3].

На 1-му Міжнародному фестивалі дерунів (2008) жителі Коростеня спекли найбільший дерун в Україні. Цей рекордний дерун важив 118 кг і був занесений до Книги рекордів України. Відкриття пам'ятника деруну відбулося на другому (2009) фестивалі. Відкривав пам'ятник Володимир Литвин, голова Верховної Ради України: «Сьогодні я не думав про політику. Тому що тут була дуже домашня атмосфера і я відчув гостинність польського народу». На третьому фестивалі, що відбувся 25 вересня 2010 року, коростенці знову спекли рекордну кількість хліба. Цього разу його вага склала 140 кілограмів.

Фестиваль у Коростені традиційно розпочинається опівдні у центральному парку міста. Всі учасники можуть продегустувати страви та проголосувати за найулюбленіший коровай! Під час кулінарного заходу шеф-кухарі з різних країн демонструють деруни та подібні страви з картоплі, а дегустатори та відвідувачі вирішують, яка страва є найкращою, і нагороджують її автора. У меню дерунів - традиційні українські деруни, польські локальні страви, а також деруни з Білорусі, Англії, Норвегії та Франції. 12-й Фестиваль дерунів у Коростені розважатиме гостей традиційними конкурсами та розвагами, виставками та виступами різноманітних творчих колективів, вступом до Клубу любителів дерунів, участю в деруновій лотереї [4].

Захід також здивує гостей новинками: вступ до Клубу любителів дерунів, участь у лотереї дерунів та участь у «Поліському весіллі», де можна буде взяти участь у розіграші дерунів. «На деруни приїжджають наречені з усього світу», - пригощають

коростенців, гарантуючи не лише найкращих наречених, а й масу незабутніх вражень. Гастрономічний фестиваль сприятиме популяризації автентичних регіональних традицій на місцевому рівні, розвитку гастрономічного туризму в громаді та просуванню домашніх продуктів харчування етнічних груп.

Список використаних джерел:

1. Нестерчук І. К. Гастрономічний туризм Правобережного Полісся України: теорія, методологія і практика досліджень: моногр: І. К. Нестерчук, Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2023. 548 с.
2. Традиційній фестиваль дерунів у Коростені цього року замінить благодійна акція на підтримку ЗСУ. URL: https://www.zhitomir.info/news_223310.html (дата звернення 19.02.2025).
3. Nesterchuk I., Matsuka V., Balabanyt A., Skarha O., Pivnova L., Kondratenko I. Tools and Development Drivers for the Gastronomic Tourism. Economic Affairs. 2022. Vol. 67, № 4. P. 579-587.
4. The methodology of territory zoning of the Ukrainian right-bank Polissia for the gastronomic tourism development purposes / I. Nesterchuk, E. Bondarenko, A. Osipchuk, R. Romaniuk, O. Trusii // Geojournal of Tourism and Geosites. 2022. Vol. 44, № 4. P. 1271-1281.

УДК : 338.483.2(477) : 001.895

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВАЖАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ СВІТОВИХ ТЕНДЕНЦІЙ

Аліна ШЕВЧЕНКО
магістрантка Сумського національного аграрного університету (Україна)
Лариса ЄПИК
кандидат історичних наук
доцент Сумського національного аграрного університету (Україна)

Розважальний туризм в Україні, попри наявний потенціал, протягом останніх років зіткнувся з уповільненням динаміки розвитку.

Це обумовлено низкою факторів, серед яких чільне місце посідають наслідки військових дій, недостатній рівень розвитку туристичної інфраструктури, обмежена пропозиція якісних та різноманітних розважальних об'єктів, а також недостатня інтеграція сучасних цифрових технологій у туристичну практику.

Аналізуючи основні види розважального туризму, варто зазначити, що сегмент парків розваг та атракціонів в Україні залишається значно недорозвиненим.

Обмежена кількість великих тематичних парків, здатних конкурувати з європейськими аналогами, стримує потенціал цього напряму.

Фестивальний туризм, що включає музичні, культурні та гастрономічні фестивалі, набуває все більшої популярності серед туристів, проте потребує інноваційного наповнення, сучасної організації та ефективного просування для залучення широкої аудиторії.

Цифровий туризм, що активно використовує VR та AR технології, демонструє значний потенціал для розвитку в Україні.

Сфера розважального туризму вимагає великої кількості кваліфікованого персоналу – від менеджерів та організаторів до артистів, інструкторів, обслуговуючого персоналу. Потрібні люди з різними навичками та компетенціями, здатні працювати у динамічному та часто стресовому середовищі, забезпечувати високий рівень сервісу та задоволення клієнтів. Часто спостерігається плинність кадрів, сезонний характер зайнятості, труднощі з пошуком та утриманням кваліфікованих працівників.

Необхідність інвестувати в навчання та підготовку персоналу, розробляти ефективні системи мотивації та утримання працівників, забезпечувати гідні умови праці та соціальні гарантії, адаптуватися до змін на ринку праці.

Впровадження цих технологій у музеях, на інтерактивних виставках та екскурсіях може значно збагатити туристичний досвід та зацікавити нові категорії туристів. Подієвий туризм, включаючи спортивні заходи, виставки та конференції, також потребує значної уваги. Для його успішного розвитку необхідна сучасна інфраструктура, якісний сервіс та ефективна організаційна підтримка [3].

Український ринок розважального туризму, намагаючись адаптуватися до світових тенденцій, стикається з низкою серйозних викликів, які обмежують його динамічний розвиток та знижують конкурентоспроможність на міжнародній арені.

Одним з ключових викликів є **недостатній рівень розвитку інфраструктури та інвестиційні обмеження.**

В Україні спостерігається гострий брак сучасних розважальних центрів, тематичних парків, інтерактивних музеїв та інших об'єктів, здатних задовольнити зростаючі вимоги сучасного туриста. Обмеженість інвестицій у розвиток туристичної інфраструктури, особливо в регіонах, гальмує реалізацію амбітних проектів та модернізацію існуючих об'єктів.

Недостатньо розвинена транспортна інфраструктура, особливо у віддалених туристичних локаціях, також ускладнює доступність та привабливість багатьох потенційно цікавих місць.

Розвиток розважального туризму може мати як позитивний, так і негативний соціально-культурний вплив на місцеві громади. Масовий туризм може призводити до перенасичення туристичних дестинацій, зміни традиційного укладу життя, комерціалізації культури, соціальної напруги, зростання цін тощо.

Необхідність враховувати інтереси місцевих громад, забезпечувати баланс між розвитком туризму та збереженням місцевої культури та ідентичності, залучати місцеве населення до туристичної діяльності, сприяти розвитку соціальної інфраструктури, зменшувати негативний соціальний вплив.

Іншим важливим викликом є **недостатнє використання цифрових технологій** у сфері розважального туризму.

Низький рівень впровадження технологій віртуальної та доповненої реальності у туристичних об'єктах, музеях та розважальних комплексах обмежує можливості створення інноваційних туристичних продуктів.

Обмежене використання мобільних додатків, онлайн-платформ для організації та просування туристичних послуг, ускладнює комунікацію з туристами та знижує ефективність маркетингових зусиль [1].

Не менш вагомою проблемою є **відсутність єдиної стратегії розвитку галузі та недостатня державна підтримка інновацій.**

Невідповідність існуючої нормативно-правової бази сучасним вимогам ринку, відсутність чітких правил та стимулів для інноваційної діяльності у сфері туризму, створюють перешкоди для залучення інвестицій та реалізації довгострокових проектів.

Недостатня державна підтримка та відсутність ефективних механізмів стимулювання інновацій у розважальному туризмі, ускладнюють впровадження новітніх технологій та креативних рішень.

Розважальний туризм, як і вся туристична галузь, дуже чутливий до геополітичних факторів та глобальних криз – війни, політична нестабільність, терористичні загрози, пандемії, природні катастрофи тощо. Такі події можуть різко зменшити туристичні потоки, зруйнувати туристичну інфраструктуру, підірвати довіру до певних дестинацій.

Висока вразливість до зовнішніх факторів, необхідність розробляти стратегії управління кризовими ситуаціями, диверсифікувати ринки, шукати

альтернативні джерела доходу, адаптуватися до нових умов та викликів глобального світу.

Важливим стратегічним напрямком **є створення сучасних тематичних парків та розважальних комплексів світового рівня.**

Розробка та реалізація проектів великих тематичних парків, орієнтованих на сімейний відпочинок, здатних конкурувати з європейськими аналогами, має стати пріоритетом для туристичної галузі.

Створення інтерактивних розважальних центрів з використанням новітніх технологій, таких як 4D/5D кінотеатри, віртуальні атракціони, інтерактивні музеї, дозволить диверсифікувати пропозицію розваг та залучити нові категорії туристів.

Розвиток креативних просторів та коворкінгів, пристосованих для організації різноманітних подієвих заходів, фестивалів, виставок, концертів, стане важливим фактором привабливості міських дестинацій [2].

Інноваційний розважальний туризм відкриває широкі перспективи для розвитку туристичної галузі в Україні.

Вподобання туристів у сфері розваг швидко змінюються. Що було популярним вчора, може стати неактуальним завтра. Постійно з'являються нові технології, формати розваг, змінюються культурні тренди, соціальні норми. Розважальний туризм вимагає постійної інноваційності та адаптації до нових трендів.

Необхідність постійно відстежувати тренди, впроваджувати інновації, оновлювати пропозицію, розробляти нові формати розваг, використовувати сучасні технології (VR/AR, гейміфікація, інтерактивні додатки), щоб залишатися цікавими та привабливими для туристів.

Використання сучасних технологій, креативних підходів, інтеграція світових тенденцій та фокус на сталий розвиток є ключовими факторами успіху. Реалізація запропонованих стратегічних напрямків вимагає комплексного підходу, що включає покращення інфраструктури, активну державну підтримку, залучення інвестицій та широке впровадження цифрових технологій.

Список використаних джерел:

1. Давидова О. Особливості застосування інновацій у розвиток туристичної галузі України. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. Київ, 2015. № 7 (172). С.65-69.

2. Збитки туристичної галузі. Державне агентство розвитку туризму. URL: https://babel.ua/news/57958-derzhagentstvo-turizmu-za-minuliy-rik-turistichna-galuz-zaznala-60-mlrd-grn-zbitkiv (дата звернення: 25.02.2025).

3. Кифяк В. Ф. Розвиток рекреації і туризму як один із чинників формування інвестиційної привабливості регіону. Економіка та право. 2013. №1. С.128-132.

УДК 388.483.12:069

РОЗВИТОК МУЗЕЙНОГО ТУРИЗМУ (НА ПРИКЛАДІ, МУЗЕЮ КОШТОВНОГО І ДЕКОРАТИВНОГО КАМІННЯ МІСТА ХОРОШІВ)

Інна НЕСТЕРЧУК
кандидат географічних наук,
доцент, ЖДУ Івана Франка (Україна)
Олександра КОРБУТ
здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня освіти,
ОП «Туризм та рекреації», 1 курсу

Одним із видів пізнавального туризму є музейний туризм (надалі МТ), специфіка якого полягає у використанні туристичного потенціалу музею та прилеглих до нього територій. Співпраця музеїв і туризму має ґрунтуватися на формуванні спільної системи, спрямованої на популяризацію відвідування музеїв як частини історико-культурної спадщини окремих регіонів або цілих країн та сприяння такому туризму.

Музейний туризм створює цінність для суспільства, сприяючи освіті, відпочинку та міжкультурному розумінню. Міжнародна рада музеїв визначила кілька причин, чому музеї та інші об'єкти культурної спадщини є важливим компонентом туризму. По-перше, музеї приваблюють велику кількість туристів, асоціюються із захистом спадщини різними міжнародними організаціями і викликають у людей цікавість до природи суспільства та його історичного минулого. Нарешті, популярність цих місць вимагає захисту з боку менеджерів туризму та інших зацікавлених сторін. Туристи відвідують музеї та історичні місця з різних причин, включаючи інтерес до історії, якість експонатів та спеціальні заходи і програми.

Наприклад, музей коштовного та декоративного каміння - один з найвідоміших геологічних музеїв не лише в Україні, а й у світі. Колекція унікальних мінералів і гірських порід з пегматитових камер Волині зробила музей популярним не лише серед геологів, а й серед широкої громадськості [1, 2].

Історія музею довга і сягає 1930-х років. У той час перша колекція мінералів була створена на базі партії в селі Писарівка за ініціативи В.П. Амбургера та Б.О. Габрусевича. На жаль, під час Другої світової війни діяльність музею була перервана, а експонати втрачені.

У 1951 році в Хорошеві було створено Мінералогічний музей. З часом колекція розширилася і в 1992 році музей переїхав до спеціально відремонтованої двоповерхової будівлі, де знаходиться і донині. Музей був офіційно створений Постановою Кабінету Міністрів України № 1485 від 11 грудня 1996 року, яка передала колекцію мінералів і гірських порід підприємства «Західкварцсамоцвіти» до новоствореного музею у підпорядкуванні Міністерства фінансів України. 2001 року музей було оголошено об'єктом національного надбання України [3, 4].

Сьогодні музей є унікальним науковим і культурним центром, в якому зібрано понад 1 800 зразків мінералів і гірських порід з усього світу, в тому числі камерні пегматити з Волині (рис. 1).

Рис. 1. Музей коштовного і декоративного каміння міста Хорошів.

Перша зала присвячена декоративним та облицювальним кам'яним матеріалам з України. Декоративні кам'яні матеріали з України славляться своїми унікальними насиченими кольорами, високою міцністю та довговічністю. Це рожевий і червоний граніт Резниківського родовища, сірий граніт Корнинського родовища, сірий граніт Покостівського родовища в Житомирській області, темно-малиновий граніт Токівського родовища і сірий граніт Кудасівського родовища в Дніпропетровській області, Кіровоградській області червоні граніти Капустянського родовища та рожеві граніти Крупського родовища, сірі граніти Янзівського родовища в Запорізькій області, рожево-сірі граніти Новоданилівського родовища та зелено-сірі граніти Костянтинівського родовища в Миколаївській області.

У другому залі представлені найбільш типові зразки камерних пегматитовмісних порід, а також кристали, друзи та мінеральні зростки, характерні для різних структурних зон камерних пегматитів волинського родовища Моріон. У вітрині залу можна побачити породи з пегматитовими тілами та зони, які вони складають. Відвідувачі можуть детально розглянути витончені «форми» граніту, побачити гігантські польовошпатові долуси, блискучі гетитові «їжачки» та білі кристали фенакіту.

У наступному залі, залі 3, відвідувачі можуть дізнатися про різноманітність кварцу, включаючи прозорі білі кристали, схожі на лід, що застиг назавжди, чорні кристали, схожі на мініатюрні обеліски, золотистий цитрин, що містить світло сонця, і світло-зелений празеол. Мармароські «діаманти» - це приголомшливі, маленькі (менше 5 мм) прозорі кристали, схожі на кришталь, які виблискують безліччю блискучих граней, коли їх освітлює сонце. Надовго запам'ятається бразильський аметист, представлений на виставці. Внутрішня частина цієї

мигдалини вкрита дрібними фіолетовими кристалами, розташованими так близько один до одного, що вони утворюють пензлик з гострими кутами. Крім того, в цьому залі можна ознайомитися з науковою та пізнавальною геологічною літературою, розрахованою на широке коло любителів мінералів.

У четвертому залі експонуються зразки дорогоцінних мінералів з пегматитів Волинської палати - берилу і топазу. Топаз Топаз здавна привертав увагу людей як дорогоцінний камінь. Йому притаманна особлива внутрішня гра світла, блиск, небесна блакить, золотий колір сонця, яскравість і прозорість, немов краплина ранкової роси.

І як завершальний акорд - зала №5, де представлені вироби з коштовного та декоративного каміння. Це кольє з моріону, гірського кришталю, яшми, малахіту та оніксу; канделябри з родоніту та маріуполіту; вази з серпентину, селеніту та оніксу; шкатулки з обсидіану та унакіту. Є також вітрина синтетичних мінералів, таких як корунд, гранат, бірюза і кубічний цирконій.

Музей коштовного та декоративного каміння в Хорошеві є яскравим прикладом того, як спеціалізований музей може сприяти розвитку музейного туризму в регіоні.

Список використаних джерел:

1. Історія створення Державної установи «Музей коштовного і декоративного каміння. URL: https://museumstone.com.ua/history.htm (дата звернення 20.01.2025).

2. Хорошів. Музей коштовного каміння https://ukrainaincognita.com/xoroshiv-muzej-koshtovnogo-kaminnya (дата звернення 20.01.2025).

3. Музей коштовного і декоративного каміння, ХорошівURL: https://ua.igotoworld.com/ua/poi_object/35843_the-museum-of-precious-stones.htm (дата звернення 20.01.2025).

4. Коли каміння оживає: 10 цікавих фактів про хорошівський музей коштовного і декоративного каміння https://www.zhytomyr.travel/koli-kaminnya-ozhivaye-10-cikavix-faktiv-pro-xoroshivskij-muzej-koshtovnogo-i-dekorativnogo-kaminnya/(дата звернення 20.01.2025).

УДК 338.48-6:2

РОЗВИТОК РЕЛІГІЙНИХ ТУРІВ В МІСТІ БЕРДИЧІВ

Інна НЕСТЕРЧУК
кандидат географічних наук,
доцент ЖДУ імені Івана Франка (Україна)
Вікторія БОНДАРУК
Здобувачка вищої освіти
першого(бакалаврського) рівня освіти,
ОП «Туризм та рекреація»,1 курсу

Релігійний туризм дослідники характеризують по-різному. Гісберт Ріншеде розрізняє їх за тривалістю, розміром групи та соціальною структурою. Джулі Геворгян пропонує дві категорії, які відрізняються своєю мотивацією, а саме «паломницький туризм» з духовних цілей або для участі в релігійних обрядах і «церковний туризм» для огляду таких пам'яток, як собори. Християнський священик Френк Фейхі пише, що паломник «завжди в небезпеці стати туристом», і навпаки, оскільки, на його думку, подорож завжди порушує усталений порядок життя вдома, і визначає вісім відмінностей між ними. Ці відмінності зазначені в таблиці 1.

Таблиця 1

Відмінності твердження «паломництво» від «туризму»

Елемент	**Паломництво**	**Туризм**
Віра	Завжди містить «очікування віри»	Не вимагається
Покарання	Пошук цілісності	Не вимагається
Спільнота	Часто самотні,але повинні бути відкритими для всіх	Часто з друзями та родиною, або з обраною групою інтересів
Сакральний простір	Тиші для створення внутрішнього сакрального простору	немає
Ритуал	Зовнішнє зміна в середині	немає
Обітниця	Залишити частину себе,відпустити,у пошуках кращього життя	відсутній,подорож-це хороше життя
Святкування	«перемога над собою»,святкування,щоб пам'ятати	Пити,щоб забути
Наполегливість	Прихильність: "паломництво ніколи не закінчується"	Канікули скоро закінчаться

Розвиток релігійного туризму на теренах Бердичівської громади презентується такими об'єктами: Костел ордену Босих Кармелітів,Костел Святої Варвари,Свято-Миколаївських собор УПЦ,Свято-Троїцька церквaУПЦ

Знаковим є об'єкт релігійного туризму:Костел ордену Босих Кармелітів

Бердичівський монастир кармелітів почали будувати в 1634 році, через чотири роки після того, як київський воєвода Януш Тишкевич Логойський передав кармелітам Бердичівську фортецю . Зрештою її добудували у 1642 році. Будівля була зруйнована під час повстання Хмельницького , але згодом відбудована. Монастир став відомим завдяки своїй іконі Матері Божої Бердичівської , якій 16 липня 1756 року Папа Бенедикт XIV надав золоті корони . Ікона стала об'єктом паломництва

польських католиків, і монастир також розпочав друкарню та освітні програми протягом 18 століття.

Після поділів Польщі Бердичів увійшов до складу Російської імперії , а монастирська друкарня та освітня програма були змушені закритися. Корони ікони були вкрадені, хоча вона була знову коронована Папою Пієм IX у 1854 році. Пізніше монастир був перебраний російським урядом і був відновлений лише незабаром після російської революції . Монастир ненадовго відновив діяльність, але невдовзі його перебрав радянський уряд після того, як у 1926 році помер єдиний чернець у монастирі. У 1941 році, незадовго до операції «Барбаросса» , Бердичівська Богоматері була знищена під час пожежі разом із більшою частиною решти монастиря.

У 1991 році, після проголошення незалежності України , монастир повернули Римо-Католицькій Церкві . Бердичівська Богоматері була відновлена та знову коронована Папою Іваном Павлом II у 1998 році. Монастир продовжує приваблювати тисячі паломників щороку, як серед католиків, так і прихильників східного православ'я . Під час російського вторгнення в Україну голова Босих кармелітів Мігель Маркес Калле служив Месу в монастирі.

25 червня 2024 року Папа Франциск через Дикастерію Богослужіння і Дисципліни Таїнств постановив, що санктуарію буде піднесено до статусу малої базиліки . Про це було оголошено 21 липня під час меси, яку очолив кардинал П'єтро Паролін .

Список використаних джерел:

1.Вечерський В. Українські монастирі. Київ : Наш час, 2008. С. 375–381.

2.Вечерський В. Фортеці й замки України. Київ, 2011.

3. Харчук Х. Костел кармелітів босих // Енциклопедія Львова / За редакцією А. Козицького. — Львів : Літопис, 2010. — Т. 3. — С. 479—480.

4. Маленкова Р. Бердичів. Кляштор Босих Кармелітів [Електронний ресурс] / Р. Маленкова, С. Щербія // Україна Інкогніта

5. Монастир Кармелітів Босих (м. Бердичів) [Електронний ресурс] // Вандрівка: ваш путівник Україною

УДК 338.486.3(477.42)

РОЗВИТОК ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ НА ТЕРЕНАХ КОРОСТИШІВСЬКОЇ ГРОМАДИ

Інна НЕСТЕРЧУК
кандидат географічних наук,
доцент, ЖДУ імені Івана Франка (України)
Олександра ТРИФУТІНА
здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня освіти,
ОП «Туризм та рекреація», 1 курсу

5 серпня 2016 року Коростишівська міська рада та села Більковецької, Віленьківської, Вільнянківської, Здвижківської, Квітневої, Кропивнянської, Щигліївської сільських рад Коростишівського району Житомирської області об'єдналися в Громаду.

В результаті добровільного членства, 3 липня 2018 року до неї приєдналися інші села, Вільнянська та Стрижівська сільські ради Коростишівського району приєдналися до Громади. Склад громади затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 року № 711-р «Про визначення адміністративного центру Житомирської області та визнання території територіальної громади». Відповідно до постанови Верховної Ради України від 17 червня 2020 року «Про утворення та ліквідацію районів». Громада увійшла до складу новоутвореного Житомирського району Житомирської області.

Відділ культури та туризму Коростишівської громади визначає декілька туристичних магнітів які є найпривабливіші та цікаві для туристів.

Коростишівський кар'єр [1]. У Житомирській області, за 100 км від Києва,знаходиться Коростишівська ущелина - штучне озеро,що утворилося на місці гранітного кар'єру.Скелястий берег висотою близько 10 метрів та хвойні з подекуди листяними лісами оточує озеро.Чисте повітря,красива природа і мальовничі краєвиди є гідною альтернативою традиційному відпочинку перед телевізором або на дачному дивані.До того ж, вода тут рідкісного бірюзово-блакитного кольору.Тут можна знайти багато інших можливостей для купання,засмагання,альпінізму та активного відпочинку.

Коростишівський народний історичний музей [2]. Народний історичний музей Коростишіва був заснований у 1965 році. Музей розташований у Коростишівському будинку культури.

У його фонді понад 6000 прихованих речей. Експонати трьох залів розповідають про історію краю від найдавніших часів до наших днів, заснування та розвиток Коростишева та відомих жителів міста. Зокрема, трипільська культура та давня Русь, виявлені під час археологічних розкопок села Міське, предмети повсякденного вжитку та одяг місцевих жителів XIX – початку XX ст., особисті речі

житомирських партизанів часів Другої світової війни тощо.Також є розділ, присвячений Великому голоду 1932-1933 років.

Окрасою мистецької частини виставки є картини народного художника України, видатного пейзажиста Житомирщини Миколи Максименка

Коростишівський парк культури та відпочинку [3]. Міський парк Коростишіва є значним орієнтиром в цьому районі. Лівий берег річки Тетерів – це місце, де знаходиться парк, який охоплює дев'ять гектарів. Власник землі, Густав Олізар, встановив його в 1820 році. Ландшафт парку був побудований романтично і досі містить елементи середньовічної кріп-стіни, швейцарські конструкції в стилі шале, гранітну арку з масонськими символами та колоною. Планування парку зазнав змін з 1922 по 1987 рік із включенням літніх атракціонів та спортивних споруд. Більшість вирощених тут порід розводяться в цій місцевості. Парк прикрашений скелястими валунами, з ділянками, розташованими на схилах між двома терасами, ставками з великими островами, фонтанами, прикрашеними скульптурами. Коростишівський парк – це культурний та рекреаційний парк.

Садиба Олізарів у Коростишеві – одна з небагатьох історичних пам'яток міста, що збереглася до наших днів. З 1565 року Коростишів став власністю старовинного роду графів Олізарів [4].

У XIX столітті видатний поет і громадський діяч Гюстав Олізар збудував тут палацово-парковий комплекс. На той час палац був справжнім культурним осередком – його гарно прикрашали галереї, а бібліотека налічувала тисячі книг.

На жаль, ми дізнаємося лише про деякі елементи цього чудового маєтку. Збереглися чотири колони, палацова баня (тепер використовується як фонтан) і, можливо, флігель (перебудований одноповерховий будинок). Зберігся і парк на березі річки Тетерів, який сьогодні є частиною культурної спадщини міста.

Костел Різдва Пресвятої Богородиці [5]. У 1608 році силами родини Олізарів, які на той час володіли містом, була побудована дерев'яна церква. Наприкінці XVIII століття інший представник цього роду Пилип Олізар вирішив побудувати на тому ж місці кам'яну будівлю. Ця пам'ятку перше, на що звертають увагу туристи, відвідуючи Коростишів. Дивлячись на неї зараз, важко повірити, що в радянські часи її спочатку зневажливо використовували як зерносховище, а потім переобладнали під кінотеатр. На щастя, в 1997 році будівля була відреставрована і сьогодні знову приваблює відвідувачів і радує мешканців своєю елегантною архітектурою.

Серед цікавих деталей варто відзначити близькість до Міського парку, де збереглися залишки маєтку Олізарів: графська садиба, лазні та колонада. Перед костелом стоїть пам'ятник графу Густаву Олізі. Він виготовлений із граніту, матеріалу, який має особливе значення для місцевості через довколишні кар'єри

Список використаних джерел:

1.Визначні, цікаві місця Коростишівський район. URL:https://ua.igotoworld.com/ua/poi_catalog/410830-119-sightseeings-korostyshivskyi-raion.htmhttps://ua.igotoworld.com/ua/poi_catalog/410830-119-sightseeings-korostyshivskyi-raion.htm (дата звернення 19.02.25).

2.Визначні місця Коростишева URL:https://travels.in.ua/,/objects/17253/korostyshiv-city (дата звернення 20.02.25)
3.Коростишівський парк культури та відпочинку. URL:https://tic.zt.ua/shcho-podyvytys/pamiatky-sadovo-parkovoho-mystetstva/korostyshivskyi-raion-parky/343-korostyshivskyi-park-kultury-ta-vidpochynku (дата звернення 19.02.25).
4.Садиба Олізара. URL:https://rest.guru.ua/ua/korostyshev/places/2094-usad_ba_olizara/#google_vignette (дата звернення 19.02.25).
5.Що подивитися в м. Коростишів? URL:https://rental.ua/ua/info/shcho-podyvytysia-v-misti-korostyshiv (дата звернення 20.02.25).
6. Жежерин В.П. Орнітофауна Украинского Полесья и зависимость от ландшафтных условий и антропогенных факторов: Автореферат дис. … канд. биол. наук. –Киев, 1969. – 47 с.
7. Жежерин В.П. Про поширення деяких рідкісних та не численних видів птахів Українського Полісся // Зб. Праць Зоол. музею. – 1962.- № 31. – с 41-66.
8. Загороднюк І. В. Польовий визначник дрібних ссавців України. Київ, 2002. — 60 с
9. Заїка С.М. Мноніторинг популяцій дрібних ссавців пелетковим методом / Моніторинг і діагностика ссавців. Праці Тернопільської школи. Вип. 10 // Луганськ, 2010. – С. 28-39.
10. Карасева Е.В. Телицына А.Ю., Жигальський О.А. Методы изучения грызунов в полевых условиях. – Москва: Наука, 2008. – 416 с.

УДК 338.48

РОЛЬ БРЕНД-МЕНЕДЖМЕНТУ В ДІЯЛЬНОСТІ ГОТЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Ірина ПЕТЛІН,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри готельно-ресторанної справи та харчових технологій
Львівського національного університету імені Івана Франка (Україна)

Бренд-менеджмент відіграє важливу роль у діяльності готельних підприємств, оскільки він допомагає формувати позитивний імідж, збільшувати впізнаваність та лояльність клієнтів.

Варто окреслити ключові аспекти ролі бренд-менеджменту в готельному бізнесі:

1. Формування іміджу через створення унікального та привабливого образу готелю, що виділяє його серед конкурентів та розробку візуального стилю, логотипу та інших елементів бренду.

2. Підвищення впізнаваності передбачає використання маркетингових кампаній для популяризації бренду та залучення різних медіа-каналів для просування готелю.

3. Підвищення лояльності клієнтів через забезпечення високого рівня обслуговування та унікальних послуг, що створюють позитивні враження у гостей та впровадження програм лояльності для залучення повторних гостей.

4. Диференціація від конкурентів шляхом підкреслення унікальних характеристик та переваг готелю, які відрізняють його від інших; розробки унікальних пропозицій та спеціальних послуг.

5. Забезпечення стабільності через підтримку позитивного іміджу і репутації готелю навіть у складні часи; оперативного реагування на відгуки та покращення якості послуг на основі зворотного зв’язку.

6. Залучення нових клієнтів досягається шляхом проведення брендових заходів, акцій і рекламних кампаній для залучення нових гостей та створенням позитивного досвіду з перших контактів з потенційними клієнтами.

Процес управління брендом включає – створення бренда, просування його на ринок та адаптацію до мінливих умов господарювання.

Важливими стратегічними напрямами управління брендом для готельних закладів мають стати:

1. Маркетингові кампанії:

- проведення цільових рекламних кампаній у соціальних мережах, на телебаченні та інших платформах;
- використання контент-маркетингу для залучення уваги аудиторії.

2. Програми лояльності:

- впровадження бонусних програм, знижок та спеціальних пропозицій для постійних клієнтів;

- використання CRM-систем для ефективного управління взаємовідносинами з клієнтами.

3. Співпраця з партнерами:

- налагодження співпраці з туристичними агентствами, авіакомпаніями та іншими гравцями на ринку для збільшення впізнаваності бренду;
- організація спільних маркетингових активностей та заходів.

4. Онлайн-присутність:

- підтримка активної присутності в Інтернеті через офіційний сайт, соціальні мережі та онлайн-платформи бронювання;
- забезпечення високого рівня обслуговування клієнтів через онлайн-канали.

5. Відгуки та рейтинги:

- активна робота з відгуками гостей, їх аналіз і відповідні дії для покращення послуг;
- використання позитивних відгуків і високих рейтингів для посилення бренду.

Варто окреслити моделі управління брендом для підприємств сфери гостинності, основними серед яких є такі:

1. **Класична модель**. Управління брендом зосереджується на стабільності та збереженні існуючих стандартів якості та послуг.

2. **Інноваційна модель**. Зосередження на впровадженні нових технологій та інновацій для підвищення якості обслуговування та залучення нових клієнтів.

3. **Конкурентна модель**. Зосередження на аналізі конкурентів та адаптації їхніх успішних практик для підвищення власної конкурентоспроможності.

4. **Клієнт-орієнтована модель**. Зосередження на задоволенні потреб та очікувань клієнтів, що включає персоналізоване обслуговування та покращення якості послуг.

5. **Соціально-відповідальна модель**. Зосередження на етичних та екологічних практиках, що сприяє позитивному ім'я та відповідальності бренду.

Кожна модель має свої переваги та недоліки, і вибір моделі залежить від цілей та стратегії підприємства. Оптимальним вирішенням проблеми управління брендом є поєднання елементів усіх моделей.

Отже, на сьогоднішній день, в умовах жорсткої конкуренції особливої актуальності набуває питання управління брендами підприємств сфери гостинності. Основними інструментами управління брендами зазначених суб’єктів є розкрутка через мережу Інтернет (створення сайту, залучення соціальних мереж); презентації (участь у провідних подієвих заходах); рекламні кампанії (використання різних засобів реклами: преса, радіо, телебачення, Інтернет); ефективна маркетингова політика; спонсорство (участь у благодійних заходах) [1, с. 77].

Як дієвий інструмент управління брендом може виступати кобрендинг, який дає можливість досягти більшої видимості та диференціації на ринку. Перебуваючи в одному з найбільш конкурентних секторів, таких як готельний ринок, диференціація бренду має першорядне значення [1, с. 77].

Враховуючи усе вище сказане, можна констатувати, що бренд-менеджмент є критично важливим елементом успішного функціонування готельного підприємства. Завдяки ефективному управлінню брендом, готелі можуть залучати нових клієнтів,

підвищувати лояльність постійних гостей та створювати стійку конкурентну перевагу на ринку.

Список використаних джерел:

1. Петлін І.В., Кудрявцев І.Ю. Управління брендом готельних мереж в сучасних умовах. Наукові праці МАУП. Економічні науки. 2023. Випуск 3 (70). С. 71-79.

УДК 070-051:76«364»

РОЛЬ ІНФОГРАФІКИ В СТРУКТУРІ ТРЕВЕЛ-ПОВІДОМЛЕНЬ

Сенкевич Геннадій Анатолійович,
кандидат наук із соц. ком., доцент кафедри
журналістики Університету митної справи та фінансів.
Дейчман Софія Ігорівна,
студентка Університету митної справи та фінансів.

В процесі просування туристичного продукту своєю актуальністю відзначається залучення ефективних елементів діджиталізації та інформаційних технологій [4, с. 130]. Одним з них безперечно є інфографіка як складова процесу візуалізації, котра вже давно перетворилася з ілюстрації на частину контенту. Її ефективність використання досягається завдяки системному та логічному формуванню умовних графічних моделей зображуваних об'єктів, які безумовно спрощують візуальну репрезентацію структури явища чи процесу.

Узагальнюючи думки вчених щодо досліджуваного поняття, можна констатувати, що інфографіка – це не лише окремий знак або ілюстрація – це сукупність багатьох факторів, які мають смислове навантаження, інформаційне, пояснювальне тощо. Інфографіка у сучасному інформаційному світі – одна з форм комунікацій, яка відіграє важливу роль у передачі даних, фактів, подій [1, с. 20].

Наразі інфографічний продукт лише на одному аркуші здатен вмістити кілька сторінок друкованої інформації, до того ж візуальна компонента впливає на споживача інформації набагато ефективніше, ніж друкована. Інфографіка як складова інформаційного жанру вирішує наступні завдання:

- допомагає легко пояснити «як це влаштовано»
- допомагає показати переваги
- допомагає швидше запам'ятати історичні факти і події
- зміцнює зв'язок з матеріалом у користувачів
- задовольняє когнітивні потреби людини і розповідає про нові цікаві факти [2, с. 4]. Виходячи з цього, можна стверджувати, що інформаційна графіка відіграє суттєву роль не тільки в інформуванні клієнта, задовольняючи його попит на маловідомий об'єкт, а ще й у просуванні туристичного продукту, адже вона стала невід'ємною частиною реклами, сегменту маркетингової стратегії будь-якої тревел-компанії.

Дослідник Б. Б. Семак у даному контексті зазначає, що просування є необхідною складовою комплексу маркетингу, котрий формується туристичним підприємством з врахуванням поточної та перспективної кон'юнктури туристичного ринку. Однак маркетингова функція просування, навіть за умов її ефективного виконання та вдалого поєднання з іншими складовими комплексу маркетингу, не завжди забезпечує комерційний успіх для туристичних підприємств і, відповідно, пропонованих ними туристичних продуктів [5]. Під час війни туристичні компанії дедалі корегують свої стратегії просування з урахуванням зміни контенту та візуальної складової рекламного продукту, в якому інфографіка відіграє значну роль.

Однією з головних особливостей інфографіки є її безумовна універсальність та зручність у функціональному застосуванні. Вона також використовується і як канал комунікації для прискореної передачі інформації про перебіг подій (повідомлення про небезпеку); як навчально-популяризаторський засіб, де висвітлюються загальновідомі наукові положення, теорії, гіпотези тощо; як рекомендація із послідовністю певних дій для досягнення результату (пошук маршруту).

Дослідниця Елеонора Кривка доводить, що «…комунікативні інтенції сучасних тревел-медіатекстів представлені гетерогенними елементами, зокрема, вербальним текстом, зображеннями, інфографікою, картами, знаками інших кодових систем одного смислового поля» [3].

Слід акцентувати увагу і на тому, що інфографіка вже не є суто інформаційно-довідниковою складовою тревел-повідомлення, вона може застерігати, попереджати про небезпеку, надавати поради, а деяких випадках і вчити. В умовах війни інколи не вистачає часу для вивчення змістовної документації або якогось масштабного порівняння, і тоді інфографіка дає можливість передавати складну інформацію в зручній та зрозумілий спосіб.

Російська агресія не тільки створює суттєві перешкоди відновленню туристичної галузі після пандемії, а й спонукає туристів розглядати альтернативні туристичні напрямки до інших країн. Великою проблемою в даній ситуації також стало, що всі міжнародні логістичні маршрути, які проходять через територію України, зараз не функціонують. Для потенційного користувача туристичними послугами постає проблема не тільки вибору країни для відпочинку, а ще й комфортного та небезпечного маршруту до неї. З усіх форм інформаційного потоку (радіо, телебачення, рекламні біг-борди) найбільш зручним для клієнта є візуальна компонента, яка містить інфографічне зображення. Подібна інформація заощаджує час і надає можливість врахувати ряд чинників та критеріїв для швидкого розуміння та сприйняття повідомлення.

Значна частина українських тревел-ресурсів вже давно почала використовувати новітні інфографічні продукти – анімацію, 3-D зображення тощо. Анімовані візуальні ефекти були і ще довгий час залишатимуться в тренді. А вже звичні для нас візуальні продукти, такі як GIF-файли та відео, здатні повністю трансформувати будь-яку текстуру.

Інновації в туристичному бізнесі слід розглядати як системні та послідовні заходи, які мають якісну новизну і призводять до позитивних рухів, що забезпечує її стійке функціонування і подальший ефективний розвиток. Застосування новітніх інформаційних технологій та наявність нових туристичних продуктів є необхідною умовою виживання будь-якої компанії на висококонкурентному ринку туристичних послуг.

Трансформація технологій XXI століття піднімають візуальний контент на незвичайну вишину. Штучний інтелект, машинне навчання, роботизація, віртуальна реальність (VR) – все це вже сьогодні сприяє вдосконаленню інфографічного продукту. Дані технології надають споживачам захоплюючий, надзвичайно цікавий і більш реальний досвід під час користування візуальним контентом.

Список виристаних джерел:

1. Головко, О. А. (2016). Роль засобів візуальної комунікації на прикладі інфографіки для дітей. Обрії друкарства, (1), 18–25. URL: https://doi.org/10.20535/2522-1078.2016.1.95058 (Дата звернення 20.12.2024).
2. Інфографіка як один зі сучасних засобів цифрового контенту. Метод. Рекомендації. Упоряд.: І. Лешнівська, С. Дмитрів; ЛОУНБ. Львів, 2024. 24 с. URL: http://www.lounb.org.ua/Files/infografica.pdf (Дата звернення 20.12.2024).
3. Кривка Е. Т. Сучасний тревел-медіатекст в українському інфопросторі: тематика, формат, контент. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 061 «Журналістика». Сумський державний університет. Суми, 2022. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/90334/1/dis_ep_Kryvka.pdf (Дата звернення 20.12.2024).
4. Петренко С. М. Роль інформаційних технологій в практиці управління підприємств в сфері туризму. Економічний простір. 2023. № 188. С. 128–136. URL: https://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/1362 (Дата звернення 20.12.2024 р.).
5. Семак Б. Б. Формування маркетингової стратегії просування туристичних продуктів для іноземних туристів. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. 2019. Вип. 57. URL: https://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/DOI/2522-1205-2019-57-03.pdf (Дата звернення 20.02.2025 р.).

УДК 378.147

РИНОК ВІРТУАЛЬНОГО ТУРИЗМУ: СВІТОВА ТА ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА

Вікторія РЕВ'ЮК
студентка
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Любов ЧОРНА
кандидат педагогічних наук, доцент
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Глобальний ринок віртуального туризму оцінювався у 728,6 мільйонів доларів у 2023 році, і, за прогнозами, його обсяг зростатиме на 26,4% у період із 2024 до 2032 року [1]. Це обумовлено, з одної сторони, збільшенням числа подорожуючих, оскільки за даними Statista до кінця 2025 р. загальний дохід від діяльності галузі туризму та подорожей прогнозується на рівні 916 мільярдів доларів, а, з іншої сторони, сучасні мандрівники прагнуть знайти нові та оригінальні способи пізнання дестинацій, не обмежуючись традиційними формами подорожей. А це актуалізує проблему розвитку ринку віртуального туризму.

Сфера віртуального туризму зазнає значного прогресу завдяки розвитку технологій віртуальної реальності (VR), доповненої реальності (AR) і відео у форматі 360 градусів. Ці передові рішення забезпечують набуття інтерактивного досвіду, що змінює традиційний підхід до подорожей, дозволяючи користувачам досліджувати місця з високим рівнем реалістичності.

У контексті технології віртуальної реальності варто зазначити, що вона дає змогу відтворювати середовище, тотожне реальному, пропонуючи при цьому сенсорний досвід, який нагадує справжню фізичну подорож. На саміті G20 у 2023 р. компанія Atomic Loops представила свою інноваційну технологію віртуальної реальності, створену спеціально для туристичної галузі [1]. Вона спрямована на трансформацію досвіду подорожей, перетворення процесів планування та бронювання на більш інтерактивні та захоплюючі. Туристи можуть віртуально орієнтуватися в готелях і визначних об'єктах, отримуючи реалістичне уявлення про дестинацію ще до того, як ухвалять рішення щодо подорожі. Впровадження технології віртуальної реальності відкриває нові перспективи для розвитку туристичної галузі та трансформує спосіб, яким подорожуючі досліджують нові туристичні локації та взаємодіють із ними.

Технологія доповненої реальності забезпечує можливість інтеграції цифрового контенту з реальним середовищем, підвищуючи таким чином рівень взаємодії та пізнавальну цінність матеріалу. Дана технологія сприяє розробці системи інтерактивної навігації та орієнтації як у межах дестинацій, так і готельних комплексів. Розробка цифрових екскурсій з гідом є доступною завдяки AR. Ознайомлення туристів з визначними історико-культурними пам'ятками здійснюється за допомогою накладених на реальне зображення віртуальних інформаційних шарів. Окрім того, технологія доповненої реальності ефективно

заміщує інформаційні стенди, оскільки ознайомитися з розкладом подій і заходів в готелі можливо засобами смартфону.

Такі інноваційні технології як VR і AR дозволяють користувачам вивчати туристичні напрямки без необхідності покидати свої домівки, надаючи захоплюючий досвід без труднощів, пов'язаних з логістикою традиційних подорожей. Крім того, зростаюча усвідомленість про екологічну стійкість стимулює людей вибирати віртуальні тури, щоб знизити свій вуглецевий слід. Поширення інтересу до одиничних подорожей і обмеження, що були введені через пандемію, ще більше підвищили попит на віртуальні тури серед індивідуальних користувачів. Легкість доступу та персоналізований досвід даного сегмента приваблюють широку аудиторію, що сприяє його домінуванню на ринку.

Сегмент 360-градусних віртуальних екскурсій займає найбільшу частину ринку віртуального туризму завдяки своїй захопливій та інтерактивній природі. Ці екскурсії надають користувачам детальне уявлення про туристичні локації, орієнтири та визначні місця, дозволяючи їм досліджувати їх так, ніби вони реально перебувають там. У 2023 р. частка сегменту 360-градусних віртуальних екскурсій перевищувала 45% від загальної частки ринку, і очікується, що до 2032 року він перевищить 2,5 мільярда доларів США [1].

Доступність 360-градусних екскурсій через веб-браузери та мобільні пристрої без необхідності спеціального обладнання сприяла їх швидкому поширенню. Окрім цього, туристичні агентства, готельні комплекси та заклади культури використовують 360-градусні віртуальні екскурсії для реклами своїх послуг, пропонуючи реалістичний та захоплюючий досвід, який приваблює потенційних клієнтів. Візуальна насиченість разом із простотою інтеграції в онлайн-рекламні стратегії робить дані екскурсії ідеальним інструментом для компаній і засобом пізнання серед туристів, які мають запити на віртуальні подорожі.

Ринок віртуального туризму за кінцевим споживачем розподіляється на фізичних осіб, туристичні агентства, навчальні заклади та компанії. У 2023 році частка фізичних осіб складала близько 47% ринку завдяки кільком ключовим чинникам. Віртуальний туризм надає доступну та зручну альтернативу тим, хто не має достатньо фінансових ресурсів, часу чи фізичних можливостей для традиційних подорожей.

Ринок туристичних послуг в Україні зазнає значних змін завдяки інтеграції цифрових технологій у туристичну індустрію. Традиційною практикою стали віртуальні тури містами та музеями країни, вони розширюють доступ до культурної спадщини, сприяють популяризації національної культури та спонукають туристів до здійснення реальних подорожей.

За період 2012-2022 років розвиток ринку віртуального туризму в Україні здійснювався в умовах постійних викликів, що були зумовлені як політичними, так і економічними факторами. Проте, саме у даний період внутрішнє використання віртуальних турів показало зростання на 53%, що частково компенсувало скорочення міжнародних відвідувань [2, с. 45].

Віртуальна екскурсія виступає одним із ключових елементів віртуального туризму. Пропозиція віртуальних екскурсій сформована на основі таких туристичних об'єктів як:

- міста. Віртуальні екскурсії доступні низкою міст країни. Їх перелік включає м. Одеса, м. Київ, м. Миколаїв, м. Запоріжжя, м. Львів та інші. «Віртуальний Луцьк» – це інтерактивний 3D-путівник, що містить понад 100 панорам міста та його музеїв, він доступний іноземною мовою;

- храми та дерев'яні церкви, зокрема в Львівській, Закарпатській та Івано-Франківській областях, що відомі своїми унікальними архітектурними формами, різьбою, іконами та стінописом;

- музеї та скансени, що засобами архітектури та побуту розкривають історичні події та особливості розвитку різних регіонів;

- оперні театри. Такі віртуальні тури відкривають театральне закулісся;

- замки та фортеці, що зберігаються меблі, предмети інтер'єру, картини та ікони різних століть;

- національні парки, заповідники, ботанічні сади та дендропарк «Софіївка».

Завдяки реалізації проєкту «Автентична Україна» було розроблено низку віртуальних екскурсій музеями країни. Даний проєкт виступає яскравим прикладом використання цифрових можливостей задля збереження культурного надбання країни. У його рамках було створено віртуальний тур дерев'яними церквами Карпатського регіону, які належать до Світової спадщини ЮНЕСКО.

У зв'язку з цим слід зазначити, що проєкт «Музейний портал» надає унікальну можливість дистанційно відвідувати найкращі музеї України та світу за допомогою технології віртуальних турів.

Мобільний додаток Tustan AR засобами технології доповненої реальності демонструє вигляд середньовічної наскельної дерев'яної фортеці IX-XVI сторіччя Тустань.

Платформа Discover.ua пропонує 3D-тури визначними місцями України, що дозволяють оглянути архітектурні та природні пам'ятки у форматі 360°. Такі тури доповнені аудіогідами та текстовими описами.

Віртуальний туризм розширює доступ до української культурної спадщини, дозволяючи людям з усього світу ознайомитися з туристичними об'єктами незалежно від їхнього географічного розташування.

Список використаних джерел:

1. Virtual Reality in Tourism Market Report 2023 (Global Edition). URL: https://www.cognitivemarketresearch.com/virtual-reality-in-tourism-market-report (дата звернення 23.01.2025).

2. Горбенко В. О., Орлик О. В. Розвиток віртуального туризму – перспективний напрямок туристичної індустрії. *Інформатика та інформаційні технології :* Матеріали студентської наукової конференції (м. Одеса, 20 квітня 2015 р.). Одеса: ОНЕУ, 2015. 120 с. С. 44-47.

УДК 338.486

СТВОРЕННЯ ТА ОСВОЄННЯ НОВИХ ТУРИСТИЧНИХ ПРОДУКТІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Інна НЕСТЕРЧУК
кандидат географічних наук,
доцент ЖДУ імені Івана Франка (Україна)
Ілона КОЛОДІЙ
здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня освіти
ОП «Туризм та рекреація», 3 курсу

Туристичний продукт - це поєднання матеріальних і нематеріальних елементів, які пропонують туристам враження та послуги. Ці продукти розроблені, щоб задовольнити потреби та бажання мандрівників під час їх візитів до різних напрямків. Вони включають не лише фізичні аспекти, але й емоційну цінність та цінність досвіду, яку споживач отримує від послуги. Процес створення продукту починається з *первинних ресурсів,* таких як ресурси, сировина, інші будівельні матеріали, енергія та паливо. Це також може включати сільськогосподарські продукти, необхідні для приготування їжі для туристів.

Потім первинні вхідні матеріали обробляються далі шляхом виробництва або будівництва в проміжні (або оброблені) вхідні матеріали. Проміжними ресурсами є не що інше, як туристичні об’єкти, такі як сади, парки, музеї, художні галереї, торгові центри, конференц-центри, житло, ресторани та сувенірні чи сувенірні магазини. Вони сприяють і підтримують туризм.

Проміжні входи додатково вдосконалюються за допомогою експертного менеджменту, робочої сили та технічних служб, а також упаковки в проміжні результати. Проміжна продукція - це не що інше, як послуги, пов'язані з індустрією туризму.

Наприклад, проміжний ресурс, такий як готельний номер, залишається просто товаром, якщо він не зайнятий туристом і не перетворюється на частину туристичного продукту шляхом включення досвіду мешканця. Подібним чином, їжа в ресторанах повинна бути приготована та подана персоналом будь-якого ресторану, а також її потрібно замовляти та споживати туристам. Кінцеві результати — це не що інше, як особистий досвід, який турист отримує від використання послуг і здійснення різноманітних заходів, пов’язаних із туризмом.

Туристи використовують проміжні результати (або послуги) для створення нематеріального, але високоцінного досвіду, такого як задоволення, відпочинок і завершення ділового завдання або підтримання контакту з друзями чи родичами.

Етапи розвитку туристичного продукту. Для розвитку туристичного продукту вживаються такі загальні кроки [1-4].

Дослідіть ринок. На цьому етапі маркетингова служба туризму проводить дослідження поточного ринку, щоб визначити можливості. Включає економіку,

вивчення різних сегментів ринку та їхніх різноманітних вимог, минулі ринкові дані та поточні тенденції ринку та туризму. *Зіставте продукт із ринком.* Оцінюючи сегменти ринку та умови для туризму, створюються різні пакети для різних сегментів ринку, щоб вони могли задовольнити потреби кожного сегмента окремих осіб. *Оцініть пункт призначення.* Оскільки напрямки становлять основу розробки продукту, група з розробки продукту відвідує потенційний туристичний напрямок, щоб оцінити його туристичний потенціал і його здатність приймати та обслуговувати туристів, особливості місця призначення та його недоліки. Оцінюється, щоб судити про те, чи місце призначення відповідає вимогам щодо розміщення, пам'яток, заходів або зручностей. Він також перевірений на легкість доступності. *Зрозумійте роль зацікавленої сторони.* Розробка туристичного продукту є результатом спільних зусиль різних зацікавлених сторін. Це передбачає визначення всіх зацікавлених сторін у приватному та державному секторах, DMO, туристичних і суміжних підприємствах, а також їхні відповідні ролі у створенні чи розвитку частини туристичного продукту. Зустрічі зацікавлених сторін проводяться для створення плану проекту. Цілі проекту спрямовані на реалізацію довгострокового бачення, середньострокових планів дій та короткострокових оцінок прогресу. *Створення продукту.* На цьому етапі продукт фактично створюється з використанням необхідних ресурсів і консультацій експертів для створення проміжних входів (об'єктів і зручностей) і проміжних результатів (послуг). Він охоплює не лише розвиток інфраструктури призначення, але й підтримку спеціальних заходів та досвіду. *Маркетинг і просування*. Функціональні та емоційні переваги туризму в туристичному місці повідомляються ринку. Спеціалісти з маркетингу створюють брошури, розміщують рекламу на бізнес-порталах і зв'язуються зі ЗМІ, щоб рекламувати напрямок і продукт на телебаченні та радіо. Вони також використовують різноманітні інші маркетингові методи для підвищення видимості продукту. *Надання людських і технічних ресурсів.* Це включає в себе надання кваліфікованого персоналу та сучасні технології для ефективного задоволення потреб туристів, ефективного виконання всіх пов'язаних з туризмом операцій у пункті призначення та легкого спілкування з персоналом. Туристичні продукти є основою для діяльності сектору туризму напрямків: якщо туристичний продукт не відповідає потребам і очікуванням туристів, пункт призначення не може повністю реалізувати свій потенціал. Однак лише деякі напрямки зосереджують свою увагу на розробці та наданні різноманітних атракцій і видів діяльності, які складають туристичний продукт. Ключем до успіху розробки туристичного продукту є задоволення індивідуального попиту споживачів. Це дослідження спрямоване на розробку персоналізованого методу розробки туристичного продукту, який враховує очікування туристів і онлайн-огляди [3].

Відправною точкою є концепція послуги, тобто тип продуктів, які слід розробити або переоцінити, щоб визначити ресурси, необхідні для створення нових послуг, які повинні якомога більше відповідати основним ресурсам напрямків. Водночас керівники проектів мають визначити потреби клієнтів, для яких призначена продукція.

Процес розробки повинен гарантувати, що нові послуги не мають недоліків, хоча розгляд лише якості продуктів не є гарантією того, що вони забезпечать

незабутні враження, оскільки клієнти в багатьох ситуаціях сприйматимуть як належне, що якість послуг буде бездоганною. Таким чином, робоча група повинна навмисно продовжити розробку сценаріїв і забезпечення необхідних умов для благополуччя відвідувачів, щоб переконатися, що нові продукти перевищують очікування клієнтів і сприяють унікальним, незабутнім або трансформуючим враженням. Всупереч тому, що неодноразово зазначалося в інших місцях, досвід неможливо створити, оскільки він виникає в кожній людині, і на нього впливають численні фактори, пов'язані з особистостями, попереднім досвідом або очікуваннями.

Список використаних джерел:

1. Conceptual Foundations of Tourism Enterprises. URL: https://www.cabidigitallibrary.org/doi/full/10.1079/9781789249446.0001 (дата звернення: 05.03.2025).

2. How to get started developing your tourism product URL: https://www.cbi.eu/market-information/tourism/develop-your-tourism-product. (дата звернення: 05.03.2025).

3. Process to create a new tourism product. URL: https://www.linkedin.com/pulse/process-create-new-tourism-product-oscar-kahunoh (дата звернення: 05.03.2025).

4. Want to Develop a Tourism Product? Do this first. URL: https://www.linkedin.com/pulse/how-start-tourism-business-do-first-gina-goldie (дата звернення: 05.03.2025).

УДК 338.48:658.8

СУЧАСНІ МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ В ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ: ТЕНДЕНЦІЇ, ІНСТРУМЕНТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Олена БИЛИМ
PhD, ст. викладач кафедри менеджменту, маркетингу і туризму
Херсонський національний технічний університет

Владислав ГЛУЩЕНКО
Здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
Херсонський національний технічний університет

Індустрія гостинності є однією з найбільш динамічних та конкурентних сфер економіки, що постійно адаптується до змін у споживчих вподобаннях, технологічних новаціях та глобальних викликах. Сучасні маркетингові стратегії відіграють ключову роль у забезпеченні конкурентоспроможності підприємств цієї галузі та стійкого розвитку. Особливої уваги потребує аналіз тенденцій, інструментів та перспектив розвитку маркетингових стратегій в сучасних умовах глобальних викликів.

Сучасні маркетингові стратегії в індустрії гостинності зазнають суттєвих змін під впливом технологічного прогресу, змін у поведінці споживачів та глобальних викликів. Цифровізація, персоналізація, екологічна відповідальність та впровадження штучного інтелекту є ключовими напрямами розвитку галузі.

Впровадження цифрових технологій, таких як мобільні додатки, онлайн-бронювання та системи управління відносинами з клієнтами (CRM), стає стандартом у готельному бізнесі. Використання штучного інтелекту для персоналізації послуг та автоматизації процесів є ключовими напрямками технологічних інновацій. Це підвищує ефективність операцій та покращує взаємодію з клієнтами.

Увага споживачів зростаю до екологічної відповідальності підприємств гостинності та стійкого розвитку в індустрії гостинності. Споживачі все частіше обирають готелі, які впроваджують екологічно чисті практики та підтримують місцеві громади. Впровадження "зелених" ініціатив стає важливим елементом маркетингових стратегій.

Використання соціальних мереж, контент-маркетингу та оптимізації для пошукових систем (SEO) є основними інструментами для підвищення видимості бренду та залучення нових клієнтів. Готелі активно використовують платформи, такі як Instagram, Facebook та YouTube для просування своїх послуг та взаємодії з аудиторією [3].

Розробка програм лояльності, які пропонують бонуси, знижки та ексклюзивні пропозиції, сприяє утриманню постійних клієнтів. Персоналізація послуг на основі аналізу даних про вподобання гостей підвищує їх задоволеність та лояльність [1].

Партнерство з онлайн-туристичними агентствами розширює охоплення ринку та забезпечує зручність для клієнтів при бронюванні. Однак, це вимагає від готелів стратегічного підходу до управління цінами та доступністю номерів [2].

Аналіз великих даних та використання штучного інтелекту дозволяє прогнозувати попит, оптимізувати ціноутворення та покращувати обслуговування клієнтів. Що в свою чергу сприяє підвищенню ефективності операцій та задоволеності гостей.

Подальший розвиток технологій, таких як віртуальна та доповнена реальність, відкриває нові можливості для взаємодії з клієнтами та просування послуг. Наприклад, віртуальні тури по готелю можуть стати ефективним інструментом залучення гостей [3].

Останні 5 років, на тлі глобальних криз спостерігається зростання інтересу до внутрішнього туризму. Готелі можуть адаптувати свої маркетингові стратегії, пропонуючи спеціальні пакети та акції для місцевих туристів, що сприятиме відновленню галузі і в майбутньому.

Здатність швидко адаптуватися до змін ринку, впроваджувати нові послуги та реагувати на зворотній зв'язок від клієнтів стане визначальним для виживання та процвітання підприємств індустрії гостинності.

Аналіз тенденцій показав, що глобальні виклики стимулювали готельний бізнес до активного впровадження нових технологій та адаптації маркетингових стратегій до нових реалій. Використання цифрових каналів комунікації, співпраця з онлайн-туристичними агентствами та персоналізація послуг сприяють підвищенню конкурентоспроможності підприємств.

Інструменти сучасного маркетингу, такі як соціальні мережі, програми лояльності, аналіз великих даних та штучний інтелект, допомагають компаніям залучати та утримувати клієнтів, а також підвищувати ефективність бізнес-процесів.

Перспективи розвитку маркетингових стратегій у сфері гостинності включають подальше використання цифрових технологій, розширення ринку внутрішнього туризму та адаптацію бізнес-моделей до потреб нових поколінь споживачів. Гнучкість, інноваційність та орієнтація на клієнта стануть ключовими факторами успішної діяльності підприємств індустрії гостинності у найближчому майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Маркетингові та організаційні механізми повоєнного розвитку галузі гостинності та туризму України [Електронний ресурс] : матеріали 1-ї Всеукр. наук.-практ. конф., 14-15 листопада 2023 р. : у 2 ч. Ч. 1 / оргком.: Н. В. Якименко-Терещенко [та ін.] ; ред. О. О. Носирєв ; Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т" [та ін.]. Харків, 2023. – 526 с.

2. Ніколенко, Н. В., & Кожевнікова, В. О. Сучасні тенденції розвитку індустрії гостинності в Україні: збірник тез доповідей XII Всеукраїнської міжвузівської наукової конференції студентів, аспірантів і молодих учених 17-18 травня 2023р., О.: ОНТУ, 2023. С. 25-27.

3. Сучасні тенденції та стратегії відновлення індустрії гостинності після COVID-19 та карантинних обмежень: монографія / Горіна, Г. О., Романуха, О. М., Богатирьова, Г. А., Лохман, Н. В., Крижимінська, Є. Г., Кушнірук, Г. В., та ін.; наук. Ред. Г.О. Горіна. Кривій Ріг : Вид. ДонНУЕТ, 2023. 142 с.

УДК 338.48

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СФЕРИ ТУРИЗМУ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Анна ДРОЗДЕНКО
студентка гр. ТУР 2401-1м
Сумський національний аграрний університет (Україна)

Європа - безумовний світовий лідер за рівнем процвітання туризму. На неї припадає 53% від спільної кількості міжнародних подорожей туристами. Цьому сприяла поєднана дія декількох вагомих чинників:

- по-перше, туристичний природний і культурно-історичний потенціал: тисячі кілометрів незмінних морських берегів, розвинені гірські масиви з унікальними маршрутами, різнопланові об'єкти ландшафтного простору, густа мережа річок і озер, цілющі бальнеологічні курорти, неперебоpне різноманіття пам'яток історії, архітектури й старожитностей - від античних руїн до сучасних шедеврів техногенезу. Додає колориту велика кількість культурних закладів, сакральних місць і технологічного туризму, а також щорічно проводиться безліч захопливих фестивалів та подій, що привертають не тільки туристів. Це унікальне поєднання природної красоти з багатою історією і культурою не залишає байдужим жодного мандрівника [1].

- по-друге, сприятливі суспільно-географічні та соціально-економічні чинники: високі показники економічного розвитку більшості країн Європи, якісна транспортна і соціальна інфраструктура, близьке сусідство держав, добре розвинена соціальна сфера в основних країнах регіону, культурне єднання народів та їх традицій, низька злочинність, підвищений рівень безпеки життєдіяльності, висококваліфікована робоча сила, висока якість обслуговування.

- по-третє, вигідний геополітичний контекст: глибокі демократичні корені суспільств, стабільні внутрішньополітичні умови в більшості європейських держав. Велике значення має функціонування ЄС з його спільними принципами та механізмами - від створення єдиного економічного простору до спрощеного режиму перетинання кордонів для туристів, що забезпечує безперешкодне мандрування по країнах.

Розвиток туризму в регіоні обумовлюється перспективами активної інтеграції східноєвропейських країн, особливо пострадянських. Це передбачає:

• внесення унікального культурного багатства та природних ресурсів;
• створення сучасних туристичних об'єктів і інфраструктури;
• формування єдиної стратегії розвитку для всього регіону.

Таким чином, ці фактори створюють фундамент для нової ери туризму на континенті.

Для аналізу туристичних процесів у глобальному масштабі та проведення статистичних досліджень світ поділений на великі туристичні регіони. Вони характеризуються спільними природними, культурними, історичними та

політичними особливостями, а також схожими тенденціями розвитку, зокрема у сфері міжнародного туризму.

За класифікацією Світової туристичної організації виділяють п’ять основних туристичних регіонів, кожен із яких включає окремі субрегіони:

• Американський – охоплює Північну, Центральну, Південну Америку та Карибський басейн.

• Європейський – поділяється на Південну, Західну, Північну, Центральну та Східну Європу.

• Африканський – включає Північну, Західну, Центральну, Східну та Південну Африку.

• Азійсько-Тихоокеанський – складається з Північно-Східної, Південної, Південно-Східної Азії та Океанії, зокрема Австралії та Нової Зеландії.

• Близькосхідний – охоплює країни арабського світу.

Лідером за обсягами туристичних потоків є Європа, на території якої здійснюється найбільша кількість туристичних поїздок у світі. Значно відстаючи, друге та третє місця займають Азійсько-Тихоокеанський та Американський регіони.

У сучасній Європі Польща виділяється як привабливий туристичний напрямок завдяки вмілому поєднанню природних і культурно-історичних пам'яток. Ефективна регіональна політика у сфері туризму дала змогу цій країні посісти провідні позиції на економічній арені. Входження до складу Європейського Союзу відкриває додаткові можливості. Завдяки продуманому інституційному та правовому забезпеченню, Польща демонструє не тільки активну, а результативну політику на туристичному напрямку [2].

За результатами багатьох досліджень, було визначено, що такі країни як Італія, Франція, Велика Британія, Нідерланди та Португалія за останні роки значно покращили рівень туристичних послуг та здобули лідерство серед найпопулярніших країн серед туристів.

Отже, перспективи розвитку сфери туризму в європейських країнах залишаються незмінними, але важливо й надалі приділяти увагу пошуку ефективних напрямків та інструментів стимулювання їх участі на світовому ринку туристичних послуг.

Список використаних джерел:

1. Польща стає все популярнішою серед туристів. URL: https://navimigrant.pl/blog/zhyttya-v-polshhi (дата звернення 16.01.2025).

2. Смаль І. В. Туристичні ресурси світу: навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. Миколи Гоголя, 2010. 336 с.

УДК 640.432(477.43)

ТРЕНДИ В ОПИТУВАННІ ТА ВІДГУКАХ СПОЖИВАЧІВ ПРО ЗАКЛАДИ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ МІСТА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Дар'я ПРУДНІКОВА
студентка групи ХТ-136
Ольга ЯНЮК
викладач циклової комісії харчових технологій
та готельно-ресторанного бізнесу
ВСП «Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»
м. Хмельницький, Україна

У місті Хмельницькому спостерігається активний розвиток ресторанної індустрії, що призводить до зростання кількості закладів. Це створює високий рівень конкуренції, де кожен ресторан прагне виділитися серед інших. В умовах такої конкуренції важливо не лише пропонувати якісну їжу та обслуговування, але й активно працювати з відгуками споживачів, щоб залучити нових клієнтів. Сучасні споживачі все частіше звертаються до відгуків інших клієнтів перед тим, як обрати ресторан. Дослідження показують, що позитивні відгуки можуть значно підвищити ймовірність вибору закладу. Негативні відгуки, навпаки, можуть відштовхнути потенційних клієнтів. Тому, ресторани повинні активно моніторити та реагувати на відгуки, щоб підтримувати позитивний імідж Важливо зазначити, що соціальні мережі, такі як Facebook та Instagram, стали важливими платформами для обміну досвідом споживачів. Відгуки та рекомендації в цих мережах можуть швидко поширюватися і впливати на репутацію ресторану. Ресторани, які активно використовують соціальні мережі для взаємодії з клієнтами та публікації відгуків, мають можливість формувати позитивний імідж і залучати нових відвідувачів.[1, с. 56]

Для дослідження трендів в опитуваннях та відгуках споживачів у ресторанах м. Хмельницького можна використовувати кілька ефективних методів збору даних. Кожен з цих методів має свої переваги та недоліки, які варто враховувати при плануванні дослідження. Проаналізуємо їх на прикладі таблиці 1.

Таблиця 1.

Види методів

Переваги	Недоліки
Офлайн опитування	
Можливість отримати миттєвий зворотний зв'язок. Особистий контакт дозволяє детальніше пояснити мету опитування та заохотити клієнтів до участі. Перспектива спостерігати за реакцією респондентів на запитання.	Обмежена вибірка (лише ті, хто відвідує ресторан у певний момент). Може займати більше часу для збору даних.
Аналіз соціальних мереж	
Досить великий обсяг даних, які можна аналізувати. Можливість вивчити не лише кількість відгуків, але й їхній зміст (тональність, ключові теми). Немає потреби в активному залученні	Відгуки можуть бути упередженими або емоційними, що ускладнює їх об'єктивний аналіз. Не всі клієнти залишають відгуки, тому частина думок залишається непоміченою.

респондентів-дані вже доступні.	

Джерело: розроблено автором

Отже, методи мають свої переваги та недоліки.

Сучасний ресторанний бізнес має свої тренди, що постійно змінюються в залежності від уподобань споживачів. Відстеження інтересів та смаку клієнтів має велике значення для шеф-кухарів, власників ресторанів та усіх працівників індустрії ресторанного бізнесу. Завдяки швидкому розвитку технологій, за останні роки відбулися суттєві зміни у кулінарному світі. Отож проаналізуємо основні тренди у відгуках споживачів про ресторани м. Хмельницького.

1. Візуальний контент. Відгуки, що містять фотографії страв, інтер'єру та атмосфери ресторану, стають все більш популярними. Споживачі надають перевагу візуальній інформації, оскільки вона допомагає створити більш чітке уявлення про заклад. Візуальний контент підвищує зацікавленість потенційних клієнтів і може впливати на їхнє рішення про відвідування. Ресторани, які активно використовують якісні фотографії у своїх соціальних мережах та на сайтах, можуть отримати більше позитивних відгуків.

Відгук споживача про ресторан «Sobkoff» м. Хмельницький

Джерело: https://khmelnytskyi.bestrest.com.ua/ua/info-Restoran-Sobkoff-Sobkoff

2. Відео-відгуки. Споживачі все частіше діляться короткими відеороликами, в яких вони висловлюють свої враження про ресторан. Цей формат дозволяє передати емоції та атмосферу закладу більш яскраво. Відео-відгуки стають потужним інструментом для залучення нових клієнтів, оскільки вони створюють більш живий та автентичний образ ресторану. Вони можуть стати частиною маркетингової стратегії, якщо ресторан заохочує своїх клієнтів ділитися такими відео.

3. Важливість швидкості реагування. Оперативна відповідь закладу на негативні коментарі або скарги стає критично важливою. Клієнти очікують, що їхні проблеми будуть вирішені швидко і професійно. Швидка реакція на негативні відгуки може не лише зменшити шкоду від поганих оцінок, але й продемонструвати інтерес ресторану до думки клієнтів. Заклади, які активно взаємодіють із своїми клієнтами в онлайн-просторі, можуть покращити свою репутацію та залучити нових відвідувачів.

4. Якість їжі та обслуговування. Багато відгуків підкреслюють високу якість страв, їх смакові характеристики та презентацію. Клієнти зазначають, що їжа приготована з свіжих інгредієнтів, а меню пропонує широкий вибір страв. Висока якість їжі сприяє формуванню позитивного іміджу ресторану та підвищує ймовірність повторних візитів. Професійне обслуговування, уважність до клієнтів і готовність допомогти також грають важливу роль у створенні позитивного досвіду.

Проаналізувавши тренди в опитуванні споживачів про заклади ресторанного господарства м. Хмельницького, варто запропонувати такі рекомендації для закладів ресторанного бізнесу:

- слідкувати за відгуками в Інтернеті (регулярно переглядати відгуки про заклад на різних платформах та реагувати на них);
- покращувати якість обслуговування (проводити навчання для персоналу, щоб вони були ввічливими, професійними та швидко обслуговували споживачів);
- створювати затишну атмосферу (звертати увагу на дизайн інтер'єру, музичний супровід та чистоту в закладі);
- пропонувати різноманітне меню (враховувати різні смаки та дієтичні потреби споживачів);
- бути активними в соціальних мережах (розміщувати цікавий контент, проводити конкурси та акції для залучення споживачів);
- взаємодіяти із споживачами (відповідати на їхні питання та коментарі, проводити опитування та збирати відгуки).

Отже, тренди в опитуваннях та відгуках споживачів на прикладі ресторанів м. Хмельницького свідчать про зростаючу важливість зворотного зв'язку для покращення якості обслуговування та задоволеності клієнтів. Ресторани м. Хмельницького, які активно використовують тренди в опитуваннях та відгуках, можуть значно підвищити свою конкурентоспроможність і задоволеність споживачів.

Список використаних джерел:

1. Журнал «Ресторатор». URL : https://www.restorator.ua/post/trends.
2. Business-Broker.com.ua. URL : https://surl.li/zlwsjt.

УДК 47.15/24.18

ORCID: 0009-0005-3111-0872

Олександр ГАДИНКО
Учитель історії,
Сторожинецька гімназія,
Чернівецька область, Україна

ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧІ МОЖЛИВОСТІ РІДНОГО МІСТА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ

Сторожинець – місто колишнього районного підпорядкування, сьогодні – центр міської об'єднаної територіальної громади Чернівецької області. Розташований на обох берегах ріки Серет, біля підніжжя Карпат, за 20 км на південний захід від Чернівців, один з найгарніших куточків Буковинського краю. Відомий своєю природою, працелюбними людьми, численними храмами юними талантами, культурними здобутками. Відомий також як важливий економічний центр завдяки підприємствам харчової та лісової промисловості.

Місто знаходиться на залізничній лінії Берегомет – Чернівці. Має автобусне сполучення з Чернівцями, а також з багатьма селищами й селами району, громади та області. Займає вкрай вигідне географічне положення. Місто перерізає мережа автошляхів та залізниця Чернівці – Глибока – Сторожинець – Берегомет з відгалуженням з Карапчева на Чудей – Красноїльськ. Найважливіші шосейні шляхи Чернівці – Сторожинець – Красноїльськ, Глибока – Сторожинець – Вижниця та Кіцмань – Дубівці – Сторожинець. Через місто протікає річка Серет. Загальна площа міста становить 5082 га, населення – 15, 6 тис. жителів.

Місто добре знають не лише на Буковині, а й далеко за межами рідного краю. Його вихідців можна знайти в Польщі, Румунії, Австрії, Німеччині, Ізраїлі, США, Канаді, російській федерації. Всі вони згадують багатонаціональне містечко, де всі розуміли і допомагали один одному у скрутну хвилину. Відомо, що свого часу у місті побували відомі державні, політичні, релігійні (наприклад, майбутній митрополит УГКЦ Андрей Шептицький в 1900 р. під час візитації парафій української греко-католицької церкви) та військові діячі, письменники, митці. Залишилися спогади, у яких йдеться про природу, клімат, людей, історичне минуле рідного міста. Наприклад, в радянський час в околицях міста знаходився добре відомий військовослужбовцям (на Західній Україні) Сторожинецький полігон. Саме про нього, як початковий пункт таємних операцій радянського спецназу, розповідав в одній зі своїх праць Віктор Суворов (справжнє прізвище та ім'я Володимир Рєзун).

Сторожинець належить до того історичного ареалу області, який має багатовікову історію, багате історичне минуле, є зразком мультинаціональної культури різних народів краю. Це один із давніх населених пунктів Буковини і один з наймолодших міст Чернівецької області. В 1998р. місто відсвяткувало поважну дату – 550-річчя від часу першої писемної згадки 18 лютого 1448 р. у грамоті молдавського господаря Романа II (1447-1448 рр.). Незважаючи на такий солідний

вік, городяни міста до сьогоднішнього дня не мають достатньої змоги ознайомитися з історичним минулим, соціокультурною та архітектурною спадщиною міста. Попередні розвідки про його минуле, які є в історіографії, не дозволяють в повному об'ємі висвітлити історичну батьківщину, основні етапи розвитку, досягнення мешканців міста. Дане повідомлення лише окреслює основні напрямки подальших досліджень та презентує дану фрагментарну розвідку як туристичний ілюстрований путівник по Сторожинцю з метою збереження для прийдешнього покоління, гостей, туристів архітектурної, соціокультурної та історичної спадщини міста. Водночас туристам, екскурсоводам, провідникам може стати в пригоді запропонований туристсько-краєзнавчий маршрут, який, до прикладу, складатиметься з таких складових частин для обов'язкового ознайомлення:

Вступ.

І. Походження назви населеного пункту.

ІІ. З глибини віків (короткий історичний екскурс).

ІІІ. Послідовність маршруту:

Туристсько-краєзнавчі об'єкти:

№1. Магістрат. Примарія. Ратуша, 1900 р., сьогодні – вул. М.Грушевського,6. У різний час бургомістрами Сторожинця були Николай Флондор, Григорій Флондор, Йоган Кучера, Ісидор Катц, Адріан Ончул, Еміліан Служанський. Ратуша чудово поєднує пізню еклектику з елементами модерну;

№2. Св.Юріївська (Св.Георгіївська) церква, 1829-1830 рр. (за іншими даними 1888 р.), у стилі історизму, сьогодні вул. Т.Шевченка, 32;

№3. Костел святої Анни 1857 р. (1865-1870 рр.), неоготика, сучасного вигляду набув на поч. ХХ ст., вул. Т.Шевченка,30;

№4. Синагога (Темпль), 1890-1900 рр., у стилі історизму, вул. Ю.Федьковича,12;

№5. «Українська церква» або греко-католицька церква св. Марії, 1885 р. (1896 р.), готика, сьогодні – церква Різдва Пресвятої Богородиці, вул. Чернівецька,53;

№6. Початкова школа для хлопців і дівчат 1858р., сучасного вигляду набула на поч. ХХ ст., у стилі модерну, сьогодні це Сторожинецька загальноосвітня школа І-ІІІ ст. №1, вул. П.Видинівського,1;

№7. Будинок Сторожинецького бургомістра поч. ХХ ст., Сторожинецький факультет заочного навчання Академії державної податкової служби України з 1997р., вул. П.Видинівського,3;

№8. Приватна реальна гімназія публічно-правового напрямку 1903 р., у 1922-1940-х рр. ліцей імені короля Фердинанда І, сьогодні – Сторожинецька гімназія, вул. П.Видинівського,11;

№9. Євангелістська (Лютеранська) кірха, 1909-1911 рр., пізній модерн, сьогодні вул. Б.Хмельницького,31;

№10. «Окружна лікарня» або повітовий шпиталь, 1907-1909 рр., вул. П.Видинівського,22;

IV. Околиці міста:

№11. Дендрологічний парк загальнодержавного значення 1912р. і колишній маєток землевласника Й.Оренштайна, сьогодні вул. Крейтера,1;

№12. Пам'ятник у вигляді бронзового орла 1926 р., присвячений загиблим

воїнам часів Першої світової війни (1914-1918рр.), сплюндрований у 1940-х рр., реставрований римо-католицькою парафією 2004р., знаходиться по вул. Полтавській,6;

№.13. Парк з рідкісних порід дерев та господарські споруди землевласника Я.Флондора XIX ст., саме помістя не збереглося, вул. О.Кобилянської, 25. З 1964 р. тут розміщується Сторожинецький ліцей №1 (колишня школа-інтернат).

№14. «Церква на Майдані» хатнього типу святих архангелів Гавриїла та Михаїла 1687 р. (1796-1798 рр.), пров. Б.Хмельницького.

№15. Залізничний вокзал 1886 р., який з'єднував Глибоку та Берегомет, мав протяжність 53 км., сьогодні є залізничною станцією Львівської державної залізниці, знаходиться по вул. Ю.Федьковича, 26.

V. Замість післямови.

VI. Рекомендована література.

VII. Довідкова інформація.

Наданий перелік основних об'єктів історико-архітектурної спадщини переслідує одну ціль – залучення суспільства до вивчення історичної спадщини власного народу, держави в цілому, становлення повноцінного громадянського суспільства, розвиненої нації. Таке видання пропонує читачам здійснити цікаву подорож по одному з міських осередків Чернівецької області – місту Сторожинець. Публікація розповість про його давню історію і сьогодення, познайомить з унікальними пам'ятками та місцями відпочинку, вулицями міста. Орієнтуватися допоможуть карта міста з найважливішими туристськими об'єктами, видана ДНВП "КАРТОГРАФІЯ" в 2007р. Видання такого типу творить нове обличчя міста та краю. Отож, як повідомлення чи публікація можуть бути розраховані на туристів, краєзнавців, вчителів, усіх шанувальників багатокультурної традиції рідного краю.

Список використаної літератури:

1. Антошкіна Л. Особливості буковинського пограниччя: історія культурного полілогу: монографія/Лідія Антошкіна, Олександр Гадинко, Гелена Красовська, Петро Сигеда, Олексій Сухомлинов. Донецьк: вид. «Ноулідж», 2010. 237с.

2. Богайчук М. Література і мистецтво Буковини в іменах (словник-довідник) Чернівці: Букрек, 2005. 312с.

3. Буковина туристична. Путівник. – К.: «Світ успіху», 2005 – 216с.

4. Буковина. Загальне краєзнавство /Пер. з нім. Ф.С.Андійця, А.Т.Квасецького. – Чернівці: Зелена Буковина, 2004. 484с.

5. Демочко К. Мистецька Буковина: Нариси з минулого. Чернівці: Книги- XXI, 2008. 336с.

6. Золота нитка поколінь. Літопис Сторожинецької ЗОШ І-ІІІ ст. №1. / Укладачі О.Гадинко, Л.Сівак / Чернівці: Прут, 2008. 82с.

7. Карпенко Ю.В. Топонімія Буковини. К:. Наукова думка, 1973. с.190.

8. Квітковський Д., Бринзан Т., Жуковський А. Буковина, її минуле і сучасне. Париж-Філадельфія-Детройт: Зелена Буковина, 1956. 966с.

9. Кожолянко Г., Кожолянко О. Етнографічні музеї Буковини. – Чернівці: Друк-Арт, 2014 – 280с.

10. Ліщук Д., Гадинко О. Особистості епох. Чернівці: 2016. 100 с.

11. Малишко В.М. Сторожинець / Історія міст і сіл України. Чернівецька область. К:. УРЕ, 1969. С.546-558.
12. Павлюк О.М. Буковина. Визначні постаті (1774-1918). Чернівці: Золоті литаври, 2000. 252 с.
13. Речмедін А.П. Сторожинець. Ужгород: Карпати, 1977. 63 с.
14. Сторожинець: обличчя міста. К.: ДНВП «КАРТОГРАФІЯ», УКРГЕОДЕЗКАРТОГРАФІЯ, 2007.
15. Чернівецька обласна організація українського товариства охорони пам'яток історії та культури – Каталог пам'яток археології Чернівецької області, взятих під державну охорону - Чернівці, 1992 р. – 62с.
16. Демченко В., Гадинко О. До питання про походження міста Сторожинець // Буковинський історико-етнографічний вісник. Чернівці: Місто, 2000. Вип.2. С.66-68.
17. Liebenwein D. Storozynetz. Buchenland – Bukowina. Beschreibung und Errinerungen. – Darmstadt: 1983. 206 s.
18. Mittelman H. Illustrierter Führer durch die Bukowina. Czernowitz, 1907-1908.Wien: 2001.148s.

УДК 338.486.3:005.336.2

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

Вигівська Катерина
здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня освіти
ОП "Туризм і рекреація", 2 курсу
Овдіюк Олена
кандидат економічних наук,
доцент ЖДУ імені Івана Франка (Україна)

Туризм одна з найдинамічніших і найприбутковіших галузей економіки в сучасному світі. Він не лише сприяє розвитку інфраструктури та створенню робочих місць, але й відіграє важливу роль у формуванні іміджу країни на міжнародній арені. Однак в умовах жорсткої конкуренції та зростаючої вимогливості споживачі в забезпечення якості туристичних послуг стає ключовим фактором успіху для всіх підприємств і туристичних регіонів.

Якість туристичних послуг – це не лише комфорт і безпека, а й комплексний підхід до задоволення потреб клієнтів, що включає професіоналізм персоналу, чіткість умов обслуговування, індивідуальну увагу до кожного туриста та дотримання екологічних стандартів. У світі, де мандрівники мають багато можливостей для вибору, саме якість обслуговування визначає їхню лояльність і готовність рекомендувати послуги іншим. Однак, незважаючи на очевидну важливість якості, багато туристичних агентств і регіонів стикаються з низкою проблем у цій сфері. Серед них - нестача кваліфікованого персоналу, відсутність чітких стандартів обслуговування, неадекватна інфраструктура та недостатня увага до екологічних аспектів. Ці проблеми не лише знижують конкурентоспроможність, але й можуть призвести до втрати довіри клієнтів та зменшення доходів. На цьому тлі вдосконалення управління якістю туристичних послуг є не лише необхідністю, але й стає стратегічним завданням для всіх учасників туристичного ринку. Це включає в себе впровадження міжнародних стандартів якості, використання інноваційних технологій, підвищення кваліфікації персоналу, розвиток інфраструктури та дотримання принципів сталого розвитку. Важливу роль у цьому процесі відіграє держава, яка створює сприятливі умови для розвитку туризму через законодавчу підтримку, інвестиції в інфраструктуру та просування туристичних продуктів на міжнародному рівні. Метою даної роботи є аналіз сучасних підходів до управління якістю туристичних послуг, виявлення основних проблем у цій сфері та розробка рекомендацій щодо їх вирішення. У дослідженні розглядаються основні аспекти якості туристичних послуг, основні інструменти управління якістю та успіхи відповідних практик у світовій та національній туристичній індустрії [1].

Світовий туристичний ринок є одним із найдинамічніших і найбільш конкурентних сегментів глобальної економіки. Щороку мільйони туристів обирають напрямки для подорожей, і кожен з них має величезний вибір: від класичних

курортів до екзотичних локацій, від розкішних готелів до еко-котеджів. У таких умовах управління якістю стає ключовим інструментом для залучення та утримання клієнтів. Варто зазначити, що конкуренція в туризмі має тенденцію до зростання. Розглянемо чинники, які впливають на рівень конкуренції в галузі туристичної індустрії. Так, до таких факторів можна віднести глобалізацію. Зокрема, туристичний ринок став глобальним завдяки розвитку транспортної інфраструктури, в частині доступності авіаперельотів та швидкісних поїздів. Країни, які раніше вважалися віддаленими, тепер стали доступними для мільйонів туристів. Наступним чинником є цифровізація. Інтернет і соціальні мережі дозволили туристам легко порівнювати пропозиції, читати відгуки та обирати найкращі варіанти. Це змушує компанії постійно вдосконалювати свої послуги. На сьогодні ми можемо спостерігати варіативність пропозицій в даній сфері. Так, туристичні компанії пропонують все більше спеціалізованих послуг, таких як еко-туризм, гастрономічні тури, пригодницькі подорожі тощо. Це створює додатковий тиск на традиційні туристичні напрямки.

Розглянемо роль управління якістю туристичних послуг в умовах високої конкуренції туристичної індустрії. Управління якістю туристичних послуг – це не лише забезпечення комфорту та безпеки, а й створення унікального досвіду для кожного туриста. Розглянемо вагомість цих чинників, зокрема – задоволення потреб клієнтів (туристи очікують, що їхні потреби будуть враховані на всіх етапах подорожі – від бронювання до повернення додому); підвищення лояльності (високоякісний сервіс забезпечує позитивні враження, що спонукає туристів повертатися та рекомендувати послуги іншим);
репутація бренду (у світі, де відгуки та рейтинги можуть зробити або зруйнувати репутацію компанії, якість послуг стає основним фактором успіху).

Розглянемо приклад успішного управління якістю. Так, Сінгапур Відомий своїми високими стандартами обслуговування, постійно впроваджує інновації в туризмі, такі як розумні готелі та ефективна транспортна система. Японія – японський сервіс відомий своєю уважністю до деталей та орієнтацією на клієнта, що робить країну однією з найпопулярніших серед туристів. Ісландія – завдяки акценту на екологічну відповідальність та сталий розвиток, Ісландія приваблює туристів, які цінують природу та еко-туризм [2].

Варто зазначити, що якість туристичних послуг безпосередньо впливає на імідж країни або регіону. Позитивний досвід туристів сприяє формуванню доброї репутації, що приваблює нових відвідувачів та інвесторів. Навпаки, низька якість послуг може призвести до втрати довіри та зниження туристичного потоку [3]. Удосконалення управління якістю туристичних послуг є критично важливим для успіху в сучасному туристичному бізнесі, забезпечуючи конкурентоспроможність, задоволення вимог сучасних туристів, підтримку сталого розвитку та формування позитивного іміджу країни чи регіону. В умовах глобалізації та зростання конкуренції, якість послуг стає ключовим фактором вибору для туристів, що відображається у світових рейтингах, таких як Travel and Tourism Competitiveness Report від Всесвітнього економічного форуму (WEF) [3]. Сучасні туристи, ставши більш вимогливими та інформованими, очікують не лише комфорту, але й індивідуального підходу, екологічної відповідальності та використання

інноваційних технологій. Згідно з дослідженнями TripAdvisor [4] 85% туристів перевіряють відгуки перед бронюванням, що підкреслює важливість якості послуг. Сталий розвиток також є ключовим трендом, з туристами, які все частіше обирають напрямки, що дотримуються екологічних стандартів. Організації, такі як Global Sustainable Tourism Council (GSTC), наголошують на необхідності інтеграції принципів сталого розвитку в управління якістю. Для досягнення високої якості туристичних послуг необхідний комплексний підхід, що включає впровадження міжнародних стандартів, таких як ISO 9001, використання інноваційних технологій для персоналізації послуг та аналізу потреб клієнтів, а також дотримання принципів екологічної відповідальності через енергоефективність, переробку відходів та підтримку еко-туризму.

Список використаних джерел:

1. Долинська О., Біницька О., Гільберг Т. Управління якістю туристичних послуг: сучасні тенденції. *ЕКОНОМІКА ТА СУСПІЛЬСТВО*. 2024. № 65. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-7.
2. Гутерреш А. UN Tourism. Bringing the world closer. *Вебсайт*: UN Tourism. URL: https://www.unwto.org/ (дата звернення 26.02.2025).
3. Центр нової економіки та суспільства. *Вебсайт:* The World Economic Forum. URL: https://www.weforum.org/?gad_source=1&gclid=CjwKCAiAt4C-BhBcEiwA8Kp0Cel2Kz4r7FKoU17PMeNYS6aV_o-CvJ_Zq6QVTAtRPbWHOiCa2eMjJRoCVtYQAvD_BwE (дата звернення 25.02.2025).
4. Куди подорожуємо? *Вебсайт:* tripadvisor. URL: https://www.tripadvisor.com. (дата звернення 25.02.2025).

УДК 659.4

УКРАЇНСЬКА ГОСТИННІСТЬ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС НАЦІОНАЛЬНОГО ІМІДЖУ

Людмила СОКОЛОВСЬКА,
спеціаліст вищої категорії, викладач-методист
Житомирський агротехнічний
фаховий коледж (Україна)

Анотація. У статті розглядається феномен гостинності як один із ключових факторів формування міжнародного іміджу України. Проаналізовано традиції української гостинності, їхній вплив на туристичну привабливість та культурну дипломатію. Визначено основні механізми використання гостинності в стратегіях позиціонування України на світовій арені. Запропоновано рекомендації щодо вдосконалення національного бренду гостинності.

Ключові слова: гостинність, імідж держави, культурна дипломатія, національний бренд, туристична привабливість.

У сучасному світі імідж держави відіграє ключову роль в її міжнародній репутації, залученні інвестицій, розвитку туризму та розширенні дипломатичних зв’язків. Україна, маючи багатий культурний спадок та глибоко вкорінені традиції гостинності, може використовувати цей аспект як стратегічний ресурс для створення позитивного образу на міжнародній арені. Умови політичних та економічних трансформацій, які наразі переживає країна, роблять актуальним питання інтеграції гостинності в загальнодержавну політику іміджевого позиціонування [2].

В Україні традиція гостинності знаходить своє вираження у відкритості до гостей, щедрості, щирості та готовності поділитися матеріальними й духовними благами, що є важливим чинником соціальної згуртованості та національної ідентичності. У давнину подорожні, купці та чужинці, які опинялися на українських землях, завжди могли розраховувати на теплий прийом, їжу та притулок. Це було проявом доброзичливості, способом зміцнення соціальних зв’язків та налагодження контактів із зовнішнім світом. З плином часу традиція гостинності в Україні зазнавала змін, збагачуючись новими елементами та адаптуючись до потреб суспільства [3, 27].

У сучасному світі гостинність набуває нових форм та значень. Розвиток туризму, міжнародного бізнесу та культурного обміну сприяє поширенню гостинності як професійної діяльності. З’являються нові готелі, ресторани та інші заклади, де гостям пропонують комфорт та сервіс, а також можливість ознайомлення з культурою та традиціями країни. Водночас, важливо зберегти традиційні цінності гостинності, такі як щирість, відкритість та увага до потреб гостей. У світі, де панують швидкість та технології, саме ці якості роблять спілкування між людьми більш теплим та особистим.

Формування позитивного іміджу країни залежить від багатьох чинників, включаючи рівень політичної стабільності, економічного розвитку, соціального благополуччя та якості життя населення [1, 77]. Гостинність є одним із ключових інструментів, який сприяє налагодженню міжнародних контактів, розширенню дипломатичних зв'язків, активізації туристичних потоків та залученню інвестицій. Високий рівень сервісу, культурна відкритість, автентичність традицій і доброзичливе ставлення до гостей створюють позитивний досвід перебування, що формує довготривалий імідж держави на міжнародній арені та сприяє розвитку партнерських відносин із іншими країнами.

Для України, яка має значний туристичний потенціал, розвиток туризму є стратегічно важливим завданням. Гостинність відіграє ключову роль у залученні туристів, адже саме вона створює атмосферу комфорту та безпеки, в якій гості почуваються бажаними та цінними. Українські туристичні оператори, готелі та ресторани повинні пропонувати якісні послуги, демонструвати щиру гостинність, індивідуальний підхід до кожного гостя та готовність задовольнити його потреби. Важливо також зберігати та популяризувати автентичні традиції гостинності, адже саме вони роблять туристичний досвід унікальним та незабутнім.

Гостинність є також важливою в дипломатичній діяльності. Вона сприяє створенню атмосфери довіри та взаєморозуміння між представниками різних країн. Під час офіційних візитів, міжнародних конференцій та інших заходів, гостинність допомагає встановити неформальні контакти між дипломатами, що сприяє більш ефективному вирішенню складних питань. Українська гостинність, з її традиціями та щирістю, може стати важливим фактором успіху дипломатичних місій та зміцнення міжнародного авторитету України.

Згідно з дослідженням Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), Україна має значний туристичний потенціал завдяки унікальному поєднанню культурних та природних ресурсів. Багатий історичний спадок робить країну привабливою для мандрівників з усього світу. Туристи особливо високо оцінюють автентичність української культури, що проявляється в народних традиціях, архітектурі, гастрономії та ремеслах. Гостинність місцевого населення є однією з ключових рис, які формують позитивний туристичний досвід, оскільки українці відзначаються щирістю, привітністю та готовністю допомогти гостям [5]. Крім того, доступність цін на проживання, транспорт і харчування дозволяє зробити подорожі Україною вигідними в порівнянні з багатьма європейськими країнами. Успішне проведення міжнародних заходів, таких як: Євро – 2012, Євробачення – 2017 та фінал Ліги Чемпіонів УЄФА – 2018 – продемонструвало здатність України забезпечити комфортні умови для гостей, сприяло зміцненню її позитивного іміджу у світі.

Водночас, важливо зазначити, що потенціал української гостинності ще не повністю реалізований. Існує потреба в удосконаленні туристичної інфраструктури, розвитку сервісу та маркетингових стратегій, спрямованих на популяризацію гостинності як ключової переваги України [4, 169].

Для ефективного використання української гостинності як стратегічного ресурсу національного іміджу, рекомендується:

1) розробити комплексну програму з популяризації української гостинності на міжнародному рівні, яка має включати маркетингові заходи, спрямовані на інформування потенційних туристів та інвесторів про традиції гостинності, культурні особливості та туристичні можливості України;

2) створити сприятливі умови для розвитку туризму, зокрема, шляхом удосконалення туристичної інфраструктури, спрощення візового режиму та забезпечення безпеки для гостей;

3) підвищити якість туристичного сервісу, зокрема, шляхом навчання персоналу, залученого до сфери обслуговування, стандартам гостинності та етики спілкування;

4) забезпечити збереження та популяризацію культурної спадщини, зокрема, шляхом підтримки народних традицій, розвитку культурних заходів та ремесел;

5) сприяти розвитку міжкультурного діалогу, зокрема, шляхом організації міжнародних культурних обмінів, фестивалів та конференцій;

6) залучити до популяризації української гостинності представників діаспори, які можуть стати амбасадорами культури та сприяти формуванню позитивного іміджу України за кордоном;

7) провести дослідження щодо ефективності використання української гостинності як стратегічного ресурсу національного іміджу.

Реалізація цих рекомендацій сприятиме підвищенню туристичної привабливості України, залученню інвестицій, зміцненню міжнародного авторитету та формуванню позитивного національного іміджу.

Отже, гостинність України має великий потенціал для формування позитивного іміджу країни на міжнародній арені. Однак для цього необхідно впроваджувати низку практичних заходів. Важливо також забезпечити координацію між державними органами, туристичними компаніями та громадськими ініціативами, що сприятиме створенню стійкого позитивного іміджу України в очах іноземців.

Список використаних джерел:

1. Зікеєва С.Г. Туристична галузь України в період євроінтеграції: соціально-економічний аспект. Економіка і менеджмент культури. №1. 2013. С. 74 – 82.

2. Сайт «Національний бренд України: крізь призму сприйняття держави за кордоном». URL: https://adastra.org.ua/blog/nacionalnij-brend-ukrayini-kriz-prizmu-sprijnyattya-derzhavi-za-kordonom (дата звернення 19.02.2025).

3. Русавська В.А. Гостинність в українській традиційній культурі. Київ: Ліра, 2014. 281 с.

4. Смаль В.В., Смаль І.В. Туризм і сталий розвиток. Вісник ЛНУ. Серія географічна. Вип. 32. 2005. С. 163 – 173.

5. Сайт «Туризм ООН і наближення світу». URL: https://www.unwto.org/ (дата звернення 19.02.2025).

УДК 339.5/.7:658]:005.332.4

УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ІНСТРУМЕНТ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ

Світлана МАРКОВА
доктор економічних наук,
професор кафедри бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, Запорізький національний університет (Україна)
Дамір БІКУЛОВ
доктор наук з державного управління,
завідувач кафедри бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, Запорізький національний університет (Україна)

У сучасних умовах глобалізації та інтеграції міжнародних ринків, підприємства стикаються з посиленням конкуренції та швидкими змінами зовнішнього середовища. Управління зовнішньоекономічним потенціалом стає ключовим фактором забезпечення конкурентоспроможності (рис. 1), оскільки дозволяє підприємствам ефективно використовувати свої ресурси для виходу на нові ринки, адаптації до регіональних особливостей і задоволення потреб міжнародних споживачів.

Фактори		Характеристика
Розширення міжнародних ринків	⟷	Зростання попиту на туристичні та готельні послуги з боку різних країн вимагає від підприємств розширення свого зовнішньоекономічного потенціалу.
Інновації та діджиталізація	⟷	Використання сучасних технологій і цифрових платформ дозволяє підвищити ефективність управління зовнішньоекономічними процесами.
Міжнародна конкуренція	⟷	Підприємства повинні розробляти унікальні стратегії, щоб виділятися на тлі інших учасників ринку.
Адаптація до регіональних ринків	⟷	Успіх на міжнародному рівні значною мірою залежить від здатності підприємств враховувати культурні, економічні та політичні особливості різних регіонів.
Стійкість і ризик-менеджмент	⟷	Управління зовнішньоекономічним потенціалом дозволяє підприємствам знижувати ризики та забезпечувати стабільність навіть в умовах кризових ситуацій на міжнародному рівні.

Рис. 1 –Управління зовнішньоекономічним потенціалом: фактори впливу

Дослідження даної теми сприятиме розробці ефективних інструментів управління, які допоможуть підприємствам не лише закріпити свої позиції на міжнародному ринку, але й розширювати їх, підвищуючи економічну ефективність і довгострокову стійкість.

Як зазначає [1], конкурентоспроможність підприємства безпосередньо впливає на його зовнішньоекономічний потенціал, визначаючи здатність до виходу на міжнародні ринки, розширення географії збуту та забезпечення сталого розвитку. Важливість цього зв’язку зумовлює необхідність удосконалення методів управління

конкурентоспроможністю як на стратегічному, так і на операційному рівні. Конкурентоспроможність – це здатність підприємства вести суперництво на внутрішньому, міжнародному чи міжгалузевому ринку. Зазвичай можливість фірми конкурувати на певному товарному ринку безпосередньо залежить від конкурентоспроможності її товарів (послуг), а також сукупності економічних методів управління господарською діяльністю, що впливає на результати конкурентної боротьби

Конкурентоспроможність безпосередньо впливає на зовнішньоекономічний потенціал підприємства, визначаючи його здатність ефективно використовувати наявні ресурси для виходу на нові ринки та адаптації до умов глобальної конкуренції. Високий рівень конкурентоспроможності створює додаткові можливості для підприємства у формуванні стійких зв'язків із закордонними партнерами, розширенні експортного потенціалу та підвищенні привабливості для інвесторів. Управління конкурентоспроможністю дозволяє підприємству підвищувати економічну ефективність, що сприяє розширенню його економічних, технологічних та інноваційних можливостей. Таким чином, зовнішньоекономічний потенціал стає не лише відображенням ресурсів підприємства, а й результатом ефективної реалізації його конкурентних переваг на міжнародному ринку.

Зміцнення потенціалу підприємства досягається через комплексний підхід, який поєднує стратегічне управління, інновації, ефективне використання ресурсів і орієнтацію на потреби ринку. Це включає впровадження сучасних технологій, що підвищують продуктивність та якість продукції, адаптацію до змін зовнішнього середовища та розвиток людського капіталу через підвищення кваліфікації персоналу. Особливу роль відіграє стратегічне планування, яке дозволяє підприємству прогнозувати розвиток ринку та відповідно коригувати свої дії. Інноваційна діяльність сприяє створенню унікальних пропозицій, здатних виділити компанію серед конкурентів, тоді як орієнтація на міжнародні стандарти допомагає зміцнити довіру закордонних партнерів. Ефективне управління, засноване на аналізі ризиків і оптимізації бізнес-процесів, дозволяє не лише підвищувати поточну ефективність, але й забезпечувати стійке зростання потенціалу підприємства в довгостроковій перспективі.

Для зміцнення потенціалу підприємства важливим є стратегічне планування, яке дозволяє чітко визначити довгострокові цілі та шляхи їх досягнення. Це включає розробку стратегії росту, адаптацію до змін ринку та планування інвестицій. Завдяки стратегічному плануванню підприємство може ефективно орієнтувати свої ресурси на найбільш перспективні напрямки розвитку та забезпечити стійке зростання. Іншим важливим інструментом є інноваційна діяльність, яка включає впровадження нових технологій і процесів. Інновації дозволяють підприємству покращити ефективність виробництва, підвищити якість продукції та знизити витрати.

Управління зовнішньоекономічним потенціалом підприємства в туристичній галузі є важливим інструментом для підвищення конкурентоспроможності на міжнародному ринку. Вихід на міжнародний ринок, розширення сфери діяльності та залучення іноземних клієнтів потребує адаптації послуг і продуктів до вимог різних культур та економічних умов. Зовнішньоекономічний потенціал туристичних підприємств включає їх можливості для ведення міжнародної діяльності, такі як

наявність партнерств, використання міжнародних стандартів, знання специфіки іноземних ринків і здатність адаптувати свої послуги під глобальні тренди. Наприклад, туристична компанія, що спеціалізується на організації турів для іноземних клієнтів, може збільшити свою конкурентоспроможність на міжнародному ринку завдяки управлінню зовнішньоекономічним потенціалом. Це включає в себе використання міжнародних стандартів обслуговування (наприклад, стандарти якості туризму, такі як ISO 9001), що дозволяє компанії отримати довіру серед іноземних туристів. Крім того, стратегічне партнерство з міжнародними туристичними агентствами або готелями дає можливість отримати доступ до більш широкої клієнтської бази та забезпечити конкурентні переваги на ринку. Інший приклад – туристична компанія, яка активно розвиває екологічний туризм, що є популярним напрямом у багатьох країнах. Вона може скористатися зовнішньоекономічним потенціалом, налагодивши співпрацю з екологічними організаціями та міжнародними платфонами для просування своїх продуктів. Це дозволяє не лише збільшити продажі на міжнародних ринках, а й підвищити репутацію підприємства завдяки відповідності глобальним стандартам сталого розвитку. Такі інструменти управління зовнішньоекономічним потенціалом зміцнюють конкурентоспроможність туристичних компаній на міжнародному рівні та забезпечують їм доступ до нових ринків.

Отже, управління зовнішньоекономічним потенціалом підприємства є важливим інструментом для підвищення конкурентоспроможності, особливо в таких галузях, як туризм. Важливим аспектом є ефективне використання міжнародних стандартів та партнерств, що дозволяє туристичним компаніям отримувати довіру міжнародних клієнтів і збільшувати свою конкурентоспроможність. Крім того, розвиток таких напрямків, як екологічний туризм, допомагає не лише залучати нову аудиторію, а й зміцнювати репутацію підприємства на глобальному рівні. Тому управління зовнішньоекономічним потенціалом є важливим фактором, що дозволяє туристичним підприємствам не тільки утримувати свої позиції на ринку, а й активно розвиватися. Таким чином, дослідження і вдосконалення інструментів управління зовнішньоекономічним потенціалом є ключовими для підвищення конкурентоспроможності підприємств у глобальному середовищі. Це забезпечує сталий розвиток і успішний вихід на нові ринки, що є основою для досягнення довгострокових економічних результатів та посилення конкурентних переваг підприємств.

Список використаних джерел:

1. Кравчик Ю. В. Планування зовнішньоекономічної діяльності як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємства на світовому ринку. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2021, № 4 URL: http://journals.khnu.km.u.a/vestnik/wp-content/uploads/2021/09/vknu-es-2021-4-.14.pdf (дата звернення: 28.01.2025).

УДК 338.486.3

УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПОСЛУГ В ТУРИСТИЧНІЙ ІНДУСТРІЇ

Інна НЕСТЕРЧУК
кандидат географічних наук,
доцент ЖДУ імені Івана Франка (Україна)
Анастасія ВІКАРЧУК
здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня освіти
ОП «Туризм», 3 курсу

У сучасному туристичному секторі якість послуг є ключовим фактором успіху та прибутковості туристичних компаній. Ефективне управління якістю в туризмі вимагає постійного вдосконалення послуг, оптимізації виробничих процесів та впровадження систем якості. Усі етапи створення, надання та підтримки туристичного продукту повинні бути інтегровані в єдину систему управління якістю. Щоб забезпечити високу якість туристичного пакету, необхідно контролювати та покращувати процеси, що впливають на якість усіх послуг. Розробка стратегій для визначення ключових показників, що впливають на якість туристичного продукту, є важливим елементом програми контролю якості туристичних послуг.

Для забезпечення високої якості туристичного обслуговування необхідно впровадити системний підхід, тобто туристичні компанії повинні мати ефективну систему управління якістю. Ця система характеризується чіткою організаційною структурою, розподілом обов'язків, процедури, процеси та необхідні ресурси для забезпечення якісного туристичного продукту.

Міжнародний досвід у сфері управління якістю дозволив визначити не лише загальні характеристики ефективних систем, але й ключові принципи та методи. Серед них виділяють три головні типи систем управління якістю, що виділяється своїми концептуальними підходами.

- системи, що відповідають чинним стандартам ISO серії 9000;
- корпоративні системи управління якістю *(TQM - загальне управління якістю - Total Quality Management)*;
- системи, що відповідають критеріям для отримання національних або міжнародних відзнак за якість [1].

Для втілення навчально-професійної програми необхідно виконати наступні дії: обміркувати концепцію системи управління якістю та її адаптацію до потреб туристичного бізнесу; проаналізувати нормативно-правову базу, що регламентує вимоги до системи якості в туристичному секторі, включаючи законодавчі акти, державні та міжнародні стандарти; розібрати права споживачів на отримання якісної туристичної послуги; гарантії та відповідальність постачальників цих послуг; розробити стратегію принципів управління якістю, що відповідає потребам підприємств сфери туризму та гостинності; аналіз стратегічних цілей та завдань підприємств, що орієнтуються на впровадження європейських стандартів якості в

туристичному секторі; вивчення основних вимог до системи управління якістю та аналіз взаємодії між її важливими компонентами, включаючи відповідальність керівництва, політику якості компанії та документацію; проаналізувати вплив ресурсів та технологічних процесів на якість послуг, а також довести важливість розробки та впровадження політики ефективного управління якістю; сформулювати рекомендації щодо інтеграції принципів корпоративної відповідальності в роботу персоналу з метою підвищення якості обслуговування туристів, що сприятиме процвітанню компанії.[2]

Висновок полягає в тому, що для забезпечення успіху туристичних компаній в умовах сучасної конкуренції необхідно впроваджувати ефективні системи управління якістю. Це включає в себе:

- Системний підхід;
- Орієнтацію на споживача;
- Впровадження міжнародних стандартів;
- Системний підхід до управління якістю;
- Підвищення відповідальності персоналу;

Впровадження цих заходів дозволить туристичним компаніям підвищити якість послуг, задовольнити потреби споживачів та забезпечити свою конкурентоспроможність на ринку.

Список використаних джерел:

1. Денисенко М.П., Терещенко Н.М. Наукові праці МАУП. 2014. Вип.1(40). С.134-138. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/denysenko.htm. (дата звернення: 25.02.2025)

2. Брич Василь, Ткач Уляна. Основні напрями удосконалення управління якістю послуг туристичного обслуговування. Економічний дискурс. 2019. Випуск 4. С. 7-19. URL: https://www.researchgate.net/publication/340293624_MAIN_AREAS_OF_IMPROVING_THE_QUALITY_MANAGEMENT_IN_TOURIST_SERVICES. (дата звернення: 25.02.2025)

УДК 338.486.2: 004.9

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ТУРИЗМУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Вадим БЕЗУГЛИЙ
аспірант
Державного торговельно-економічного університету (Україна)

У сучасних умовах розвитку туристичної галузі цифровізація виступає ключовим чинником трансформації, що спричиняє зміну традиційних моделей функціонування та сприяє впровадженню інновацій у різних сегментах туристичної індустрії. Вплив цифрових технологій на обсяги туристичного експорту зростають завдяки інтеграції інтелектуальних рішень і розширенню діяльності онлайн-туристичних агентств. Впровадження цифрових технологій знаменує новий етап у розвитку туризму, забезпечуючи підвищений рівень підключеності та комфорту туристів через запровадження інноваційних рішень і персоналізованих підходів. Від віртуальних турів до автоматизованих систем бронювання – цифровізація докорінно змінила підходи до планування, організації та реалізації туристичних подорожей. Така трансформація не лише підвищує ефективність і доступність туристичних послуг, а й відкриває нові можливості для маркетингового просування туристичних напрямків і зростання прибутковості галузі. Цифрова трансформація стає не лише інструментом оптимізації туристичної галузі, а й важливим фактором її сталого розвитку.

Основними рушійними чинниками процесу цифровізації у туризмі є стрімкий розвиток інтелектуальних технологій, зокрема штучного інтелекту, Інтернету речей, аналітики даних, блокчейну та доповненої реальності. Особливого значення набуває інтеграція технологій Інтернету речей (IoT), що сприяє підвищенню рівня комфорту туристів. Наприклад, розумні готелі використовують автоматизовані системи управління номерами, що дозволяє клієнтам дистанційно контролювати освітлення, клімат-контроль та доступ до приміщень за допомогою мобільних додатків. Водночас розвиток мобільних платежів та криптовалют сприяє спрощенню фінансових операцій у сфері туризму, забезпечуючи швидкі та безпечні транзакції.

Значний вплив цифрових технологій відзначається і в сфері маркетингу туристичних послуг. Використання штучного інтелекту для аналізу великих даних дозволяє компаніям ефективно сегментувати цільову аудиторію, підбирати оптимальні рекламні стратегії та персоналізувати контент. Крім того, розвиток доповненої (AR) та віртуальної реальності (VR) відкриває нові можливості для демонстрації туристичних об’єктів ще до подорожі, що сприяє підвищенню зацікавленості клієнтів та зростанню попиту на туристичні продукти.

Впровадження цих технологій сприяє оптимізації операційних процесів і підвищенню якості взаємодії з клієнтами. Крім того, цифровізація сприяє демократизації доступу до туристичних послуг, дозволяючи споживачам порівнювати ціни, аналізувати відгуки та здійснювати бронювання в режимі реального часу. Цифрові технології дозволяють здійснювати аналіз поведінки споживачів, прогнозувати попит на туристичні продукти та вдосконалювати

алгоритми рекомендаційних систем, що в результаті збільшує обсяги туристичного експорту.

Проте, поряд із широкими можливостями для розвитку, цифрові технології породжують низку викликів, а саме: загрози конфіденційності даних, ризики кібербезпеки та проблеми цифрового розриву. Зокрема, однією з ключових проблем залишається кібербезпека, адже значна частка персональних даних туристів зберігається в електронних системах. Необхідність удосконалення заходів із захисту конфіденційної інформації та протидії кібератакам вимагає розроблення нових стандартів безпеки та впровадження багаторівневих систем автентифікації. Таким чином, для стейкголдерів туристичної індустрії критично важливо враховувати ці аспекти, балансуючи між використанням потенціалу цифрових технологій і забезпеченням сталого розвитку та конкурентоспроможності туристичної галузі [1, с. 133-138].

Динамічний розвиток цифрових технологій ускладнює адаптацію малих туристичних компаній до швидкозмінного цифрового середовища. У сучасних умовах вони змушені інтегрувати цифрові технології, такі як соціальні мережі та вебплатформи, у свою діяльність. Проте багато компаній стикаються з труднощами в персоналізації цифрової присутності та захисті даних клієнтів від кібершахрайства. Крім того, високий рівень конкуренції на ринку ще більше загострює ці виклики, оскільки обмежені фінансові ресурси ускладнюють інвестування в передові технології та підвищення їхньої ефективності для збільшення прибутковості.

З поширенням цифрових технологій зростає загроза кібершахрайства. Згідно з даними Real Economic, у 2021 році 27 % туристичних компаній Великої Британії середнього розміру зазнали кібератак, а кількість випадків шахрайства, пов’язаного з подорожами та відпочинком, зросла на 120 %. Туристичні компанії є особливо вразливими до таких загроз через використання багатоканального маркетингу та обробку великої кількості конфіденційних даних, зокрема паспортних відомостей, інформації про кредитні картки та водійських прав [2].

Одним із ключових викликів цифрової трансформації туристичної галузі є багатоканальний маркетинг, що вимагає вибору ефективних каналів просування, включно із сайтами, блогами та соціальними мережами. Враховуючи різноманіття демографічних груп споживачів та їхні поведінкові особливості, туристичні компанії повинні ретельно аналізувати ефективність різних платформ та раціонально розподіляти маркетингові бюджети для підвищення конверсії потенційних клієнтів у реальні продажі.

Соціальні мережі відіграють важливу роль у розвитку прямої комунікації з цільовою аудиторією туристичних компаній. Водночас, через різноманітність платформ, компаніям необхідно розробляти ефективні стратегії контент-маркетингу, які сприятимуть залученню клієнтів та впливатимуть на їхні споживчі рішення. Однак підтримка активної присутності в соціальних мережах потребує значних ресурсів, а також адаптації до швидкозмінних трендів у цифровому середовищі, що ускладнює процес ефективної комунікації.

У табл. 1 наведено статистичні дані, що ілюструють виклики та можливості цифрової трансформації в туристичній галузі.

Таблиця 1

Показники цифрової трансформації та кібербезпеки у туристичній галузі

Показники	Дані
Очікуваний ріст глобального ринку цифрового туризму до 2030 року	понад $400 млрд
Частка туристів, які використовують онлайн-бронювання у 2023 році	82 %
Частка подорожей, спланованих за допомогою мобільних додатків у 2023 році	72 %
Відсоток туристів, які читають онлайн-відгуки перед бронюванням у 2023 році	95 %
Відсоток середнього туристичного бізнесу, що зазнав кібератак у 2023 році	27 %
Зростання випадків шахрайства у сфері туризму та відпочинку у 2023 році	+ 120 %
Глобальні втрати туристичних компаній від кібератак у 2023 році	понад $10 млрд

Джерело: [2]

Дані, наведені у табл. 1, підкреслюють важливість впровадження цифрових технологій у туристичній галузі, одночасно звертаючи увагу на необхідність посилення кібербезпеки та адаптації до нових викликів цифрової ери.

Отже, незважаючи на значні переваги цифрових технологій для туристичної галузі, їхня інтеграція супроводжується численними викликами, зокрема питаннями ідентичності бренду, кібербезпеки та довіри споживачів. Додаткові труднощі створюють фінансові обмеження малих туристичних компаній та необхідність адаптації до умов багатоканального маркетингу. Успішна цифрова трансформація туристичного бізнесу можлива лише за умови комплексного підходу, що враховує всі ці аспекти та забезпечує ефективне використання сучасних технологій.

Список використаних джерел:

1. Пріхно І. М., Марченко О. Ю. Розвиток цифрової трансформації економіки регіонів України: виклики та перспективи. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. № 3 (12). С. 133–138. URL: http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/422 (дата звернення: 17.02.2025).

2. Wang C. Challenges faced by the tourism industry using digital media and technology. *Medium*. URL: https://medium.com/digital-society/challenges-faced-by-the-tourism-industry-using-digital-media-and-technology-32f677810060#:~:text=The%20Real%20Economic%20report%20has%20indicated%20that%2027%,increase%20in%20travel%20and%20holiday-related%20fraud%20from%20consumers (дата звернення: 17.02.2025).

УДК 378.147

ШІ ТЕХНОЛОГІЇ В ТУРИСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Вероніка ГАВРИЛЮК
студентка
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Любов ЧОРНА
кандидат педагогічних наук, доцент
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Сучасні технології відіграють ключову роль у розвитку науки, економіки та суспільства. Вони передбачають швидку обробку даних, автоматизацію та цифровізацію всіх сфер життя. Важливою складовою є персоналізація сервісів і продуктів відповідно до потреб користувачів, а також розвиток штучного інтелекту завдяки створенню інтелектуальних систем, що аналізують великі обсяги інформації та приймають рішення.

Пандемія COVID-19 підтвердила важливість цифрових технологій для забезпечення стабільності розвитку економіки та суспільства. Особливо значну роль відіграє штучний інтелект (ШІ), який є рушієм цифровізації у різних сферах.

Сучасне розуміння штучного інтелекту сформувалося в середині XX століття. Основи цієї концепції заклали Уоррен Мак-Каллок, Уолтер Піттс і Алан Тюрінг. В Україні вагомий внесок у розвиток ШІ зробили Глушков В. М. завдяки дослідженню прогнозного аналізу та самоорганізації систем і Кухтенко О. І. завдяки розробці кібернетичних підходів до керування складними системами.

У підходах до визначення поняття «штучний інтелект» простежується множинність його бачень. Одне з ранніх визначень належить американському досліднику в галузі штучного інтелекту Марвіну Мінському, відповідно до якого ШІ – це дисципліна, яка займається створенням програм для розв’язання задач, що вимагають інтелектуальних зусиль від людини. Міжнародні організації детермінують ШІ наступним чином:

- Європейська комісія (2018 р.) підкреслює, що ШІ відноситься до систем, які аналізують своє оточення та виконують дії для досягнення певних цілей з рівнем автономії;
- ОЕСР (2019 р.) визначає ШІ як систему, що може робити прогнози та приймати рішення, впливаючи на реальне чи віртуальне середовище на основі машинних алгоритмів [1, с. 206].

На додаток, Парламентська асамблея Ради Європи наголошує на здатності комп’ютерних систем сприймати дані з навколишнього середовища і обробляти їх для досягнення визначених цілей, а ЮНІСЕФ підкреслює здатність машинних систем формувати прогнози та приймати рішення, а також адаптувати свою поведінку на основі вивченого контексту [1, с. 206].

ШІ є однією з найперспективніших і водночас найбільш комплексних технологій сучасності, що активно змінює різні аспекти нашого життя. Площина застосування штучного інтелекту постійно зростає та не обмежується лише

програмами здатними розпізнавати мову та обробляти зображення. Основні напрямки розвитку штучного інтелекту включають:

- машинне навчання – аналіз даних і прогнозування тенденцій;
- обробку природної мови – аналіз тексту, автоматичний переклад, розпізнавання мови;
- комп'ютерний зір – розпізнавання об'єктів, аналіз зображень;
- медицину – діагностику, аналіз медичних знімків, персоналізоване лікування;
- фінанси – управління ризиками, аналіз ринку, автоматизацію операцій;
- кібербезпеку – виявлення загроз, захист даних;
- логістику та транспорт – оптимізацію маршрутів, автономні транспортні засоби [2, с. 139].

Ринок ШІ щороку демонструє зростання. Він охоплює програмне забезпечення, обладнання та послуги, що дають змогу організаціям розробляти та впроваджувати програми на основі ШІ. Значні темпи зростання обсягів даного ринку зумовлені технологічним прогресом і збільшенням інвестицій. Ринок ШІ у 2024 р. перевищив 184 млрд доларів США. А це на 50 млрд доларів більше в порівнянні з 2023 р. Окрім цього, передбачається подальше його зростання: у 2030 р. ринок перевищить 826 млрд доларів США [3].

Перспективи впровадження ШІ в туристичну діяльність багатообіцяючі. Виходячи з даних Statista, завдяки впровадженню ШІ в роботу туристичних підприємств відсоток їх доходів суттєво зріс. У світовому масштабі він збільшився з 9% у 2018 р. до 21% у 2021 р. Очікувалося, що він досягне 32% у 2024 р. [3]. Відповідно до опитування, що проводилося в 2024 р.:

- чотири з 10 споживачів туристичних послуг у світі використовували інструмент на основі ШІ для планування подорожей;
- 12% респондентів використовували штучний інтелект як під час планування подорожі, так і під час відпустки;
- 17 % опитаних покладалися на інструменти штучного інтелекту лише для планування подорожей [4].

ШІ змінює туристичну сферу, сприяючи автоматизації та персоналізації послуг. Завдяки аналізу даних щодо мандрівників технології дозволяють адаптувати пропозиції у відповідності до їхніх запитів. Основними напрямами впровадження ШІ в туризмі є:

- автоматизовані системи бронювання, що забезпечують процес резервування авіаквитків, турів, готелів;
- чат-боти та віртуальні помічники, які гарантують споживачам підтримку 24/7;
- розширена реальність, що охоплює віртуальні екскурсії;
- цифрові платежі та безконтактні сервіси, що сприяють підвищенню безпеки та комфорту подорожей;
- аналіз туристичних потоків, завдяки якому досягається оптимізація маршрутів і зменшення навантаження на туристичні локації.

Використання технологій ШІ не лише підвищило рівень безпеки, доступності та комфорту в туризмі, а й забезпечило інноваційність у підходах до організації

туристичної діяльності. Штучний інтелект набув широкого застосування при плануванні подорожей і розробці «розумних» туристичних маршрутів.

Туристичні агентства впроваджують у свою роботу такі програми, як ChatGPT, Gemini та Midjourney. Chat GPT забезпечує можливість аналізу інформації з різних джерел і створення відповідей на її основі. Gemini від Google доводить свою ефективність при формуванні описової частини, особливо при складанні текстового повідомлення про туристичну дестинацію чи заклад розміщення. Нейромережа Midjourney дає змогу генерувати зображення, точніше розпізнавати завдання та глибше деталізувати текстовий опис.

Технологія ШІ формує основу для розвитку смарт-туризму, феномену сучасності, поява якого пояснюється інтеграцією інформаційних технологій і туристичного досвіду. Основні складові смарт-туризму включають мобільні додатки, віртуальні екскурсії, соціальні медіа, безконтактні платежі.

Штучний інтелект та сучасні технології змінюють підходи до ведення бізнесу, освіти, медицини, фінансів і туризму, створюючи нові можливості для розвитку цих сфер. У туристичній індустрії впровадження ШІ сприяє персоналізації подорожей, підвищенню якості послуг і розвитку смарт-туризму. Технологічний прогрес робить туристичну сферу більш адаптивною, безпечною та орієнтованою на потреби мандрівників, а інновації у туризмі, зокрема смарт-туризм, допомагають підвищити конкурентоспроможність компаній, покращити якість туристичного обслуговування та сприяють сталому розвитку галузі.

Список використаних джерел:

1. Панухник О. В. Штучний інтелект в освітньому процесі та наукових дослідженнях здобувачів вищої освіти: відповідальні межі вмісту ШІ. *Галицький економічний вісник.* Т. : ТНТУ, 2023. Том 83. № 4. С. 202-211.

2. Шаров С. В. Сучасний стан розвитку штучного інтелекту та напрямки його використання. *Українські студії в європейському контексті*. 2023. №6. С. 136-144.

3. Statista. Artificial intelligence (AI) worldwide. URL: https://www. statista.com/topics/3104/artificial-intelligence-ai-worldwide/#topic (дата звернення: 20.02.2025).

4. Share of consumers who used an AI-based tool for travel planning worldwide as of November 2024. URL: https://www.statista.com/statistics/1558304/ai-use-travel-planning-worldwide/ (дата звернення: 20.02.2025).

UDC 338.48:656.7

FORECASTING THE DEVELOPMENT OF THE PASSENGER AIR TRANSPORTATION MARKET IN CONDITIONS OF UNCERTAINTY

Oleksii POHUDA
2nd year postgraduate student, speciality "Tourism and Recreation",
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (Ukraine)

The passenger air transportation market is an important component of the world economy, providing a connection between countries, regions and tourist destinations. However, unlike other areas, the air transportation market is characterized by high volatility, caused by both internal and external factors. In the context of global economic and political crises, natural disasters, pandemics and other unpredictable events, forecasting this market is becoming an increasingly difficult task. Accordingly, the purpose of the study is to diagnose the main problems and trends in the development of the passenger air transportation market in conditions of uncertainty and to determine the main approaches to its forecasting.

After the COVID-19 pandemic, which seriously affected the aviation industry, the passenger air transportation market has undergone significant changes. Although the industry is gradually recovering worldwide, the issue of forecasting future trends remains relevant. Changes in demand, as well as new economic, technological and social challenges require the development of new approaches to the analysis and forecasting of this sector. The relevance of the study is associated with the need to identify key factors affecting the market and find effective tools for their forecasting, where forecasting the passenger air transportation market is an important task and a key tool for ensuring the stability and competitiveness of the aviation industry in the face of constant changes and global challenges.

According to D. Suh and M. Ryerson [6], in conditions of uncertainty, problems often arise in forecasting, which affects the activities of both airlines and airports. Important components that should be taken into account are passenger flow and environmental factors. At the same time, it is important to study the factors that determine demand from the tourist side [3], because this affects the flow of passenger transportation. Using the example of regional flights, researchers have determined that one of the most determining factors that affects the formation of demand is time savings in travel.

According to forecast data [5], the passenger air transportation market has been growing in recent years with an expected average annual rate of 7.1%. This growth can be explained by the increase in demand for air travel, individual tours and the expansion of airports. It is predicted that the market will continue to grow and by 2029 will reach almost 1257 billion USD. This growth will be facilitated by government support, increasing the attractiveness of tourism, urbanization and the development of analytics in aviation. Future trends will include the use of artificial intelligence, cloud technologies, biometrics and innovative products.

Therefore, to effectively forecast the development of the passenger air transportation market, it is necessary to take into account several key factors. In particular, macroeconomic factors (e.g., economic growth rate, exchange rates, energy prices, and other economic indicators that directly affect the demand for air transportation), socio-

political factors (such as political stability, security, regulatory policies, and global issues such as climate change, pandemics, and natural disasters), technological changes (the introduction of new technologies such as electric aircraft and autonomous control systems, which can radically change the market), and changes in consumer habits (online services, flexibility in booking, changes in passenger behavior).

In the context of forecasting, it is important to pay attention to approaches to the use of both econometric models - to study the relationships between various variables (fuel prices, income levels, ticket prices, demand for services, etc.), and scenario analysis with the construction of several possible scenarios depending on various external and internal factors and forecasting using artificial intelligence and machine learning. According to the study by B. Chen and J. Wu [2], the demand for air transportation changes due to various external factors, such as weather conditions, changes in tariffs and epidemics or wars, which creates a difference between real demand and the actual volume of transportation. It is worth noting that in the short term, random events can be of significant importance, and as for medium-term forecasting, as well as long-term, factors that more stably reflect market development trends, such as economic conditions, changes in transport infrastructure, and the development of new technologies, are influential here. Taking these elements into account allows for more accurate forecasting of demand and, accordingly, planning of passenger air transportation volumes.

Given the uncertainty that modern enterprises face and which they must take into account for further development, it is advisable to use the ARIMA model, which works effectively with time series and is ideal for forecasting under conditions of uncertainty and dynamic changes. However, for complex situations, such as the air transportation market, this model can be supplemented with other methods, for example, the model of multivariate regression analysis, the model of the system of dynamic equations and Random Forest.

According to analytical forecast data from Airports Council International (ACI) and the International Civil Aviation Organisation (ICAO) [4], the growth in the number of passengers will be almost 35% in 2029 (Table 1).

Table 1

Passenger air transportation market trends during 2019-2029.

Year	Total Revenue Passenger Kilometres, %	Total number of passengers, %
2019	100	100
2020	34	39
2021	42	51
2022	68	73
2023	94	95
2024	101	104
2025	108	111
2026	111	117
2027	116	123
2028	120	129
2029	125	134

Source: compiled based on data [4]

Based on data analysis and current trends [1], several main forecasts for the passenger air transportation market can be identified, where a significant role should be attributed to the restoration of demand after the pandemic (the whole world) and after the war (Ukraine), the development of digital platforms and innovative technologies, such as travel optimization applications and contactless services, which will significantly improve the travel experience and reduce costs, flexibility in pricing and low-cost transportation formats, and the transition to sustainable development. It is expected that airlines will focus on the implementation of environmentally friendly technologies, such as the use of electric aircraft, biofuels, and energy-efficient airports.

Forecasting the development of the passenger air transportation market in conditions of uncertainty requires a comprehensive approach that combines the analysis of macroeconomic, social and technological factors. Given the instability of the modern world, it is important to focus on innovative forecasting methods that are able to take into account numerous risks and unforeseen changes. The use of strategic models for airlines to adapt to new realities and ensure sustainable development of this market is an important step in achieving success in conditions of constant change.

References:

1. ATPI's Airline Industry Outlook 2025: Trends, Challenges, and Growth Projections. URL: https://www.atpi.com/airline-industry-outlook-2025-trends-challenges-and-growth-projections (date of application: 21.02.2025).

2. Chen B., Wu, J. Predicting Model for Air Transport Demand under Uncertainties Based on Particle Filter. *Sustainability*. 2022. Vol. 14, n. 24. 16694. DOI: https://doi.org/10.3390/su142416694.

3. Das A., Bardhan A., Fageda, X. What is driving the passenger demand on new regional air routes in India: A study using the gravity model. *Case Studies on Transport Policy*. 2022. Vol. 10. n. 1. P. 637-646. DOI: https://doi.org/10.1016/j.cstp.2022.01.024.

4. Joint ACI world-ICAO passenger traffic report, trends, and outlook. URL: https://aci.aero/2025/01/28/joint-aci-world-icao-passenger-traffic-report-trends-and-outlook (date of application: 20.02.2025).

5. Passenger Air Transport Global Market Report 2025. URL: https://www.thebusinessresearchcompany.com/report/passenger-air-transport-global-market-report (date of application: 21.02.2025).

6. Suh D. Y., Ryerson M. S. Forecast to grow: aviation demand forecasting in an era of demand uncertainty and optimism bias. *Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review*. 2019. Vol. 128. P. 400-416. DOI: https://doi.org/10.1016/j.tre.2019.06.016.

УДК 37.02

ВИВЧЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ У 6 КЛАСІ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕГРАЦІЇ РІЗНИХ ОСВІТНІХ ГАЛУЗЕЙ

Дар'я ДЕМЧУК-МАРИГІНА
аспірант
Інститут педагогіки
Національної академії педагогічних наук України

Вивчення природничої галузі в базовій школі в завершенні адаптаційного циклу характеризується появою предмету «Географія» у 6 класі. Для вчителя, окрім знаннєвого компоненту, важливим є зацікавити здобувачів освіти до вивчення природничих наук, що продовжиться на наступному циклі вивченням біології, хімії, фізики. Одним з шляхів підвищення інтересу до уроків є використання технологій активного навчання.

В педагогічній науці технології активного навчання представлені різноманітністю методів, яких об'єднує залучення учасників до безпосередньої участі в проведенні уроку. Коди здобувачі освіти не просто слухають інформацію, а включені в діяльнісний процес.

Оскільки Концепція Нової української школи [2] передбачає організацію компетентісного навчання з різностороннім розвитком школярів, розглянемо використання на уроках географії технік, з якими учні знайомляться на уроках технологічної та мистецької галузі.

Наведемо приклади використання технологій паперопластики та орігамі при вивченні географічних тем.

Моделювання внутрішньої будови Землі за допомогою створення піраміди. На ребрах фігури позначимо внутрішнє та зовнішнє ядра, мантію, земну кору. Важливо закцентувати на збережені співвідношення потужностей різних шарів внутрішньої будови Землі (рис.1).

Рис. 1 Приклад створеної моделі внутрішньої будови Землі

Більш складним прикладом використання паперопластики – створення об'ємних моделей вулканів та цунамі. За допомогою шаблону розгортки платформи

змоделюємо розріз внутрішньої будови стратовулкану. На даній моделі позначені вогнище вулканізму, жерло, кратер. Створюючи модель власноруч здобувачі освіти опрацьовують географічну інформацію та розвивають вміння в творчих техніках роботи з папером (рис. 2).

Рис. 2 Приклади моделей [1]

При вивченні розділу «Повітряна оболонка Землі» часто виникає проблема в великій кількості теоретичного матеріалу, яким він наповнений. Для підтримання мотивації учнів та проведення уроку з використанням діяльнісного підходу змоделюємо будову атмосфери наступним чином. Кожен з шарів – тропосфера, стратосфера, мезосфера, термосфера, екзосфера – окреме півколо різного радіусу. Чим вище розташування шару – тим більше радіус геометричної фігури. Виріжемо кожне півколо та закріпимо почергово в робочому зошиті. Для дослідження особливостей кожного шару додатково прикріпимо зображення повітряної кулі, ракети, супутника, літаків, хмар тощо (рис. 3).

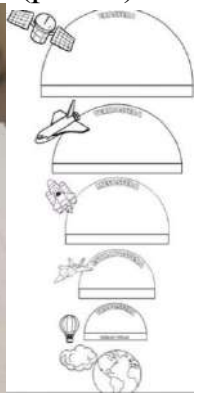

Рис. 3 Приклад створеної моделі будови атмосфери [1]

Вивчення картографічних тем вимагають розвитку просторового мислення, що може викликати труднощі у учнів середнього шкільного віку. Для допомоги вивченні причин картографічних спотворень змоделюємо власний глобус створивши об’ємну фігуру з плаского зображення. Для цього використаємо схему. Дата паперопластикова робота розвиває дрібну моторику та потребує уваги до деталей. Таким чином, здобувачі освіти зможуть побачити фрагменти, що необхідно було спотворити для моделювання форми планети. А порівнявши роботи один одного проаналізують причини спотворень на різних моделях (рис. 4).

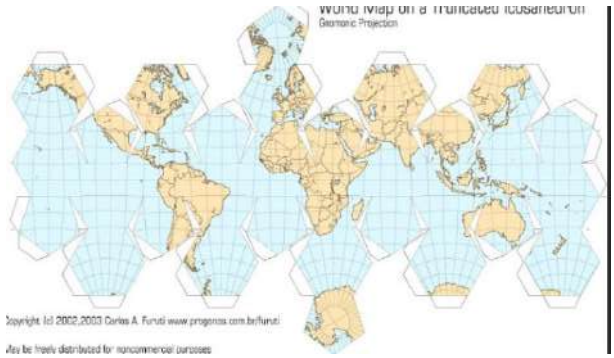

Рис. 4 Приклад розгортки глобуса [1]

Проєктна групова робота з використанням творчого і креативного мислення дозволяє, окрім розвитку академічних та практичних знань, розвиток м'яких навичок: робота в команді, розподіл обов'язків при груповій роботі тощо. Проєкт «Українська символіка» виконана з використанням різних техніки – вишивка, ліплення, аплікація, малювання. Для виконання були опрацьовані географічні теми «Адміністративно-територіальний устрій України», «Політична карта», історичні теми «Геральдика», «Формування території України», «Історичні постаті та символи», технологічні «Види конструктивних матеріалів», «Види аплікацій», мистецькі «Палітра кольорів», «Скульптура». Інтегрований міжпредметний проєкт дозволив розподілити ролі в команді авторів в залежності від уподобань та вмінь кожного учасника (рис. 5).

Рис. 5 Приклад проєктної роботи

Отже, різностороння підтримка розвитку здобувачів освіти – першочергова мета освітнього процесу. Успішний випускник Нової української школи – це особистість, яке має цілісне уявлення про світ, може творчо мислити, креативити та використовувати отриманні знання на практиці. Вивчення географії з використанням методів інтеграції з іншими освітніми галузями та предметами дозволяє підвищити якість навчання та підвищити мотивацію дітей до подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Teachers pay teachers URL: https://www.teacherspayteachers.com/
2. Концепція «Нова українська школа». (2016). Кабінет Міністрів України. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р., № 988. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-p

УДК 911.3:[332.3:631.4:502.51](477.83-2)"20"

ВОДНО-БОЛОТНІ РЕСУРСИ БЕЛЗЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Петро ВОЙТКІВ
кандидат географічних наук, доцент,
Євген ІВАНОВ
доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри,
Юрій-Борис ГУЛЯКА
студент-магістр,
Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)

Белзьку територіальну громаду розташовано у північно-західній частині Львівської області, що входить до складу Шептицького району. Вона межує на півночі з Сокальською, на південному заході – з Рава-Руською, на півдні – з Великомостівською, на сході – з Шептицькою громадами, а на заході – з Польщею. Більшість території громади відноситься до Західноєвропейської рівнини, Поліської провінції зони мішаних лісів, Бузького Малого Полісся, Ратенського Полісся [1, 2, 5]. Метою дослідження є вивчення сучасного стану водно-болотних ресурсів громади. Об'єктом дослідження є земельні ресурси громади, а предметом – стан водно-болотних ресурсів.

Белзька громада володіє водними ресурсами як поверхневих вод, що використовують у господарських і рекреаційних цілях, так і підземних вод – для забезпечення населення питною водою. Якість води у водотоках є поганою. Воду після доочистки використовують на технологічні процеси виробництв. Моніторинг якості води у громаді не проводять [4].

Екологічний стан водно-болотних ресурсів є задовільним і залежить від різних чинників, зокрема від стану атмосферного повітря і ґрунтів, наслідків господарської діяльності, відсутності контролю за прибережними захисними смугами і водоохоронними зонами, їх недотриманням, особливо у населених пунктах. Значною проблемою також є необлаштованість водоохоронних зон та прибережних захисних смуг [4].

Загалом, площі водно-болотних ресурсів в межах громади, за останні десять років несуттєво збільшилася – із 1 992,37 до 1 992,74 га [3]. Найкраще забезпеченими цими ресурсами є території Хлівчанського (724,60 га, 7,01 %), Корчівського (308,70 га, 5,94 %) і Ванівського (302,50 га, 4,56 %) округів. Значно нижчі частки відзначаємо в межах територій Домашівського (228,57 га, 3,64 %) і Карівського (228,40 га, 2,93 %) округів. Найгірше забезпеченими є території Белзької (13,80 га, 2,36 %) міської ради, а також Угнівського (23,35 га, 3,00 %) і Мурованського (37,52 га, 0,90 %) округів [6] (рис. 1).

Серед водно-болотних ресурсів переважає категорія «води», яка в межах громади займає площу 1 159,34 га (58,18 %) (табл. 1). Найбільші їх площі маємо в межах Корчівського (297,70 га, 96,44 %) і Хлівчанського (280,30 га, 38,74 %) округів, найменші – Белзької (13,80 га) міської ради та Угнинського (23,35 га) округу. На заболочені землі припадають менші площі – 833,40 га (41,82 %), найбільше їх спостерігаємо в межах Хлівчанського (443,30 га, 61,26 %) округу.

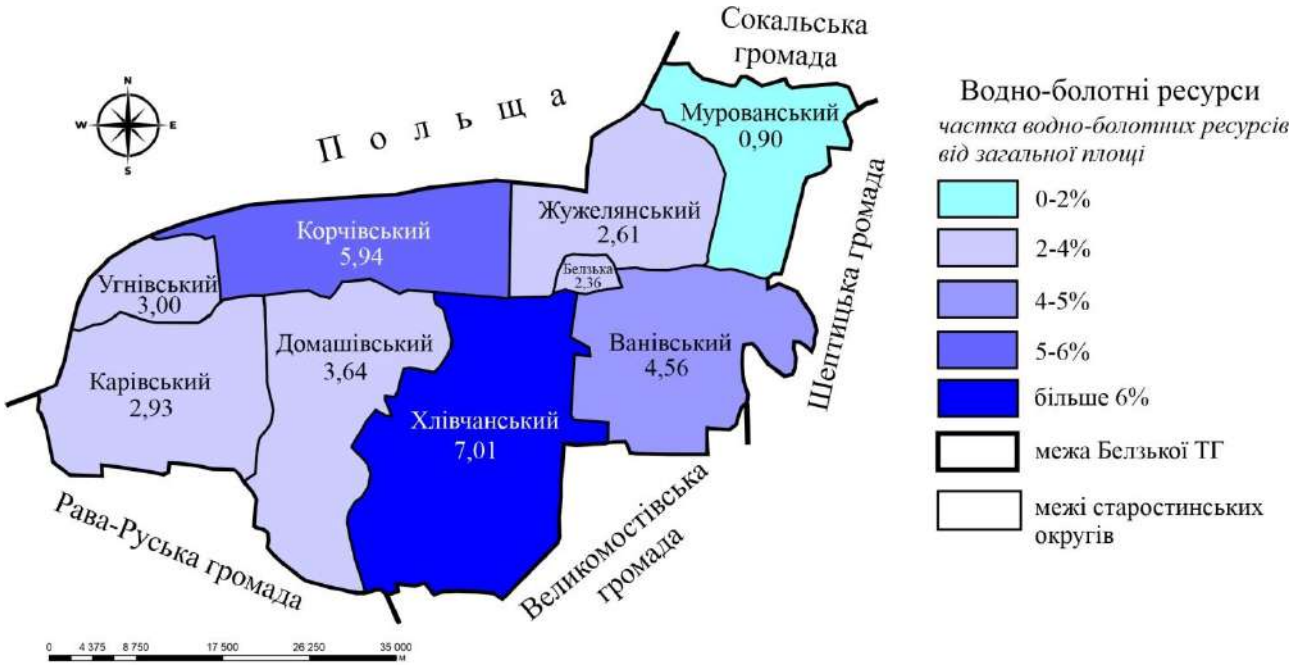

Рис. 1. Водно-болотні ресурси Белзької громади

Таблиця 1

Водно-болотні ресурси Белзької територіальної громади, га / % [6]

Адміністративні утворення	всього	води	у тім числі				відкриті заболочені землі
			природними водотоками	штучними водотоками	озерами, водоймами	ставками	
Разом у громаді	1992,74	1159,34	215,40	738,41	29,51	176,03	833,40
	100	*58,18*	*10,81*	*37,06*	*1,48*	*8,83*	*41,82*
Белзька міська рада	13,80	13,80	0,80	13,00	0	0	0
	100	*100*	*5,80*	*94,20*	*0*	*0*	*0*
Угнівський округ	23,35	23,35	3,60	17,00	0	2,75	0
	100	*100*	*15,42*	*72,81*	*0*	*11,77*	*0*
Ванівський округ	302,50	134,10	35,00	97,30	1,32	0,48	168,40
	100	*44,33*	*11,57*	*32,17*	*0,44*	*0,16*	*55,67*
Домашівський округ	228,57	134,57	37,00	89,20	8,37	0	94,00
	100	*58,88*	*16,19*	*39,03*	*3,66*	*0*	*41,12*
Жужелянський округ	126,30	125,50	15,00	89,70	1,80	19,00	0,80
	100	*99,37*	*11,88*	*71,02*	*1,42*	*15,04*	*0,63*
Карівський округ	228,40	112,80	26,00	66,00	16,80	4,00	115,60
	100	*49,39*	*11,38*	*28,90*	*7,36*	*1,75*	*50,61*
Корчівський округ	308,70	297,70	48,00	100,89	0	148,81	11,00
	100	*96,44*	*15,55*	*32,68*	*0*	*48,21*	*3.56*
Мурованський округ	37,52	37,22	10,00	25,02	1,22	0,99	0,30
	100	*99,20*	*26,65*	*66,68*	*3,25*	*2,64*	*0,80*
Хлівчанський округ	723,60	280,30	40,00	240,30	0	0	443,30
	100	*38,74*	*5,53*	*33,21*	*0*	*0*	*61,26*

У категорії «води» переважають штучні водотоки (див. табл. 1). Зокрема їхня площа в межах громади складає 738,41 га (37,00 %). Найбільші їх площі представлені в межах Хлівчанського (240,30 га, 33,21 %) і Корчівського (100,89 га, 25,02 %) округів. В усіх інших округах площі цих земель є незначними. Ще менше площ відведено під річки і струмки, які склали 215,40 га (10,81 %). Найбільше їх на території Корчівського (48,00 га), Домашівського (37,00 га) і Ванівського (35,00 га) округів. Третє місце в категорії «води» займають землі зайняті ставками, площа яких по громаді складає 176,03 га (8,83 %). Суттєво більше їх в межах Корчівського (148,81 га, 48,21 %) округу. Найменші площі займають землі зайняті озерами. Площа їх по громаді складає всього 29,51 га і найвищі значення їх в межах Карівського (16,80 га, 7,36 %) округу [6].

Сучасний екологічний стан водно-болотних ресурсів у межах Белзької територіальної громади є задовільним і залежить від різноманітних чинників, які тісно між собою пов’язані.

Загалом, аналіз водно-болотних ресурсів у громаді вказує на середню забезпеченість, відзначимо нерівномірне поширення по її території, а сучасний екологічний стан є задовільним. Найкраще забезпеченими цими ресурсами є округи, що знаходяться на південному сході і півночі громади, а найгірше забезпеченими є території на північному сході і заході громади. Використання водно-болотних ресурсів в межах Белзької територіальної громади Львівської області є інтенсивним та потребує належного екологічного контролю та збалансованого їх використання.

Список використаних джерел:

1. Войтків П. С., Іванов Є. А. Екологічне оцінювання стану земельних ресурсів Червоноградського району Львівської області. *Екологічні науки* : наук.-практ. журн. 2024. № 1 (52). Т. 1. С. 173–178. DOI: https://doi.org/10.32846/2306-9716/2024.eco.1-52.1.27
2. Геоекологія Львівської області : монографія / за заг. ред. Є. Іванова. Львів : Простір-М, 2021. 606 с.
3. Гуляка Ю.-Б. Я., Войтків П. С. Сучасний стан та використання земельних ресурсів Белзької територіальної громади Червоноградського району Львівської області. *Географічні аспекти просторової організації території, суспільства та збалансованого природокористування* : матер. V-ї Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених (22–24 травня 2024 р.). Мукачево : МДУ, 2024. С. 112–117.
4. Звіт про стратегічну екологічну оцінку Стратегії розвитку Белзької територіальної громади на період до 2027 року. Белз : Белзька територіальна громада Львівської області, 2021. URL : https://belztg.gov.ua/Pro-gromadu/stor-3
5. Природні ресурси Львівщини / Б. М. Матолич, І. П. Ковальчук, Є. А. Іванов та ін. Львів : ПП Лукащук В. С., 2009. 120 с.
6. Фондові матеріали Головного управління Держгеокадастру у Львівській області по земельних ресурсах. Львів, 2014–2024.

УДК 504.5:574.5

ВПЛИВ УРБАНІЗАЦІЇ НА БІОРІЗНОМАНІТТЯ РІЧКОВИХ ЕКОСИСТЕМ

Володимир ЖУК
здобувач вищої освіти
ОПП Середня освіта (Географія)
ЖДУ імені Івана Франка (Україна)
Тамара АНДРІЙЧУК
доцент, кандидат біологічних наук
ЖДУ імені Івана Франка (Україна)

Постановка проблеми. У складний період трансформації, що охоплює економічні, соціальні та адміністративно-територіальні аспекти життя України, все більшого значення набуває не лише збереження, а й активне нарощування людського потенціалу країни. Особливу увагу слід приділяти поточній ситуації та потребам населення країни, а також різноманітності різних регіонів.

Урбанізація, що є однією з основних тенденцій сучасного світу, невід'ємно пов'язана з трансформацією середовища, в якому ми живемо. Її вплив на природу та екосистеми річкових басейнів є предметом серйозної уваги для вчених та дослідників у сучасній географії.

Виклад основного матеріалу дослідження. З роками фахівці у галузі екології, біології, ботаніки та зоології наголошують на тому, що процес урбанізації суттєво впливає на біорізноманіття нашої планети. Станом на 2022 рік, рівень урбанізації світу становить більше 55%, і прогнозується, що до 2050 року цей показник зросте щонайменше до 68%, згідно з дослідженнями ООН [2].

Міські території – це не лише місце проживання людей, але й місце існування для представників флори та фауни. Взаємодія людини з природою є надзвичайно важливою, незалежно від того, чи йдеться про місто чи сільську місцевість. Ми відпочиваємо у парках, лісах, біля озер, щоб насолодитися красою природних пейзажів, звуками природи та іншими аспектами. Ми залежні від природних ресурсів, таких як питна вода, харчування, повітря, сонячне світло та тепло. Забезпечення цих базових потреб є важливою умовою для нашого існування.

Глобальні оцінки свідчать, що розширення міських територій призвело приблизно до 50% втрат місцевого біорізноманіття, з яких 38% спостерігається в інтенсивно використовуваних урбанізованих районах [1].

Питання збереження біорізноманіття та зменшення впливу людини на природні екосистеми стало надзвичайно актуальним наприкінці минулого століття. Розпочавши свою діяльність на міжнародному рівні, Конвенція про біорізноманіття, підписана на Саміті Землі в Ріо-де-Жанейро 1992 року та набула чинності у грудні 1993 року, стала однією з ключових ініціатив у цій сфері. Україна є однією з країн, що підписали цю Конвенцію у 1992 році.

Збереження біорізноманіття в міських та позаміських ландшафтах є одним із важливих аспектів сталого розвитку міст – одинадцятої глобальної цілі сталого

розвитку, прийнятої 25 вересня 2015 року на засіданні Генеральної Асамблеї ООН, спрямованої на розвиток до 2030 року [4].

Урбанізація має значний вплив на біорізноманіття річкових екосистем. Це може включати зміни в річкових габітатах, забруднення води та втрату видів. В Житомирській області, наприклад, встановлено зростання площ природно-заповідного фонду протягом останнього десятиліття, а отже й збільшення екосистем.

На початок 2023 року в Житомирській області налічується 268 об'єктів природно-заповідного фонду, з об'єднаною площею 142155,3499 га. Серед них 20 об'єктів мають загальнодержавне значення, їх площа становить 57940,04 га, та 248 об'єктів із місцевим значенням, їхня площа - 84215,3099 га. Відсоток площі, що займають заповідні території, складає 4,75% [4]. Природно-заповідний фонд області має наступну структуру (рис. 1):

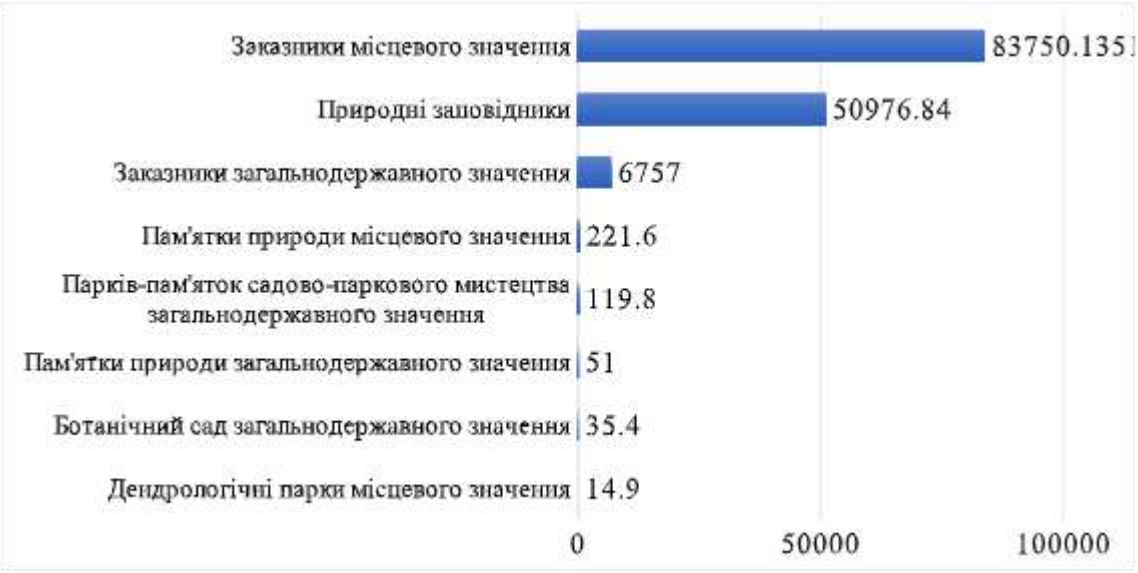

Рис. 1. Структура природно-заповідного фонду Житомирської області, станом на 2023 р, тис. га

Джерело: побудовано автором на основі даних [3]

З даного рисунка, ми бачимо, що найбільшу площу становлять заказники місцевого значення – 83750,13 тис. га (186 шт.), а найменшу площу становлять дендрологічні парки – 14,9 тис. га (3 шт.) від загальної площі регіону.

Житомирщина, з її значною концентрацією населення, промислових комплексів, військових об'єктів та розвиненою транспортною мережею, зазнає значного впливу антропогенної діяльності. Цей вплив проявляється у: *зміні ландшафтів* (будівництво шляхів сполучення, трубопроводів, ліній електропередач суттєво трансформували природні ландшафти, знищуючи та фрагментуючи місця існування дикої флори і фауни); з*абрудненні довкілля* (промислові атмосферні викиди, скиди стічних вод, а також забруднення ґрунту та водних ресурсів негативно впливають на екосистеми та біорізноманіття).

Особливо гостро проблема антропогенного впливу стоїть у промислових районах, де щільність населення та концентрація промислових підприємств є найвищою.

Станом на 2023 рік на Житомирщині налічується: 4 райони, 5 міст обласного значення, 6 міст районного значення, 46 селищ міського типу та 1625 сільських населених пунктів. Всього понад 1680 населених пунктів.

Забруднення довкілля на Житомирщині, як і в багатьох інших регіонах світу, має значний негативний вплив на екосистеми. Цей вплив проявляється у: включенні забруднюючих речовин до біохімічних ланцюгів: забруднюючі речовини, такі як хімічні сполуки, важкі метали та радіонукліди, потрапляють у ґрунт, воду та атмосферу, а потім поглинаються рослинами та тваринами. Цей процес призводить до хронічної інтоксикації живих організмів та порушення їх життєдіяльності.

Зниженні біорізноманіття: забруднення довкілля може призвести до зникнення видів рослин і тварин, які не здатні адаптуватися до нових умов.

Зміні екосистем: забруднення може змінювати параметри середовища (pH, концентрацію кисню, температуру), що веде до зміни структури та функціонування екосистем.

Одним з найгостріших екологічних проблем Житомирщини є осушення водно-болотних угідь Полісся. Ці екосистеми відіграють важливу роль у регулюванні водного режиму, збереженні біорізноманіття та очищенні води. В результаті широкомасштабних осушувальних робіт площі водно-болотних угідь значно скоротилися, що призвело до: зниження рівня ґрунтових вод, зникнення багатьох видів рослин і тварин, збільшення ризику пожеж та погіршення якості води.

За даними Всесвітнього фонду природи (WWF), з 1970 року планета стикнулася з втратою понад 60% популяцій ссавців, птахів, риб, рептилій і земноводних. Понад 300 видів ссавців були повністю знищені через полювання, а у водоймах популяції диких видів зменшилися на 83% через експлуатацію прісної води в сільському господарстві та будівництво дамб. Фахівці оцінюють, що за останні кілька століть темпи зникнення видів зросли майже в 1000 разів порівняно зі звичайними темпами, які були характерні для різних етапів історії Землі. Основними чинниками впливу людини на біорізноманіття є знищення і трансформація природних екосистем, надмірна експлуатація природних ресурсів та забруднення довкілля. Згідно з інформацією, опублікованою у звіті ООН, наступні 10 років можуть призвести до зникнення мільйона видів тварин і рослин.

Вплив урбанізації на річкові екосистеми Житомирської області можна оцінити за складом організмів, що їх населяють.

У складі фітопланктону річкових екосистем Житомирської області, основну роль відіграють планктонно-бентосні (46-48%) та планктонні форми (31-41%), що відображає специфіку цих екосистем. Географічно, у фітопланктоні річок переважають космополітичні види (відповідно 79% і 67% видів), хоча є і представники голоарктичного (15-19%) та бореального (4-5%) типів. Велика частина видів відноситься до олігогалоб-індиферентів (71-72%), з меншою кількістю олігогалоб-галофілів (13-14%), мезогалобів (8-11%), олігогалоб-галофобів (більше 3-4%) та олігогалобів (0-2%) [3]. Таким чином, води досліджуваних екосистем характеризуються слабкою мінералізацією.

Список використаних джерел:

1. Екологічні наслідки урбанізації в системі загроз безпеці урбанізованим територіям. Л. В. Сергієнко. *Право та державне управління*. 2021 р., № 4. С. 147-158.

2. Екологічно сталий розвиток урбосистем: виклики та рішення в контексті євроінтеграції України: матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф.: до дня пам’яті Ф. В. Стольберга, Харків, 02–03 листоп. 2023 р. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2023. 320 с.

3. Регіональна доповідь про стан навколишнього середовища у Житомирській області у 2022 р. URL: https://eprdep.zht.gov.ua/StanDov1.html (дата звернення: 17.02.2025).

4. Стратегія розвитку житомирської області на період до 2027 року. URL: https://zt.dsns.gov.ua/upload/4/2/5/8/1/0/2021-10-1-mpo-strategiya-do-2027-roku.pdf (дата звернення: 14.02.2025).

УДК 372

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ УРОКІВ З ГЕОГРАФІЇ

Тетяна ПАВЛЮК, бакалавр
Житомирського державного
університету імені Івана Франка(Україна)
Валентина ЯКОВЛЕВА
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри екології та географії,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка(Україна)

Традиційні методи викладання дедалі частіше виявляються недостатніми для розвитку в учнів необхідних компетенцій, зокрема критичного мислення, комунікаційних навичок та вміння працювати в команді. Впровадження нетрадиційних уроків, особливо у вивченні географії, дозволяє зробити навчальний процес цікавішим та ефективнішим, стимулюючи пізнавальний інтерес і розвиток творчого потенціалу учнів. Це дослідження спрямоване на вивчення ефективних підходів до організації таких уроків, що відповідають сучасним тенденціям освіти.

Нетрадиційні уроки географії є інноваційними та імпровізованими, проте вони ретельно підготовлені й мають чітко визначену структуру. Їхня цінність полягає в оригінальності, креативному підході та високій педагогічній ефективності [2, с. 214]. Під час таких занять учні активно працюють у команді, беруть участь у географічних іграх, квестах, а також можуть виконувати ролі «дослідників». Проте через складність підготовки, такі уроки менш поширені порівняно з традиційними формами викладання.

Важливо зазначити, що проведення нестандартних уроків є показником професійної майстерності вчителя. Ці уроки потребують використання ігрових елементів, креативного підходу та активної участі учнів у підготовці та реалізації навчального процесу. Для ефективного навчання вчитель повинен постійно вдосконалювати свої методи викладання, інтегруючи позашкільні інтереси учнів у навчальний процес [3]. Це не лише підвищує їхню мотивацію до навчання, а й стимулює розвиток навичок співпраці та критичного мислення, що є важливими для успішної адаптації в сучасному світі.

Використання нетрадиційних уроків є особливо ефективним у класах з учнями, які мають різні рівні концентрації уваги та інтересу до предмета. Застосування нестандартних навчальних методів стимулює пізнавальну активність і залученість школярів у процес. Проте, важливо, щоб вчитель уважно стежив за рівнем інтересу учнів, оскільки його зниження може негативно вплинути на якість засвоєння навчального матеріалу. Для тих учнів, які стикаються з труднощами у навчанні, необхідно підбирати індивідуалізовані підходи, щоб забезпечити ефективне освоєння знань [1].

Аналіз популярних підходів до організації уроків географії підтверджує, що такі методи, як проектна діяльність, рольові ігри, інтерактивні технології, практичні вправи та віртуальні екскурсії, роблять навчання географії більш доступним і захоплюючим для учнів [5]. Одним із найцікавіших варіантів нетрадиційних уроків є уроки-мандрівки. Вони спрямовані на зацікавлення учнів, створення невимушеної атмосфери, а також розвиток їхньої творчості, логічного мислення та здатності швидко орієнтуватися в знаннях.

Уроки-мандрівки можуть проводитися як у класному приміщенні (заочні мандрівки), так і поза ним (очні мандрівки), що дозволяє учням активно застосовувати отримані знання на практиці. Для успішної організації таких уроків важливо провести попередню підготовку, що включає ознайомлення учнів із темою, метою та місцем проведення, а також інструктаж із техніки безпеки.

Структура уроку-мандрівки включає організаційний момент, ознайомлення з темою, оголошення мети, систематизацію знань, групову роботу, а також підсумкову бесіду [6]. Таким чином, уроки-мандрівки дозволяють не лише активізувати навчальний процес, але й розвивати в учнів командну взаємодію та критичне мислення, роблячи навчання більш цікавим та змістовним.

Сучасний розвиток освітніх технологій значно розширює можливості вдосконалення навчального процесу, особливо у викладанні географії. Використання цифрових інструментів надає необмежені можливості для отримання інформації про Україну та світ, що підкреслює необхідність їхнього активного впровадження в навчання.

Загалом, нестандартні форми навчання сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів, розвивають їхні аналітичні здібності та формують критичне мислення. Ці підходи ґрунтуються на педагогічних концепціях, які ще на початку ХХ ст. розробляли видатні науковці – Я. Корчак, М. Монтессорі, Джон Дьюї. Їхні дослідження підтверджують, що активна участь учня у навчальному процесі сприяє глибшому засвоєнню матеріалу, формуванню самостійності та відповідальності.

Традиційні лекційні методи дедалі більше втрачають ефективність у сучасній освіті, оскільки не завжди відповідають динамічним змінам суспільства та вимогам компетентнісного підходу до навчання. Інтерактивні методи дозволяють учням не лише засвоювати матеріал, а й ставати активними учасниками навчального процесу. Це співвідноситься з концепцією суб’єкт-суб’єктної взаємодії, що є ключовою у сучасній педагогіці.

Ключову роль у цьому відіграє індивідуальний підхід до кожного учня, який дозволяє врахувати різницю в рівні підготовки та потребах учнів, що є важливим аспектом ефективності навчального процесу. Використання диференційованих методів дає змогу адаптувати навчальний матеріал і темп роботи до можливостей кожного учня, що дозволяє уникнути перевантаження чи недостатнього розвитку знань. Такий підхід допомагає підтримувати інтерес до предмета та забезпечує високий рівень його засвоєння, водночас сприяючи розвитку важливих особистісних якостей. Зокрема, учні розвивають самостійність, вміння ініціювати нові ідеї, брати на себе відповідальність за власне навчання, а також навички самоконтролю та рефлексії.

Нестандартні методи навчання, завдяки їхній гнучкості та орієнтації на учня, сприяють не тільки академічному, але й соціальному та емоційному розвитку. Вони створюють умови для розвитку взаємодії між учнями, вчителями та іншими учасниками навчального процесу, формуючи позитивну атмосферу співпраці. У результаті учні не лише отримують знання, а й вчаться працювати в команді, виражати свої думки та брати участь у колективних обговореннях, що є важливими навичками для їхнього особистісного та професійного зростання.

Важливою перевагою нестандартних методів навчання є підтримка міжпредметної інтеграції, яка дозволяє учням усвідомити взаємозв'язки між різними галузями знань і формувати цілісне уявлення про світ, що підвищує рівень їхньої ерудиції та готує до вирішення складних завдань, що вимагають системного мислення. Отже, ці методи є важливим інструментом у сучасному освітньому процесі, допомагаючи учням не лише здобувати знання, а й розвивати критичне мислення, вміння аналізувати інформацію, ухвалювати обґрунтовані рішення та адаптуватися до постійних змін у сучасному світі.

Список використаних джерел:

1. Берегова О. А. Інноваційні педагогічні технології у навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу. *Молодий вчений.* 2017. № 8. С. 199-202.
2. Касіяник І. П., Мисько В. З. Методика навчання географії (теоретичний аспект). Кам'янець-Подільський: Рута, 2017. 214 с.
3. Костенко Л.В. Географія 6-7 кл. Нестандартні уроки. *Бібліотека творчого вчителя.* К.: Ранок, 2016. 145 с.
4. Проценко А., Яковлева В. Нетрадиційні форми уроків географії в профільній освіті. Матеріали II міжнародної науково-теоретичної конференції «Modern vision of implementing innovations in scientific studies». Болгарія, 20 жовтня 2023. С. 107-114.
5. Стадник О.Г. Нетрадиційні форми уроків географії. Х.: Основа, 2013. 96 с.
6. Фещук В.П. Загальна географія. 6 клас: розробки нестандартних уроків. Хмельницький: Бережанка, 2015, 223 с.

УДК 910

ЗНАЧЕННЯ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ ПРИ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ МАШИНОБУДІВНОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ

Віталій АНДРЄЄВ
доктор філософії,
викладач ВСП
«Машинобудівний фаховий коледж
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара» (Україна)

Географічна освіта відіграє ключову роль у розвитку суспільства та формуванні світогляду громадян. Вона забезпечує знання про природу, ресурси, економіку, культуру та політичну ситуацію різних регіонів світу. В умовах глобалізації, зміни клімату та швидких технологічних інновацій, географія як наука і навчальна дисципліна набуває актуальності, оскільки дає змогу не лише вивчати сучасні географічні явища, але й передбачати майбутні зміни. Важливість географічної освіти полягає не тільки в наданні знань про навколишній світ, але й у формуванні у молодого покоління навичок критичного мислення, розуміння складних міждисциплінарних зв'язків, а також у здатності приймати обґрунтовані рішення на основі географічної інформації.

Географія як наука за своїм змістом є комплексною та інтегрованою наукою, завдяки їй відбувається перетворення знань про природу і людство на планеті Земля у єдину наукову географічну картину світу. Вивчення географії спрямовано на розвиток особистості, що допомагає адекватно реагувати на зміни, що відбуваються навколо, а географічне мислення стає частиною суспільної свідомості [2, с. 51].

Дослідженнями різних аспектів щодо значення географічної освіти займалися такі науковці, як Л. Вішнікіна, О. Гринюк, В. Грицевич, В. Надтока, Т. Назаренко, Л. Паламарчук, А. Радченко, О. Топузов, Н. Шиліна та ін.

Географія вивчає просторові аспекти природних і соціальних явищ, що дозволяє зрозуміти взаємозв'язки між людьми та середовищем. Вона допомагає студентам коледжу зрозуміти, як природні умови (клімат, рельєф, водні ресурси) впливають на розвиток цивілізаційних процесів. Географічна освіта формує у студентів уявлення про різноманіття Землі, вчить порівнювати та аналізувати різні регіони з точки зору їх природних ресурсів, соціальних, економічних та політичних умов.

Географія є одним з базових предметів підготовки студентів машинобудівного коледжу, вона розширює їх явлення про світ і значення виробничих процесів у національній економіці. Знання географії дозволяє студентам краще орієнтуватися в логістиці, постачанні ресурсів та впливі природних умов на виробництво. Це сприяє розвитку просторового мислення та здатності отримати обґрунтовані рішення у професійній діяльності.

Особливу роль географія відіграє в етапі формування світогляду студентів коледжу. Вивчення географії дозволяє краще розуміти глобальні проблеми, такі як зміна клімату, війни, бідність, міграційні потоки, природні катастрофи та інші важливі виклики сучасного світу. У сучасному світі географія є невіддільною частиною глобальних процесів і відіграє ключову роль у наданні нових знань для розв'язання проблем, що постають перед людством.

Не менш важливим є також розуміння студентами того, як соціальні та культурні фактори формують просторові процеси. Такі знання сприяють розвитку більш обґрунтованих підходів до розв'язання проблем, які стосуються сталого розвитку, охорони навколишнього середовища та соціальної справедливості. Географія виступає своєрідним містком між природничими науками та соціальними дисциплінами, допомагаючи інтегрувати різноманітні знання для комплексного розуміння світу.

Вивчення географії також сприяє розвитку у студентів інтеркультурного діалогу, оскільки вона вивчає не лише природні, але й соціокультурні відмінності між різними народами та країнами. Розуміння того, як історичні та культурні чинники впливають на сучасну геополітичну ситуацію, допомагає в межах глобалізованого світу уникати конфліктів і створювати більш гармонійні міжнародні відносини.

Однією з найважливіших функцій географії є формування екологічної свідомості у студентів машинобудівного коледжу. На сьогодні одним з найбільших викликів для людства є забруднення навколишнього середовища, дефіцит природних ресурсів і зміна клімату. Географічна освіта дає можливість зрозуміти, як діяльність людини впливає на природу, і які наслідки можуть мати ті чи інші рішення для екосистем. Розуміння того, як конкретні вчинки на місцевому рівні можуть мати глобальні наслідки, є необхідним для формування екологічної відповідальності перед майбутніми поколіннями.

Географічні знання допомагають вирішувати важливі екологічні проблеми, зокрема у контексті сталого розвитку. Сталий розвиток передбачає гармонійне співіснування економічних, соціальних та екологічних факторів, що неможливо без глибокого розуміння просторових закономірностей. Таким чином, географічна освіта сприяє розвитку у студентів відповідального ставлення до природи та ресурсів, що є основою для сталого розвитку суспільства.

Оскільки екологічні питання не мають кордонів, географічна освіта забезпечує цілісне розуміння міжнародних екологічних ініціатив і способів розв'язання екологічних проблем, таких як збереження біорізноманіття, боротьба з пустелеутворенням та забезпеченням водними ресурсами. Географія дає можливість студентам проаналізувати вплив людської діяльності на різні типи ландшафтів і регіонів. Наприклад, урбанізація та індустріалізація значно змінюють природні екосистеми, що часто призводить до деградації ґрунтів, зниження водних ресурсів та забруднення атмосфери. Знання географії дозволяє виявляти ці проблеми на ранніх етапах і відповідно розробляти стратегії для їх пом'якшення, наприклад, через впровадження екологічно чистих технологій або покращення планування міських територій.

Географічна освіта допомагає сформувати у студентів коледжу навички критичного мислення, що є необхідними для аналізу та вирішення складних глобальних проблем. Вивчення географії розвиває здатність бачити та аналізувати різноманітні просторові зв'язки та процеси, а також здатність знаходити оптимальні рішення для розв'язання практичних проблем. Наприклад, знання географії важливі для розробки ефективних стратегій управління природними ресурсами, планування урбаністичних територій або проведення наукових досліджень у галузі екології. Оскільки географія охоплює цілий спектр навчальних дисциплін – від фізичної до соціальної географії – вона допомагає глибше зрозуміти, як різні фактори взаємодіють і впливають на наше повсякденне життя.

Географія також вчить студентів правильно інтерпретувати картографічну та статистичну інформацію, що є важливим для оцінки різноманітних соціальних, економічних та екологічних процесів. Вміння працювати з географічною інформацією є важливим для багатьох сфер діяльності: від урбаністів і екологів до менеджерів та політиків. Крім того, географічні методи, такі як просторовий аналіз або моделювання, дозволяють виявляти приховані закономірності у великих масивах даних, що є ключовим для прийняття обґрунтованих рішень.

У світі, де інформація постійно змінюється і множиться, вміння відрізняти значущі дані від незначних, а також правильно їх інтерпретувати, стає незамінною навичкою для майбутніх фахівців. Міжнародні економічні, політичні та соціальні процеси, вимагають від суспільства розуміння глобальних проблем та їхнього локального зображення. Географія є основою для розуміння того, як світ пов'язаний між собою, і чому важливо враховувати ці зв'язки у прийнятті рішень. Знання географії необхідне для розуміння складних міжнародних відносин: з'ясування геополітичних особливостей, глобальних економічних зв'язків, міграційних потоків і транснаціональних загроз.

У своїх наукових дослідженнях Т. Г. Назаренко зазначає, що географія є не тільки джерелом нових відомостей про Землю, а й основою для формування гуманістичного світогляду, виховання дбайливого господаря, любові до рідного краю, набуття умінь та навичок адаптації до навколишнього середовища, еквівалентної поведінки в ньому, а також виховання екологічної культури, любові до своєї місцевості проживання, поваги до природи [1, с. 61].

Отже, географічна освіта відіграє важливу роль у підготовці студентів машинобудівного фахового коледжу, покращує формування просторового мислення, екологічної свідомості та розуміння відповідних виробничих процесів. Знання з географії допомагають майбутнім фахівцям орієнтуватися щодо розміщення природних ресурсів, транспортної логістики.

Список використаних джерел:

1. Назаренко Т. Г. Формування в учнів екологічної компетентності на уроках географії. Український педагогічний журнал . 2017. № 1. С. 59-65.

2. П'ятка Н. С., Лужанська Т. Ю., Ільтьо Г. Ф., Зеленська Л. І. Сучасні тенденції викладання географічних дисциплін. Міжнародний науковий журнал «ОСВІТА І НАУКА». 2023. Вип. 1 (34). С. 50-57.

УДК 37.02

ІНТЕРАКТИВНІ КАРТИ ЯК СУЧАСНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КАРТОГРАФІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Володимир ПОРУЧИНСЬКИЙ
кандидат географічних наук,
доцент ВНУ імені Лесі Українки (Україна)
Артур КУЦЕВИЧ
здобувач освіти ВНУ імені Лесі Українки (Україна)

Одним із ефективних сучасних джерел просторової інформації є інтерактивна карта. Застосовувати інтерактивні карти можна при вивченні нового матеріалу, узагальненні, корекції та перевірці знань, вмінь та навичок учнів, а також для виконання практичних завдань. Залежно від рівня підготовки учнів та їхніх вікових особливостей, вчитель може запропонувати як індивідуальні, так і групові завдання.

Застосування інтерактивних карт у процесі викладання географії забезпечує трансформацію підходів до подання навчального матеріалу шляхом підвищення його інформативності. Одночасно це спрощує сприйняття картографічного контенту та робить його більш доступним для учнів. Такий підхід сприяє формуванню та всебічному розвитку інформаційних, картографічних, математичних і логічних компетентностей школярів [10].

Використовуючи інтерактивні карти, учні мають змогу створювати малюнки та підписи за допомогою клавіатури, об’єднувати кілька карт в єдину, видаляти окремі позначення, масштабувати потрібну ділянку земної поверхні для детальнішого аналізу та виконувати інші дії.

Функціональність інтерактивної карти можна збагатити, доповнивши її зображеннями, таблицями, графіками та діаграмами. Вчителі мають можливість використовувати інтерактивні глобуси, атласи й онлайн-карти для вивчення фізичної та економічної географії, а також культурних особливостей різних регіонів і країн світу [9].

Завдяки сучасному прогресу в сфері інтерактивних карт, їх високій деталізації та можливостям масштабування, стало можливим не лише глибше досліджувати фізичні характеристики території, але й аналізувати морфологічні особливості рельєфу, спостерігати за станом льодовиків, складністю берегових ліній тощо. [11; 12].

Сьогодні існує велика кількість ресурсів, які можна використати на уроках географії з метою формування картографічної компетенції.

Так, ресурс Атласи та карти з географії та історії онлайн [10] пропонує інтерактивні атласи з географії для учнів 6-11 класів, а також інтерактивні карти, які включають фізичні та політичні карти материків і регіонів світу, фізичну та політичну карту України та її окремих регіонів.

Веб-ресурси про погоду [1; 2] містять інтерактивні карти погоди в динаміці та відображають її стан в режимі онлайн. Інтерактивні карти створені на базі глобальної мережі метеорологічних даних DWD і NOAA. Вони дають змогу

прогнозувати зміни погодних умов і моделювати характеристики ключових кліматичних показників у різних регіонах світу.

Інтерактивна карта забрудненості річок України [6], за допомогою якої можна проаналізувати зміни рівня забрудненості за останні 5 років. Інтерактивна екологічна карта України [7] містить інформацію про екологічне забруднення території країни. На карті можна знайти дані про кількість звернень громадян стосовно екологічного забруднення, розташування стихійних сміттєзвалищ та місця прийому вторинної сировини.

Цікавим є сайт Світовий годинник і карта, де годинник і карта світового часу має два види. Це інструмент для розрахунку різниці в часі між різними населеними пунктами. Тут також доступна карта часових поясів, яка демонструє розмежування між різними часовими зонами, а глобальна версія цієї карти показує актуальний час у різних частинах світу [11].

При вивченні тем, які стосуються вивчення літосфери, тектонічної будови, рельєфу можна використовувати інтерактивну карту діючих вулканів і останніх землетрусів у всьому світі (Interactive Map of Active Volcanoes and recent Earthquakes) [13].

Також можна використовувати інтерактивну карту створену Сейсмологічною лабораторією Каліфорнійського технологічного інституту (Real-Time Earthquake Map), на якій можна знайти землетруси за останні сім днів в реальному часі [3].

Онлайн-платформа Global Forest Watch (GFW) – містить актуальні дані про стан світових лісів, які регулярно оновлюються. Завдяки передовим технологіям GFW забезпечує доступ до інформації про зміни у лісах по всьому світу, майже в реальному часі [5].

На уроках географії в закладах загальної середньої освіти можна використовувати інтерактивну карта реального розміру країн The True Size Of, яка дозволяє порівнювати розміри країн [14].

За допомогою інтерактивної карти Flood Maps можна побачити наочно, що станеться з прибережними територіями та містами якщо рівень океану підніметься хоча б на один метр [6].

Також учні разом з вчителями можуть розробляти власні інтерактивні карти, як результати виконання певних шкільних проєктів. Для цього можна використовувати засоби геоінформаційних технологій та платформ, серед яких найпопулярнішими є ArcGIS Online, Carto, Paintmaps, Thinglink, BatchGe та інші.

Список використаних джерел:

1. Веб-програма Earth Nullschool. Офіційний сайт. URL: https://earth.nullschool.net

2. Веб-програма Ventusky. Офіційний сайт. ULR: https://www.ventusky.com/?p=33;79;1&l=temperature-2m;

3. Веб-програма Windy. Офіційний сайт. URL: https://www.windy.com

4. Інтерактивна карта забрудненості річок в Україні. Офіцій-ний сайт. URL: https://texty.org.ua/water/

5. Інтерактивна карта моніторингу лісів світу Global Forest Watch. URL: https://www.globalforestwatch

6. Інтерактивна карта Flood Maps. URL: https://flood.firetree.net

7. Картографічна веб-платформа ecomapa. Офіцій-ний сайт. URL: https://ecomapa.com.ua

8. Картографічна веб-платформа osvitanet. Офіцій-ний сайт. URL: https://new.osvitanet.com.ua

9. Мельник І. Г. Інтерактивні карти як освітній ресурс у навчанні географії в школі. Наукові записки СумДПУ імені А.С. Макаренка. Географічні науки. 2023. Т. 2. Вип. 4. С. 53–66.

10. Поручинська І. В., Слащук А. М. Можливості застосування інтерактивних карт на уроках географії. Суспільство та національні інтереси: журнал. 2024. No 7(7) 2024. С. 321-329

11. Світовий час. URL: https://24timezones.com/#/map;

12. Цифровий глобус NASA World Wind. Офіцій-ний сайт. URL: https://worldwind.arc.nasa.gov/

13. Interactive Map of Active Volcanoes and recent Earthquakes. URL: https://earthquakes.volcanodiscovery.com/;

14. The True Size Of. URL: https://www.thetruesize.com

УДК 372

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ КЛІМАТУ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ШКІЛЬНОГО КУРСУ «ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ»

Наталія РОМАНЧУК
бакалавр, ЖДУ імені Івана Франка (Україна)
Науковий керівник:
Валентина ЯКОВЛЕВА
доцент кафедри екології та географії
кандидат педагогічних наук ЖДУ
імені Івана Франка (Україна)

Клімат відіграє важливе значення для природних процесів, екосистем та господарської діяльності людини. У світлі глобальних змін клімату особливо важливо розвивати у школярів розуміння цього явища та його вплив на природу та суспільство [5].

Вивчення даної теми в навчальних закладах сприяє розвитку екологічного мислення, що важливе для формування відповідального ставлення до природи.

Мета роботи полягає у визначенні ефективних методів і прийомів викладання теми «Клімат», які сприятимуть формуванню у школярів цілісного уявлення про кліматичні процеси, їх закономірності та вплив на життя людини.

Використання інтерактивних методів навчання, таких як використання карток у процесі навчання, створення моделей кліматичних явищ та використання мультимедійних технологій може сприяти покращенню засвоювання знань і розвитку аналітичного мислення учнів.

Під час дослідження використовувалися сучасні методи навчання. Зокрема були використані інтерактивні технології, що сприяли формуванню в учнів знань, умінь та навичок працювати з кліматичними картами, аналізувати дані та робити висновки.

Дослідження теоретичних джерел і практичний досвід викладання підтверджують важливість використання різноманітних методик у навчальний процес.

Викладання клімату через проблемне навчання активізує розумову діяльність учнів і сприяє розвитку критичного мислення [1].

Інтерактивні вправи, такі як групові проєкти та рольові ігри, роблять навчальний процес захопливим і сприяють кращому засвоєнню матеріалу [2].

Картографічний метод дозволяє учням вивчати закономірності розподілу кліматичних елементів, що сприяє розвитку просторового мислення [4].

Використання мультимедійних ресурсів, таких як кліматичні моделі та відеоматеріали, допомагає наочно демонструвати складні кліматичні процеси [3].

Наше дослідження ґрунтувалося на аналізі наукових статей, методичних рекомендацій та практичного досвіду викладання географічних наук. Використовувалися різноманітні матеріали: навчальні карти, мультимедійні ресурси та результати тестувань і спостережень за навчально-виховною діяльністю учнів у процесі навчання географії.

Основоположниками нашої роботи стали видатні вчені, серед яких особливе місце займають Нємець, Некос, Топчієв[5], Пруцакова [2] та інші висококваліфіковані автори. Їхні праці стали теоретичною основою для дослідження та розробки методик викладання теми «Клімат».

Саме завдяки їхнім науковим досягненням і практичним рекомендаціям, ми змогли більш глибоко зрозуміти закономірності кліматичних процесів, а також інтегрувати сучасні підходи до навчання в освітній процес. Їхній вклад підкреслює важливість вивчення клімату та відкриває нові перспективи для підвищення ефективності навчання географії.

Використання сучасних методик навчання теми «Клімат» не лише сприятиме підвищенню ефективності освіти, а й формуванню у учнів екологічно свідомого підходу і відповідального ставлення до природи. Розуміння кліматичних процесів – це ключовий етап у готовності нового покоління до вирішення глобальних проблем сучасного світу.

Література:

1. Максимова Є.А., Андрійчук Т.В. Методика формування понять про клімат в шкільних курсах географіі. URL: http://eprints.zu.edu.ua/39898/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%20(5).pdf (дата звернення: 20.02.2025)

2. Пруцакова О. Л., Санковська І.М. Клімат-бокс: програма і метод. посіб. до курсу за вибором для учнів 5-6 класів ЗЗСО / О. Л. Пруцакова, І. М. Санковська. – Київ : Планета Прінт. 2022. –180 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/42106/1/O_Prutsakova_I_Sankovska_NPKB.pdf (дата звернення: 20.02.2025)

3. Скляренко Л.І. Інтерактивні технології в географії — запорука цікавого, змістовного, творчого та пізнавального уроку. На урок. Бібліотека. URL: https://naurok.com.ua/interaktivni-tehnologi-v-geografi-zaporuka-cikavogo-zmistovnogo-tvorchogo-ta-piznavalnogo-uroku-342190.html (дата звернення: 20.02.2025)

4. Топузов О., Грома В., Косик В. Географія для 7кл.: Основа, 2024. 257с. URL: https://pidruchnyk.com.ua/2834-geografiia-topuzov-7-klas-2024.html (дата звернення: 20.02.2025)

5. Япринець Т.С. Зміст і методика формування природоохоронних понять у процесі навчання фізичної географії. URL: https://surl.li/dzselr (дата звернення: 20.02.2025)

УДК 372

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ПОЗАКЛАСНОЇ ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ РОБОТИ З ГЕОГРАФІЇ

Анна ЧІПАК
бакалавр, ЖДУ імені Івана Франка (Україна)
Науковий керівник:
Валентина ЯКОВЛЕВА
доцент кафедри екології та географії
кандидат педагогічних наук ЖДУ
імені Івана Франка (Україна)

Один із основних напрямків викладання географії в нових українських школах полягає у позакласній та позашкільній діяльності, до якої залучають учнів, що виявляють зацікавленість у географії. Географія охоплює багато важливих і різноманітних аспектів, таких як опис подорожей, екскурсії, спостереження за природними явищами тощо. Ці теми вчителі не завжди можуть охопити під час уроків, але вони викликають великий інтерес у школярів. Уроки географії тісно пов'язані з навколишнім світом, життям людей та розвитком національних і міжнародних подій.

Позакласна робота має великий вплив у навчанні, наприклад, М. Ф. Красов, говорячи про місце позаурочної роботи в навчальному процесі, зазначає, що позашкільні факультативи повинні бути підпорядковані навчально-виховним цілям. Позакласні заходи створюють умови для більш невимушених і згуртованих стосунків між учителем і учнями, створюють умови для зближення з учнями, дають можливість учителеві краще пізнати і зрозуміти учнів і завоювати їхню прихильність [1, с. 192]. Автор зазначає, що позакласні роботи - це різні види шкільної діяльності з географії, пов’язані з організацією та керівництвом діяльністю учнів у позаурочний час [1, с. 193].

Також на думку дослідника М. Красова, методики з вивченням географії на позакласних роботах формується відповідно до вікової категорії дитини. Враховується не тільки вік учня, але й його рівень та знання. [1, с. 192]. До форм позакласної роботи відносять наступне: гуртки; секції; географічні або туристичні клуби; дитячі географічні товариства.

Позакласна робота залежить від зацікавленості та ентузіазму вчителя, а також врахування потреб і інтересів учнів. Якщо вчитель захоплюється геологією і здатний передати це учням, у школі може бути організований гурток юних геологів. Якщо педагог має пристрасть до краєзнавства, екскурсій та туризму, учні можуть вирушати в походи або вивчати рідний край. Таким чином, школи зазвичай розробляють позакласну роботу за індивідуальними програмами, які вчителі створюють разом із учнями. У позашкільних закладах діяльність проводиться за затвердженими Міністерством освіти і науки України програмами, однак вчителі також адаптують і вдосконалюють їх, враховуючи місцеві особливості та ресурси [2].

Позакласна робота з географії має багато різних форм. Серед різноманітних форм позакласної та позашкільної роботи можна виділити декілька основних. Це гуртки, секції, клуби географії та туризму, дитячі географічні товариства, краєзнавчі музеї, а також географічні вечори та конференції, географічні екскурсії та спостереження, туристичні походи тощо. Гуртки об'єднують учнів різного віку, які зацікавлені в розвитку своїх знань з географії. Тематика гуртків варіюється від вузьких, зосереджених на одній географічній області (наприклад, метеорологія, геологія, краєзнавство), до широких географічних знань (наприклад, фізична географія, економічна географія, історія географічних досліджень). Клуби не мають великої кількості учасників, найкраще 15-20. План роботи клубу фіксується в журналі. План роботи гуртка складається вчителем спільно з активом гуртка та затверджується на загальних зборах. Робота фіксується в щоденнику педагога та в особистих щоденниках членів клубу [3].

Тому, позакласна та позашкільна робота з географії є важливою складовою навчального процесу, яка дозволяє учням не лише поглибити знання з предмету, але й розвивати власні інтереси та здібності. Вона дає можливість учителям проявити свою творчість та залучити учнів до активної участі у різноманітних позашкільних заходах, таких як гуртки, клуби, екскурсії, походи та інші форми роботи. Як зазначає М. Ф. Красов, позакласна діяльність сприяє розвитку особистісних зв’язків між учителем та учнями, що дозволяє краще розуміти потреби кожного учня та створювати сприятливе середовище для навчання.

Методика проведення позакласної роботи з географії, залежно від вікових особливостей учнів та їхніх інтересів, передбачає індивідуальний підхід, що дозволяє врахувати різні рівні знань і зацікавленості учнів. Це важливий аспект, оскільки так учні мають змогу активно взаємодіяти з навчальним матеріалом і здобувати знання в комфортному та природному середовищі.

Отже, можемо зробити висновок, що позакласна та позашкільна робота з географії є важливим елементом сучасної методики викладання цього предмету. Вона дозволяє не лише поглибити знання учнів, а й сприяє розвитку їхнього інтересу до географії, формуючи у них важливі навички дослідження та спостереження. Школи, за підтримки вчителів, створюють різноманітні можливості для учнів через гуртки, клуби та екскурсії, що робить процес навчання більш захоплюючим і ефективним.

Список використаної літератури:

1. Ассаул В. Метод проектів у виховній роботі. Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: науковометодичний посіб./ Київ: Департамент, 2008. с.520.
2. Андрієнко Т.Л, Антонова Г.М., Єршов А.В. Край лісів та імлистих боліт:Розповідь про природоохоронні об’єкти Ровен. Обл.. – Львів: Каменяр, 1998. – с. 86.
3. Свиридова О.І. Сучасні методи і прийоми підвищення ефективності уроку географії// Географія та основи економіки в школі.-2002. -№4. –С. 18-24.

УДК 372

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ РОБІТ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ

Тетяна ЧІПАК
бакалавр, ЖДУ імені Івана Франка (Україна)
Науковий керівник:
Валентина ЯКОВЛЕВА
доцент кафедри екології та географії
кандидат педагогічних наук ЖДУ
імені Івана Франка (Україна)

Методика проведення практичних робіт з географії у сучасній освіті набуває особливого значення в контексті компетентнісного підходу до навчання. Перехід від традиційних форм викладання до активної практичної діяльності учнів вимагає ґрунтовного дослідження та вдосконалення методичних підходів, особливо при вивченні географічного положення країн світу у сьомому класі. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю адаптації методики практичних робіт до нових освітніх реалій та викликів сучасності. Впровадження інноваційних підходів та використання інформаційних технологій у практичній діяльності учнів стає важливим фактором підвищення ефективності географічної освіти [3].

Практична робота як форма навчальної діяльності спрямована на формування конкретних умінь та навичок через безпосереднє виконання учнями певних дій. Методичний аспект практичних робіт передбачає систему послідовних кроків, які забезпечують засвоєння матеріалу через активну діяльність. Сучасна методика географії пропонує різноманітні підходи до класифікації практичних робіт, які можуть бути систематизовані за дидактичною метою, рівнем складності, тривалістю виконання та формою організації навчальної діяльності. Різноманітність підходів дозволяє вчителю обрати найбільш ефективні методи для конкретного класу [4].

Емпіричне дослідження, проведене на базі загальноосвітніх шкіл міста Києва, охопило 28 учнів сьомих класів та дозволило виявити особливості сприйняття та виконання практичних робіт різного типу. Результати анкетування показали різноманітність факторів, що впливають на ефективність практичних робіт. Аналіз результатів показав, що найбільш ефективними є комплексні практичні роботи, які поєднують різні види діяльності та мають міжпредметний характер. При цьому оптимальна тривалість виконання практичних робіт становить 15-25 хвилин, що дозволяє підтримувати високий рівень уваги учнів.

Дослідження виявило важливість якісного методичного супроводу практичних робіт. Чіткість інструкцій та повнота методичних рекомендацій безпосередньо впливають на якість виконання завдань, а також на рівень впевненості учнів у власних силах. Встановлено, що групова форма роботи є найбільш ефективною для учнів сьомого класу, оскільки сприяє розвитку комунікативних навичок та підвищує мотивацію до навчання. Спільна діяльність створює умови для взаємодопомоги та обміну досвідом між учнями [1].

Важливим фактором успішності практичних робіт є створення сприятливого психологічного клімату та врахування індивідуальних особливостей учнів при розробці завдань. Позитивна атмосфера на уроці значно підвищує ефективність практичної діяльності. Дослідження підтвердило необхідність диференційованого підходу до організації практичних робіт, що реалізується через систему різнорівневих завдань. Такий підхід дозволяє забезпечити оптимальний рівень складності для кожного учня [2].

Аналіз технічного забезпечення показав суттєву залежність результатів від наявності необхідного обладнання та можливостей використання сучасних інформаційних технологій. Технічні засоби навчання суттєво розширюють можливості практичної діяльності [5].

Висновки. Практичні роботи є ключовим елементом у системі географічної освіти, що забезпечує формування предметних компетентностей через активну діяльність учнів. Вони дозволяють перетворити теоретичні знання на практичні вміння та навички. Ефективність практичних робіт значною мірою залежить від якості методичного забезпечення, правильної організації навчального процесу та врахування індивідуальних особливостей учнів. Особливу увагу слід приділяти чіткості інструкцій та повноті методичних рекомендацій.

Література.

1. Власенко Р. П., Петров Д. В. Теоретико-методологічні особливості проведення практичних робіт у шкільному курсі географії. Екологія та раціональне природокористування: освіта, наука і практика. 2023. 10 с. URL: http://eprints.zu.edu.ua/38570/1/Zbi%C3%B3r%20prac%20naukowych%2C%2015.11.2023%20C%C4%99%C5%9B%C4%87%201.%20%281%29.pdf

2. Лаврук М. М. Загальна методика навчання географії практичні роботи та індивідуальні дослідження студентів. 2023. 144 с. URL: http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/bitstream/123456789/3983/1/2023-Lavruk_Zahaln-met-vykl-heohr-2023-book.pdf

3. Назаренко Т. Г. Викладання географії в умовах НУШ. Педагогічний вісник Поділля. 2023. № 3. С. 3-4.

4. Яковлева В. А., Крищенко Т. Особливості розвитку творчих здібностей дітей шкільного віку. Гнозис. 2016. Вип. 36. С. 417-424.

5. Яковлева В. А., Слободенюк К. Ю. Методика проведення практичних робіт у процесі навчання географії. Actual problems of science and practice. 2021. 3 с. URL: http://eprints.zu.edu.ua/32965/1/%D0%AF%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%B2%D0%B0%20%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%8E%D0%BA-125-127.pdf

УДК 374

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗАКЛАСНОЇ ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ РОБОТИ З ГЕОГРАФІЇ

Юлія ЮРЧЕНКО бакалавр
Житомирського державного
університету імені Івана Франка (Україна)
Науковий керівник
Валентина ЯКОВЛЕВА
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри екології та географії,
Житомирський державний
університет імені Івана Франка(Україна)

Позакласна та позашкільна діяльність із географії становить суттєву складову освітнього процесу, оскільки сприяє поглибленню знань учнів і формуванню їхньої здатності до аналітичного мислення. Вона забезпечує можливість практичного застосування теоретичних концепцій, сприяє розвитку екологічної свідомості та інтегрального розуміння природно-географічних процесів.

Згідно з сучасними науково-методичними підходами, особливого значення набувають дослідницькі методи, що передбачають емпіричне вивчення природних явищ через спостереження та експериментальну діяльність. Географічні екскурсії й туристичні маршрути надають учням змогу безпосередньо ознайомитися з ландшафтними особливостями різних територій та поглибити розуміння просторових закономірностей.

Втім для ефективної організації позакласної та позашкільної роботи та забезпечення її розвитку, розглянемо організаційно-правові засади, які визначають функціонування закладів освіти.

Організація позакласної роботи має відповідати чинним законодавчим нормам, зокрема Закону України «Про освіту» та іншим нормативним актам, що регламентують розвиток позашкільної освіти. Це забезпечує рівний доступ учнів до додаткових освітніх можливостей [3. с. 6].

Відомо, що вчитель не завжди може охопити весь обсяг цікавого матеріалу про різні географічні явища та об'єкти під час уроків. Тому, за словами Коберника С. Г., одним із важливих напрямів вивчення географії в школах є позакласна та позашкільна робота. Вона включає учнів, які проявили інтерес до предмета. Завдяки використанню різноманітних джерел інформації, учні можуть дізнатися більше про науки, що пов'язані з географією, такі як геологія, вулканологія, гляціологія, кліматологія, мінералогія, океанографія та інші. Вчитель виявляє інтереси учнів, залучаючи їх до позакласних занять і забезпечуючи доступ до додаткової літератури, що дає змогу практично застосувати отримані знання [1].

Згідно з думкою Вальчук А. Р., для географічної освіти в умовах реалізації змістових ліній НУШ визначальними є чотири основні фактори. По-перше, це

державно-суспільна складова, яка визначається потребами суспільства. По-друге, особливості географічної науки, що включають взаємозв'язки між цілісним світом, різноманіття відносин між людиною та природою, а також між людиною та соціумом у просторово-тимчасових та геосистемних аспектах. Третім фактором є особистість вчителя, який виступає як носій географічної культури. Також важливим є особистісна орієнтація навчального процесу, що передбачає врахування унікальності кожного учня та сприяє його розвитку і саморозвитку [2].

Згідно з Куразовим М., організація позакласної роботи з географії повинна враховувати вікові особливості учнів, рівень їхніх знань і соціально-побутові умови. Для цього використовуються різні методи, які сприяють глибшому засвоєнню географічних знань поза межами основної навчальної програми.

До основних методів позакласної роботи відносяться словесні, практичні, спостереження, дослідницькі, конструювальні, екскурсійно-туристичні методи та вивчення різноманітних джерел географічних знань. Словесні методи (лекції, бесіди, інтерв'ю) є важливими на початковому етапі позакласної роботи, коли необхідно ознайомити учнів з новим матеріалом за участі спеціалістів, науковців та мандрівників.

Практичні методи застосовуються для формування навичок роботи з різними приладами та обладнанням, необхідними для спостережень на місцевості. Цей метод може бути використаний як у груповій, так і в індивідуальній роботі. Спостереження є цікавим і доступним методом, який дає змогу учням безпосередньо вивчати природні явища, такі як метеорологічні, гідрологічні чи геологічні процеси. Це розвиває пізнавальні інтереси та дозволяє учням виконувати самостійну роботу.

Дослідницький метод дає змогу учням вивчати процеси, які не можна спостерігати в реальному часі, завдяки проведенню експериментів. Наприклад, можна досліджувати вплив різниці температур на руйнування гірських порід або показати осадові породи в морях та океанах.

Екскурсії та туристичні походи на природні об'єкти є важливою частиною позакласної роботи, оскільки вони дозволяють учням ознайомитися з географічними пам'ятками та активно взаємодіяти з природним середовищем. Такі заходи сприяють розвитку колективізму та екологічної свідомості, а також навичок безпечної поведінки на природі.

Метод моделювання дозволяє учням створювати фізичні моделі географічних об'єктів і природних явищ, таких як вулкани, артезіанські колодязі або річкові долини. Це дає змогу краще зрозуміти географічні процеси, сприяючи розвитку практичних навичок учнів.

Картографічний метод сприяє покращенню навичок роботи з картами: аналізу, зіставлення та вимірювання. Топографічні карти використовуються для спостережень і туристичних походів, що дозволяє учням набути практичних навичок планування та орієнтування на місцевості

Метод вивчення джерел географічних знань є необхідним етапом перед проведенням досліджень чи підготовкою доповідей. Учні аналізують наукову літературу, що дозволяє їм глибше розуміти предмет, перед тим як перейти до практичного освоєння матеріалу [1, с. 14-15].

Сучасна освіта активно впроваджує інноваційні підходи, які підвищують ефективність навчання, формують ключові компетентності учнів та сприяють їхньому всебічному розвитку в позашкільному просторі.

Серед них модульне навчання, яке означає поділ матеріалу на автономні блоки з чіткими цілями; тренінги акцент на практичному засвоєнні навичок; дистанційне навчання використання цифрових технологій для доступу до знань незалежно від місця перебування; ціннісно орієнтований підхід формування моральних та соціальних орієнтирів; кейс метод розвиток критичного мислення через аналіз реальних ситуацій; коучинг наставницька підтримка для особистісного розвитку; моделювання навчання через відтворення заданих алгоритмів поведінки; проблемне навчання стимулювання пошуку рішень у складних ситуаціях; креативні групи удосконалення освітнього процесу через колективну роботу; робота в парах взаємонавчання та ефективне засвоєння матеріалу; рефлексія розвиток аналітичного мислення та самооцінки; ротація ролей отримання різнобічного досвіду та розвиток адаптивності [3, с. 12].

Таким чином, позакласна та позашкільна діяльність із географії відіграє ключову роль у формуванні компетентностей учнів, поглибленому розумінні географічних процесів та розвитку аналітичного мислення. Застосування різноманітних методів навчання, таких як спостереження, дослідження, екскурсії, моделювання та картографічні технології, сприяє глибшому засвоєнню знань і їхньому ефективному практичному використанню.

Інтеграція сучасних освітніх технологій, зокрема модульного навчання, тренінгів, дистанційних форм освіти та проблемного навчання, значно підвищує ефективність процесу навчання та забезпечує більш персоналізований підхід до розвитку учнів. Правове регулювання позакласної роботи, яке передбачає рівний доступ до додаткових освітніх можливостей, сприяє забезпеченню соціальної справедливості в освіті.

Таким чином, позакласна та позашкільна робота з географії сприяє не лише розвитку професійних навичок учнів, але й формуванню їхньої екологічної свідомості, забезпечуючи підготовку до активної участі в суспільному житті та відповідального ставлення до навколишнього середовища.

Список використаної літератури:

1. Алєксєєнко І. Г. Позакласна робота з географії в загальноосвітніх навчальних закладах І-ІІІ ступенів. Гуманітарний вісник. 2012. № 26. С. 12-15.
2. Вальчук А. Р. Реалізація наскрізних змістових ліній на уроках географії в умовах Нової української школи. Рекомендовано до друку засіданням кафедри методики позакласної та позашкільної роботи Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді (Протокол № 8 від 19 червня 2019 року), 2019. С. 36-39.
3. Вербицький В. В. На допомогу педагогічним працівникам закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного напряму в 2019/2020 навчальному році. Всеукраїнська серпнева конференція для методистів закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного напряму, фахівців інститутів післядипломної

педагогічної освіти, директорів, заступників директорів та вчителів біології закладів загальної середньої освіти, організаторів позакласної роботи, наукових та науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти «Педагогічний пошук – 2019», 15–16 серпня 2019 р.: [збірник статей та тез доповідей / за заг. редакцією доктора педагогічних наук, професора Вербицького В.В.]. – Київ: «НЕНЦ», 2019. С. 5-15.

УДК 911.9:553.04

РЕВІТАЛІЗАЦІЯ КАР'ЄРІВ БУДІВЕЛЬНОЇ СИРОВИНИ В МЕЖАХ ЛЬВІВСЬКОЇ АГЛОМЕРАЦІЇ

Євген ІВАНОВ
доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри,
Володимир БІЛАНЮК
кандидат географічних наук, доцент, декан
Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)

Розглянемо особливості ревіталізації кар'єрів будівельної сировини на прикладі Львівської агломерації. Це моноцентрична агломерація з центром у місті Львів з населенням понад 1 млн осіб і є найбільшою у Західній Україні. Під час вивчення ландшафтної структури міської агломерації з'ясовано, що місця розташування і літологічний склад відкладів кар'єрних виїмок пов'язані із особливостями відповідних природних районів. Більшість колишніх кар'єрів приурочені до Львівського плато. У районі Пустомит і Наварії сконцентровано вапнякові кар'єри в яких і досі відбувається видобуток. Площа міста від вул. Кульпарківської до вул. Зеленої насичена невеликими і неглибоким глиняними кар'єрами. Районам Знесіння, Кайзервальду, Кривчиць і Давидіва властиве насичення кар'єрами піщаної сировини. На Розточчі відзначимо однорідніший склад будівельної сировини у кар'єрних виїмках. Тут також домінують піщані кар'єри, зокрема у с. Ясниська знаходиться найбільший діючий кар'єр площею близько 1,0 км^2. Пасмове Побужжя представлено поодинокими кар'єрами піщаної і глинистої сировини, що розташовані вздовж долини Полтва [1].

Незважаючи на розбіжності у часі функціонування кар'єрних виїмок та неоднорідності якісного складу будівельної сировини, їх можна згрупувати за приналежністю до окремих топонімічних дільниць міста. В межах Львівської агломерації виокремлено 26 топонімічних груп кар'єрів будівельної сировини [5]. Усі групи кар'єрних полів, що розташовані у місті давно закинуті, однак в окремих виїмках й сьогодні відбувається неконтрольований, "хижий" відбір будівельної сировини [2]. Водночас, за межами Львівської кільцевої дороги виявлено сім груп кар'єрів, частина з яких сьогодні тимчасово законсервовано або експлуатуються не на повну проектну потужність. Розвиток міста і навколишніх населених пунктів тісно пов'язані із розробленням цих кар'єрів.

У Львові налічують 74 кар'єрні виїмки і відслонення загальною площею 191,1 га. За кількістю домінують піщані та вапнякові каменоломні (35 об'єктів), дещо менше глиняних кар'єрів (28) і ще рідше зустрічаємо комбіновані кар'єри (11). Довкола міста обліковано 51 кар'єр загальною площею 264,5 га. Середня щільність кар'єрних виїмок в агломерації становить 0,14 од./км^2. Найвищу густоту місць розроблення будівельної сировини спостерігають у східній і південно-східній частинах Львова, де вона сягає 0,83 од./км^2 [1].

За площею кар'єрних розробок у Львові домінують місця видобування будівельних глин і суглинків. На них припадає майже половина (49,6 %) від загальної площі міських кар'єрів. Зовсім іншу ситуацію спостерігаємо за межами

міста, де за площею переважають піщані і вапнякові кар'єри. Середній розмір заміських кар'єрних виїмок (5,18 га) у два рази більше за міські [4]. Загальний об'єм кар'єрних виїмок Львівської агломерації перевищує 48,7 млн м^3.

В межах Львова присутня значна кількість покинутих кар'єрів, які й сьогодні здатні загострювати екологічну ситуацію у місті. Кар'єрні виїмки часто заповнюються будівельним і побутовим сміттям. У них виникають численні несанкціоновані сміттєзвалища, які незважаючи на незначні розміри, визначають значну ступінь засміченості території. На крутих стінках і схилах відслонень розвиваються осипищні, зсувні та ерозійні процеси, а у днищах виїмок процеси затоплення, підтоплення і заболочення. Нерідко вони стримують потенційних землекористувачів від активного використання окремих кар'єрних площ міста.

Звернемо увагу на малу вивченість питань функціонування кар'єрів у міському середовищі. Площі більшості кар'єрів погано визначені на місцевості. Вони зайняті різними житловими, промисловими чи іншими господарськими об'єктами, будівництво яких суттєво знівелювало колишні техногенні форми рельєфу. Локалізувати кар'єрні виїмки у таких районах вкрай важко. Однак окремі площі кар'єрів не зазнали значного вирівнювання поверхні та зберегли після себе "амфітеатр" із урвистих відслонень [1]. У процесі будівництва об'єми кар'єрних виїмок засипали і вирівнювали привізними відкладами чи ґрунтом, що відрізнялися від місцевих ґрунтів гранулометричним складом. Це призводило до активізації процесів просідання і підтоплення у районах кар'єрів і викликало низку інженерно-технологічних проблем. Згадані процеси яскраво проявляються у Сихівському районі. Кар'єри використовують для забудови, створення складських приміщень, гаражів тощо. Дрібні виїмки, площа яких не перевищувала 10–20 тис. м^2, переважно засипано будівельним сміттям та іншим непотребом, а на поверхню нанесено шар глинистих відкладів чи родючого ґрунту потужністю до 1–2 м [2].

Кар'єри, що розміщені в околицях Львова відрізняються від міських. Основною відмінністю є той факт, що більшість гірничодобувних об'єктів сьогодні розробляють будівельну сировину. Зважаючи на зростання попиту на будівельні матеріали, процес їх експлуатації буде лише наростати. Водночас, можуть виникати нові кар'єрні виїмки і відслонення.

Для визначення особливостей використання колишніх кар'єрних виїмок виокремлено 26 репрезентативних ключових ділянок розміром 460×540 м у різних районах Львова (масштаб 1 : 2 000) [4]. Найбільше площ (28,12 %) припадає на зриті і пустирні площі, що залишаються у занедбаному стані. Майже щороку в їхніх межах повністю вигорає рослинний покрив. Понижені замкнуті ділянки заповнено невеликими озерцями або заболочені. У багатьох місцях накопичено будівельне і побутове сміття. Більшість цих площ виникли ще у 1970–1980-х роках і давно не експлуатуються, але на жаль не знайшли власного призначення. Майже чверть (23,55 %) земельних угідь використовують для промислових потреб. У центрі багатьох кар'єрів на вирівняних, спеціально підготовлених поверхнях розміщено чисельні підприємства, організації та установи міста. Наприклад, у кар'єрі Кортумова гора-2 розташовано трамвайно-ремонтне депо, автобазу, виправну колонію суворого режиму тощо. Значні площі у кар'єрних виїмках зайняті геосистемами, які умовно можна віднести до природних, хоч вони мають антропогенний генезис. Відновлені

геосистеми утворюють головно на відслоненнях, крутих схилах, внутрішніх відвалах та інших малодоступних зонах кар'єрів. У рослинному покриві домінують густі і часом непрохідні зарості із акації, ліщини, різних чагарників і рудеральних видів трав. Місцями зустрічаються болотні і лукові угруповання. Зокрема, у кар'єрі Знесіння-3, який розміщений на території РЛП "Знесіння", переважають перезволожені рослинні угруповання з осота, осоки, підмаренника болотного, багатьох крупнозлакових і дрібнозлакових рослин. В окремих кар'єрних виїмках міста розміщено гаражні господарства та автомобільні стоянки (5,48 %), невеликі забудовані, паркові і присадибні ділянки (до 3,0 %). Останнім часом на площах, що наближені до центра міста розпочали виникати новобудови. Близько 18,5 % припадає на ділянки, які мають інше господарське призначення (залізниця, автодороги, стадіони, будівельні майданчики тощо). До об'єктів спортивного характеру можна віднести стадіони "Скіф" і "Торпедо".

Перспективи покращення екологічної ситуації у місті й передмісті полягає у створенні природоохоронних і рекреаційно-відпочинкових об'єктів в межах ліквідованих кар'єрів будівельної сировини [3]. Розглянемо досвід такого створення на прикладі РЛП "Знесіння". Це один з перших в Україні парків такого типу, заснований у місті, що виник завдяки громадській ініціативі. На Пісковій (Лисій) горі організовували кар'єр, який став джерелом каменю-пісковику для храмів, укріплень і будинків міста. Цей кар'єр став фатальним для гори, адже її знищили промисловими розробками. Найбільших втрат давній лісовий масив на пагорбах зазнав за часів війни, коли його вирубали на дрова. Однак, ерозія ґрунтів, спричинена вирубками дерев, спонукала міську владу до заходів з повторного озеленення голих схилів парку.

Створено проєкт реорганізації простору РЛП "Знесіння" [4]. Враховуючи історичну і природну цінність парку, автори проєкту пропонують винести за межі об'єкти, що суперечать його охоронним цілям, зокрема лижний спуск і трасу для бобслею спортивного товариства "Динамо", винести з території парку колективні сади. Проєкт передбачає впорядкувати межі наявних ділянок, зокрема Музею народної архітектури і побуту та присадибних ділянок. За територією малого кар'єру пропонують закріпити зону відкритої рекреації і спортивного дозвілля. Проєкт ревіталізації простору парку передбачає завершення забудови вул. Заклинських із запроектованим спорткомплексом. Територію великого кар'єру пропонує поділити на три підзони: заповідну із обмеженим доступом, центральну для проведення виставок і відкритих заходів, бельведер у східній частині розглядають під майданчик для стрільби з лука.

Список використаних джерел:

7. Іванов Є. А. Трансформація урбосистем Львова у районах розроблення будівельної сировини. *Сучасний стан і перспективи розвитку ландшафтної архітектури, садово-паркового господарства, урбоекології та фітомеліорації* : матер. міжнарод. наук.-практ. конф. Львів: НЛТУ України; ННВК "АТБ", 2019. С. 240–242.

8. Іванов Є. А. Видобування будівельної сировини у Львові та його вплив на використання сучасних міських ландшафтів. *Каркасні (селитебні і дорожні)*

антропогенні ландшафти: теоретичні та прикладні аспекти : матер. Всеукр. наук.-практ. інтер.-конф. Вінниця, 2019. С. 34–39.

9. Іванов Є. А., Біланюк В. І. Проблеми рекультивації і ревіталізації земель, порушених гірничими роботами. *Надрокористування в Україні. Перспективи інвестування* : матер. 4-ї міжнарод. наук.-практ. конф.: у 2-х т. (6–10 листопада 2017 р., м. Трускавець). Київ: ДКЗ, 2017. Т. 2. С. 257–265.

10. Красовська З. Львівянам презентують проект реорганізації простору парку Знесіння. *Твоє місто* : медіа-хаб. 11 вересня 2017 р. URL: https://tvoemisto.tv/news/lvivyanam_prezentuyut_proekt_novoi_organizatsii_prostoru_v_parku_znesinnya_88446.html

11. Лемко Р., Іванов Є. Виявлення ареалів розроблення будівельної сировини в межах Львівської агломерації та вивчення їхньої структури землекористування. *Реалії, проблеми та перспективи розвитку географії в Україні* : матер. X-ї Всеукр. студент. наук. конф. Львів, 2009. С. 85–89.

УДК 37.091:33[91:004.9]

ТЕХНОЛОГІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ОСВІТНІЙ СФЕРІ ПРИ ВИВЧЕННІ ГЕОГРАФІЇ: МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Владислав АВРАМЕНКО
здобувач вищої освіти ІІІ курсу ОП Середня освіта (Географія),
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна
Руслана ВЛАСЕНКО
кандидат біологічних наук, доцент кафедри екології та географії,
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Сучасна молодь живе у медіа-середовищі, де невід'ємною частиною їх повсякденного життя є використання різноманітних гаджетів та інтернет-ресурсів, у зв'язку з чим дедалі більшої популярності набуває дистанційне навчання. Під час впровадження карантину 2020 року вимушене дистанційне навчання стало справжнім викликом для всіх учасників навчальног процесу: зобувачів загальної середньої освіти, вчителів та батьків. Однак, уже сьогодні технології дозволяють ефективно організувати навчальний процес, забезпечуючи доступ до якісних освітніх платформ та ресурсів незалежно від місця перебування.

Аналіз досвіду використання дистанційного навчання у географічній сфері дав змогу виокремити найбільш використовувані форми проведення занять. Серед них варто виділити такі форми як чат-сесії, веб-заняття/форуми, відеоуроки, дистанційні відео-/аудіоконференції, індивідуальні дослідницькі/творчі роботи, індивідуальні проєкти, тренінги, майстер-класи, воркшопи та консультації [1]. Окрім того, інноваційні технології навчання було класифіковано в залежності від мети та способу організації уроків учителями географії [2].

Цифровізація навчального процесу забезпечує його розвиток базуючись на різних засадах, починаючи від науковості та закінчуючи забезпеченням творчої активності, самостійності [3]. Базовою компонентою дистанційного навчання є віртуальне інформаційне освітнє середовище, в основі якого лежать платформи Google Classroom, Blackboard, CloudSchool, Bodington, Edmodo, Moodle, Zoom, Skype тощо [4]. Дані платформи забезпечені всіма необхідними для організації навчального процесу технологіями та інструментами. Проведено опитування здобувачів загальної середньої освіти ліцеїв міста Житомира щодо використання освітніх платформ у освітньому процесі (100 респондентів). Результати опитування свідчать про те, що переважна більшість респондентів користувалась платформами Google Classroom (43% респ.) та Zoom (25% респ.), дещо менше респондентів (14%) - Blackboard та Skype (10%) (Рис.1).

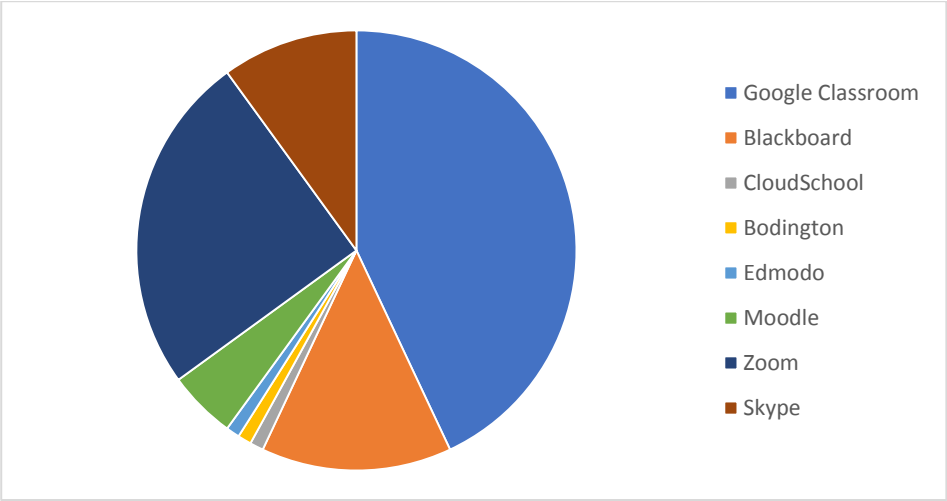

Рис.1. Результати опитування здобувачів загальної середньої освіти щодо використання освітніх платформ

Для спілкування та взаємодії з учасниками освітнього процесу зараз активно використовуються блоги, які містять дописи з текстами, пізнавальними відеороликами, зображеннями, презентаціями, фільмами тощо [5]. В ролі авторів блогів часто виступають вчителі, а користувачами здебільшого є самі учні. Яскравим прикладом шляху впровадження досвіду в практику є блог вчителя географії Олени Чуйко [6]. У своєму блозі вона висвітлює різні географічні події, ділиться зображеннями та фотознімками, що стосуються місцевості та навчальної діяльності, методичними матеріалами, наочними посібниками, презентаціями, а також публікує уроки, практичні методики та організовує тематичні заходи й конкурси.

Найбільшою перевагою застосування дистанційних технологій у освіті, зокрема на уроках географії є її доступність для здобувачів загальної середньої освіти із віддалених регіонів, дітей з обмеженими можливостями пересування, а також для дітей, вимушених сьогодні перебувати за кордоном. Гнучкість навчального процесу дозволяє самостійно визначати час та темп навчання, а за рахунок використання мультимедійних ресурсів, віртуальних платформ та симуляцій підвищується зацікавленість учнів, що сприяє значно глибшому розумінню матеріалу.

Перспективами подальшого розвитку технологій дистанційного навчання у сфері вивчення географії є інтеграція технологій віртуальної (VR) та доповненої (AR) реальності [7]. Цей крок дозволить учням здійснювати віртуальні подорожі, досліджувати природні явища та моделювати географічні процеси. Ще один не менш важливий напрям – розширення співпраці між школами та міжнародними освітніми платформами, що в свою чергу посприяє обміну досвідом та впровадженню кращих світових методик викладання. Крім того, подальший акцент на розвитку адаптивного навчання з урахуванням рівня знань та темпу роботи кожного здобувача освіти зробить освітній процес ще персоналізованішим та ефективнішим.

Дистанційне навчання у освітній сфері при вивченні географії є дійсно важливим компонентом сучасної освіти, адже це нові можливості як для здобувачів загальної середньої освіти, так і для викладачів. Використання новітніх цифрових технологій сьогодні значно розширило доступ до найрізноманітніших освітніх ресурсів, дало

змогу адаптувати навчальний процес під потреби кожного учня та створити умови для інтерактивного й практико-орієнтованого засвоєння знань. За рахунок впровадження таких форм навчання, як відеоуроки, онлайн-конференції, веб-заняття та блоги, географічна освіта стала доступнішою, цікавішою та зрозумілішою для здобувачів освіти з будь-якої точки України та світу.

Список використаних джерел:

1. Hamaniuk, V., Semerikov, S., Shramko, Y. How learning technology wins coronavirus. The International Conference on History, Theory and Methodology of Learning. Kryvyi Rih, 2020.
URL: https://surl.li/lsrzdg.
2. Андрійчук Т., Власенко Р. Особливості використання інноваційних технологій у процесі підготовки майбутнього учителя географії. Освіта. Інноватика. Практика. 2024. Т. 12, № 9. С. 7-14. https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i9-001
3. Nazarenko T., Iakovleva V., Vlasenko R., Kondratiuk A., Dudchak H. Development of students' informational and communicative competence based on the introduction of digital learning tools. Youth Voice Journal. 2023. Vol. 2 (Special Issue). P. 66-87. http://eprints.zu.edu.ua/36610/1/6_Issue_YVJ_March__2023_Vol_2-5-26.pdf
4. Syvyi M., Mazbayev O., Varakuta O., Panteleeva N., Bondarenko O. Distance learning as innovation technology of school geographical education. Kryvyi Rih, 2022. URL: https://doi.org/10.48550/arXiv.2202.08697
5. Bondarenko O., Pakhomova O., Lewoniewski W. The didactic potential of virtual information educational environment as a tool of geography students training. Kryvyi Rih, 2020.
URL: https://doi.org/10.48550/arXiv.2002.07473
6. Блог вчителя географії Чуйко О. В. URL: https://geovsviti.blogspot.com
7. Bos D., Miller S., Bull E. Using virtual reality (VR) for teaching and learning in geography: fieldwork, analytical skills, and employability. Journal of Geography in Higher Education, 2021. URL: https://doi.org/10.1080/03098265.2021.1901867

УДК 374

ФОРМИ І МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ

Марічка КОВАЛЕНКО
здобувачка вищої освіти
ОПП Середня освіта (Географія)
ЖДУ імені Івана Франка (Україна)
Тамара АНДРІЙЧУК
доцент, кандидат біологічних наук
ЖДУ імені Івана Франка (Україна)

Постановка проблеми. На сьогоднішній день важливим завданням є пошук найбільш ефективних методів навчання, оскільки зміни в освітніх умовах та підходах до навчання роблять освітній процес більш індивідуалізованим. Такий підхід орієнтований на виявлення та розвиток творчого потенціалу школярів, які проявляють самостійний інтерес до знань. Велике значення в процесі виховання учнів, розширенні та поглибленні їхніх знань, а також розвитку творчих здібностей мають спеціально організовані позакласні заходи, зокрема позакласні та позашкільні заняття. Обидва види активностей мають спільні завдання і застосовують переважно схожі інструменти, форми та методи навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Позакласна робота в географії вже давно є активною складовою навчання. Ці роботи можуть мати різні форми, залежно від їх частоти та періодичності. Серед них варто відзначити фронтальні, групові та індивідуальні форми. Час проведення таких занять зазвичай обмежується одним навчальним роком, коли більшість вчителів планує позакласну роботу.

Розрізнення між систематичною та епізодичною позакласною роботою не є жорсткою. Багато епізодичних форм можуть еволюціонувати у систематичні і навпаки, це залежить від зацікавленості вчителя. Однак через масштабність і складність в організації, такі форми, як олімпіади, тижні географії, вечори, зазвичай виступають як окремі заходи протягом року.

Систематичні форми позакласної роботи призначені для глибокої і тривалої роботи зі стабільною або змінною групою здобувачів: гуртки, лекторські групи і т. ін. Цю форму роботи можна поділити на фронтальну, яка проводиться з великою кількістю учасників, групову (гурткову), де бере участь невелика кількість школярів, і індивідуальну роботу з окремими учнями [2].

Епізодична позакласна робота орієнтована на проведення окремих заходів та завдань разового характеру, таких як вечори, походи, олімпіади, конференції. У цій формі роботи можна також виділити фронтальну (масову), групову та індивідуальну форми позакласної роботи з географії.

Систематична і епізодична форми позакласної роботи з географії включають масову, групову (з постійним і змінним складом учнів) та індивідуальну форми роботи. Ці форми позакласної роботи знаходяться у тісному взаємозв’язку.

Масові форми позакласної роботи включають тиждень географії, географічні олімпіади, конкурси знань, тематичні вечори, науково-практичні конференції, зустрічі з вченими, подорожніми, дослідниками, відомими особистостями рідного краю.

Групові форми позакласної роботи, такі як факультативи, гуртки, екскурсії, експедиції та походи, призначені для учнів у групах від 5 до 35 осіб. Ці форми роботи характеризуються активною участю кожного учасника.

Індивідуальна позакласна робота з географії відрізняється від групової по декільком аспектам. По-перше, це завдання виконавського характеру, які включають у себе підготовку доповіді за вчителевим планом, створення стінгазети або проекту. Така робота визначається невеликим рівнем творчості. По-друге, індивідуальна робота спрямована на дослідницькі завдання [3].

Форми позакласної роботи з географії можуть варіюватися в залежності від мети і змісту. Головним є те, щоб кожна форма позакласної роботи найповніше розкривала розвиток пізнавальних здібностей учнів. Важливо забезпечити гармонійне поєднання різних форм у логічній послідовності, що сприяє підвищенню зацікавленості учнів у предметі та розвитку їх творчих здібностей.

Методи організації активності учнів у позакласній роботі частково співпадають з методами, які використовуються на уроці, оскільки вибір методів залежить від особливостей вивченого матеріалу, зокрема, географічних знань.

До найбільш ефективних методів отримання географічного знання належать спостереження, аналіз картографічних матеріалів, вивчення статистичних даних, аналіз текстових джерел та використання інтернет-ресурсів і багато іншого. Однак важливо враховувати рівень самостійності школярів при роботі з цими джерелами, оскільки використання одних і тих самих джерел може бути як на рівні повторення вивченого матеріалу, так і на рівні самостійного аналізу та творчості.

Всі зазначені методи широко використовуються при організації різних форм позакласної роботи з географії.

Основні показники ефективності цієї роботи включають:

1) підвищення якості географічних знань та вмінь учнів;

2) зміна інтелектуального та емоційного стану здобувачів, включаючи збільшений інтерес до уроків і позакласних занять, збільшення читацької активності, більш активну участь у суспільно-корисній діяльності і т.д.;

3) розвиток самостійності школярів у процесі навчання і вдома;

4) покращення рівня знань у інших предметах;

5) збільшення умінь працювати з різними джерелами інформації на 75% [1].

Всі вказані показники результативності позакласної роботи з географії свідчать про якісну підготовку учнів. Оцінити цей рівень можна шляхом ближчого ознайомлення з учнями: через бесіду, спостереження, анкетування, аналіз самостійних або творчих робіт школярів. Проте існують і інші показники ефективності, які відображають організаційний аспект позакласної роботи. Для масових форм це включає охоплення учнів, які беруть участь у роботі, а також дотримання порядку та дисципліни під час проведення заходів. Для групових форм це включає стабільність складу гуртків та колективну працю на заняттях.

Індикатором успішності індивідуальних форм є позитивні зміни в поведінці, знаннях, уміннях і поглядах учнів.

Список використаних джерел:

1.Назаренко Т. Г. Методика навчання географії України в загальноосвітніх навчальних закладах (особливості навчання). Х.: ВГ «Основа», 2016. 112 с.

2. Чігріна В. Дати крила творчості: відродження духовної культури засобами позакласної роботи. Шкільний світ. 2016. № 1. С. 1–2.

3. Щербакова О. В. Позакласна робота як засіб підвищення мотивації навчання. Педагогічні науки. 2018. № 8. С. 37–38.

УДК 372.891:912.4

ФОРМУВАННЯ КАРТАГРОФІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ В СТАРШІЙ ШКОЛІ

Шульга Олена
здобувач 3 курсу
спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія)
Костюк Віталій
доцент, кандидат біологічних наук
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Сучасна освіта спрямована на підготовку учнів до життя у швидкозмінному суспільстві, що потребує розвитку ключових компетентностей, включаючи здатність критично мислити та використовувати знання для вирішення реальних проблем. Географічна освіта відіграє особливу роль у формуванні цілісного світогляду учнів, розумінні взаємозв'язків у природі, суспільстві та економіці, а також сприяє розвитку патріотизму та екологічної свідомості. Увага до формування картографічної компетентності допомагає учням краще орієнтуватися у просторовій організації світу та підвищує їхні практичні навички роботи з географічними матеріалами [4].

Освітній процес має бути спрямований на активне засвоєння знань і розвиток практичних навичок, що дозволяють учням застосовувати теоретичні знання у реальних життєвих ситуаціях. Одним із найважливіших завдань є розвиток практичних умінь, які дозволяють учням користуватися географічними картами, орієнтуватися на місцевості та проводити просторові вимірювання. Використання різноманітних навчальних методик, включаючи роботу з контурними картами, інтерактивними картографічними сервісами та геоінформаційними системами, сприяє активному залученню учнів до навчального процесу [5].

Однією з головних проблем є недостатня кількість інтерактивних карт та сучасних цифрових технологій у шкільних навчальних програмах. Більшість навчальних матеріалів орієнтована на традиційні підходи, що обмежує можливості використання інноваційних технологій. Недосконалість шкільних підручників з географії, які спрощено подають картографічні поняття, зменшує ефективність формування компетентностей. Наприклад, відсутність карт місцевих територій у підручниках робить процес навчання менш прикладним та наочним. Застарілі навчальні матеріали та недостатня увага до сучасних методик навчання картографії стримують розвиток практичних навичок роботи з картами [2].

При викладанні географії у новій українській школі основою є розвиток просторового мислення, це дозволяє учням аналізувати та інтерпретувати просторові дані, виконуючи вимірювання та прогнозування на основі картографічних матеріалів. Використання інтерактивних карт, геоінформаційних систем та інших сучасних картографічних засобів робить навчання більш інтерактивним та практично спрямованим, дозволяючи учням застосовувати знання у реальному житті. Застосування таких підходів як STEM-освіта, що інтегрує

природничі науки, технології, інженерію та математику, дозволяє вдосконалювати методику навчання географії, поєднуючи теорію з практикою [1].

Практичні аспекти формування картографічної компетентності відбувається шляхом систематичної роботи з картами, виконання завдань різної складності: від читання та аналізу карти до створення власних картографічних зображень. Важливо забезпечити поступове ускладнення завдань, щоб учні могли набути практичні навички з орієнтації, вимірювання відстаней, площ та аналізу географічних об’єктів за допомогою карт. Використання інтерактивних карт та ГІС дозволяє учням зануритися в сучасні технології та розвивати цифрові компетенції.

Роль вчителя у формуванні картографічної компетентності: вчитель виконує роль наставника та організатора навчального процесу. Він допомагає учням не лише засвоїти базові картографічні знання, але й розвинути навички роботи з сучасними технологіями. Спрямовує навчальний процес на інтеграцію різних видів діяльності: дослідницької, аналітичної, практичної та творчої, допомагаючи учням самостійно розв’язувати навчальні та життєві завдання за допомогою картографії [3].

Картографічні компетентності, які формуються в шкільному курсі географії, можна поділити на дві групи:

- використання картографічних матеріалів (загально географічних і топографічних карт, рельєфних карт, планів і профілів місцевості, глобусів) для вивчення просторового розташування, структури та динаміки географічних об’єктів і явищ;
- складання картографічних матеріалів для вивчення природних, економічних та соціальних об'єктів і явищ [3].

Чи не найскладнішою проблемою, з якою стикаються школярі при роботі з географічною картою, є перехід у їх свідомості та уяві від сприйняття тривимірного простору, до його двовимірного відображення на площинному зображенні. Така трансформація, часто стає проблемою для школярів, по причині слабкого розвитку у них абстрактного сприйняття та просторового мислення.

А, найвищим рівнем картографічної компетенції для учнів, є вміння створювати картографічні зображення. У старших класах воно формується під час виконанням різних наукових і дослідницьких проектів географічної тематики.

Отже, формування картографічної компетентності на уроках географії є важливою частиною освітнього процесу, оскільки дозволяє учням краще розуміти світ і орієнтуватися у ньому. Впровадження сучасних технологій у процес навчання географії сприяє розвитку практичних навичок, що необхідні у повсякденному житті. Вчителі повинні активно використовувати картографічні методи та інтерактивні інструменти, щоб зробити навчальний процес більш ефективним та цікавим для учнів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Вішнікіна Л. П. Компетентнісне навчання географії в основній школі: монографія. Полтава: ТОВ «АСМІ», 2017. 407 с.
2. Браславська О., Барвінок Н. Формування картографічної компетентності майбутніх учителів географії в процесі фахової підготовки. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи.* Вип. 1(5), 2021. С. 6–15.

3. Левада О., Іванова В., Непша О. Формування картографічних компетентностей в шкільному курсі географії. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: «Педагогіка».* 2018. Вип. 2, Т. 21. С. 78–86.
4. Назаренко Т.Г. Формування картографічної грамотності в учнів основної школи на уроках географії. *Український педагогічний журнал*. 2015. №3. С. 126–135.
5. Непша О. В., Опашко Г. І., Рішко А. Р. Формування картографічних знань в шкільному курсі географії. *Актуальні наукові дослідження в сучасному світі.* 2020. Вип. 2 (58), Ч. 6. С. 111–115.

ЕКОЛОГІЯ, ЗБАЛАНСОВАНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ, МЕНЕДЖМЕНТ ДОВКІЛЛЯ

УДК 502.13:[330.15:502.171]:341.38(043.2)(477)

БЕЗПЕЧНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ДОВКІЛЛЯ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЗАВДАНЬ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Наталія НОСОВА
провідний інженер,
ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАНУ»
(Україна)

Повоєнне відновлення навколишнього середовища України потребує нового зваженого підходу, який має базуватись на запровадженні Цілей сталого розвитку й зеленого природокористування. Стратегія сталого розвитку передбачає забезпечення потреб нинішнього й прийдешніх поколінь без завдання школи навколишньому середовищу. Вона має забезпечувати національні інтереси України у напрямку виконання міжнародних зобов'язань.

На сьогодні рівень забруднення довкілля у світовому масштабі сягає величезних обсягів, від пластику потерпають океани й земельні ресурси. Сміттєзвалища перетворилися на величезні зони забруднень, на яких не можуть проживати ні люди, ні тварини. Взагалі наслідки величезних забруднень призводять до загибелі цілих популяцій у тваринному світі, кліматичних змін. У такому разі все більше територій стає непридатними до життя. Рослинний світ також зазнає значних втрат. На поновлення ореолів проживання знадобляться десятки років. А деякі види тварин і рослин взагалі не підлягають відновленню внаслідок їх знищення.

В Україні окрім означених проблем місцевого характеру набуває не вирішення проблема із великими обсягами забруднення територій внаслідок воєнних дій. Тому «… мають бути розроблені комплексні концепція, стратегія та довгострокова програма реалізації відновлення довкілля, наскрізною ідеєю яких буде економічна перебудова на основі принципів «зеленої» економіки та ефективної адаптації до кліматичних змін» [1].

Війна нанесла значної шкоди навколишньому середовищу України, серед яких пошкодження промислових об'єктів, знищені обстрілами розподільчі станції, газогони, забруднення територій уламками бойової техніки, заміновані землі, знищені від пожеж ліси та хімічне забруднення ґрунтів.

В нинішніх умовах вкрай необхідним є якнайшвидше очищення територій, зокрема сільськогосподарського призначення від боєприпасів, снарядів та протитанкових мін. Оскільки за таких умов здійснювати сільськогосподарську діяльність неможливо, що призводить до зменшення обсягів вирощування сільгосппродукції і до зменшення надходжень до бюджету [2]. Колосальне руйнування ландшафтів, рослинного та тваринного світу міграція населення з зони бойових дій, великі обсяги хімічного забруднення й уламків бойової техніки

перетворили деякі частини території у несприятливі для проживання, тому для їх відновлення необхідно докласти великих зусиль й фінансових витрат.

Відбудовуючи зруйновані міста й селища необхідно відновлювати інфраструктуру, орієнтуючись на місцеві джерела енергії (скидне тепло, біомасу тощо), що значно скорочує ланцюги постачання енергії до споживачів, зменшуючи витрати. Збільшуючи частку енергії з відновлюваних джерел, а також вживаючи заходів енергозбереження можна досягти енергонезалежності й національних кліматичних цілей.

Також важливим завданням відновлення екосистеми України й подальшого розвитку агропромислового комплексу, зокрема рослинництва, що включає овочівництво, є вирощування екологічно чистої продукції. До того ж. екологічно чисто вирощені овочі користуються підвищеним попитом у країнах Європи та США. Тому для вітчизняного овочевого ринку тут вбачається великий потенціал.

У повоєнний період гостро постає питання поводження з «відходами війни», які перетворилися у великомасштабні сміттєзвалища і які необхідно якимось чином нейтралізувати й переробити, тобто поновити стан довкілля. Також потребують відновлення й раціонального використання ландшафти, понівечені війною. Тому відновлюючи екосистему України, необхідно створювати заповідники та розширювати національні ландшафтні парки. Відновлення екосистеми необхідно здійснювати на нових засадах й технологічних розробках з урахуванням вимог Цілей сталого розвитку.

Сьогодні бізнес, який розпочинає свою роботу має дотримуватись вимог екологічного менеджменту, організовуючи свою роботу на засадах нейтральності, для уникнення завдання шкоди навколишньому середовищу. А у разі виникнення екологічно небезпечної ситуації необхідно прийняти заходів щодо зменшення негативного впливу й компенсації за принесені негативні наслідки. Першочергового значення тут набуває використання новітніх технологічних рішень, які вирішать багато проблем, що стоять у сільськогосподарському секторі, зокрема проблему нестачі кадрів. Автоматизація технологічних процесів, створення баз даних щодо діяльності суб’єктів господарювання відповідає вимогам часу і значно полегшує працю.

Список використаних джерел:

1. Планування відновлення довкілля. Аналітична записка. Екологія. Право. Людина. 55 с. URL: https://epl.org.ua/wp-content/uploads/2022/06/FIN_ Planuvannya-vidnovlennya-dovkillya.pdf (дата звернення 20.02.2025).

2. Носова Н.І. Подолання впливу наслідків воєнних дій на агросектор України: екологічна складова. Екологічна безпека та збалансоване природокористування в агропромисловому виробництві: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (4-5 липня 2024). Київ, 2024 Ч. 1 С. 154-158 URL: https://drive.google.com/file/d/122tiks22ChDRSorkKWdLHHEgs5buLJ5X/view (дата звернення 20.02.2025).

УДК 355.012:623.454.24:631.4

ВИБУХОВІ РЕЧОВИНИ ТА ЇХ ВЛИВ НА СТАН ГРУНТУ

Ірина ОНИЩУК[1],
Андрій ПАТЕЙ[1]
[1,1] Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, Житомир, 10008, Україна

Воєнні дії спричиняють широкомасштабні та довготривалі деградаційні зміни навколишнього середовища, про що свідчить досвід багатьох країн, на території яких ведуться чи колись відбувались воєнні дії. Моніторингові дослідження свідчать про їх потужний вплив на всі компоненти природного середовища, зокрема і на ґрунти, зокрема, про їх резистентність до забруднюючих факторів та здатність до самоочищення. Однак масштабні наукові розробки в області моніторингу та еколого-геохімічної оцінки стану порушених в ході військових конфліктів ґрунтів не здійснювались і в основному мають фрагментарний характер [1]. Це зумовлює актуальність та необхідність проведення комплексних моніторингових досліджень ґрунтів, зокрема, вплив вибухових речовин на їх фізико-хімічні, механічні, біологічні, гідрогеологічні властивості. Ґрунти території України, починаючи із 2014 року в зоні активних бойових дій (Донецька та Луганська області), а з 2022 по всій території країни зазнають істотного порушення, що в свою чергу має значні негативні соціально-економічні і екологічні наслідки [1]. Активні бої ведуться з широким застосуванням вибухових пристроїв, які містять вибухові речовини різних класів токсичності та небезпечності.

Вибухові речовини (ВР) є хімічними сполуками, які здатні до швидкого процесу детонації, що супроводжується вивільненням значної кількості енергії. ВР класифікуються за хімічним складом, призначенням та фізичними властивостями [1, 3, 5]. ВР при потраплянні в ґрунт спричинюють тяжкі забруднення, порушення його властивостей та здатність до самовідновлення. Найпоширеніші види ВР: ініціюючі, бризантні, метальні вибухові речовини.

Ініціюючі ВР характеризуються високою чутливістю до механічних впливів, таких як удар, тертя чи нагрівання, і зазвичай використовуються для ініціювання детонації менш чутливих та більш стабільних бризантних ВР: До таких речовин належать:

- **Азид свинцю ($Pb(N_3)_2$)** — одна з найпоширеніших ініціюючих речовин, використовується через свою високу чутливість і здатність до швидкої детонації. Азид свинцю є гостро- та хронічно токсичною речовиною, тому його застосування обмежене [4, 10];
- **Гримуча ртуть ($Hg(CNO)_2$)** — хімічна сполука, яка раніше застосовувалася як ініціююча речовина через високу чутливість, але в силу своєї токсичності та небезпеки для навколишнього середовища використання її в сучасних технологіях значно зменшилося [2].

Бризантні ВР мають високу швидкість детонації та значну руйнівну силу, що робить їх основними для застосування у військових та цивільних вибухових

пристроях. Ці речовини мають меншу чутливість до механічних впливів порівняно з ініціюючими ВР, що робить їх безпечнішими для створення вибухових зарядів. До бризантних ВР належать :

- **Тротил (TNT, $C_7 H_5 N_3 O_6$)** — одина із найбільш поширених і досліджених речовин. TNT має високу стабільність та ефективність в використанні, що робить його стандартом для вибухових зарядових пристроїв в багатьох країнах [5,11];
- **Гексоген (RDX, $C_3 H_6 N_6 O_6$)** — має високу детонаційну здатність та часто використовується в різноманітних військових вибухових речовинах, таких як гранати та інші боєприпаси. В порівнянні з TNT, RDX є більш потужним вибуховим засобом [9,10]**;**
- **Октоген (HMX, $C_4 H_8 N_8 O_8$)** — ще більш потужна і стабільна речовина порівняно з RDX, яка застосовується для виробництва спеціалізованих вибухових пристроїв та у військових цілях [6].

Метальні ВР, або порохи, використовуються в основному для метання снарядів або куль. Вони характеризуються повільнішим, ніж у бризантних ВР, горінням.

Сучасні дослідження в галузі вибухових речовин спрямовані не лише на підвищення ефективності матеріалів, але й на мінімізацію їх негативного впливу на навколишнє середовище. Розвиток нових технологій дозволяє створювати ВР з покращеними екологічними характеристиками, які відповідають вимогам безпеки та збереження довкілля.

- **CL-20 (гексаніто-гексаазаізовюрцитан) -** бризантна ВР із високою щільністю енерговиділення. Має максимальну детонаційну здатність, тоді як його екологічний вплив залишається предметом досліджень через утворення токсичних сполук під час розпаду. Важливим напрямом є розробка каталізаторів для прискорення його розкладу до нетоксичних продуктів.
- **TATB (триамінотринітробензен) –** характеризується високою стабільністю і низькою чутливістю до ударів та екологічністю (його залишкові продукти мають менший вплив на кислотно-лужний баланс ґрунту). TATB широко використовується в стратегічних військових цілях.
- **FOX-7 (1,1-діаміно-2,2-дінітроетилен) –** новітня малочутлива ВР з незначною токсичністю. Під час його розпаду утворюється менша кількість ароматичних нітросполук, що знижує ризик забруднення ґрунтових і водних екосистем. Його використання активно впроваджується в новітніх боєприпасах для зменшення екологічного сліду.
- **Гібридні екологічно чисті вибухові речовини**: суміші з пониженим вмістом ароматичних нітросполук та домішками біодеградуючих компонентів. Наприклад, вибухові суміші на основі нітрату амонію з органічними добавками забезпечують ефективність вибуху без суттєвого забруднення ґрунту та води.
- **Водневмісні вибухові матеріали**. Розробка вибухових речовин із додаванням водневих сполук дозволяє зменшити утворення токсичних залишків. Вибухові процеси з виділенням великої кількості водяної пари мають менший вплив на кислотність ґрунту та не сприяють накопиченню важких металів.

Важливим напрямом є сучасні розробки формул вибухових речовин, які мають знижений рівень екологічної токсичності, зокрема нові ВР, що швидко розкладаються, містять біорозкладаючі компоненти, містять мінімальну кількість важких металів (Pb, Cd, Zn). Урахування екологічних характеристик вибухових речовин є ключовим для зменшення їх впливу на ґрунти та екосистеми, особливо в умовах військових конфліктів та техногенних аварій.

Розуміння різноманіття вибухових речовин та їх хімічного складу є важливим для їх безпечного використання. Крім того, знання цих властивостей необхідне для забезпечення належної екологічної безпеки та зменшення впливу вибухових речовин на навколишнє середовище, особливо в контексті військових конфліктів і застосування ВР у цивільних технологія.

Список використаної літератури:

1. Сплодитель А., Голубцов О., Чумаченко С., Сорокіна Л. Забруднення земель внаслідок агресії Росії проти України. Київ: ГО Центр екологічних ініціатив «Екодія, 2023. 154 с.
2. Smith R., Brown A. Advanced Explosive Chemistry: A Global Overview. Journal of Hazardous Materials. 2021. Vol. 398. P. 122–130.
3. Thompson H., McDonald J. A. Hazards of Mercury in Explosives. Toxicology Reports. 2018. Vol. 5. P. 132–137.
4. Sikder A. K., Sikder N. A Review of Advanced High-Performance, Insensitive and Thermally Stable Energetic Materials Emerging for Military and Space Applications. Journal of Hazardous Materials. 2004. Vol. 112, Issue 1–2. P. 1–15. DOI: 10.1016/j.jhazmat.2004.02.003.
5. Bełdowski J., and others. Sea-Dumped Ammunition as a Possible Source of Mercury to the Baltic Sea Sediments. Science of The Total Environment. 2019. Vol. 674. P. 363–373. DOI: 10.1016/j.scitotenv.2019.04.058.
6. Nelson T., Mark S. Smokeless Powder: Evolution and Impact on Ammunition Design. Journal of Firearms and Ammunition. 2022. Vol. 14, No. 6. P. 280–288.
7. Graham E., Zhu X. RDX and Its Use in Modern Explosive Devices. International Journal of Material Science. 2015. Vol. 52, No. 11. P. 743–749. DOI: 10.1016/j.jhazmat.2015.07.013.
8. Green C. B., Moore W. J. Octogen: Properties, Synthesis, and Applications. Materials Science and Engineering. 2020. Vol. 45, No. 7. P. 201–208. DOI: 10.1016/j.cej.2024.158859.
9. Green C., Liu Y. Lead and Cadmium Accumulation in Explosive Zones. Earth and Environmental Sciences Review. 2023. Vol. 16, No. 4. P. 215–230. DOI: 10.1016/j.envpol.2023.122618.
10. Desjardin P., Parker L. Lead Azide: Properties and Environmental Impact. Chemical Safety Review. 2020. Vol. 56, No. 1. P. 87–95. DOI: 10.5028/jatm.v6i1.289.

УДК 504.6(477.42)

ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ШУМОВОГО ЗАБРУДНЕННЯ В М. ЖИТОМИР

Віскушенко І.[1], **Онищук І.**[1]
[1]Житомирський державний університет імені Івана Франка
вул. Велика Бердичівська, 40, Житомир, 10008, Україна

Шумове забруднення є однією з найважливіших екологічних проблем сучасних міст, оскільки зростаючий рівень шуму створює значне навантаження на нервову систему людини та погіршує якість життя. Інтенсивний транспортний рух, діяльність промислових підприємств і комерційна активність спричиняють постійний шумовий фон, що призводить до розладів слуху, серцево-судинних патологій, порушень сну, підвищеної тривожності та зниження працездатності [1]. Крім того, надмірний шум впливає на соціальну атмосферу міста, порушуючи комфортне середовище для повсякденного життя. Шумове забруднення впливає не тільки на людей, але й на тварин та екосистеми. Вивчення джерел та поширення шумового забруднення набуває особливої актуальності в умовах зростання урбанізації та розвитку технологій. Дослідження особливостей впливу шумів на живі організми може допомогти у розробці стратегій та заходів для зменшення негативного впливу цього фактору на навколишнє середовище.

Швидкі темпи наростання урбанізації, збільшення кількості міського населення, транспортних засобів, будівництва, призводить до перевищення допустимих санітарних норм шуму на міських вулицях. В Україні норми шумового навантаження в містах регулюються Державними будівельними нормами (ДБН) В.1.1-31:2013 «Захист територій, будинків і споруд від шуму». Ці норми встановлюють допустимі рівні шуму для різних типів територій та приміщень і допомагають забезпечити комфортні умови для проживання та роботи, а також захистити здоров'я населення від негативного впливу шуму.

Метою дослідження є визначення та кількісна оцінка рівня шумового забруднення в різних зонах м. Житомирі а також аналіз впливу шуму на міську екосистему і здоров’я мешканців. Дослідження охоплює житлові райони, центральну частину міста (адміністративний сектор), зони з інтенсивним автотрафіком (вул. Київська та пр. Перемоги) та територію студмістечка Житомирського державного університету імені Івана Франка. Дослідження дозволяє не лише встановити базові показники, а й виявити закономірності зміни рівня шуму протягом доби. Це сприятиме формуванню рекомендацій щодо організації заходів для зниження шумового навантаження.

Об’єктом є міське середовище Житомира, яке включає житлові, історичні, промислово-комерційні зони та освітні установи. Предметом дослідження є рівень шумового забруднення, який формується під впливом транспортних, промислових і внутрішніх чинників, зокрема у навчальних закладах [3]. Цей підхід дозволяє комплексно розглянути як зовнішні, так і внутрішні джерела шуму. Крім того, аналіз

просторового розподілу шуму дає можливість ідентифікувати ділянки, де вплив негативних чинників є найбільш вираженим.

Вимірювання проводилися за допомогою каліброваного цифрового шумоміра протягом робочого тижня в різні години (ранок: 8:00–10:00; обід: 12:00–14:00; вечір: 16:00–18:00) для отримання репрезентативних даних [5]. Отримані дані аналізувалися статистичними методами, що дозволило розрахувати середні значення та пікові навантаження. Результати візуалізувалися за допомогою ГІС-технологій, що сприяло виявленню «гарячих точок» шумового забруднення. Локації вимірювань включали житлові райони, центр міста (вул. Михайлівська), зони з великим потоком машин та приміщення Житомирського університету. Цей підхід дозволяє точно визначити просторовий розподіл шуму і його вплив на різні зони міста, а також врахувати внутрішні умови в освітніх установах.

Житлові, промислові та торговельні зони, а також освітні установи – формують постійний шумовий фон, що особливо відчутний у житлових районах, центральній частині (на вул. Михайлівська) та зонах з високим транспортним навантаженням [1]. Додатково, це спричиняє постійне порушення шумової рівноваги, що впливає не лише на людей, але й на місцеву фауну. Міські простори стають менш привабливими для відпочинку та рекреації через надмірний шумовий фон.

У житлових районах рівень шуму переважно знаходиться в межах 65–68 dB, хоча у години пік, спостерігаються невеликі перевищення, що може впливати на комфорт проживання [4]. На вул. Михайлівська рівень шуму досягає 70–75 dB, що перевищує комфортні показники для громадських зон і може створювати додатковий дискомфорт для мешканців [4]. Найвищі значення (понад 80 dB) фіксуються в зонах з інтенсивним автотрафіком, що створює реальні ризики для здоров’я через тривалий вплив надмірного шуму [1]. Вимірювання у приміщеннях університету виявили, що шум у коридорах і аудиторіях суттєво зростає під час перерв, що негативно впливає на ефективність навчального процесу [3]. Ці дані дозволяють виявити чіткі просторові закономірності, що є основою для подальших рекомендацій. Аналіз отриманих даних свідчить про те, що рівень шумового забруднення в м. Житомир перевищує допустимі норми, особливо в центральній частині міста та на ділянках з інтенсивним автотрафіком, що створює значні ризики для здоров’я населення [1]. Це негативно позначається на комфорті життя і функціонуванні міських об’єктів.

Для зниження шумового навантаження рекомендовано впроваджувати комплекс заходів, таких як оптимізація дорожнього руху, озеленення, застосування сучасних шумоізоляційних технологій у будівництві та регулярний моніторинг шуму за допомогою ГІС [2]. Також у навчальних закладах доцільно застосовувати акустичні панелі та оптимізувати організацію простору для зменшення шумового впливу під час пікових годин. Подальші дослідження повинні зосередитись на розробці конкретних заходів, що відповідають особливостям різних зон міста, для підвищення якості міського середовища.

Список літератури:

1. Державні санітарні норми та правила : наказ МОЗ України від 14.02.2023 р. №235. – Київ: МОЗ України, 2023.

2. World Health Organization. Environmental Noise Guidelines for the European Region. – Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2018. 130 p.

3. Іванов І. І. Методи моніторингу шумового забруднення в міських умовах. – Журнал екологічних досліджень, 2022, №3, С. 45–52.

4. Петрова А. В. Вплив транспортного шуму на здоров’я населення. – Екологія та здоров’я, 2021, №2, С. 78–84.

5. Сидоренко О. М. Геоінформаційний аналіз рівня шуму в містах. – Урбаністика, 2020, №4, С. 102–109.

УДК 37.01

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ З МЕТОЮ ЗАСВОЄННЯ ТА ЗАКРІПЛЕННЯ ПОНЯТЬ "ТИПИ ЖИВЛЕННЯ" ТА "СПОСОБИ ЖИВЛЕННЯ" ПРИ ВИВЧЕННІ ОК «ЗАГАЛЬНА ЕКОЛОГІЯ»

Валерія ЛЄСКОВА[1], магістрантка
Діана ГАРБАР[2], к.б.н., доцент
[1,2]Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, Житомир, 10008, Україна

Сучасна освіта стрімко змінюється, і традиційні методи навчання поступово поступаються місцем інноваційним підходам. Одним із таких підходів є ігрові методи навчання, які стають дозволяють урізноманітнити навчання студентів першого курсу. Чому це актуально?

- *Залучення до процесу навчання.* Першокурсники тільки адаптуються до нових умов, ігрові методи допомагають зробити цей перехід легшим та цікавішим.
- *Підвищення мотивації.* Гейміфікація робить навчання динамічним, а студенти більше залучені у процес.
- *Розвиток критичного мислення.* Ігри вимагають аналізу, прийняття рішень та командної роботи.
- *Практичне засвоєння матеріалу.* Через симуляції та рольові ігри студенти можуть відчути реальні виклики майбутньої професії. [1]

Чому це важливо для студентів-екологів?

- *Моделювання екологічних процесів.* Студенти можуть відтворювати сценарії екологічних криз та досліджувати можливі рішення
- *Рольові ігри.* Граючи ролі науковців, представників влади чи громадських активістів, першокурсники отримують розуміння реальних екологічних викликів.
- *Симуляції екологічних катастроф.* Вони допомагають розробляти ефективні шляхи реагування на зміни клімату, забруднення довкілля тощо.
- *Віртуальні лабораторії.* Вони дають змогу проводити досліди без шкоди для довкілля та отримувати цінний досвід.

Залучення студентів до інтерактивних навчальних процесів формує їх як відповідальних фахівців, готових до вирішення актуальних екологічних проблем.

Розглянемо як ігрові методи навчання дозволяють засвоїти і закріпити поняття "типи живлення" та "способи живлення", які зустрічаються впродовж вивчення ОК «Загальна екологія» в наступних темах:

- Екологічні групи організмів за типом живлення
  Автотрофи (фотоавтотрофи, хемоавтотрофи)
  Гетеротрофи (сапротрофи, паразити, хижаки, симбіонти)
- Трофічна структура екосистем
  Продуценти, консументи (I, II, III порядку), редуценти
  Харчові ланцюги та мережі, потік енергії в екосистемах
- Екологічні фактори та адаптації до живлення
  Спеціалізація в харчуванні (еврифаги, стенофаги)

Морфологічні та поведінкові адаптації до способів живлення

На основі понять "типи живлення" та "способи живлення" формуються такі екологічні поняття як трофічний рівень, трофічна ніша, трофічні взаємозв'язки. Вони важливі для розуміння функціонування екосистем та енергетичних потоків у природі.

Отже, для студентів-екологів 1 курсу варто застосовувати ігрові методи, які не лише допомагають засвоїти поняття "типи живлення" та "способи живлення", а й розвивають аналітичне мислення та навички командної роботи. Наведемо приклади:

1. Дебати "Хто важливіший у природі?"

Мета: Поглиблене розуміння ролей організмів у біогеоценозі.

Формат: Дві команди представляють різні трофічні рівні (автотрофи vs. гетеротрофи, консументи vs. редуценти).

Хід гри:

1. Кожна команда готує аргументи, чому їхній трофічний рівень є найбільш важливим для екосистеми.
2. Відбувається дискусія, де команди доводять свою позицію.
3. Викладач або журі визначає найбільш аргументовану команду.

2. Рольова гра "Екосистема під загрозою"

Мета: Розвиток екологічного мислення та вміння аналізувати екологічні кризи.

Формат: Групи студентів отримують ролі різних організмів екосистеми (рослини, травоїдні, хижаки, сапрофіти тощо).

Хід гри:

1. Викладач оголошує екологічну проблему (наприклад, забруднення, зміна клімату, зникнення виду).
2. Кожен учасник має пояснити, як ця зміна впливає на його роль у екосистемі.
3. Обговорюються можливі сценарії адаптації або деградації екосистеми.

3. Гра "Створи екосистему"

Мета: Закріплення знань про енергетичні потоки та біоценози.

Формат: Групова робота, де студенти конструюють модель екосистеми.

Хід гри:

1. Кожна група отримує набір організмів (рослини, тварини, гриби, бактерії) та екологічні умови (ліс, степ, озеро).
2. Завдання – створити збалансовану екосистему з правильно побудованими трофічними зв'язками.
3. Групи презентують свої екосистеми, пояснюючи трофічні ланцюги.

4. Настільна гра "Трофічна стратегія"

Мета: Розвиток стратегічного мислення та розуміння екологічної рівноваги.

Формат: Гра за типом економічної стратегії, де студенти розвивають свої "види" у конкурентному середовищі.

Хід гри:

1. Кожен гравець отримує організм із певною екологічною нішею (травоїдний, хижак, паразит, редуцент).
2. За кожен раунд гравці отримують або втрачають ресурси залежно від впливу довкілля (зміна клімату, поява конкурентів, вимирання видів).

3. Перемагає той, хто найкраще адаптується.

5. "Екологічний квест"

Мета: Поєднання теоретичних знань із практичними навичками.

Формат: Командна гра з виконанням завдань на природі

Хід гри:

1. Студенти отримують завдання, пов’язані з ідентифікацією організмів та їх способом живлення.
2. Виконуючи завдання (знайти детритофага, визначити продуцента, скласти ланцюг живлення), вони отримують підказки.
3. Фінальне завдання – відновити пошкоджену екосистему: команди отримують картки з різними організмами та повинні "заново заселити" екосистему, враховуючи трофічні зв’язки.

Ці методи зроблять навчання студентів не лише ефективним, а й цікавим, наближеним до реальних екологічних ситуацій.

На заняттях з загальної екології ми використовуємо створену нами дидактичну гру «Екологічні групи рослин та тварин за способами живлення».

Матеріали:

1. Ігрові поля формату A_4 з кишеньками, на яких підписані способи живлення (наприклад паразити, поліфаги, фільтратори, сапротрофи тощо). Кожне поле містить 3 кишеньки.
2. Картки-фотографії рослин та тварин з їх видовими назвами.

Хід гри:

1. Розподіл карток: Команди отримують картки-фотографії організмів та ігрові поля.
2. Класифікація організмів: Кожна команда шукає зображення організмів, які відповідають способам живлення на їх ігрових полях та складають зображення у відповідні кишеньки.
4. Обговорення результатів: Викладач або команда оцінює правильність класифікації, пояснює складні випадки.
5. Додатковий рівень: Обговорення екологічної ролі кожного організму в трофічній мережі.

Варіанти ускладнення:

- Використання непрямих підказок (наприклад, не підписані фото).
- Додавання екологічних факторів (як змінюється спосіб живлення за певних умов).
- Змагання між командами на швидкість і правильність.

Такий формат сприяє активному засвоєнню матеріалу через інтерактивний ігровий підхід.

Список використаних джерел

1. Кравець Н. М., Гречановська О. В. Ігрові технології навчання як одна з інноваційних форм навчально-виховного процесу ВНЗ. Матеріали XLVI науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ. 22-24 березня 2017, Вінниця. С.1-5. URI: https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2017/paper/view/2013 (дата звернення: 24.02.2025)

УДК 595.142:574.4

ВПЛИВ УРБАНІЗАЦІЙНОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА СТРУКТУРУ КОМПЛЕКСІВ ДОЩОВИХ ЧЕРВІВ

Вікторія МОРОЗ
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
ЖДУ імені Івана Франка (Україна)
Олександр ГАРБАР
доктор біологічних наук,
професор ЖДУ імені Івана Франка (Україна)

У міських ландшафтах діяльність людини та урбанізація є найважливішими чинниками, що визначають ґрунтове біорізноманіття, включаючи дощових червів як одних із домінуючих представників едафічної фауни. Урбанізація вважається основною причиною вимирання місцевих видів і процесом, що веде до біотичної гомогенізації, яка характеризується зменшенням видового різноманіття [5].

Внаслідок інтенсивної урбанізації та індустріалізації міські ґрунти трансформуються під впливом викидів забруднюючих речовин та техногенного навантаження, а екологічні спільноти, які проживають у таких середовищах, зазнають певного хронічного екологічного стресу. Порівняно з сільськогосподарськими та природними екосистемами, міський ґрунт надає інші екосистемні послуги та функції, а урбанізація та моделі ландшафту є потенційними чинниками впливу на структуру угрупувань дощових червів [7]. За відомостями [7] відносно низькі показники чисельності олігохет у міських районах є наслідком забудови житлових масивів. Дощові черви по-різному реагують на особливості міського ландшафту у різних масштабах. На їх структуру значно впливають частки непроникної та зеленої поверхонь, кількість типів ландшафтного покриву, щільність плям та фрагментів ландшафту. Механічне розчищення та накопичення ґрунту спричиняє руйнування середовищ існування та знищення особин червів, що у свою чергу призводить до зниження їх чисельності та видового різноманіття [4].

Мета дослідження полягала у вивченні кількісної та якісної структури угрупувань дощових червів в урбанізованому середовищі міста Житомира. Об’єктами дослідження слугували дощові черви родини Lumbricidae зібрані вручну в антропогенно-трансформованих біотопах міста протягом весняно-літнього періоду 2024 р. Збір матеріалу та його транспортування проводили за загальноприйнятою методикою [1]. Визначення видової приналежності здійснювали за рекомендаціями О. В. Жукова [2].

У результаті проведених польових та лабораторних досліджень виявлено десять видів дощових червів належних до шести родів родини Lumbricidae: *Aporrectodea caliginosa* (Savigny, 1826), *A. rosea* (Savigny, 1826), *A. trapezoides* (Dugesi, 1828), *Lumbricus terrestris* (Linnaeus, 1758), *L. castaneus* (Savigny, 1826), *L. rubellus* (Savigny, 1826), *Octolasion lacteum* (Örley, 1885), *Dendrobaena octaedra* (Savigny, 1826), *Eisenia fetida* (Savigny, 1826) та *Eiseniella tetraedra* (Savigny, 1826). Кожний із видів характеризувався різною частотою трапляння у вибірках (табл. 1).

Таблиця 1

Частота трапляння дощових червів у вибірках

Види	Вибірки, де вид представлений, %
A. caliginosa	91,31
A. rosea	49,30
L. terrestris	33,33
A. trapezoides	10,41
L. castaneus	9,02
D. octaedra	7,98
O. lacteum	4,51
E. fetida	2,77
L. rubellus	2,08
E. tetraedra	2,08

Число особин досліджуваних тварин у вибірках варіювало в широких межах – від 1 до 29 екземплярів, при середньому значенні 5,82 екз., що свідчить про досить низьку чисельність люмбрицид у більшості проб. Схожа закономірність спостерігалася і щодо чисельності видів. Максимальне число виявлених видів у пробі становило 6, при середньому значенні 2,15. Такі значення є свідченням низької видової різноманітності дощових червів у більшості проб.

Різноманітність структури комплексів дощових червів показує, що територія міста є неоднорідною за екологічними умовами. Низькі значення чисельності та видової різноманітності є свідченням того, що такі умови є не дуже сприятливими для даної групи тварин. У деяких випадках умови існування навпаки є сприятливими, що проявляється у збільшенні чисельності та видової різноманітності досліджуваних педобіонтів. Цілком очевидною є мозаїчність просторового розподілу показників біорізноманіття, оскільки біотопи міста характеризуються сильною фрагментованістю дорожніми мережами та забудовами. На щільність популяцій дощових червів можуть суттєво впливати інтенсивність землекористування, тривалість урбанізації, масштаби забудови, географічна ізоляція та фрагментація середовища [6].

Фоновими на досліджуваних ділянках міста були *A. caliginosa*, *A. rosea* та *L. terrestris*, які будучи космополітними видами представлені у переважній більшості вибірок. На досліджуваних рекреаційних ділянках достатньо чисельним виявився *A. caliginosa* (до 8 екз. у пробі), проте найбільші його популяції приурочені до паркових зон центральної частини міста, на відміну від *A. rosea*, який найбільшої чисельності досягає у біоценозах місць відпочинку поблизу водойм (до 5 екз.). У окремих вибірках домінантом або співдомінантом є *L. terrestris* (до 6 екз.), який за наявними відомостями [2] у антропогенно-трансформованих біотопах може досягати до 50 екз./м^2. Території рекреаційного призначення зазнають ущільненості верхніх шарів грунту та витоптування рослинного покриву внаслідок систематичного потоку відвідувачів, що призводить до зменшення чисельності педобіонтів та їх нерівномірного розподілу у вибірках.

Робота автотранспорту спричиняє перебудову структури комплексу дощових червів у напрямку зменшення їх чисельності [3]. На досліджуваних ділянках

розташованих вздовж доріг число особин *A. caliginosa* становило до 18 екз. у вибірці, *A. rosea* – до 15 екз. Стенобіонти *L. terrestris* та *A. trapesoides* були представлені одиночними екземплярами, оскільки характеризуються більшою чутливістю до автотранспортного навантаження та у деяких випадках можуть зникати із зони впливу чинника.

Внаслідок урбанізації біотопи поблизу житлових забудов зазнають порушення цілісності верхніх шарів грунту, що позначається на біорізноманітті едафічних тварин. У біоценозах житлових дворів міста максимальне число виявлених люмбрицид в окремих вибірках становило до 8 екз. У 92,45% вибірок домінуючим був черв *A. caliginosa*, у 7,55% – *A. rosea*.

Урбанізація та антропогенні навантаження на міські ґрунти, такі як фрагментація середовища існування та забруднення ґрунту, впливають на видову різноманітність дощових червів. Фрагментація середовища призводить до появи ізольованих ділянок, між якими дощові черви не можуть повноцінно переміщатися, що з часом може призвести до їх часткового або повного зникнення з таких біотопів.

Список використаних джерел:

1. Гиляров М. С. Учет крупных почвенных беспозвоночных (мезофауна) // Методы почвенно-зоологических исследований. 1975. С. 12–29.

2. Жуков О. В., Пахомов О. Є., Кунах О. М. Біологічне різноманіття України. Дніпропетровська область. Дощові черв'яки (Lumbricidae): монографія / за заг. ред. проф. О. Є. Пахомова. Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2007. 371 с.

3. Harbar O., Moroz V., Harbar D., Vyskushenko D., Kratiuk O. Spatial variation of earthworm communities in the motorway proximity. *Studia Biologica*. 2024. Vol. 18(2). P. 157–168.

4. Hoeffner K., Butt K. R., Monard C., Frazão J., Pérès G., Cluzeau D. Two distinct ecological behaviours within anecic earthworm species in temperate climates. *European Journal of Soil Biology*. 2022. Vol. 113. P. 103446.

5. McKinney M. L. Urbanization as a major cause of biotic homogenization. *Biological Conservation*. 2006. Vol. 127(3). P. 247–260.

6. Smetak K. M., Johnson-Maynard J. L., Lloyd J. E. Earthworm population density and diversity in different-aged urban systems. *Appl. Soil Ecol.* 2007. Vol. 37. P. 161–168.

7. Xie T., Wang M., Chen W., Uwizeyimana H. Impacts of urbanization and landscape patterns on the earthworm communities in residential areas in Beijing. *Science of The Total Environment*. 2018. Vol. 626. P. 1261–1269.

УДК 628.517:656.1(477.53)

ВИЗНАЧЕННЯ ШУМОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ ВІД АВТОТРАНСПОРТУ І КАРТОГРАФУВАННЯ ШУМУ В НАГІРНІЙ ЧАСТИНІ КРЕМЕНЧУКА

Дмитро Поліщук
кандидат технічних наук, доцент філії Класичного приватного університету в місті Кременчук (Україна)
Олег Демченко
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 274 Автомобільний транспорт
Єгор Кучеренко
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 274 Автомобільний транспорт
Філія Класичного приватного університету в місті Кременчук (Україна)

Активний розвиток міських територій, процеси урбанізації та значна інтенсивність транспортного руху є ключовими чинниками, які сприяють зростанню рівня шумового забруднення. Збільшення потоків транспорту повністю до розширення зони підвищеного акустичного дискомфорту, внаслідок чого транспортний шум стає серйозною екологічною та соціальною проблемою. Акустичне забруднення є потужним стресовим фактором, рівень якого збільшується такими параметрами, як інтенсивність руху, швидкість транспорту, його тип, характеристики дорожнього покриття, особливості просторового планування та наявність зелених зон, які можуть виконувати функцію природного бар'єру. Високий рівень шуму може викликати серйозні проблеми зі здоров'ям, включаючи порушення функцій слухового апарату, захворювання органів травлення та інші патологічні стани, що знижують загальну якість життя людини.

Для візуалізації та прогнозування рівнів шуму використовуються шумові карти. Створення акустичних карт є доволі актуальним для України, де вони побудовані тільки для столиці і обласних центрів України. Завдяки акустичним картам можна буде глибше зрозуміти екологічний стан міського середовища [1-3].

Одним із перспективних підходів до моделювання транспортного шуму є створення динамічних шумових карт, що дозволяють візуалізувати акустичні навантаження на міське середовище. Для реалізації цього методу можуть використовуватися спеціалізовані програмні комплекси як вітчизняного, так і зарубіжного.

Програмне забезпечення обчислення рівнів еквівалентного шуму в заданих точках простору, а отримані дані інтегруються в цифрову карту. Візуальне представлення результатів можливо у форматі графічного зображення, де інтенсивність кольору відображає ступінь шумового навантаження в окремих локаціях. Альтернативним варіантом є побудова системи ізоліній, що окреслюють

область з однаковими показниками шумового забруднення, забезпечуючи точний аналіз акустичних характеристик.

Ми використовуємо геоінформаційні системи (ГІС) для перетворення даних про шум у візуальні цифрові карти, що дозволяє нам точно визначити, де в місті найгучніше, і побачити, де існують проблемні зони. Це не просто показує рівень шуму, а й дає можливість аналізувати, як шум поширюється в просторі, враховуючи такі фактори, як будівлі, дороги, зелені насадження та інші елементи міського ландшафту. Цей аналіз допомагає нам приймати обґрунтовані рішення для покращення якості життя в місті.

Наприклад, ми можемо використовувати ці карти для планування будівництва нових житлових комплексів, шкіл або лікарень, щоб мінімізувати їх вплив на шум та забезпечити комфортне середовище для мешканців. Також ми можемо оптимізувати маршрути громадського транспорту, щоб зменшити шум від автобусів і трамваїв у житлових районах.

Крім того, ці карти дозволяють виявляти зони з підвищеним рівнем шуму, де необхідно вжити конкретних заходів для його зниження. Це може включати встановлення шумозахисних екранів вздовж автомагістралей, створення зелених зон, які поглинають шум, або навіть зміну дорожнього покриття на менш гучне.

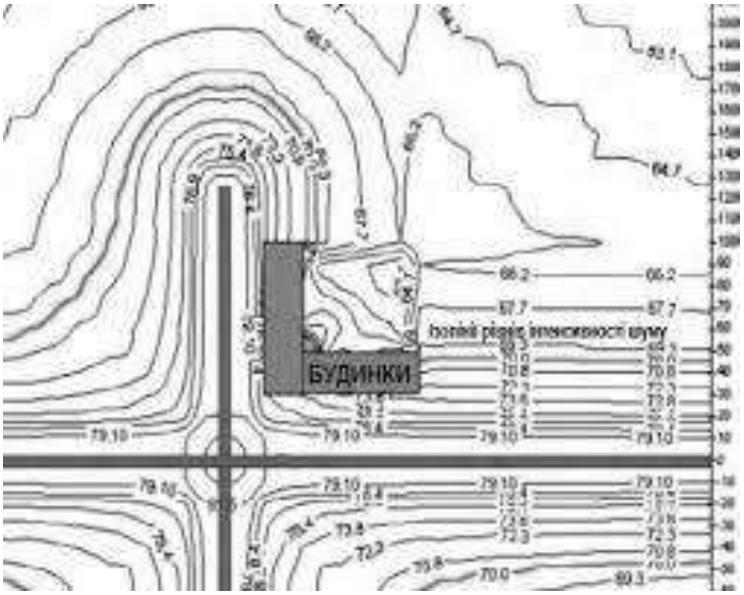

Рис. 1. Ізолінії розповсюдження рівня звуку (дБА) на перехресті 2-х автомагістралей з урахуванням впливу забудови території в Нагірній частини міста Кременчук.

Використовуючи ГІС, ми можемо моделювати різні сценарії та прогнозувати, як зміни в міському середовищі вплинуть на рівень шуму. Це дозволяє нам приймати правильні рішення та запобігати виникненню нових проблем.

Завдяки цьому комплексному підходу ми можемо зробити наше місто тихішим, комфортнішим і здоровішим для всіх мешканців, забезпечуючи сталий розвиток і покращуючи загальну якість життя [4].

Для точного прогнозування рівня міського шуму використовуються складні математичні моделі, що ретельно відтворюють поширення звукових хвиль від джерела, такого як транспорт на дорозі, до точок спостереження в навколишньому середовищі. Ці моделі, хоча й можуть мати різні нюанси, зазвичай базуються на хвильовому рівнянні, яке виводиться з основних законів фізики, зокрема рівноваги сил та збереження маси. Вони враховують безліч факторів, що впливають на поширення звуку, включаючи відбиття звукових хвиль від будівель та шумозахисних екранів, а також дифракцію для різних частот. Однак їх реалізація на комп'ютері є надзвичайно складною і вимагає значних обчислювальних ресурсів і часу. Альтернативні алгоритмічні підходи, що ґрунтуються на розрахунку поширення звуку на основі передачі енергії, також використовуються. Ці методи, хоча й можуть бути менш точними, ніж пряме моделювання, також є складними та трудомісткими. Незалежно від обраного методу, моделювання поширення шуму вимагає врахування багатьох факторів, таких як залежність поширення звуку від частоти, характеристики атмосфери (температура, вологість, вітер) та інші. Це, своєю чергою, вимагає розв'язання складних диференціальних та інтегральних рівнянь, що описують ці фізичні процеси. Складність та високі вимоги до ресурсів обмежують широке застосування цих методів. Необхідно розробляти ефективніші та менш ресурсномісткі методи моделювання шуму, які б дозволяли отримувати достатньо точні результати при менших витратах часу та обчислювальних ресурсів [5].

Список використаних джерел:

1. Загальна екологія : [навч. посіб. для студентів ВНЗ / Г. М. Франчук та ін.] ; Нац. авіац. ун-т. - Київ : НАУ, 2015. - 230 с
2. Гігієна та екологія : підручник : для студентів закл. вищ. мед. освіти / Василь Гаврилович Бардов, Сергій Тихонович Омельчук, Наталія Володимирівна Мережкіна, В. Д. Алексійчук, Є. М. Анісімов; За заг. ред. Василь Гаврилович Бардов.– Вінниця : Нова книга, 2020.– 471 с.
3. Бондар О.І., Новосельська Л.П., Іващенко Т.Г. Основи біологічної та генетичної безпеки (екологічна складова) Навчально-методичний посібник. – 2019. – 396 с.
4. Яремчук О. М., Пулашкін В. Ю. Картографування шумового забруднення автомагістралей м. Миколаєва засобами ГІС-технологій (з використанням програмного пакету ARCGIS) Автоматизація та комп’ютерно- інтегровані технології № 2 (21), 2019, С. 132-139. DOI: 10.33815/2313-4763.2019.2.21.132-139
5. Поліщук Д. В. Розробка засобів і способів підвищення рівня екологічної безпеки при дії шкідливих фізичних полів техногенного походження.: дис. … канд. техн. наук : 21.06.01. Львів, 2005. 166 с.

УДК 502.7:581.9(4-191.2)

ДИНАМІКА ПОШИРЕННЯ ІНВАЗИВНИХ ВИДІВ У ЦЕНТРАЛЬНІЙ ЄВРОПІ

Ольга ВАСИЛЕНКО
кандидат біологічних наук,
доцент ЖДУ імені Івана Франка (Україна)
Микола ГРАМОТЕНКО
здобувач ЖДУ імені Івана Франка

Інвазивні види є однією з найбільших загроз для біорізноманіття та екологічної рівноваги Центральної Європи. Їхня здатність швидко розширювати ареал поширення, витісняти аборигенні види, змінювати природні біоценози та впливати на економіку та здоров'я людини робить цю проблему однією з найактуальніших у сучасній екології. Поширення інвазивних видів у Центральній Європі значною мірою зумовлене змінами клімату, розвитком глобальної торгівлі, урбанізацією та інтенсифікацією сільськогосподарської діяльності. Підвищення середньорічної температури, зміна режиму опадів та збільшення кількості транспортних коридорів створюють сприятливі умови для експансії цих організмів. Відсутність природних ворогів та ефективних механізмів стримування також сприяє їхньому неконтрольованому розмноженню [1].

Динаміка поширення інвазивних видів у Центральній Європі характеризується стрімким зростанням їхньої чисельності та ареалів. Наприклад, борщівник Сосновського (*Heracleum sosnowskyi*) та золотарник канадський (*Solidago canadensis*) активно займають нові території, утворюючи моноценози, де практично відсутні інші види рослин і тварин. Це призводить до зниження біорізноманіття та порушення функціонування екосистем [2]. Згідно з дослідженнями, інвазивні види можуть змінювати ґрунтові характеристики, що унеможливлює регенерацію природних екосистем [3]. Особливо це помітно у випадках із борщівником Сосновського, який швидко розширює свої популяції на порушених територіях, таких як узбіччя доріг, пустирі та сільськогосподарські угіддя [4].

Інвазивні види також можуть змінювати структуру природних угруповань, знижуючи видовий склад рослинності та пригнічуючи розвиток інших видів. Наприклад, айлант найвищий (*Ailanthus altissima*) здатний швидко розростатися на порушених територіях, змінюючи структуру природних угруповань та зменшуючи біорізноманіття [5]. Це особливо небезпечно для лісових екосистем, де інвазивні види можуть витісняти місцеві дерева та чагарники, що призводить до зниження продуктивності лісових масивів [6].

Економічні збитки, спричинені поширенням інвазивних видів, включають втрати у сільському господарстві, необхідність витрат на механічне та хімічне знищення небажаної флори та фауни, а також зменшення врожайності культур. Наприклад, боротьба з борщівником Сосновського в Польщі та Німеччині потребує значних фінансових витрат на хімічну обробку та рекультивацію заражених земель

[4]. Інвазивні комахи, такі як азійський ліхтарник (*Lycorma delicatula*), можуть спричиняти значне зниження врожайності фруктових дерев та виноградників, що негативно позначається на агропромисловому секторі регіону [1].

Крім того, інвазивні види можуть спричиняти значні збитки у лісовому господарстві. Наприклад, шашіль вусач (*Anoplophora glabripennis*) пошкоджує деревину, знижуючи продуктивність лісових масивів. Це призводить до економічних втрат, пов'язаних із зниженням якості деревини та необхідністю витрат на боротьбу з цим шкідником [6].

Успішна боротьба з інвазивними видами вимагає комплексного підходу, який включає фізичні, хімічні та біологічні методи. Фізичні методи передбачають механічне видалення рослин або тварин, тоді як хімічні методи включають використання гербіцидів та інших хімічних речовин для знищення інвазивних видів. Однак хімічні методи можуть мати побічні ефекти для навколишнього середовища. Біологічні методи передбачають використання природних ворогів для контролю чисельності інвазивних організмів [5]. Наприклад, у ряді країн було запроваджено програми біологічного контролю проти азійського ліхтарника, які передбачають використання специфічних паразитоїдних ос [3]. Ці методи дозволяють ефективно контролювати чисельність інвазивних видів, мінімізуючи вплив на навколишнє середовище.

Європейський Союз розробив стратегію щодо управління інвазивними видами, яка передбачає заходи з раннього виявлення, обмеження їх поширення та мінімізації негативних наслідків для біорізноманіття. Згідно з European Union Regulation (EU) No 1143/2014, країни-члени ЄС зобов'язані впроваджувати заходи щодо запобігання введенню та поширенню інвазивних видів. Це включає контроль за імпортом потенційно небезпечних видів, введення карантинних заходів та обмеження транспортування організмів, що можуть стати інвазивними [6].

Важливим аспектом боротьби з інвазивними видами є підвищення обізнаності населення про небезпеку цих організмів. Освітні програми, інформаційні кампанії та залучення громадськості до моніторингу та боротьби з інвазивними видами можуть значно підвищити ефективність заходів з їх контролю [4]. Наприклад, у Польщі було запущено програми з інформування фермерів про методи боротьби з борщівником Сосновського, що дозволило зменшити його поширення на сільськогосподарських землях [4].

Подальші дослідження у галузі інвазійної біології дозволять визначити найбільш ефективні стратегії управління інвазивними видами та сприяти збереженню природного середовища у довгостроковій перспективі. Зокрема, важливим напрямком є вивчення впливу змін клімату на поширення інвазивних видів та розробка адаптивних стратегій управління [3].

Список використаних джерел:

1. European Environment Agency (EEA). The impacts of invasive alien species in Europe. 2020. URL: https://www.eea.europa.eu/publications/the-impacts-of-invasive-alien-species (дата звернення: 28.02.2025).

2. Hulme, P. E. Trade, transport and trouble: managing invasive species pathways in an era of globalization. Journal of Applied Ecology. 2009. Т. 46, № 1. С. 10–18. https://doi.org/10.1111/j.1365-2664.2008.01600.x

3. Kowarik, I. Novel urban ecosystems, biodiversity, and conservation. Environmental Pollution. 2011. Т. 159, № 8–9. С. 1974–1983. https://doi.org/10.1016/j.envpol.2011.02.022

4. Tokarska-Guzik, B., Dajdok, Z., Zając, M., Zając, A., Urbisz, A., Danielewicz, W., & Hołdyński, C. Alien plants in Poland: research directions and putting the results into practice. Biodiversity Research and Conservation. 2011. Т. 23, № 1. С. 39–50. https://doi.org/10.2478/v10119-011-0011-0 (дата звернення: 28.02.2025).

5. Pyšek, P., & Richardson, D. M. Invasive species, environmental change and management, and health. Annual Review of Environment and Resources. 2010. Т. 35. С. 25–55. https://doi.org/10.1146/annurev-environ-033009-095548

6. European Union Regulation (EU) No 1143/2014 of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014 on the prevention and management of the introduction and spread of invasive alien species. Official Journal of the European Union, *Official Journal of the European Union*, L 317, 4.11.2014, 35–55. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014R1143 (дата звернення: 28.02.2025).

УДК 621.355:629.33:504.064

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ТА РОЗВИТОК ПЕРЕРОБКИ БАТАРЕЙ ЕЛЕКТРОМОБІЛІВ

Дмитро Поліщук
кандидат технічних наук, доцент філії Класичного приватного університету в місті Кременчук (Україна)
Денис Сіроокий
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 274 Автомобільний транспорт
Микола Костін
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 274 Автомобільний транспорт
Філія Класичного приватного університету в місті Кременчук (Україна)

Акумулятори електромобілів, на відміну від традиційних свинцево-кислотних, які піддаються активній переробці, є складними системами зберігання енергії, що складаються з безлічі літій-іонних елементів, кожен з яких потребує окремого розбирання для утилізації. Це створює значні труднощі для ефективної та екологічно безпечної переробки.

Насамперед, складність конструкції літій-іонних батарей вимагає розробки спеціалізованих технологій для їхнього розбирання та переробки. Кожен елемент батареї містить різні матеріали, включаючи літій, кобальт, нікель та інші метали, які потребують окремого вилучення та обробки.

По-друге, відсутність стандартизованих процесів переробки та недостатня кількість спеціалізованих підприємств ускладнюють масову переробку літій-іонних батарей. Це призводить до накопичення відпрацьованих батарей, що може становити загрозу для довкілля через витік токсичних речовин.

По-третє, економічна доцільність переробки літій-іонних батарей є важливим фактором. Витрати на розбирання, вилучення та очищення матеріалів можуть бути високими, що робить переробку менш привабливою порівняно з видобутком нових матеріалів.

Попри ці труднощі, розвиток технологій переробки літій-іонних батарей є важливим завданням для забезпечення сталого розвитку електротранспорту. Необхідно розробляти ефективні та екологічно безпечні методи переробки, а також створювати інфраструктуру для збору та переробки відпрацьованих батарей. Це дозволить зменшити вплив електротранспорту на довкілля та забезпечити повторне використання цінних матеріалів.

Повторне використання компонентів використаних батарей для створення нових – це переробка батарей. Це дозволяє зберігати ресурси, зменшувати викиди вуглекислого газу та скорочувати потребу у виробництві нових батарей. Процес включає збір, розбирання та вилучення цінних матеріалів, таких як нікель, кобальт,

літій, алюміній, мідь та графіт. Потім ці компоненти переплавляються, очищаються та використовуються для виробництва нових батарей або інших продуктів.

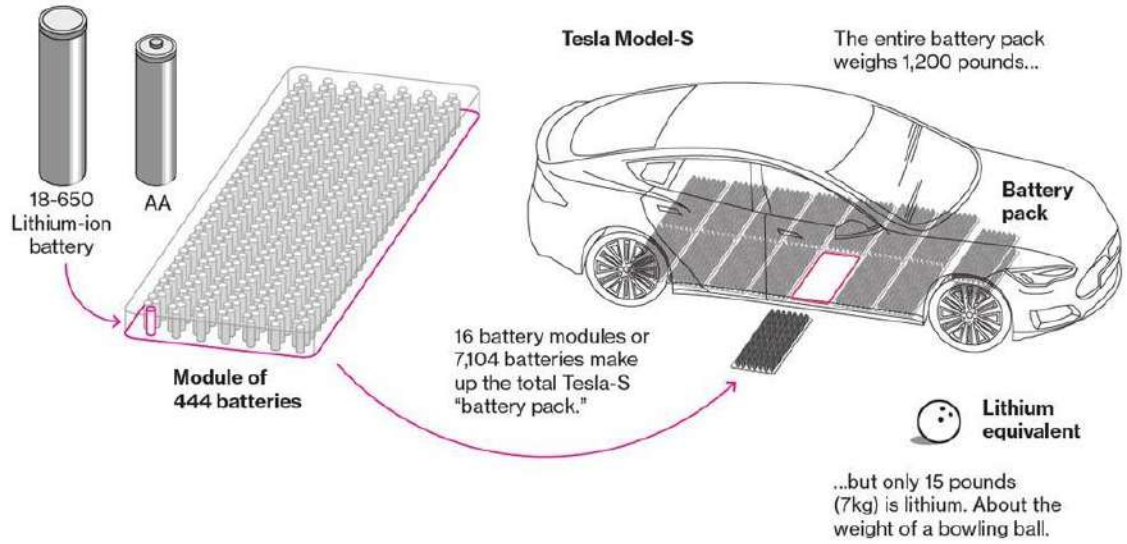

Рис. 1. Батареї, які використовуються в автомобілі Tesla.

Очікується, що до 2030 року в Європі кількість електромобілів зросте до 30 мільйонів, порівняно з трьома мільйонами сьогодні [1]. Однак, це все ще менше половини загальної кількості автомобілів. За прогнозами, автомобілі з ДВЗ залишаться лідерами ринку. У минулому році кожен десятий новий транспортний засіб був електричним, але вже у 2026 році продажі електромобілів перевищать продажі ДВЗ, а до 2030 року досягнуть майже 90% ринку.

З огляду на зростання виробництва електромобілів, утилізація та переробка їхніх батарей стає критичною. Попри складність отримання точних даних, світовий показник переробки літій-іонних акумуляторів становить близько 5%, хоча в деяких регіонах він значно нижчий. У Євросоюзі виробники електромобілів зобов'язані забезпечити переробку батарей, а не їхнє потрапляння на смітник. Наприклад, Nissan використовує старі батареї Leaf у мобільних машинах на своїх заводах [2], а Volkswagen відкрив завод з переробки акумуляторів у Німеччині. Французькі автовиробники також об'єдналися з Veolia та Solvay для створення замкнутого циклу переробки акумуляторів [3].

З огляду на стрімке зростання виробництва електромобілів, питання утилізації та переробки їхніх акумуляторів набуває критичного значення, стаючи одним з найважливіших викликів сучасності. Попри значні труднощі з отриманням точних та достовірних даних, світовий показник переробки літій-іонних акумуляторів залишається надзвичайно низьким, складаючи лише близько 5%, і це при тому, що в окремих регіонах цей показник є ще більш тривожним.

Однак, в Європейському Союзі, де екологічна відповідальність є пріоритетом, виробники електромобілів зобов'язані забезпечити ефективну та екологічно безпечну переробку батарей, а не їхнє безконтрольне потрапляння на сміттєві полігони. Це вимога не лише законодавства, але й етичного зобов'язання перед майбутніми поколіннями.

Деякі провідні виробники електромобілів вже демонструють свою відповідальність у цьому питанні. Наприклад, компанія Nissan активно використовує відпрацьовані батареї від своїх моделей Leaf у мобільних машинах, що обслуговують виробничі процеси на їхніх заводах по всьому світу, даруючи їм "друге життя". Водночас, Volkswagen нещодавно відкрив у Зальцгіттері, Німеччина, свій перший спеціалізований завод з переробки акумуляторів, демонструючи серйозність своїх намірів.

Французькі автовиробники також не залишаються осторонь, активно співпрацюючи з такими гігантами, як Veolia, лідером у галузі управління ресурсами, та бельгійською науково-дослідною компанією Solvay. Ця співпраця спрямована на створення замкнутого циклу переробки акумуляторів, де цінні акумуляторні метали, отримані в результаті вторинної переробки, повертаються у виробництво нових батарей, зменшуючи потребу у видобутку нових ресурсів.

Ці приклади демонструють, що переробка акумуляторів електромобілів не лише можлива, але й необхідна для забезпечення сталого розвитку електротранспорту. Необхідно продовжувати розробку нових технологій та інфраструктури для переробки, а також стимулювати виробників до відповідального ставлення до утилізації батарей.

Зі зростанням електромобілів, переробка їх батарей стає нагальною. Вторинна переробка зменшує вплив на довкілля, зберігаючи ресурси. Вона запобігає забрудненню токсинами, зменшує видобуток. Переробка вигідна економічно, створює робочі місця. Літій-іонні батареї складні, потрібні технології та інфраструктура. Важливі закони для виробників та контроль стандартів. Розвиток технологій та міжнародне співробітництво необхідні для сталого розвитку. Переробка батарей вимагає комплексного підходу.

Список використаних джерел:

1. "Озеленення" ЄС та України: як Європа заохочує громадян переходити на електрокари. URL: https://epravda.com.ua/projects/664dbb0cbc029/2024/07/22/716949/ (дата звернення 28.02.2025).
2. Nissan's car factory assistants, automated guided vehicles, are evolving. URL: https://www.youtube.com/watch?v=WZfFMxqvgHY (дата звернення 28.02.2025).
3. Компанія SOLVAY. URL: https://www.solvay.com/en/ (дата звернення 28.02.2025).

УДК 502.171:711.4(477.44)

ЕКОЛОГІЧНА СТРАТЕГІЯ ЖИТОМИРСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ: ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ТА МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Владислав ДЯКІВ
здобувач ЖДУ імені Івана Франка

Актуальність розробки екологічної стратегії для Житомирської міської територіальної громади (МТГ) обумовлена гострими викликами, з якими стикається регіон у сфері охорони довкілля. У сучасних умовах, коли екологічні проблеми стають все більш глобальними, локальні ініціативи щодо сталого розвитку набувають особливого значення. Житомирська МТГ, як один із ключових регіонів України, потребує комплексного підходу до управління природними ресурсами, збереження біорізноманіття та покращення якості життя мешканців.

Екологічна стратегія до 2050 року, розроблена в рамках проекту "Інтегрований розвиток міст в Україні II" за підтримки німецької урядової компанії Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, є важливим кроком у напрямку формування довгострокової політики сталого розвитку. Документ охоплює ключові аспекти екологічного стану громади, включаючи стан атмосферного повітря, управління водними ресурсами, управління відходами, озеленення, природно-заповідний фонд, біорізноманіття та земельні ресурси.

Розробка та впровадження екологічної стратегії є особливо актуальними у зв’язку зі зростанням антропогенного навантаження на навколишнє середовище, змінами клімату та необхідністю адаптації до нових екологічних викликів. Житомирська МТГ, як і багато інших регіонів України, стикається з такими проблемами, як забруднення повітря, нераціональне використання водних ресурсів, накопичення відходів, зменшення площі зелених насаджень та деградація природних екосистем. Ці проблеми не лише погіршують якість життя мешканців, але й створюють загрозу для сталого розвитку регіону.

Розробка екологічної стратегії дозволяє не лише визначити ключові проблеми, але й запропонувати конкретні заходи для їх вирішення. Вона спрямована на забезпечення екологічної безпеки, збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь та створення умов для сталого економічного та соціального розвитку громади. Важливим аспектом стратегії є також залучення місцевої громади, бізнесу та міжнародних партнерів до реалізації екологічних ініціатив, що робить її більш ефективною та інклюзивною.

Таким чином, розробка екологічної стратегії для Житомирської МТГ є не лише відповіддю на поточні екологічні виклики, але й важливим кроком у напрямку створення сталого майбутнього для регіону. Вона відображає прагнення до гармонійного поєднання економічного розвитку, соціального благополуччя та екологічної стійкості, що є основним принципом сталого розвитку.

Розробка стратегії базується на SWOT-аналізі, який дозволяє виявити сильні та слабкі сторони, можливості та загрози для кожного з аналізованих секторів. Для збору даних використовувалися різні методи, включаючи опитування мешканців громади, проведення фокус-груп, аналіз статистичних даних та моніторинг стану довкілля. У процесі дослідження було залучено широке коло зацікавлених сторін, включаючи представників місцевої влади, експертів, громадські організації та мешканців громади. Цей підхід дозволив отримати комплексну картину екологічного стану громади та визначити ключові напрямки для подальшого розвитку [2].

Однією з ключових проблем, яка розглядається в документі, є стан атмосферного повітря в Житомирській МТГ. За даними SWOT-аналізу, основним джерелом забруднення повітря є викиди від пересувних джерел, зокрема автотранспорту, які становлять значну частку у загальному обсязі забруднення. Серед слабких сторін виділяються недостатній рівень оснащеності промислових об'єктів очисним обладнанням, обмежене фінансування екологічних програм, а також відсутність автоматизованих систем контролю викидів. Серед сильних сторін можна відзначити наявність передових практик застосування сучасного очисного обладнання на промислових підприємствах, активну участь громадськості у вирішенні екологічних проблем, а також наявність акредитованих лабораторій та кваліфікованих працівників. Однак, незважаючи на ці позитивні аспекти, основним викликом залишається домінування викидів від автотранспорту, що потребує впровадження заходів щодо оновлення рухомого складу громадського транспорту та збільшення кількості стаціонарних постів спостереження за станом атмосферного повітря [3].

Управління водними ресурсами є ще одним важливим аспектом, який розглядається в документі. Житомирська МТГ має значну кількість водних об'єктів, включаючи річки Тетерів, Кам'янка, Крошенка та інші. Однак, основним викликом у цій сфері є забруднення водних ресурсів через скидання стічних вод, недостатню очистку та нераціональне використання води. За даними SWOT-аналізу, основним джерелом забруднення водних ресурсів є промислові підприємства та житлово-комунальне господарство. Серед слабких сторін виділяються неощадливе використання води, відсутність інтегрованого управління водними ресурсами та неконтрольоване використання водних джерел. Серед можливостей для покращення ситуації можна відзначити стимулювання енергоефективності та ресурсозбереження, а також залучення міжнародної підтримки для реалізації проектів сталого розвитку. Впровадження сучасних технологій очищення стічних вод та розвиток інфраструктури для раціонального використання води можуть значно покращити стан водних ресурсів у громаді [3].

Управління відходами є однією з найбільш актуальних проблем для Житомирської МТГ. За даними документа, обсяги утворення відходів зростають, причому основним джерелом відходів є переробна промисловість та домогосподарства. Серед основних проблем у цій сфері виділяються недостатня

інфраструктура для переробки та утилізації відходів, застарілий парк спеціального транспорту для збору сміття, а також низька ефективність роздільного збору відходів. Особливу увагу в документі приділено проблемі полігону твердих побутових відходів, який експлуатується з 1957 року і потребує закриття та рекультивації. Серед можливостей для покращення ситуації виділяються будівництво нового регіонального полігону, впровадження сучасних технологій переробки відходів та залучення інвестицій для розвитку інфраструктури. Впровадження цих заходів дозволить зменшити навантаження на навколишнє середовище та покращити якість життя мешканців громади [3].

Озеленення та збереження природно-заповідного фонду є важливими аспектами екологічного стану Житомирської МТГ. За даними документа, загальна площа зелених насаджень у місті становить 335 га, що є недостатнім для забезпечення комфортного середовища проживання мешканців. Серед основних проблем у цій сфері виділяються нерівномірний розподіл зелених насаджень у різних районах міста, недостатні ресурси для догляду за зеленими зонами, а також низька екологічна свідомість населення. Природно-заповідний фонд Житомирської МТГ представлений об'єктами загальнодержавного та місцевого значення, однак їх кількість є недостатньою для забезпечення ефективного збереження біорізноманіття. Серед основних проблем у цій сфері виділяються недостатня охорона заповідних територій, надмірне забруднення повітря, ґрунтів та водойм, а також збільшення територій забудови. Для вирішення цих проблем необхідно розробити програми збільшення площі зелених насаджень та поліпшення догляду за існуючими зеленими зонами, а також забезпечити ефективну охорону природно-заповідних територій .[3]

Аналіз земельних ресурсів Житомирської МТГ показав, що основним викликом у цій сфері є відсутність комплексного плану просторового розвитку території. Серед основних проблем виділяються складність формування меж адміністративно-територіальних одиниць, недостатнє наповнення даними державного земельного кадастру, а також відсутність інформації щодо стану ґрунтів на територіях закритих промислових об'єктів. Для вирішення цих проблем необхідно розробити комплексний план просторового розвитку території, який включатиме заходи щодо збереження земельних ресурсів та біорізноманіття [3].

На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що основним викликом для Житомирської МТГ є комплексний характер екологічних проблем, які потребують системного підходу до їх вирішення. Серед ключових рекомендацій можна виділити впровадження сучасних технологій очистки повітря, розвиток інфраструктури для очищення стічних вод, будівництво нового регіонального полігону для твердих побутових відходів, збільшення площі зелених насаджень та розробка комплексного плану просторового розвитку території громади. Реалізація цих заходів вимагатиме активного залучення місцевої влади, громадськості та міжнародних партнерів.

Список використаних джерел:

1. Житомирська міська рада. Концепція розвитку Житомира 2030: [електронний ресурс] / Житомирська міська рада. – Житомир, 2024. – Режим доступу: https://zt-rada.gov.ua/?pages=15347. (Дата звернення 28.02.2025)
2. Житомирська міська рада. Програма державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря агломерації «Житомир» на 2023-2027 роки [Електронний ресурс] / Житомирська міська рада. – Житомир, 2024. – 100 с. – Режим доступу: https://zt-rada.gov.ua/files/upload/sitefiles/doc1733304629.pdf. (Дата звернення 28.02.2025)
3. Стан довкілля Житомирської міської територіальної громади. Відкрита презентація [Електронний ресурс] / Житомирська міська рада. – Житомир, 2024. – Режим доступу: https://www.facebook.com/miskaradazt/videos/257087131187755509. (Дата звернення 28.02.2025)

УДК502.4: 581.9

ЕКОСОЗОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЕКТОВАНОЇ ПАМ'ЯТКИ ПРИРОДИ КРИНИЧКА В СТУГІВЩИНІ

Ярослава ЦЮРПІТА
здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
ОП «Екологія», 3 курсу
ЖДУ імені Івана Франка (Україна)

Проектована гідрологічна пам'ятка природи «Криничка», розташована поблизу села Стугівщина в Овруцькій міській громаді Житомирської області, є яскравим прикладом унікальної природної спадщини. Це джерело, яке знаходиться в поліській зоні з характерними мішаними лісами, болотами та піщаними ґрунтами, відіграє важливу роль у підтримці екосистеми регіону [2].

Таблиця 1

Загальна характеристика проектованої пам'ятки природи «Криничка» в Стугівщині

Параметр	Опис
Назва об'єкта	Криничка
Місцезнаходження	с. Стугівщина, Україна
Категорія об'єкта	Гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення
Площа	20 га
Дата створення	2025 рік (проектована)
Оператор	Місцева сільська рада
Мета створення	Охорона природного джерела з мінералізованою водою та збереження біорізноманіття прилеглої території
Географічні координати	Будуть визначені під час детального обстеження

Проектована гідрологічна пам’ятка природи місцевого значення «Криничка» в селі Стугівщина має важливе значення для збереження природного джерела з мінералізованою водою та прилеглого біорізноманіття. Об'єкт займає площу 20 га та перебуватиме під управлінням місцевої сільської ради. Його створення, заплановане на 2025 рік, сприятиме екологічній стабільності регіону, забезпечуючи збереження цінного природного ресурсу для майбутніх поколінь. Детальні географічні координати будуть встановлені після проведення додаткового обстеження території.

Вода з джерела «Криничка» вирізняється чистотою та високим екологічним станом, що робить його цінним як для місцевої флори та фауни, так і для населення, яке має доступ до якісної питної води. Збереження цього джерела є нагальною потребою, адже антропогенні фактори, такі як забруднення або несанкціоноване використання, можуть завдати йому непоправної шкоди. Надання «Криничці» статусу гідрологічної пам'ятки природи місцевого значення дозволить забезпечити надійний захист цього природного об'єкта [1].

Таблиця 2

Екосозологічна характеристика проектованої пам'ятки природи "Криничка" в Стугівщині

Компонент	Опис
Геологічна будова	Вапнякові відкладення, що сприяють формуванню джерела з мінералізованою водою
Гідрологічні особливості	Постійно діюче джерело з високим дебітом, вода збагачена мінералами та сірководнем
Рослинний світ	Наявність рідкісних та ендемічних видів рослин, характерних для лучно-степових екосистем
Тваринний світ	Місце проживання для різноманітних видів безхребетних та амфібій, можливе існування рідкісних видів
Стан екосистеми	Відносно збережена природна ділянка, наявність антропогенного впливу мінімальна
Рекреаційний потенціал	Можливість розвитку екологічного туризму та освітніх програм, пов'язаних з природоохоронною діяльністю
Загрози	Потенційна загроза забруднення води та порушення екосистеми через неконтрольовану рекреаційну діяльність

Проектована пам'ятка природи «Криничка» в Стугівщині має значний екосозологічний потенціал, що базується на її унікальних геологічних, гідрологічних, флористичних і фауністичних характеристиках. Постійно діюче джерело з мінералізованою водою та сірководнем формує основу для розвитку рідкісних лучно-степових екосистем, які є домівкою для багатьох рідкісних та ендемічних видів рослин і тварин. Відносно збережений стан екосистеми та мінімальний антропогенний вплив створюють передумови для збереження цієї природної ділянки у майбутньому.

Окрім того, пам'ятка має високий рекреаційний та освітній потенціал, сприяючи розвитку екологічного туризму. Однак, для забезпечення її сталого функціонування важливо враховувати потенційні загрози, зокрема ризик забруднення води та порушення природного балансу через неконтрольовану рекреаційну діяльність. Збереження цього об’єкта вимагатиме впровадження заходів для його охорони та раціонального використання.

Охоронний статус передбачає низку переваг [3]:

1. Це дозволить мінімізувати вплив людини на джерело, зберігши його природний стан;

2. Захист «Кринички» сприятиме підтримці біорізноманіття в регіоні, адже вода є ключовим елементом для життя багатьох організмів;

3. Це стане основою для розвитку екологічного туризму.

Сучасні туристи дедалі частіше шукають можливості для взаємодії з природою, а джерело, як об'єкт з екологічною та історичною цінністю, може стати однією з візитівок регіону. Екологічний туризм, у свою чергу, підвищить обізнаність громадськості про важливість збереження природних ресурсів.

Досвід Житомирської області вже показав ефективність таких заходів. Наприклад, джерело «Криничка» в Хорошівському районі, яке отримало статус гідрологічної пам'ятки природи у 2000 році, є успішним прикладом збереження подібних об'єктів. Це свідчить про необхідність надання аналогічного статусу й

іншим джерелам, які мають екологічну цінність.

Збереження джерела «Криничка» поблизу села Стугівщина – це не лише питання охорони природи, а й інвестиція в майбутнє регіону. Якісна питна вода, екологічна рівновага та можливості для туризму – усе це робить проєкт надзвичайно важливим. У часи, коли природні ресурси перебувають під загрозою, такі ініціативи є необхідними для збереження екологічної спадщини України.

Отже, надання «Криничці» статусу гідрологічної пам'ятки природи є важливим кроком у забезпеченні гармонійного співіснування людини та природи. Це дозволить не лише зберегти унікальний природний об'єкт, а й сприяти екологічній свідомості та сталому розвитку Житомирщини.

1. Ботанічний заказник місцевого значення “Криничка” [Електронний ресурс]. 2025. Режим доступу: https://18000.ck.ua/pryrodni-obiekty-botanichnyy-zakaznyk-mistsevoho-znachennia-krynychka/ (дата звернення: 27.02.2025).Стугівщина. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Стугівщина?utm_source
2. Стугівщина [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Стугівщина?utm_source (дата звернення: 27.02.2025).
3. Пархоменко Н. Н. Екосистеми заповідних та інших територій, що перебувають під охороною. Заповідні об’єкти, їх критерії та характеристика [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://vseosvita.ua/lesson/ekosystemy-zapovidnykh-ta-inshykh-terytorii-shcho-perebuvaiut-pid-okhoronoiu-zapovidni-obiekty-ikh-kryterii-ta-kharakterystyka-341739.html (дата звернення: 27.02.2025).

УДК 502/.504:005

ЕКОЛОГІЯ В СВІТЛІ ЗБАЛАНСОВАНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Яна ЛОСЕНКО
Здобувач вищої освіти ОПП «Екологія»
ЖДУ імені Івана Франка (Україна),
Олена ОВДІЮК
Кандидат економічних наук,
Доцент ЖДУ імені Івана Франка (Україна)

Сучасна епоха характеризується надзвичайною динамікою розвитку людства, що, на жаль, супроводжується інтенсивним використанням природних ресурсів та зростаючим антропогенним тиском на довкілля. Екологічна криза, що розгортається на наших очах, є результатом нераціонального природокористування, ігнорування законів екосистем та недостатнього усвідомлення взаємозв'язку між людською діяльністю та станом довкілля. У цьому контексті концепція збалансованого природокористування та ефективний менеджмент довкілля стають не просто бажаними, а життєво необхідними для забезпечення сталого розвитку та збереження планети для майбутніх поколінь.

Екологія, як наука, досліджує складні взаємозв'язки між живими організмами та їхнім середовищем існування. Вона розкриває механізми функціонування екосистем, аналізує вплив зовнішніх факторів на біологічні процеси та вивчає наслідки антропогенного впливу на природні комплекси. За даними Білявського Г. О., екологія не лише описує стан довкілля, але й прогнозує його зміни, що дозволяє розробляти стратегії запобігання екологічним катастрофам. Основні екологічні проблеми, такі як зміна клімату, втрата біорізноманіття, забруднення довкілля та виснаження природних ресурсів, є результатом порушення природних циклів та дисбалансу в екосистемах

Концепція збалансованого природокористування є невід'ємною частиною філософії сталого розвитку, що передбачає гармонійне поєднання економічних, соціальних та екологічних інтересів. Вона базується на принципах екологічної безпеки, економічної ефективності та соціальної справедливості, що відображають необхідність врахування потреб усіх зацікавлених сторін. Згідно з навчально-методичним посібником Львівського національного університету імені Івана Франка, збалансоване природокористування вимагає переходу від екстенсивного до інтенсивного використання природних ресурсів, впровадження екологічно чистих технологій та формування екологічної культури суспільства [2]. Важливим аспектом є також розвиток екологічного законодавства, що встановлює норми та правила природокористування, а також механізми контролю за їх дотриманням.

Менеджмент довкілля є системою управління екологічною діяльністю, що спрямована на мінімізацію негативного впливу на довкілля та забезпечення екологічної безпеки. Він включає в себе комплекс заходів, спрямованих на оцінку екологічних ризиків, розробку та впровадження екологічних стандартів, моніторинг стану довкілля та контроль за дотриманням екологічного законодавства. Міжнародні стандарти менеджменту довкілля, такі як ISO 14001, встановлюють

вимоги до систем екологічного менеджменту та сприяють їх впровадженню в організаціях. За словами Мельника Л.Г., ефективний менеджмент довкілля є не лише інструментом управління екологічними ризиками, але й фактором підвищення конкурентоспроможності підприємств, що демонструють свою екологічну відповідальність [3].

Україна, як країна з багатими природними ресурсами та розвиненою промисловістю, стикається з численними екологічними проблемами, такими як забруднення повітря та водних ресурсів, накопичення відходів, деградація ґрунтів та втрата біорізноманіття. Вирішення цих проблем вимагає комплексного підходу, що включає вдосконалення екологічного законодавства, впровадження сучасних технологій, підвищення екологічної свідомості громадян та розвиток міжнародного співробітництва. Важливу роль у цьому процесі відіграють держава, бізнес та громадські організації, які повинні об'єднати свої зусилля для досягнення спільних цілей. Згідно з матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (2024), Україна має значний потенціал для переходу до збалансованого природокористування, що відкриває нові можливості для розвитку екологічно чистої економіки та підвищення якості життя громадян [4].

Отже, збалансоване природокористування та ефективний менеджмент довкілля є ключовими елементами сталого розвитку, що передбачає гармонійне поєднання економічних, соціальних та екологічних інтересів. Вони вимагають від нас відповідального ставлення до природи, усвідомлення наслідків наших дій та готовності до змін. Лише об'єднавши зусилля, ми зможемо забезпечити майбутнім поколінням чисте та здорове довкілля, а також створити умови для сталого розвитку людства.

Список використаних джерел:

1. Білявський Г. О. Основи екології: теорія та практикум: навч. посіб. / Г. О. Білявський, Р. С. Фурдуй, І. Ю. Костіков. К.: Лібра, 2004. 368 с. https://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/Bilyavskiy_2004_368.pdf.
2. Збалансоване природокористування: навчально-методичний посібник. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2021. https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/10/VOYTKIV-IVANOV-Zbalansovane-pryrodokorystuvannia-book-2021.pdf.
3. Мельник Л.Г. Екологічна економіка: підручник / Л.Г. Мельник. 2-ге вид., випр. Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. 350 с.
4. Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування: освіта – наука – виробництво – 2024: зб. мат. XXVI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 18–19 квітня 2024 р.). Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. 419 с. https://ecology.karazin.ua/wp-content/uploads/2024/05/tezi-xxvi_mezhd-konf-2024.pdf.

УДК: 581.524:581.594

ЕФЕКТИ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ ЗАВИСЛИХ РЕЧОВИН НА ВОДНІ ЕКОСИСТЕМИ

Павло КУЗНЄЦОВ
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня
Національний університет водного господарства та природокористування
(Україна)

Ольга БЄДУНКОВА
доктор біологічний наук, професор
Національний університет водного господарства та природокористування
(Україна)

Водні екосистеми (ВЕ) є складними системами, де фізико-хімічні та біологічні чинники взаємодіють, визначаючи якість води та життєздатність гідробіонтів. Одним із ключових показників, що впливає на ці процеси, є завислі речовини (ЗР). Основними джерелами надходження ЗР у ВЕ є: природні процеси, включно з ерозією ґрунтів, руйнуванням берегів та біологічним розкладом органічних речовин; антропогенні фактори, зокрема скиди міських і промислових стічних вод, зливовий стік із урбанізованих територій, сільськогосподарська діяльність та лісозаготівля.

Ефекти та фактори впливу ЗР на ВЕ вказані на рисунку 1. Фізичний вплив ЗР зумовлений зменшенням прозорості води, що обмежує проникнення сонячного світла у водну товщу та призводить до зниження рівня фотосинтезу. Це, своєю чергою, змінює кисневий баланс екосистеми. Крім того, ЗР можуть механічно пошкоджувати зябра риб, ускладнюючи їхню дихальну функцію, а також блокувати фільтраційні апарати молюсків, що впливає на їхню здатність до харчування та виживання [1]. Хімічний вплив ЗР значною мірою визначається їхньою здатністю адсорбувати та транспортувати різноманітні забруднювачі, серед яких важкі метали, пестициди та органічні токсиканти. Особливо важливим є вплив ЗР на перенесення біогенних елементів, таких як фосфор і азот, що безпосередньо сприяє процесам евтрофікації водойм [2]. Біологічний ефект ЗР проявляється у змінах структури ВЕ через їхній вплив на продукційно-деструкційні процеси [3].

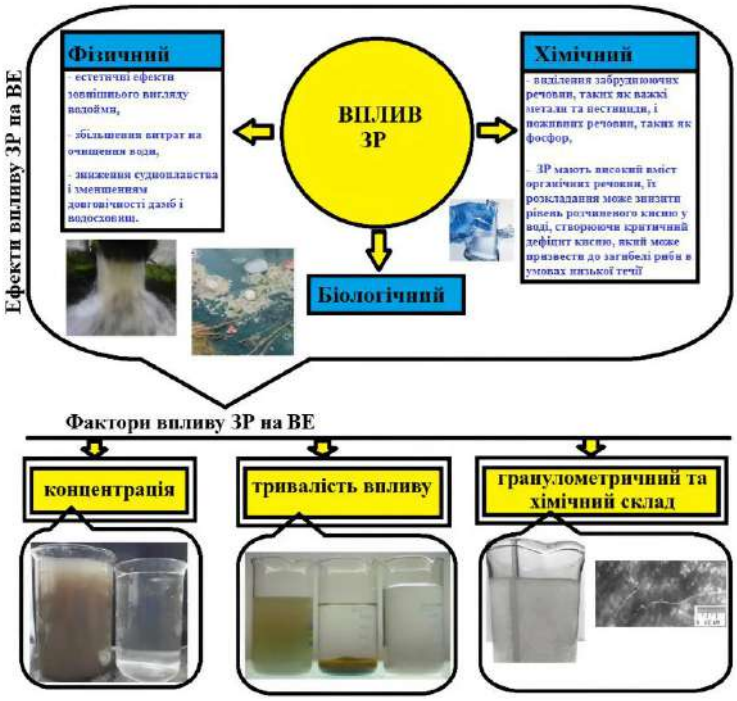

Рис. 1. Ефекти та фактори впливу завислих речовин на водні екосистеми

Фактором впливу ЗР на ВЕ є їх концентрація у воді (рис. 1). Високі концентрації ЗР викликають інтенсивні структурні зміни ВЕ, що можуть суттєво погіршувати якість води та умови існування гідробіонтів. Екологічний норматив гранично допустимої концентрації ЗР [4] для ВЕ, що використовуються для потреб рибного господарства, складає 25,0 мг/дм^3. Тривалість впливу, хімічний та гранулометричний склад ЗР є також факторами, що визначають впливу на ВЕ. ЗР, матимуть більш значний вплив на рибу в період нересту, а менший вплив у період спокою — зимою. Органічні ЗР можуть бути джерелом легкодоступного вуглецю для гетеротрофних бактерій, що призводить до підвищеного споживання кисню та розвитку анаеробних умов; натомість, неорганічні ЗР, можуть сорбувати та в подальшому транспортувати токсичні елементи. Гранулометричний склад ЗР визначає швидкість їхнього осадження та їх мобільність у ВЕ. Дрібнодисперсні ЗР залишаються у водному стовпі протягом тривалого часу, створюючи тривале навантаження на ВЕ, водночас крупніші ЗР швидко осідають на дно [5].

Отже ЗР мають значний вплив на гідробіонтів і середовище їх проживання. Комплексне оцінювання кількості, складу та характеристик ЗР у ВЕ є актуальною задачею для мінімізації їх впливу на навколишнє середовищ, оскільки сприяє розробці нових методів контролю ЗР і зменшення екологічного навантаження на довкілля.

Список використаних джерел:

1. Quinteiro P., Dias A., Araújo A., Pestana J., Ridoutt B., Arroja L. Erratum to: Suspended solids in freshwater systems: characterisation model describing potential impacts on aquatic biota. *Int. J L Cyc Asses.* 2015; 21. DOI https://doi.org/10.1007/s11367-016-1128-3

2. Kuznietsov P.M., Biedunkova O.O. Study of temperature impact of discharges and balance of biogenic elements in the water of the Styr river in the impact zone of the

Rivne NPP. *Ядерна енергетика та довкілля*. 2023. 3(28), 49-58. DOI https://doi.org/10.31717/2311-8253.23.3.6

3. Cary, G., McMahon, J., Kuc, W. The effect of suspended solids and naturally occurring dissolved organics in reducing the acute toxicities of cationic polyelectrolytes to aquatic organisms. *Env Tox and Ch*. 1987; 6. DOI https://doi.org/10.1002/etc.5620060607

4. Нормативи екологічної безпеки водних об’єктів, що використовуються для потреб рибного господарства щодо гранично допустимих концентрацій органічних та мінеральних речовин у морських та прісних водах. Наказ Мінагрополітики України від 30.07.2012 № 471. URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1369-12#Text (дата звернення 28.02.2025)

5. Zezulka, Š., Maršálek, B., Maršálková, E., Odehnalová, K., Pavlíková, M., & Lamaczová, A. (2024). Suspended Particles in Water and Energetically Sustainable Solutions of Their Removal—A Review. *Processes*, 12(12), 2627. DOI https://doi.org/10.3390/pr12122627

УДК 594:502

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАЗЕМНИХ МОЛЮСКІВ

Олександр ГАРБАР[1],
Іван НІЖНІК[1]
[1,1] Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, Житомир, 10008, Україна

Наземні представники класу Черевоногі охоплюють приблизно 90 тисяч сучасних видів, які заселяють різні екосистеми – від морських і прісноводних водойм до суходолу. Їхньою характерною особливістю є вторинна асиметрія, оскільки еволюційні попередники мали білатеральну будову. Тіло більшості особин укрите суцільною мушлею, що зазвичай має спіральну форму, хоча в окремих випадках вона частково або повністю редукується. Розміри черевоногих значно варіюють: найменші сягають лише 2-3 мм у довжину, тоді як найбільші – до 25 см із шириною близько 15 см. Голова має одну або дві пари щупалець та пру очей. В ротовій порожнині у більшості видів розташована добре розвинена радула. Нога має мускулисту будову, здебільшого пристосована до пересування шляхом повзання, хоча в окремих видів її форма змінюється відповідно до способу життя. Спіральне закручування мушлі зумовило асиметричне розташування внутрішніх органів – кишечник формує петлеподібний вигин, що сприяє розташуванню анального отвору або над головою, або збоку праворуч. Черевоногі мають добре розвинену нервову систему, яка зазвичай складається з п’яти пар нервових вузлів. Органи чуття представлені щупальцями (органи дотику), осфрадіями (відповідають за хімічне сприйняття) та статоцистами (органи рівноваги). Більшість наземних видів дихають завдяки легеням. Кровоносна система включає, зокрема, серце, оточене перикардієм. Видільна система складається з нефридіїв. Серед представників класу зустрічаються як роздільностатеві, так і гермафродитні форми. У легеневих черевоногих прямий розвиток без стадії личинки [1].

Наземні молюски переважно заселяють вологі, затінені та прохолодні території, обираючи оптимальні зони всередині таких біотопів. Деякі види пристосувалися до широкого спектра середовищ – від сирих лісових масивів до більш сухих відкритих місцин, завдяки чому їх називають еврибіонтами.

Більшість представників цього класу тісно пов’язані з лісовими екосистемами, хоча деякі також мешкають у затінених місцях антропогенного походження – парках, садах, скверах тощо. Найбільша щільність популяцій і різноманіття видів спостерігається у вологих зонах, таких як заплави річок і струмків, болотисті ділянки, схили, узлісся, а також території з виходами вапнякових порід.

Хвойні ліси менш придатні для проживання молюсків через особливості ґрунтового покриву. Хвойна підстилка є доволі сухою, щільною та містить високий вміст смолистих сполук, що ускладнює харчування і створює несприятливі умови для існування цих безхребетних.

Більшість наземних молюсків ведуть прихований спосіб життя, мешкаючи у трухлявій деревині, листовому опаді, під камінням або стовбурами впалих дерев, а також у поверхневих шарах ґрунту. У періоди несприятливих умов (морози, літня посуха) вони шукають прихисток у субстраті або місцях, що контактують із ним, перебуваючи у неактивному стані.

Деякі наземні молюски є вразливими до змін, спричинених людською діяльністю, особливо це стосується стенобіонтних видів, що мешкають у лісових екосистемах. Водночас фауна будь-якого регіону включає також симпатричні види, які здатні адаптуватися до трансформованих людиною середовищ і стабільно заселяють урбанізовані території, зокрема міста та сільськогосподарські угіддя [2].

Дослідження міських малакокомплексів України ще не є достатньо повними, особливо якщо порівнювати з Німеччиною [3-5]. Існуючі наукові дані фрагментарні й зазвичай стосуються лише присутності окремих видів у певних урбанізованих локаціях [5]. Зокрема, міську малакофауну вивчали на заході країни на прикладі Львова, а останнім часом зростає увага до видового складу наземних молюсків в Одесі, Миколаєві та Івано-Франківську [2].

Щодо малакокомплексів Житомира, то їх дослідження наразі залишаються недостатніми.

Список використаної літератури:

1. Сверлова Н.В. Наукова номенклатура наземних молюсків фауни України. Львів: Держ. Природозн. Музею, 2003. 78 с.

2. Шилейко А.А. Наземные молюски подотряда Pupillina фауны СССР (Gastropoda, Pulmonata, Geophila). Фауна СССР. Молюски. Т. 3, вып. 3. Л.: Наука, 1984. С. 399.

3. Klausnitzer B. Okologie der Globstadtfauna. – 2.Aufl. Jena; Stuttgart: G. Fischer, 1993. 454 s.

4. Kosinska M. Mieczaki Wroclawia. Acta Univ. Wratisl. 1979. N. 437. S. 13-40.

5. Tappert A. Die Molluskenfauna von Koln. Decheniana – Beihefte. 1996. N. 35. S. 579-643.

УДК 504.5:628.54:334.716.

ПРОБЛЕМИ ВЛОВЛЕННЯ ТВЕРДИХ ЗАБРУДНЮЮЧИХ РЕЧОВИН НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Богдан ГЕТЬМАН
аспірант кафедри екології та туризму
Український державний університет імені Михайла Драгоманова (Україна)
Валентина ШЕВЧЕНКО
кандидат біологічних наук, доцент
Український державний університет імені Михайла Драгоманова (Україна)

В існуючих умовах активного розвитку промисловості особливо актуальною є проблема викидів твердих забруднюючих речовин. На кожному промисловому підприємстві присутні технологічні процеси, які призводять до утворення пилу. На підприємстві пил може роз'їдати металеві поверхні та засмічувати системи фільтрації повітря та негативно впливає на здоров'я персоналу. При значному накопиченні у цехах деякі типи пилу створюють ризики вибуху, що становить додаткову загрозу екологічній безпеці.

Накопичення пилових часток у повітрі спричиняє негативний вплив на навколишнє середовище, зокрема, на якість повітряного середовища, екосистеми та клімату. Пил порушує хімічний склад ґрунту, виснажуючи його. Попадаючи у водойми, пилові частинки можуть змінювати рівень кислотності води і забруднювати водні екосистеми. Він певно сприяє глобальному потеплінню, поглинаючи або відбиваючи сонячне випромінювання. Попадання частинок пилу до організму людини може викликати проблеми з диханням (астма, бронхіт), легеневі та серцево-судинні захворювання.

Аспіраційні системи – це системи фільтрації повітря та вентиляції, призначені для видалення пилу, диму та частинок, що переносяться повітрям, із промислових і комерційних середовищ. Вони допомагають покращити якість повітря, захистити обладнання та забезпечити безпечне робоче середовище. До складу аспіраційних систем входять повітрозабірник і повітропровід, які вловлюють пил, дим або пари з джерела. Фільтри не тільки вловлюють, але і відокремлюють тверді частинки від потоку повітря. Вентилятори та повітродувки створюють всмоктування для переміщення забрудненого повітря через систему. Пилозбірники та сепаратори призначені для безпечного видаленння та зберігання частинок пилу. За допомогою витяжки та вентиляції відбувається виділення чистого відфільтрованого повітря назад у навколишнє середовище. Уловлювання твердих забруднюючих речовин на промислових підприємствах має вирішальне значення для підтримки якості повітря, безпеки працівників і дотримання нормативних вимог [4].

У період повоєнного відновлення, після масштабних руйнувань внаслідок військової російської агресії, гостро постане питання інтенсифікації діяльності промислових підприємств, які вироблятимуть матеріали для відбудови. Це сприятиме зростанню пилового забруднення довкілля. Тому вдосконалення технологій аспіраційних систем набуває критично важливого значення як з точки зору відновлення інфраструктури, так і з огляду на мінімізацію екологічних ризиків.

Відсутність ефективної системи контролю за концентраціями забруднюючих часток у повітряному середовищі, які різняться за розмірами, формою та щільністю, унеможливлює комплексну оцінку їх впливу на довкілля.

Для ефективного уловлювання та контролю твердих частинок використовуються різні методи. Розглядаючи доступні методи визначення швидкості вловлення часток, можна зробити такі висновки. Визначення швидкості витання часток за допомогою першого та другого законів Ньютона [3], через швидкість вільного падіння, є достатньо точним, оскільки враховує форму, розмір та вагу часток [2], проте не дозволяє оцінити вплив швидкості виділення на ефективну швидкість вловлення. Визначення ефективної швидкості вловлення часток на основі рекомендацій сучасної літератури ACGIH [1, ст. 6-21] призводить до необхідності прийняття швидкості з діапазоном розбіжності в 2-4 рази, що спричиняє велику похибку та неточність розрахунків і не враховує форму, розмір та вагу часток.

Сучасні методики визначення ефективної швидкості вловлення забруднюючих речовин надають рекомендації у вигляді діапазонів швидкості, які можуть відрізнятись у 2-4 рази для одного й того ж матеріалу та процесу, і не надають уточнюючих рекомендацій щодо фізичних властивостей та технологічних особливостей виділення забруднюючих речовин. Це спричиняє значні проблеми у проектуванні та експлуатації аспіраційних систем.

Необхідність уточнення методики визначення ефективної швидкості вловлення пояснюється низкою факторів. По-перше, якщо встановлюється низька швидкість вловлення, це призводить до неефективного очищення повітря та підвищення рівня викидів у навколишнє середовище. По-друге, якщо швидкість вловлення є занадто високою, це спричиняє надлишкову витрату електроенергії, підвищення вартості експлуатації систем та інші технологічні проблеми, наприклад, втрати сировини.

Для вирішення цієї проблеми перспективним є застосування CFD-моделювання (Computational Fluid Dynamics). CFD дозволяє проводити чисельний аналіз руху часток у повітряному потоці, оцінювати ефективність аспіраційних систем та прогнозувати оптимальні параметри їхньої роботи. Використання CFD-моделювання має низку переваг: воно дозволяє з високою точністю визначати закономірності руху аерозолів, передбачати поведінку різних типів часток та тестувати альтернативні конструкції аспіраційних систем без необхідності проведення дорогих експериментів. Це особливо важливо для розробки ефективних та енергоефективних рішень у сфері промислової аспірації.

Якість отриманих результатів CFD-моделювання залежить від правильності побудови фізичної моделі, точності задання граничних умов і вибору чисельних методів розрахунку. Висока роздільна здатність розрахункових сіток та використання сучасних алгоритмів обчислення дозволяють отримувати результати, що відповідають експериментальним даним. Це дає змогу науковцям і практикам розробляти нові, більш ефективні конструкції аспіраційних систем із покращеними характеристиками захоплення пилу.

Отже, в реаліях сучасної промисловості відсутня чітка методика визначення ефективної швидкості вловлення твердих забруднюючих речовин. Це обґрунтовує необхідність розробки та впровадження нових підходів до проектування

аспіраційних систем, що дозволить підвищити їх ефективність, зменшити викиди твердих забруднюючих речовин, знизити споживання електроенергії та мінімізувати експлуатаційні затрати.

Список використаних джерел:

1. Industrial Ventilation Committee. INDUSTRIAL VENTILATION : A Manual of Recommended Practice for Design / ed. by ACGIH®. 30th ed. Ohio : ACGIH®, 2019. 686 p.

2. Contributors to Wikimedia projects. Terminal velocity - Wikipedia. *Wikipedia, the free encyclopedia*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Terminal_velocity (date of access: 20.02.2025).

3. Glenn Research Center. Terminal Velocity Interactive. *NASA*. URL: https://www1.grc.nasa.gov/beginners-guide-to-aeronautics/termvel/ (date of access: 20.02.2025).

4. Козій І.С., Жиленко Т.І., Трунова І.О., Батальцев Є.В., Макаренко Н.О. Критерії вибору природозахисного обладнання для очищення промислових викидів підприємств. *Екологічні науки*. № 6(39). С.12-18. URL: https://doi.org/10.32846/2306-9716/2021.eco.6-39.2 (дата звернення: 22.02.2025).

УДК 502

РОЛЬ ЕКОЛОГІЇ У СУЧАСНОМУ СВІТІ ТА НЕОБХДНІСТЬ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Анастасія САДОВА
студентка Сумського національного аграрного університету

Значення екології як науки про взаємозв'язки живих організмів і середовища.

Екологія – це наука, що вивчає взаємозв'язки між живими організмами та навколишнім середовищем. Вона досліджує, як організми взаємодіють між собою, з фізичними та біологічними факторами середовища, а також як зміни в природі впливають на екосистеми.

Значення екології полягає в наступному:

- Розуміння природних процесів – екологія допомагає пояснити, як функціонують екосистеми, які фактори впливають на їх стабільність і розвиток.
- Збереження біорізноманіття – знання про екосистеми допомагають розробляти заходи для захисту рідкісних видів та їх середовища існування.
- Охорона здоров'я – аналіз впливу забруднення на людину дозволяє розробляти заходи для зменшення екологічних ризиків.

Таким чином, екологія є фундаментальною наукою для забезпечення сталого розвитку та гармонійного співіснування людини з природою. Відіграє ключову роль у забезпеченні сталого розвитку, охороні довкілля та підтримці якості життя. Основні аспекти її значення:

- Збереження природних ресурсів – екологія допомагає розробляти методи ефективного використання природних багатств, запобігаючи їх виснаженню.
- Протидія зміні клімату – вивчення екосистем і кліматичних процесів дозволяє розробляти стратегії зменшення викидів парникових газів і адаптації до змін клімату.
- Контроль за рівнем забруднення – екологічний моніторинг допомагає оцінювати стан повітря, води, ґрунтів і розробляти заходи щодо їх очищення.
- Розвиток «зеленої» економіки – екологічні знання сприяють впровадженню екологічно чистих технологій, використанню відновлюваних джерел енергії та зменшенню відходів.
- Підвищення екологічної свідомості – екологічна освіта формує у суспільства відповідальне ставлення до природи та спонукає до екологічно дружнього способу життя.

Необхідність раціонального природокористування

Раціональне природокористування також є основою сталого розвитку людства. Воно дозволяє не лише зберегти природні ресурси для майбутніх поколінь, а й підвищити якість життя людей, забезпечивши екологічну безпеку та економічну стабільність. Раціональне природокористування – це комплекс заходів, спрямованих на збалансоване використання природних ресурсів без шкоди для довкілля. Розглянемо основні принципи:

- Сталий розвиток – забезпечення потреб сучасного покоління без загрози для майбутнього.
- Екологічна безпека – контроль за використанням хімічних речовин, зменшення забруднення.
- Ефективне використання ресурсів – перехід на альтернативні джерела енергії, переробка відходів.
- Державне регулювання – впровадження екологічних стандартів, екологічного законодавства та міжнародних угод.

Важливість правильного використання природних ресурсів визначається кількома ключовими аспектами:

1. Запобігання виснаженню

Нераціональне використання ресурсів призводить до їх виснаження та незворотних змін у природних екосистемах.

Впровадження ресурсозберігаючих технологій дозволяє зменшити залежність від невідновлюваних джерел.

2. Охорона навколишнього середовища

Раціональне природокористування допомагає знизити рівень забруднення повітря, води та ґрунту.

Використання екологічно чистих технологій сприяє мінімізації негативного впливу людської діяльності на природу.

3. Підтримка екологічної рівноваги

Збереження біорізноманіття та природних екосистем є необхідним для підтримки стабільності довкілля.

Надмірне втручання людини у природу може призвести до екологічних катастроф, таких як опустелювання, зміна клімату та втрата видів.

4. Здоров'я та добробут людей

Чисте повітря, вода та ґрунт є основними чинниками здоров’я населення.

Забруднення навколишнього середовища призводить до зростання захворювань та зниження якості життя.

5. Економічні вигоди

Раціональне використання ресурсів сприяє розвитку «зеленої» економіки, створенню нових робочих місць у сфері екотехнологій та екологічного менеджменту.

Переробка та повторне використання матеріалів дозволяють зменшити витрати виробництва та знизити рівень відходів.

Визначення понять «збалансоване природокористування» та «менеджмент довкілля»

Збалансоване природокористування – це концепція управління природними ресурсами, яка забезпечує їх раціональне використання без шкоди для довкілля та майбутніх поколінь. Вона базується на принципах сталого розвитку та передбачає гармонійне поєднання економічних, соціальних і екологічних інтересів.

Основні аспекти збалансованого природокористування:

- Раціональне використання ресурсів – зменшення споживання невідновлюваних ресурсів та перехід на відновлювані джерела енергії.

- Збереження екологічної рівноваги – підтримка біорізноманіття та природних екосистем.
- Державне регулювання та контроль – дотримання екологічних стандартів і законодавства.

Менеджмент довкілля – це система заходів, спрямованих на організацію, контроль та регулювання діяльності з метою збереження та покращення стану навколишнього середовища. Він включає планування, реалізацію екологічних програм, оцінку впливу на довкілля та екологічний моніторинг.

Ключові завдання менеджменту довкілля:

- Екологічне планування – розробка стратегій раціонального природокористування.
- Контроль та оцінка впливу – моніторинг екологічного стану та аналіз наслідків господарської діяльності.
- Розробка екологічних стандартів – впровадження систем екологічного менеджменту.
- Популяризація екологічної відповідальності – сприяння розвитку екологічної культури та освіти.
- Міжнародна співпраця – впровадження екологічних ініціатив на глобальному рівні.

Збалансоване природокористування та екологія є ключовими факторами забезпечення сталого розвитку сучасного суспільства. Раціональне використання природних ресурсів дозволяє зменшити негативний вплив людської діяльності на довкілля, покращує якість життя людей.

Для досягнення екологічної рівноваги необхідне впровадження інноваційних технологій, розвиток, перехід на кругову економіку та дотримання міжнародних екологічних стандартів. Велике значення має екологічна освіта та підвищення рівня екологічної свідомості кожного громадянина, адже лише спільними зусиллями можна зберегти природні багатства для майбутніх поколінь.

Раціональне природокористування є не лише необхідністю, а й моральним обов’язком людства перед природою. Лише гармонійна взаємодія людини та навколишнього середовища може забезпечити стабільний розвиток суспільства та збереження екологічної рівноваги на планеті.

Список використаних джерел:

1. Гринів Л.С. Екологічна економіка: Начальний посібник. - Львів: "Магнолія 2006", 2010. – 358 с.
2. Дубас Р.Г. Економіка природокористування. Навчальний посібник. – К.: «МП Леся», 2007. – 448 с.
3. Ілляшенко С.М., Прокопенко О.В. Менеджмент екологічних інновацій: Навчальний посібник. - Суми: Вид-во СумДУ, 2003. - 266 с
4. Сафранов Т.А. Екологічні основи природокористування: Навчальний посібник. - Львів: „Новий світ 2000", 2003. - 248 с

УДК 551.5677+551.577.61+551.577.22

СИЛЬНІ ТРИВАЛІ ДОЩІ ТА СИЛЬНІ ЗЛИВИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ПРОТЯГОМ 2020-2023 РОКІВ

Світлана ПЯСЕЦЬКА
кандидат географічних наук,
аеролог ІІ категорії відділу метеорології
Центральної геофізичної обсерваторії імені
Бориса Срезневського (м. Київ, Україна)

Тривалі дощі та сильні зливи на території України трапляються кожного року. Найбільш імовірні вони у місяці теплого періоду року з травня по серпень (в окремих випадках у вересні), але іноді у Карпатському регіоні трапляються і у холодний період року принаймні у січні. Такі природні явища дуже часто впливають на роботу низки галузей господарства, зокрема сільського та водного господарств, транспорту та енергетики. Вони спричиняють виходи річок на заплаву із підтопленням розташованих поруч територій, змиву ґрунту з полів, а у гірських районах можуть призвести до проходження наносоводних або селевих потоків. Тому дослідження таких випадків на сучасному етапі зміни клімату є надзвичайно актуальними.

Дослідженню клімату України та особливостей виникнення та просторово-часового розповсюдження випадків із небезпечними та стихійними погодними явищами присвячено низку фундаментальних робіт зокрема монографії «Клімат України» (2003) [2] та «Стихійні метеорологічні явища на території України за останнє двадцятиріччя (1986-2005 рр.» (2006) [5]. Проте, зважаючи на поточні зміни клімату, які проявляються у частих та різких змінах погодних умов метою даного дослідження було виявити випадки сильних тривалих дощів та сильних злив на території України протягом 2020 – 2023 років, встановити їх повторюваність та територіально-просторовий розподіл по території. Особливо важливим є виділити випадки масового прояву таких явищ.

Для аналізу використано матеріали спостережень за стихійними погодними явищами на території України які містяться в «Оглядах погоди та стихійних гідрометеорологічних явищ на території України» протягом 2020 – 2023 років [4], що знаходяться у Державному гідрометеорологічному архіві (ГДА) Центральної гідрометеорологічної обсерваторії імені Бориса Срезневського в місті Києві.

Для опрацювання та узагальнення матеріалів використовувались методики які викладені у «Керівних документах» [1] та «Настановах» [3] стосовно референтних меж та визначення понять, а саме: сильні тривалі дощі це дощі із кількістю опадів 100–149 мм, які випали за >12 годин, але ≤ 48 годин –СМЯ ІІ (помаранчевий рівень небезпечності), надзвичайні тривалі дощі більше 150 мм за >12 годин, ≤ 48 годин – СМЯ ІІІ (червоний рівень небезпечності). Сильними зливи вважаються якщо кількість опадів становила 30–49 мм за ≤ 1 годину (СМЯ ІІ, помаранчевий рівень небезпечності), а надзвичайна злива кількістю ≥150 мм за ≤ 1 годину (СМЯ ІІІ, червоний рівень небезпечності). Треба зазначити, що з початком збройної агресії РФ проти України з 2014 року в Донецькому регіоні (Донецька, Луганська області), а потім початком повномасштабної війни на південному сході

(Херсонська, Запорізька області) і анексії АРК Крим інформація по окремих регіонах вищезгаданих областей відсутня через бойові дії.

Сильні тривалі дощі. Встановлено, що протягом 2020 – 2023 років на території України було зафіксовано випадки лише сильних тривалих дощів категорії СМЯ ІІ. Усього таких випадків було 6. Треба зауважити, що у 2023 році таких випадків не спостерігалось. По окремих місяцях вони спостерігались переважно у місяці теплого періоду року з травня по вересень, причому найбільше їх було у 2021 році – 4. У 2020 та 2022 роках їх було по 1 у кожному з них. Зауважимо, що у 2022 році випадок сильного тривалого дощу трапився у січні місяці у Рахові на Закарпатті. По території України випадки сильних тривалих дощів протягом досліджуваного часу траплялись на території Волинської області (Світязь) у червні 2020 року, у травні 2021 року на Житомирщині (Житомир), а також на Донеччині – у червні (Волноваха) та липні (Маріуполь), у вересні на Львівщині (Броди). Протягом 2023 року випадків сильних тривалих дощів на території України не спостерігалось. Випадків масового прояву сильних тривалих дощів протягом досліджуваного періоду часу також не спостерігалось.

Сильні зливи. Протягом досліджуваного періоду часу на території України встановлено 38 випадків сильних злив (СМЯ ІІ), та 1 випадок надзвичайної зливи (СМЯ ІІІ), який трапився у липні 2020 року в Ізмаїлі кількістю 56 мм (Одеська область). Найбільша кількість випадків сильних злив припала на 2020 – 13 та 2021 – 15. У 2022 та 2023 таких випадків було 5 та 6 відповідно. Тобто від загальної кількості за період 2020 – 2023 на 2020 рік припало 33,3 % випадків сильних злив, 2021 – 38,5 % , а на 2022 та 2023 роки 12,8 та 15,4 % відповідно. Випадки сильних злив зустрічались у кожному з досліджуваних років у місяці теплого у травні– серпні, 1 випадок мав місце у вересні. Територіально такі випадки спостерігались майже по всій Україні. Проте треба зазначити, що протягом визначеного часу здебільшого вони мали місце у червні 2020 – 5, 2021 – 4, але більш за все липні, у 2020 році – 7, 2021 – 8, 2023 – 3. На решту років та місяців припало значно менша кількість таких випадків. Окремо треба виділити області де випадки сильних злив категорії СМЯ ІІ (СМЯ ІІІ) зустрічались найчастіше. Встановлено, що територіально здебільшого випадки сильних злив зустрічались в Одеській області, що становило 11 випадків, причому найчастіше в Болграді (3), Роздільній (3) та Ізмаїлі (2) та по 1 випадку у Затишші, Одесі та Вилковому. Досить часто такі випадки зустрічались території Запорізької області, причому найчастіше у Запоріжжі (5) та 1 випадок у Гуляй Полі. По 2 випадки злив такої інтенсивності спостерігались на Донеччині у Сватовому та на Івано-Франківщині у Івано-Франківську. На території Сумської, Волинської, Житомирської, Львівської, Тернопільської Кіровоградської Дніпропетровської, Миколаївської областей та АРК Крим випадків сильних злив не спостерігалось. На території решти областей такі випадки були поодинокі.

Було встановлено випадки масового розповсюдження сильних злив (СМЯ ІІ) на території окремих областей України протягом 2020–2023 років, коли протягом одного дня або декількох діб поспіль сильні зливи спостерігались не менше ніж у двох областях. Такі випадки виявились у червні та липні 2020 року, а також у липні та серпні 2021 і у липні 2023 років, що відображено на картосхемах рисунку 1. Найбільш масштабним серед них виявився випадок, коли сильні зливи були

поширені на території Чернігівської, Черкаської, Одеської та Запорізької областей. У 2022 році випадків масового розповсюдження сильних злив на території України виявлено не було, хоча в окремих пунктах такі зливи мали місце поодиноко.

2020	2021	2023
17-21.06.2020	01.07.2021	06.07.2023
01-02.07.2020	05-06.08.2021	
06-07.07.2020		

Рис. 1 – Випадки масового просторово-часового прояву сильних злив на території України протягом 2020 – 2023 років.

Список використаних джерел:

1. Керівний документ 52.3.2.03-13. Код для передавання штормових оповіщень про фактичні небезпечні та стихійні гідрометеорологічні явища (Код WFREP) Ч І.І., Ч.ІІ. Київ, 2013. – 45 с.

2. Клімат України /За ред. В.М. Ліпінського, В.А. Дячука, В.М. Бабіченко. 2003. К.: Вид-во Раєвського. 343 с.

3. Нормативний документ. Настанова з метеорологічного прогнозування. Український гідрометеорологічний центр. Київ, 2019. – 35 с.

4. Огляди погоди та стихійних гідрометеорологічних явищ на території України. Київ. 2020-2023.

5. Стихійні метеорологічні явища на території України за останнє двадцятиріччя (1986-2005 рр.)/ За ред.В.М. Ліпінського. В.І.Осадчого. В.М. Бабіченко. 2006. К.: Вид-во Ніка-Центр. 311 с.

УДК 911.375.5:911.53

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ЛАНДШАФТІВ

Інна НЕСТЕРЧУК[1], Анатолій КОРОЛЬЧУК[2]
[1,2] Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, Житомир, 10008, Україна

В Україні під поняттям “ландшафт” зазвичай мають на увазі природний ландшафт. Нібито щось об’єктивно дане від природи, ландшафти цінують за мальовничість та інші естетичні якості. В художніх творах часто бачимо самобутні та гармонійні краєвиди, що виражають велич сил природи. Подібне уявлення зустрічається і в академічній сфері, а також у щоденному вжитку [5].

Однак ландшафт майже ніколи не є витвором лише природи. Навіть найбільш “дикі” місцевості зазнали тисячолітнього впливу людської діяльності. Цінності, вірування, економічні відносини, а також політика — все це позначилося на фізичному середовищі. До того ж, природа не лише становить арену людської діяльності. Вона теж впливає на життя, ідентичність і щоденні практики людей. Ландшафти є простором взаємодії людини та природи. Етика цієї взаємодії може різнитися залежно від часу, простору та культурних норм[1].

Тому в рамках широкого узагальненого терміну “ландшафт” варто виділити й наголосити на понятті “культурного ландшафту” — як зміненого людиною природного ландшафту відповідно до своїх потреб. Культурний ландшафт є вираженням багатовікового досвіду життя людей у природному середовищі та наслідком спільної дії сил природи і людини[9].

Культурний ландшафт, як і інші природно-антропогенні геосистеми, включає три основні складові, три підсистеми: природну, соціальну та виробничу.

Це було показано В.В. Докучаєвим в 1949 році в описі про природні зони. Названі складові взаємодіють один з одним за допомогою прямих та зворотних речовинних, енергетичних та інформаційних зв'язків. Утворення культурного ландшафту тоді стає можливим, коли ця взаємодія досягає повної гармонії, коли підсистеми оптимально співвідносяться між собою та цілим. Гармонійність культурного ландшафту визначається насамперед антропогенним фактором, здатністю та прагненням соціуму вести екологічне, раціональне природокористування [7].

Зі сказаного випливає незаперечний висновок: у культурному ландшафті соціальна складова повинна мати високу екологічну культуру. Хоч би який досконалий сільськогосподарський ландшафт створили меліоратори, але якщо

селянин-хлібороб не навчився в ньому по-справжньому культурно працювати, деградація земель неминуча. Те саме можна сказати про міські, рекреаційні та інші культурні ландшафти, експлуатація яких – велика не тільки фізична, а й інтелектуальна та духовна праця [3].

У природних умовах регулювання всіх процесів здійснюється механізмами, виробленими в ході тривалої еволюції ландшафтної сфери.

Біогеохімічний кругообіг речовини та енергії – головний фактор її саморегуляції. В антропогенних ландшафтах не вдається уникнути трансформації, а нерідко і повної руйнації цього круговороту. Втрачена саморегуляція замінюється антропогенним управлінням. Без нього культурний ландшафт існувати може. У разі припинення або ослаблення управління, догляду та охорони з боку людини, культурний ландшафт деградує, втрачаючи здатність виконувати задані йому соціально-економічні функції. Так відбувається із занедбаними орними землями, що перетворюються на бур'янистий поклад, здичавілими без належного догляду садами і парками, населеними пунктами, дорогами і мостами, що втратили поточний і капітальний ремонт, тощо [4].

Розрізняють два основні види управління антропогенними ландшафтами: «м'яке» та «жорстке».

«М'яке» управління спрямовано на мобілізацію природних сил самого ландшафту підтримки його стійкості. Воно виробляється шляхом впливу головним чином біоти і природної води.

«Жорстке» ландшафтне регулювання проводиться, як правило, шляхом створення інженерно-технічних споруд: гідровузлів, гребель, шлюзів, каналів, різноманітних захисних споруд у вигляді дамб, хвилеломів, водовідводів, опорних стінок, водозливних лотків тощо. Вони здатні захищати від руйнівних природних процесів міста, селища, залізниці та шосейні дороги, промислові та енергетичні об'єкти, рекреаційні комплекси та ін. [2].

Жорстке управління ландшафтом, хоч і є іноді єдино можливим, пов'язане з великими економічними витратами і часто загрожує несприятливими побічними ефектами. Перш ніж вдаватися до нього, необхідно мобілізувати всі резерви природного регулювання ландшафту шляхом «м'якої» перебудови його структури та функціонування. Ця вимога насамперед стосується культурних ландшафтів.

Здорове, екологічно сприятливе місце існування – ще одна характерна риса культурного ландшафту. Не може бути ландшафт культурним, якщо він непридатний для нормального, безпечного проживання в ньому людини. Хоч би як був упорядкований міський ландшафт, але якщо його повітряний басейн насичений вихлопними газами автотранспорту, викидами промислових та енергетичних підприємств, його неможливо віднести до культурних ландшафтів [6].

Таким чином, основні особливості культурного ландшафту з геоекологічної позиції виражаються в: гармонізація природної, соціальної та виробничої підсистем; оптимальне та стійке функціонування; мінімізація деструктивних процесів; здорове місце існування; наявність постійного моніторингу; антропогенне регулювання, охорона та догляд; висока художня якість пейзажного вигляду [9].

Список використаної літератури:

1. Ляшенко Г.В. Ландшафтознавство: навчальний посібник. Одеса: «Центр Медіа», 2011. 79 с.
2. Гродзинский М.Д. Основи ландшафтної екології. Київ: Либідь, 1993. 224 с.
3. Воловик В.М. Ландшафтознавство: курс лекцій. Вінниця: О. Власик, 2007. 204 с.
4. Гуцуляк В.М. Ландшафтознавство: Теорія практика : навчальний посібник. Чернівці: Книги-XXI, 2008. 168 с.
5. Давиденко В.А., Білявський Г.О., Арсенюк С.Ю. Ландшафтна екологія : навчальний посібник. Київ: Лібра, 2007. 280 с.
6. Денисик Г.І., Воловик В.М. Нариси з антропогенного ландшафтознавства : навчальний посібник. Вінниця : Гіпаніс, 2001. 172 с.
7. Міхелі С.В. Основи ландшафтознавства : курс лекцій для студентів географічних спеціальностей педагогічних вищих навчальних закладів. Київ-Кам’янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2002. 184 с.
8. Петлін В.М. Концепції сучасного ландшафтознавства. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. 351 с.
9. Воловик В.М. Ландшафтознавство : курс лекцій. Вінниця: Твори, 2018. 254 с.

УДК 574

УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ВОДНИХ ЕКОСИСТЕМ В УМОВАХ КОМПЛЕКСНОГО АНТРОПОГЕННОГО ВПЛИВУ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Олена ЖУКОВА
кандидат технічних наук,
доцент Київського національного
університету будівництва і архітектури (Україна)

Павло СТАРЖИНСЬКИЙ
аспірант Київського національного
університету будівництва і архітектури (Україна)

Ігор ПРОКОПЕНКО
аспірант Київського національного
університету будівництва і архітектури (Україна)

Стрімкий розвиток міст та збільшення промислових потужностей, розвиток транспортної інфраструктури зумовлені економічними потребами, які в свою чергу призводять до появи ряду екологічних проблем та небезпек. Техногенно змінене середовище характеризується нерівномірним зосередженням певних об'єктів, без яких неможливе функціонування міського середовища (ГЕС, водосховища, підприємства та ін.) та яке сприяє виникненню ряду екологічних небезпек в зв'язку із своїм функціонуванням.

Екологічний стан міського середовища має прямий вплив на те, що відбувається в екосистемах. Техногенне навантаження, яке виникає внаслідок функціонування міського простору та життєдіяльності людини, суттєво підвищує рівень забруднення та ступінь трансформації атмосферного повітря, ґрунтових та водних екосистем, створює загрози для здоров'я населення, зменшує різноманітність біоти та ін. Саме тому важливим є забезпечення проведення моніторингу стану якості навколишнього середовища, оцінка якісних та кількісних показників, запровадження заходів щодо контролю та покращення стану параметрів навколишнього середовища.

Міграція речовин-ксенобіотиків в атмосферному повітрі призводить до забруднення поверхневих та підземних вод, чинить негативний вплив на біоту (зниження чисельності представників виду, зменшення кількості видів), знижує рівень самовідновної здатності водних екосистем, сприяє зміні кількісних та якісних екологічних показників. Окрім традиційних хімічних сполук в міграційних цикл в системі «природне середовище – людина – антропогенно змінене середовище» потрапляють речовини штучного походження, які з часом накопичуються в трофічних ланцюгах та біогеохімічному колообігу речовин.

Моніторинг та оцінка стану водних екосистем в межах дії антропогенних факторів міського середовища є невід'ємною частиною формування екологічно безпечних екосистем. Система моніторингу за станом та змінами екосистем включає визначення стану антропогенно трансформованого середовища, передбачає оцінку ряду джерел та факторів впливу, стан компонентів, їх рівень трансформації та

реакції біоти (показники самовідновної здатності, індекс техноємності, індекс трансформації внутрішньоводоємних процесів, екологічний індекс, індекс забрудненості води та ін.). Регулювання стану якості та рівня трансформації водних екосистем передбачає не тільки організацію проведення регулярного та детального моніторингу, оцінку екологічного стану, визначення збитків заподіяних економіці та довкіллю, але й повинен приділяти увагу рівню ефективності природоохоронних заходів, раціональність витрати коштів на природоохоронні заходи, доступність інформації для соціуму. На рис.1 представлено алгоритм основної послідовності дій щодо покращення стану водних екосистем в межах міського середовища.

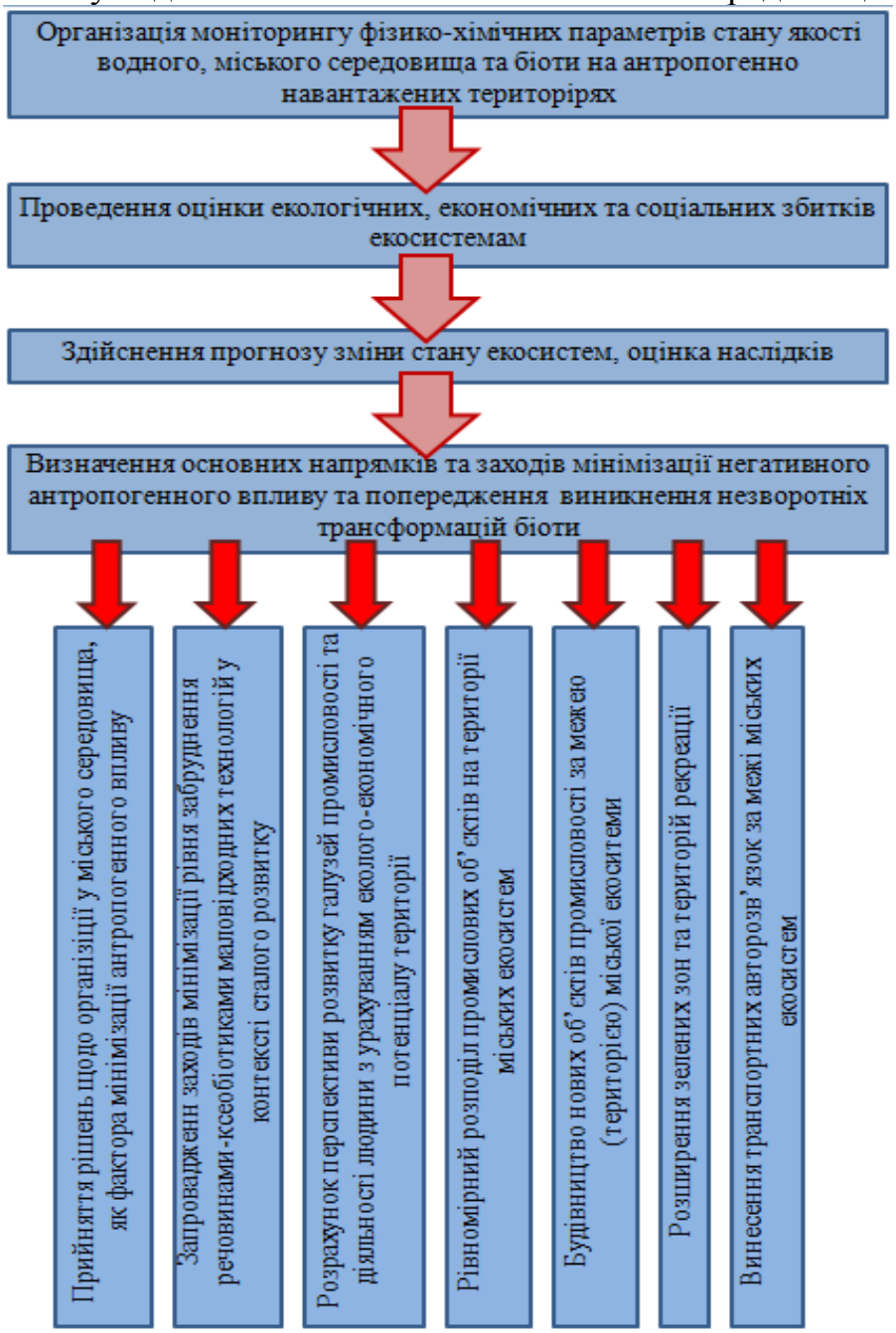

Рис 1. Алгоритм послідовності дій щодо покращення стану водних екосистем в межах міського середовища

В якості основного об'єкту дослідження нами було обрано річку Дніпро (гідроствори вище міста, в межах міста, нижче міста) та міста Київ. Такий вибір

дозволить максимально охарактеризувати систему «антропогенний вплив міського середовища – водні екосистеми - трансформація», яке дозволить оцінити екологічну ємність та ступінь змін.

Для міської системи м. Київ характерна велика кількість водних об’єктів за походженням та призначенням, які підпадають під суттєвий антропогенний вплив, що проявляється у погіршенні якості води, зміні гідрологічного режиму, зменшення біорізноманіття. Така ситуація призводить до незворотної деградації водотоків. Всього за результатами інвентаризації налічується 691 водний об’єкт. Площа їх водного дзеркала коливається від 0,0025 до 1,86 км^2 , об’єми – 0,003-19,3 млн. м^3.

Верхня частина басейну Дніпра розташована в районі надмірного й достатнього зволоження (лісова зона), середня — в районі нестійкого (зона лісостепу й північного степу), а нижня — в районі недостатнього зволоження (зона степу). Живлення Дніпра змішане. Близько 80 % річного стоку Дніпра формується в верхній частині басейну, де випадає багато опадів, а випаровування мале.

Місто Київ характеризується помірно континентальним кліматом з теплим літом і м’якою зимою, оптимальною зволоженістю. Відчутний вплив на клімат Києва річки Дніпро (Канівського водосховища). Велика рухома водна площа сприяє формуванню бризового перенесенню повітря: вдень різниця температур між водною та суходолом створює потоки свіжого вологого повітря до міста.

При встановленні особливостей впливу міського середовища на водні екосистеми важливо враховувати близькість зони забудови, автомагістралей до водойми. Потрапляючи в водну екосистему речовини-ксенобіотики більш швидко вступають в хімічну реакцію з наявними забрудниками та потрапляють в трофічні ланцюги та накопичуються.

Місту Києву характерна велика протяжність прибережної смуги водних об'єктів, що є наслідком великої кількості проток, островів та інших водойм, тому в даному випадку ця проблема має надзвичайну актуальність.

Під час проведення оцінки екологічного стану водотоку р. Дніпро було виявлено, що наявна забудова та мережа транспортних розв’язок призводить до погіршення екологічної обстановки шляхом підвищення концентрації небезпечних речовин (відмічається кратністю перевищення ГДК), призводить до втрати біорізноманітності, стабільності внутрішньоводоймних процесів, підвищується ймовірність виникнення захворювань серцево-судинної системи, органів дихання.

Список використаних джерел:

1. Жукова О.Г. Характеристика екологічних наслідків військових дій. Стратегія сталого розвитку України: сьогодення та перспективи : матеріали ІІ Всеукраїнської інтернет-конференції, присвяченої 30-річчю кафедри екології, технології захисту навколишнього середовища та лісового господарства Національного університету водного господарства та природокористування. [Електронне видання]. – Рівне : НУВГП, 2022. – с. 58-60.

2. Березний М., Жукова О. Вплив війни на екологічний стан водних ресурсів. Матеріали Четвертої Всеукраїнської науково-практичної конференції «Євроінтеграція екологічної політики України». Одеса: Одеський державний екологічний університет. 2022, с. 34-36

3. Ричак Н.Л., Кізілова Н.М., Внукова Н.В. Залишкова здатність до природної саморегуляції урболандшафтних басейнових геосистем в умовах мегаполісу. Екологічні науки № 4(55). http://ecoj.dea.kiev.ua/archives/2024/4/23.pdf

4. Гродзинський М.Д. Стійкість геосистем до антропогенних навантажень: монографія. Київ: Лікей, 1995. 251 с.

5. Самойленко В.М., Діброва І.О. Антропізація ландшафтів: підручник. Київ: Ніка-Центр, 2021. 304 с.

6. Кізілова Н.М., Ричак Н.Л., Руднєв Ю.І. Підхід системної динаміки до контролю за якістю води на урбанізованих територіях. Системи обробки інформації. 2019. N 4(159). С. 87–92.

7. Удод В.М. Екологічний підхід в оцінці ефективності внутрішньоводоймних процесів водних систем річок Кальміус та Інгулець / В.М. Удод, І.Л. Вільдман, О.Г. Жукова // Вісник Кременчуцького національного університету ім. Остроградського. – 2014. - Вип. 2(85). - С. 161-165.

УДК 581.5:504.5

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОПУЛЯЦІЇ БОРЩІВНИКА СОСНОВСЬКОГО НА ТЕРИТОРІЇ МІСТА ЖИТОМИРА

Олексій КРАВЧЕНКО
Здобувач вищої освіти ОПП «Екологія»
ЖДУ імені Івана Франка (Україна),
Олена ОВДІЮК
Кандидат економічних наук,
Доцент ЖДУ імені Івана Франка (Україна)

Вступ

Борщівник Сосновського (Heracleum sosnowskyi) є одним із найбільш агресивних інвазійних видів, що активно поширюється в Україні, включаючи місто Житомир. Його здатність швидко адаптуватися до різних екологічних умов та висока репродуктивна здатність створюють значні проблеми для біорізноманіття та здоров'я людини.

1. Біологічні особливості Борщівника Сосновського

Морфологія: Борщівник Сосновського — багаторічна рослина, що досягає висоти до 3-5 метрів. Має великі, перисто-розсічені листки та потужне стебло. Суцвіття — великий складний зонтик.

Репродуктивна біологія: Розмножується насінням, одна рослина може продукувати десятки тисяч насінин. Насіння зберігає схожість протягом кількох років. Швидке поширення відбувається завдяки вітру, воді та діяльності людини.

Екологічні вимоги:Віддає перевагу вологим, родючим ґрунтам. Добре росте на відкритих, сонячних ділянках, але може витримувати і затінення. Висока стійкість до антропогенного впливу.

2. Поширення Борщівника Сосновського в Житомирі

Локалізація осередків: Пустирі та необроблені ділянки. Уздовж автомобільних та залізничних шляхів. Береги річок та водойм. Паркові зони та сквери. Будівельні майданчики та місця порушення ґрунтового покриву.

Фактори поширення: Антропогенний вплив: будівельні роботи, транспорт, недостатній догляд за зеленими зонами. Природні фактори: вітер, вода, поширення насіння тваринами.

Картографування осередків: Використання ГІС-технологій для створення карти поширення борщівника в місті. Регулярний моніторинг та оновлення даних.

3. Екологічні та соціальні наслідки

Екологічні наслідки: Витіснення місцевих видів рослин та зменшення біорізноманіття. Зміна структури ґрунту та водного балансу. Утворення монодомінантних заростей, що порушують природні екосистеми.

Соціальні наслідки: Загроза здоров'ю людини: опіки від соку рослини, алергічні реакції. Обмеження використання рекреаційних зон. Економічні збитки: витрати на боротьбу з борщівником, втрати в сільському господарстві.

4. Методи боротьби з Борщівником Сосновського

Механічні методи: Скошування: ефективне до цвітіння, потребує регулярного повторення. Викопування: ефективне для невеликих осередків, потребує видалення кореневої системи. Обрізання суцвіть: запобігає розповсюдженню насіння.

Хімічні методи: Використання гербіцидів: ефективне, але потребує дотримання правил безпеки. Обробка гербіцидами повинна проводитись спеціалізованими службами.

Комбіновані методи: Поєднання механічних та хімічних методів для досягнення максимальної ефективності. Використання агротехнічних заходів: залуження, затінення.

Біологічні методи: Використання натурального препарату на основі бішофіту.

5. Рекомендації щодо контролю популяції Борщівника Сосновського в Житомирі

Системний моніторинг: Регулярне обстеження території міста для виявлення нових осередків. Створення електронної бази даних осередків борщівника.

Інформування населення: Проведення інформаційних кампаній про небезпеку борщівника та методи боротьби. Розповсюдження інформаційних матеріалів у громадських місцях.

Координація дій: Співпраця між комунальними службами, науковими установами та громадськими організаціями. Розробка та впровадження міської програми боротьби з борщівником.

Законодавчі заходи: Внесення змін до місцевих правил благоустрою щодо обов'язкового знищення борщівника.

Використані джерела:

1. «Борщівник Сосновського (Борщевик Сосновского) - Superagronom.com» https://superagronom.com/bur-yani-bagatorichni/borschivnyk-sosnovskogo-id18072 (https://www.google.com/url?sa=E&source=gmail&q=https://superagronom.com/bur-yani-bagatorichni/borschivnyk-sosnovskogo-id18072)
2. «Зеленбудівці борються з борщівником - Житомирська Міська Рада» https://zt-rada.gov.ua/?pages=14096 (https://www.google.com/url?sa=E&source=gmail&q=https://zt-rada.gov.ua/?pages=14096)
3. «Обережно! Борщівник Сосновського | "ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСНА ФІТОСАНІТАРНА ЛАБОРАТОРІЯ"» https://fitolab.zhitomir.org/2024/06/07/oberezhno-borshhivnyk-sosnovskogo/ (https://www.google.com/url?sa=E&source=gmail&q=https://fitolab.zhitomir.org/2024/06/07/oberezhno-borshhivnyk-sosnovskogo/)
4. «Рекомендації щодо боротьби з борщівником Сосновського - Нововолинська міська рада» https://nov-rada.gov.ua/2024/02/26/rekomendatsii-shchodo-borotby-z-borshchivnykom-sosnovskoho/ (https://www.google.com/url?sa=E&source=gmail&q=https://nov-rada.gov.ua/2024/02/26/rekomendatsii-shchodo-borotby-z-borshchivnykom-sosnovskoho/)

5. «Рекомендації щодо боротьби з борщівником Сосновського - Вишнівська територіальна громада» https://vyshniv-gromada.gov.ua/news/32226-rekomendaciyi-shhodo-borotbi-z-borshhivnikom-sosnovskogo (https://www.google.com/url?sa=E&source=gmail&q=https://vyshniv-gromada.gov.ua/news/32226-rekomendaciyi-shhodo-borotbi-z-borshhivnikom-sosnovskogo)

УДК 629.33.027 (477.53)

ШЛЯХИ МОДЕРНІЗАЦІЇ МІСЬКОГО ЕЛЕКТРОТРАНСПОРТУ КРЕМЕНЧУКА ЗА ДОПОМОГОЮ АВТОНОМНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Дмитро Поліщук
кандидат технічних наук, доцент філії Класичного
приватного університету в місті Кременчук (Україна)
Єгор Хиль
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 274 Автомобільний транспорт
Андрій Сорокін
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 274 Автомобільний транспорт
Філія Класичного приватного університету
в місті Кременчук (Україна)

Впровадження автономного електричного транспорту в Кременчуці є ключовим напрямом розвитку міської інфраструктури, що відповідає сучасним тенденціям екологічної мобільності. Місто прагне створити ефективну та стійку систему громадського транспорту, яка б задовольняла потреби мешканців та сприяла зменшенню шкідливих викидів. Стратегія розвитку автономного електричного транспорту в Кременчуці базується на кількох ключових аспектах. Згідно з інформацією з офіційних джерел, зокрема з даних Кременчуцького тролейбусного управління, місто активно працює над оновленням свого транспортного парку. Це включає в себе поступову закупівлю сучасних електробусів, здатних працювати без контактної мережі. Важливим є також створення необхідної інфраструктури, включаючи оптимізацію існуючих маршрутів для максимальної ефективності використання електробусів. Кременчук активно підтримує цю тенденцію, розширюючи мережу маршрутів, що обслуговуються тролейбусами на автономному ходу. На даний момент, в місті функціонують маршрути 1+, 5А+, 7, 11А+, 26А+ та 28А+, де використовується такий тип транспорту.

Кременчук почав впроваджувати тролейбусні маршрути на автономному ходу ще на початку 2020 року. Для цього використовуються тролейбуси виробництва «БКМ-Україна» та «Белкомунмаш», здатні долати до 40 кілометрів без контактної мережі. Експерти наголошують на необхідності розвитку електричного транспорту в містах України, особливо в контексті післявоєнної відбудови. Вони підкреслюють, що електричний транспорт відповідає європейським екологічним стандартам, що відкриває можливості для отримання фінансування на його розвиток, на відміну від традиційних дизельних автобусів [2].

За останні 10 років тролейбусний парк Кременчука зазнав значного оновлення, але інфраструктура залишилася незмінною. Колії, контактні мережі та депо є застарілими, що негативно впливає на швидкість тролейбусів. Після 2022 року містам слід зосередитися на модернізації електротранспорту, щоб забезпечити

його стійкість до надзвичайних ситуацій. У поточних умовах, містам слід розглянути можливість придбання тролейбусів з автономним ходом, щоб забезпечити безперебійну роботу транспорту [3].

Рис. 1. Організація тролейбусного сполучення в Кременчуці.

Ринок громадського транспорту все більше насичується електробусами та тролейбусами з автономним ходом, де сучасні технології дозволяють налаштовувати запас ходу під будь-які потреби. Однак, при формуванні тендерних вимог до транспорту, замовники часто орієнтуються лише на власні потреби, не враховуючи технічні можливості виробників. Відомо, що кожен кілометр пробігу вимагає певної кількості енергії, що в електричному транспорті означає збільшення розміру

акумуляторної батареї та, відповідно, ваги. Збільшення ваги, в свою чергу, зменшує пасажиромісткість. Ці фактори підкреслюють необхідність дослідження оптимального співвідношення між запасом ходу та пасажиромісткістю, а також визначення критичного значення запасу ходу. Ці питання потребують подальшого вивчення на прикладі тролейбусів Кременчука.

Впровадження автономних технологій у міський електротранспорт Кременчука є не лише кроком до модернізації, але й важливим внеском у покращення екологічної ситуації в місті. Перехід на електричний транспорт, особливо з використанням автономного ходу, дозволяє значно зменшити викиди шкідливих речовин в атмосферу, що позитивно впливає на здоров'я мешканців та якість повітря.

Впровадження сучасних технологій, таких як рекуперативне гальмування та оптимізація маршрутів, дозволяє зменшити споживання енергії та збільшити ефективність використання електробусів. Це не лише зменшує експлуатаційні витрати, але й сприяє зменшенню впливу на довкілля. Таким чином, модернізація міського електротранспорту Кременчука за допомогою автономних технологій є важливим кроком до створення екологічно чистого, комфортного та стійкого міського середовища.

Список використаних джерел:

1. Кременчуцький тролейбус. URL: https://w.wiki/7oKo (дата звернення: 28.02.2025).
2. Тролейбус Богдан Т-701. URL: http://nash-transport.com/troleybus/bogdan-t-701/ (дата звернення: 28.02.2025).
3. Турченюк М.О., Швець М.Д., Кірічок О.Г., Кристопчук М.Є. Планування діяльності автотранспортного підприємства : підручник / М. О. Турченюк, М. Д. Швець, О. Г. Кірічок, М. С. Кристопчук. – Вид. 2-ге, перероб. та доповн. – Рівне : НУВГП, 2017. – 367 с. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/297133058.pdf (дата звернення: 28.02.2025).

УДК 331.102

SOFT SKILLS ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ: ШЛЯХ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Ольга Лега,
к.е.н., доцент
Тетяна Прийдак,
к.е.н., доцент
Людмила Яловега,
к.е.н., доцент
Полтавський державний аграрний університет (Україна)

Цілі сталого розвитку, визначені Організацією Об'єднаних Націй, спрямовані на забезпечення гармонійного балансу між економічним зростанням, соціальним добробутом і збереженням довкілля. Вони включають боротьбу зі зміною клімату, збереження екосистем, раціональне використання природних ресурсів та формування суспільства, орієнтованого на сталий розвиток. Реалізація цих цілей значною мірою залежить від рівня екологічної свідомості та відповідального ставлення до природи, що формується через екологізацію освіти [1-4].

Екологізація освіти – це процес інтеграції екологічних знань, принципів сталого розвитку та екологічної культури в освітні програми, навчальні матеріали, методи викладання та виховний процес з метою формування екологічно свідомих, відповідальних і компетентних особистостей. Цей процес передбачає розвиток екологічної культури, що полягає у вихованні в учнів і студентів ціннісного ставлення до природи та розуміння взаємозв’язку між людиною й довкіллям. Він включає формування екологічної свідомості, яка проявляється у здатності аналізувати вплив людської діяльності на навколишнє середовище та приймати рішення, що сприяють його збереженню.

Екологізація освіти також охоплює інтеграцію екологічних аспектів у різні дисципліни через використання міждисциплінарного підходу, наприклад, вивчення екологічних аспектів у економіці, обліку, географії, біології чи праві. Окрім цього, вона спрямована на підготовку до вирішення екологічних проблем шляхом навчання методів аналізу екологічних ситуацій, використання ресурсозберігаючих технологій, екологічного менеджменту та принципів сталого розвитку.

У цьому контексті soft skills мають значне значення для екологізації освіти, оскільки вони сприяють формуванню екологічної свідомості, культури та навичок, необхідних для вирішення екологічних викликів у сучасному світі.

Зокрема, розглянемо, які саме soft skills формуються під час викладання таких дисциплін, як «Екологічний облік» та «Екологічне оподаткування» (є складовими каталогу міжфакультетських вибіркових дисциплін ПДАУ) – табл. 1. Ці дисципліни є важливими елементами підготовки фахівців, здатних інтегрувати екологічні підходи в економічну діяльність, ефективно реагувати на сучасні екологічні виклики та сприяти досягненню цілей сталого розвитку, зокрема у сферах раціонального використання ресурсів, охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки.

Таблиця 1

Розвиток Soft Skills через екологічний облік та оподаткування*

Soft Skills	Екологічний облік	Екологічне оподаткування
Критичне мислення	Аналіз даних про вплив господарської діяльності на довкілля.	Оцінка екологічної ефективності податкових механізмів.
Аналітичні навички	Розробка екологічних звітів та обґрунтування управлінських рішень.	Аналіз чинного податкового законодавства з урахуванням екологічних аспектів.
Комунікаційні навички	Презентація результатів екологічного аудиту та пояснення звітних показників для стейкхолдерів.	Вміння пояснити складні податкові вимоги, пов'язані з екологічними податками, різним групам осіб.
Креативність	Розробка інноваційних рішень для зниження впливу на довкілля через оптимізацію облікових процесів.	Пропонування нових підходів до екологічного оподаткування, які стимулюють сталий розвиток.
Командна робота	Співпраця з різними відділами для впровадження екологічного обліку.	Участь у робочих групах із розробки податкових стратегій, орієнтованих на екологічну безпеку.
Етичність	Відповідальне ставлення до правдивого відображення екологічних витрат у звітності.	Дотримання етичних стандартів при розробці податкових рекомендацій для підприємств.
Стресостійкість	Управління роботою в умовах дедлайнів під час складання екологічної звітності.	Робота в умовах швидкої зміни законодавчих норм у сфері оподаткування.
Управління часом	Планування складання екологічних звітів відповідно до встановлених строків.	Організація роботи з підготовки податкових декларацій з урахуванням екологічних аспектів.
Розв'язання проблем	Виявлення та усунення екологічних ризиків у фінансовій діяльності підприємства.	Розробка шляхів мінімізації податкових ризиків, пов'язаних із екологічними платежами.
Лідерські якості	Ініціація впровадження екологічного обліку на підприємстві.	Формування податкових стратегій, що відповідають принципам сталого розвитку.

*узагальнено на підставі [1-5]

Розвиток soft skills у процесі викладання дисциплін «Екологічний облік» та «Екологічне оподаткування» є важливим аспектом для підготовки фахівців, здатних ефективно поєднувати екологічні підходи з економічною діяльністю. Навички критичного мислення, аналітики, комунікації та креативності сприяють розробці ефективних рішень щодо зменшення негативного впливу на довкілля та досягнення сталого розвитку. Розвиток командної роботи, етичності, стресостійкості та лідерських якостей є ключовими для успішного впровадження екологічних стратегій та інтеграції екологічних вимог у податкову сферу.

Отже, екологізація освіти, через інтеграцію екологічних знань та принципів сталого розвитку, є важливим етапом формування екологічно свідомих громадян. Це

дозволяє не лише усвідомити значення збереження довкілля, а й приймати практичні рішення для його захисту, завдяки розвитку soft skills, таких як критичне мислення та креативність.

Дисципліни, як «Екологічний облік» та «Екологічне оподаткування», сприяють формуванню навичок, необхідних для вирішення екологічних проблем у бізнесі. Розвиток soft skills у цьому контексті допомагає студентам адаптуватися до вимог сталого розвитку та забезпечити екологічну безпеку, сприяючи сталому розвитку на всіх рівнях суспільства.

Список використаних джерел:

1. Tunytsya Y., Adamovsky M., Borys M., Kraievskyi S., Magazynshchykova I. Екологізація освіти як ключовий фактор підготовки фахівців для сталого розвитку. *Scientific Bulletin of UNFU*. 2015. № 25(10). С. 348-356. URL: https://doi.org/10.15421/40251053.

2. Перерва П.Г., Лега О.В., Безкровний О.В. Синергія екологічного обліку та оподаткування в контексті досягнення цілей сталого розвитку. *Економічний простір.* 2025. № 197. С. 107-115. URL: https://economic-prostir.com.ua/wp-content/uploads/2025/02/197-107-115-pererva.pdf

3. Мартін А. Екологічна освіта як складик сталого розвитку природи й суспільства. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип 52, том 2. С. 223-226. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/52_2022/part_2/34.pdf

4. Стецула Н. Екологізація освіти як ключова тенденція сталого розвитку суспільства. *Молодь і ринок.* 2020. № 6–7 (185–186). С. 115-121. URL: http://mir.dspu.edu.ua/article/view/225780/225539

5. Дем’янишина О. А. Важливість soft skills у підготовці фахівців з обліку і оподаткування. *Вісник освіти та науки*. 2022. № 6. 98-113. URL: http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/3284/3299.

Наукове видання

«ТУРИЗМ. ГЕОГРАФІЯ. ЕКОЛОГІЯ: ІННОВАЦІЇ, ОСВІТА, БІЗНЕС»

Матеріали ІІ Міжнародної науково-
практичної онлайн-конференції
(20-21 березня 2025 р., м. Житомир)

Редакційно-видавнича підготовка
Кафедра екології та географії Житомирського державного університету
імені Івана Франка
Надруковано з оригінал-макета укладачів
Підписано до друку 31.03.25. Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times. Друк різографічний. Ум. друк. арк. 4. Обл. вид. арк. ___. Наклад 100. Зам. 171.
Видавець і виготовлювач
Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка
м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: серія ЖТ №10 від 26.05.2024 р.